

APHORISMI CONFESSARIORVM EX DOCTORVM sententijs collecti.

Auctore

EMANVELE SA, LVSITANO,

Doctore Theologo Societatis IESV.

Nuper expurgatum à Reuerendiss. P. M. Sacri Palatij Apost.

ROMÆ, ET POST VENETIIS, Apud Nicolaum Polum. 1608.

SVPERIORVM PERMISSV.

Fr. ... Carmel ... Rig ... anni

Imprimatur, si placet Reuerendissimi.
P. Magistri Sacri palatij,
B. Episc. Arim. Vicesger.

Imprimatur.
Fr. Io. Maria Brasichelen. Sacri Palatij Apostolici Magister.

Imprimatur Venetijs.
Dominicus Vign. Inquisit.

Die 24. Decemb. 1607.

ORATIO AD BEATISSIMAM DEI MATREM.

EDIDI nuper, ſub Filij tui nomine, Virgo beatiſſima, Notationes in totã Scripturam ſacram: cui enim potius librum dicarem, neminem reperi. Secundum autem Dei Fi-

lium, cui, nisi Dei matropusi, hoc dedicem? Accipe igitur, Sapientiæ diuinæ Sacrarium, libellum hunc, ex sapientum Virorum sententijs concinnatum; tuoque præsidio sic tuere, & promoue, vt ad multorum proficiat æternam salutem. Amen.

APHORISMI CONFESSARIORVM, EX DOCTORVM sententijs collecti.

BBAS, vide Benedictio, Ordo, Religio, Statutum.

ABBATISSA, uide Religio.

ABORTVS. uide homicidium.

ABSOLVTIO, uide Casus reseruatus, Contritio, Confessio, Episcopus, Excommunicatio, Exemptus, Satisfactio.

§. 1. Absolutionis verba necessaria sunt, Absoluo te. dicendũ tamen, vt est in vsu; Ego te absoluo à peccatis tuis. Quin etiam imitandus sapientum mos, qui ita absoluũt post auditam Confessionem, & impositam pœnitentiam: Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis, perducat te in vitã æternã, Amen. Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius te absoluo, primum a sentẽtia Excommunicationis, in quantum possum, & indiges: deinde te absoluo a peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Mariæ, & omnium Sanctorũ, & quicquid boni feceris, & mali patienter sustinueris, sint tibi in remissionẽ peccatorum, & in augmentũ gratiæ, & præmium vitę æternæ. Amen. In breuibus tamen Confessionibus, vt illorum qui sæpe confitentur satis est dicere solum; Ego te absoluo a peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

2. Pœnitentem, dum absoluitur, expedit orare, vel attendere.

3 Abſoluere poteſt in mortis articulo ſeu periculo probabili (quale eſt prœliũ aut periculoſam nauigationem ſubiturorum)quiuis Sacerdos, etiam ſi non ab-ſit proprius pœnitentis Sacerdos, à quibuſuis caſibus, & cenſuris. Nauar. 2.par. Conſ. de pœn. & remiſſ. Conſ.15.nu.3.

4 Abſoluere poteſt Epiſcopus per ſe vel per alium, ſibi de iure vel de voluntate ſaltem tacita ſui Superioris, ſubditos, ab omnibus caſibus, etiam in Bulla Cęnę contentis, modo ſint occulti. Ex Concil. Trident. cui tamen Pontif. derogat communiter per Bul. Cœnæ.

5 Abſoluere poteſt quiuis Sacerdos à peccatis venialibus, & à mortalibus etiã à quibus pœnitens aliàs eſt abſolutus.

6 Abſoluere poteſt Confeſſor alienum, ſi rationabiliter credit eius Superiori placere.

7 Poteſt quis ſibi ſubditum abſoluere vbique, & à peccatis, & ab Excommunicatione.

8 Abſolutio Sacramentalis non poteſt dari abſenti in vllo prorſus caſu; quicquid aliqui in cõtrarium docuerint,

Ita declarauit Clemens Papa Octauus.

10 Absolui potest ægrotus, qui dixit quãtum potuit commode, ne forte, dum expectatur reliquum, moriatur absque Absolutione. Posse etiam absolui sanum, qui ob linguæ ignorantiam quædam solũ explicat, non omnia, probabile est: facit enim talis, quantum potest, integram Confessionem.

11 Absolui posse morientem qui nihil potest confiteri, sed tantũ ostendit signa Contritionis, alij aiunt, alij negant. cum quibus ego diu sensi, sed iam placet vt absoluatur, saltem sub conditione; etiam amens, qui antea ostenderat signa Contritionis, seu doloris de peccatis.

12 Absolui potest, de quo Confessor dubitat, an ipsum absoluerit: subintelligitur enim conditio, Si non te absolui.

13 Absolui potest qui proponit abstinere à peccato, etiam si credat se proposito non statutum, sed peccaturum. Item qui ex rationabili & iusta causa non vult omittere peccãdi occasionem, modo, proponat firmiter non peccare, etiam si aliquoties sit relapsus quanquam interdum

expe-

expedit peccatum idem ſæpe committẽtibus differre Abſolutionem.

14 Abſolui poteſt qui ſe dicit dolere de peccatis, & velle abſtinere; eſt enim Attritio, quæ ſufficit cum Sacramẽto: inducendus eſt tamen ad dolorem propter Deum offenſum.

15 Abſolui poteſt qui non confitetur, aut negat peccatum, quod Confeſſor ex alterius Confeſſione intellexit illum cõmiſiſſe; nõ enim magis de iſto alteri quã ipſi credendum: expedit tamen de alterius conſenſu illum mendacij coarguere ſed id caute & prudenter agendum.

16 Abſolui poteſt, qui contrariam opinioni confeſſoris opinionem ſequitur, ſed probabilem.

16 Abſolutio peccatorum data excommunicato bona fide confitenti, non abſoluto autem ab Excommunicatione alida eſt.

17 Abſolutus per Bullam, vt ſit, ab excommunicatione ad aliquem effectum cum reincidentia, non reincidit, niſi in Foro exteriori, ſi res eſt manifeſta: alioquin in omnibus poteſt ſe gerere vt abſolutum

solutum; ita enim declarauit Greg. 13.

28 Absolutio data per Iubileum, etiã si postea non fiant per illud requisita, valida est, itemq; dispensatio: modo abfuerit mala fides.

16 Facultas absoluendi ab omnibus casibus non comprehendit dispensationẽ à voto, aut irregularitate. An vero qui potest absoluere ab omni censura, possit liberare irregularitate orta ex peccato, non est vllo modo tenenda sentẽtia quorundam affirmantium; quia in contrariũ est praxis Romanę Curię, & omnis Canonistarum doctrina, quæ optima nititur ratione; potestas enim absoluendi non potest extendi ad irregularitatem, quæ tollitur dispensatione, non absolutione.

20 Absoluere potest à casibus Episcopo reseruatis quiuis Confessor illo mortuo post mortem enim eius desinunt esse reseruatio ab homine.

21 A casibus alibi reseruatis potest absoluere, vbi non sunt reseruata, quilibet legitimus Confęssor.

22 Dans licentiam peregrinandi, hoc ipso censetur dare licentiam, vt possit ab

ſolui a caſibus reſeruatis, ſaluis tamen peculiaribus reſeruandi modis: ſecus eſt ſi detur ſolum poteſtas eligendi Confeſſorem in eadem Diœceſi.

23 Non poſſunt Epiſcopi prohibere, quin abſoluat à caſibus reſeruatis, qui ad id habet priuilegium a Papa.

24 Qui audit habentem caſus reſeruatos, abſoluat eum, non impeditum tamē aliqua Excommunicatione reſeruata, audita omnium peccatorum Confeſſione, à reliquis, dicendo: EGO te abſoluo à peccatis, &c. & pro reſeruatis mittat eum ad Superiorem, qui, auditis illis ſolis, eum abſoluet. Quòd ſi prius Superiorem adeat, hic poterit abſoluere à reſeruatis ſolis, & deinde mittere ad inferiorem, qui audita omnium etiam reſeruatorum Confeſſione, pœnitentem debet abſoluere ab omnibus. Non deſunt autem qui putent, vbi Superior abſoluit à ſolis reſeruatis, debere pœnitentiam ſola reliqua confiteri: ſed alij Doctores id non probant, quia vni omnia Confeſſori dicenda ſunt peccata. Quòd ſi pęnitens debet cōmunicare, & non impeditur Excommunicatio-

bicatione aliqua reseruata, vbi est absolutus ab inferiori à non reseruatis, vt dictum est, licebit communicare, modo se, cum primum ei fuerit commodum, postea Superiori præsentet.

25 Confitens generaliter de peccatis aliàs confessis & absolutis, potest per partes absolui, scilicet nunc de parte peccatorum, quæ dixit, postea de alia parte cum dixerit.

ADOPTIO, Vide Matrimonij impedimenta.

ADVLTERIVM. Vide diuortium, Luxuria.

1 ADVLTERIVM non est, vbi alter saltem non est coniugatus per verba de præsenti.

2 Adulter ad nullam tenetur restitutionem, si probabiliter dubitat filium esse suum, secus si credat. Quidam tamen putant, nec, si ei constet esse suum, teneri, nisi ex quadam æquitate, quia damnum nō dat: quod vulgo non receptum; qua re tenenda cōmunis opinio, quā primo posui.

3 Adul-

3 Adultera non tenetur cum periculo vitæ, aut famæ, seu honoris, prodere filium esse ex adulterio: etsi quidam putant teneri aliquando etiam cum vitæ periculo. Nec vero filius tenetur matri credere etiam cum iuramẽto id asserenti (si tamen credat, tenetur se abdicare hæreditate, nisi hanc iam præscripsisset.) Nec ei mater tenetur prodere, cum dubium est an sit profuturum.

Aduocatus, vide Iudiciales actus.

1 ADuocatus potest, quamdiu causa dubia est, patrocinari: ex quo autem tempore tenetur scire esse iniustam tenetur de damno.

2 Aduocare potest coram Iudice sæculari Religiosus ob Monasterij necessitatem.

Ædificare.

ÆDificare etiam in tuo solo non potes, quod tibi non prodest, & alteri nocet.

Affinitas, vide Matrimonij impedimenta.

Alienatio, vide Donatio, Ecclesia, Hospitale.

1 ALienari prohibita, possunt alienari ex causa dotis, vel alioqui pia. Itaque etiam res Ecclesię possunt alienari pietatis causa: non censetur autem tale esse, redimere damnatos iuste ad aliquam pœnam.

2 Successio non dicitur alienatio. Itaque prohibitus absolute alienare, potest relinquere hæredi etiam extraneo: & extraneo etiam legare, & prohibitus à testatore extra certum genus personarum alienare, potest ex testamento dare ei qui sibi esset alioqui ab intestato successurus, etiam si sit extra illud personarum genus nisi aliud euidenter appareat ex verbis testatoris.

3 Alienatio facta cum debito cōsensu, & sine fraude, valida est in conscientia: etiamsi desint solemnitates à iure requisitæ; ex præsumptione.

4 Pro-

4 Prohibitus alienare, potest alienare mobilia, quæ in triennium seruari non possunt; secus si seruari possint, & sint pretiosa.

5 Arbores Ecclesiæ nisi sint pretiosæ, cædi & vendi possunt.

6 Iurans non alienare rem Ecclesiæ, Iuramento non ligatur, quominus seruatis alioqui seruandis possit in eius vtilitatem alienare, itemq. rem modicam; intelligitur enim iuramentum secundum iuris dispositionem.

7 Solemnitas iuris non requiritur in rebus modicis, nec in ijs, quæ Religiosi retinere non possunt, (itaque Mendicantes, quibus non licet bona immobilia etiam in communi possidere, possunt vẽdere immobilia sibi aliquo testamẽto relicta, vel alias donata) nec secundũ quosdam in rebus mobilibus etiamsi possint seruari, vt ouibus, modo non sint mobilia pretiosa.

Alimenta, vide Dos Parentes.

1 ALimentorum nomine veniunt ea sine quibus non potest honeste viui, vt cibus, vestes, habitatio, &

medicinæ,& interdum dos.

2 Tenetur pater filium etiam ſpurium alere, & dotare etiam ſi eſt filia, iuxta quantitatem alimentorum debitam.

3 Cum poteſt pater filium exhęredare, poteſt & alimenta negare, niſi filium peccati pęniteat. Quidam tamen negant poſſe vnquam à patre egenti filio alimenta negari; quod mihi probatur, eſt enim debitum naturale.

4 Alimentorum quantitatem, lege aut ſtatuto definitam, poteſt pater filio ſpurio relinquere etiãſi is habeat alioqui vnde viuat, tranſibitq; ad huius hæredes.

5 Tenentur aſcendentes deſcendẽtes ſi egent, alere, & è contra: nec poteſt vir vxori, quæ dotẽ attulit, prohibere, quin illa egentem patrem ſuum alat.

6 Tenetur auus maternus nepotem egentem alere, ſi hunc paterna linea alere non poſſit, aut nolit. Tenetur & ſocer nurum egentem, & frater fratrem etiam ſpurium, & ſororem etiam naturalẽ, ſeu illegitimam egentes, & tutor pupilli matrem & ſororem egentem alere; itemque ſecũdum quoſdam, patrinus, & parochus

filios

filios spirituales. Quæ mihi omnia, vt parum in more hominum sunt, ita multum videntur naturali Iuri cõsentanea: quantum vero peccent qui non faciunt, non ausim dicere. Illud tamen opulentos moneo, vt cogitent quod D. Paulus ait. Qui suorum curam non habet, esse infideli deteriorem.

7 Egétem filium, quem pater & auus alere non possunt, aut nolunt, tenetur mater alere; alioqui debet ei solum lac: quòd si nec id possit, tenetur pater lactandum curare.

8 Alimentorum causa pia est, ideoque potest & in festo & coram iudice Ecclesiastico tractari.

Altare, vide Benedictio, Ecclesia.

1 ALtare multis modis amittit consecrationem. Primo enormi fractione mēsę. Secũdo si fuit mota iũctura, qua mensa stipiti lapideo adhæret. Tertio si moueatur vel frangatur signũ sepulchri. Demum si alio quocunq; modo formam suam amittat; non tamen si lapis, in quo fit sepulchrum amoueatur à ligno. vide Sylu. verb. altare. q. 8. & 9.

Apostata, vide Excommunicatio, Religio.

Appellatio, vide Iudiciales actus.

Aqua benedicta, vide Benedictio.

Archiepiscopus, vide Episcopus.

ARchiepiscopus, dum visitat prouinciam, potest subditorum Suffraganeis Confessiones per se, vel per alium audire, non autem illos sine suorum Episcoporum licentia confirmare.

Archipresbyter.

ARchipresbyter Ecclesiæ Cathedralis potest audire omnes totius Episcopatus Confessiones, & sibi in eo Vicarium constituere, non tamen absoluere sine licentia à casibus reseruatis.

Auaritia, vide Eleemosyna.

BANNITVS SIVE *Proscriptus.*

1 BAnnitus qui impune potest à quouis occidi, Iudice id per sententiã in illum latam concedente, non potest occidi in alieno territorio, nisi de licentia saltem præsumpta domini territorij. Interim vero dum agitur contra sententiam per viam Nullitatis, seu Appellationis, non potest vsquam occidi.

2 Bannitum alere tenetur, qui aliàs tenebatur, vt pater, filius, vxor; est enim id de iure naturę, quod per Ciuile non tollitur Lancell. Gall. de Stat. q. 6. nu. 11. post Socinum Iun & alios.

3 Bannitus potest succedere ex testamento, vel ab intestato.

4 Bannitum an possit etiam filius occidere, alij aiunt, alij negãt; ego non puto. Illud vero sentio, non posse illum se defendendo, occidere eum, qui se velut minister iustitiæ occisurus aggreditur.

Baptismus, vide Matrimonij impedimenta.

1 BAptizans in necessitate sine solemnitate, non peccat, etiamsi sit in peccato, aut excommunicatus.

2 Baptizans aliquem, putans esse aliũ, aut puellam, putãs esse puerum, vere baptizat.

3 In dubio an fuerit verus Baptismus sub conditione si nõ est vere baptizatus, iterandus est. Vide de consecr. d. 4. c. Placuit, & de Bapt. & eius effectu. c. 2.

4 Perfectus est Baptismus etiam cum verba statim vel post aquæ aspersionem, vel ante eam, proferuntur.

5 Baptizato in necessitate domi, adhibendæ in Ecclesia ceremoniæ quæ defuerunt. 1. q. 1. Spiritus sanctus.

6 Baptizare extra necessitatẽ nõ subditum, sine licentia Parochi non licet.

7 Nec fœminæ baptizare licet, præsẽte viro qui possit & velit baptizare, nec laico præsente Clerico, non tamen est id si fiat, mortale peccatum.

8 Po-

8 Poteſt quis filium ſuum in Baptiſmo ſuſcipere, ſi deſit qui ſuſcipiat. 30. q. 1. Peruenit.

9 Religioſo prohibitum eſt ſuſcipere in Baptiſmo, ſi tamen ſuſcipiat contrahit ſpiritualem affinitatem.

10 Validus eſt Baptiſmus datus dormienti, vel amenti, ſi antea baptizari voluerunt; item qui datur amenti à natiuitate.

11 Compotem rationis puerũ Baptiſmum petentẽ baptizare licet, inuitis parentibus infidelibus: in dubio vero de rationis vſu, ſufficit eſſe ſeptem annorum: non compotem autem licet baptizare, ſi alter parentum Chriſtianus conſentiat.

12 Obſtetrices tenentur ſcire formam Baptiſmi, & quidem præſtat vulgari lingua ſcire, quam Latina.

13 Baptizare extra Eccleſiam nõ licet niſi in neceſſitate, aut Principis filium, Vide Clem. de Baptiſ.

14 Verus eſt Baptiſmus datus volenti baptizari, ſed non credenti: vt eſt verus qui datur à volente baptizare, ſed non credente.

19 Vngere Chrismate alterius anni baptizatum, extra necessitatem, nō licet.
16 Qui posuit obicem per peccatum Baptismi effectui, debet illum postea Sacerdoti confiteri, non autem alia peccata ante Baptismum facta.

Bellum, vide Clericus.

1 Miles bellum, de cuius iustitia dubitatur, gerenti subditus, si in eò prœlietur, non peccat; peccat autem, si sciat esse iniustum.

1 In bello iusto etiam innocentes licet spoliare & capere, ad debilitandas hostium vires. Quòd si bellum est perpetuum, vt contra Turcas, licet etiam innocentes captiuare. Quòd si dati sunt in obsides, & violent hostes fidem datam, non licet illos occidere; licet autem, si sint, de nocentum numero.

3 Capta in bello iusto non sunt restitueda, nisi essent res Peregrinorum, Clericorum, Religiosorum, aut rusticorum: quamquam quidā nec talia, aiunt, ex necessitate restituenda, quia iuste capta, vt

dictum est supra; sed falso, maxime quoad Clericos, & Religiosos.

4 Ablata iusto bello ab ijs, qui iniusto bello acceperant, etiamsi iam in tutũ se recepissent, prioribus dominis sunt restituenda, si stemus iuri naturę, vel etiã Cæsareo; si vero oppositum alicubi, vel lex statuerit, vel consuetudo præscripserit, ei standum est; potuit enim licitè priuatorum iuri derogari ob bonum publicum. Couarr. reg. pecc. p. 2. §. 11. num. 2. Molin. disp. 118.

5 Potest princeps, ad vitãdum Reipublicæ maius damnum, tradere hostibus aliquam vrbem est enim id exponere periculo partem pro totius salute.

6 Milites sine voluntate saltem præsumpta Principis, damnum hostibus dantes, tenentur restituere: præsumitur autem velle etiam, vt capti à Turcis, cum fugiunt, dominos suos aliosq; spolient.

7 Capti etiam iusto bello fugere possunt; saltem si sint extra ditionem dominorum.

8 In dubio non licet aliena inuadere; licet autem defendere quæ possides, melior

melior enim est in dubio conditio possidentis.

9 Offerenti ante conflictum satisfactionem, non licet bellum inferre: quidam tamen dicunt licere, nisi offerat ante belli publicationem.

10 Subditi non tenentur ad bellum proprijs expēsis gerendum, nisi forte ex pacto, aut consuetudine præscripta.

11 In bello licet quidem Clerico hortari ad victoriam, adeoq; ad pugnam, nō autem pugnare, nisi se defendendo.

12 In bello dubio pugnare licet pro se defendendo.

14 Milites nostri temporis non gaudent priuilegijs antiquis militum.

15 Belli tempore non potest Princeps populum deserere.

16 Militi etiam ægrotanti debetur stipendium.

BENEDICTIO.

1 BEnedictæ aquæ aut oleo si addatur aqua non benedicta aut oleum, totum sit benedictum. Quidam tamē aiunt semper, quod additur, debere minus esse

ſe eo, cui additur, quod ego non puto neceſſarium.

2 Benedictio in ſecundis nuptijs non datur, ſi alteruter coniugum fuit alias benedictus. Quidã tamen dicunt poſſe iterum benedici qui virginem ducit. Sũt & qui velint poſſe vtrumq; benedici, cum alteruter nunquam fuit benedictus. Puto ego ſeruandam conſuetudinem regionis

3 Franciſcani Sacerdotes, & qui eorum priuilegijs gaudent, poſſunt benedicere omnia Eccleſiæ ornamenta, exceptis Corporalibus, quæ ſoli Generales, & Prouinciales eorumque Vicarij poſſunt benedicere.

4 Abbas qui poteſt exercere Pontificalia, poteſt benedicere omnia, vbi nõ interuenit vnctio. Ex Conc. Congreg.

Beneficium, vide Capitulum, Conductio, Clericus, Donatio Eccleſiæ, Electio, Epiſcopus Excommunicatio. Reſidentia. Simonia. Suſpenſio.

1 QVi habet beneficiũ ſufficiens ad ſuſtentationem, non poteſt tuta con-

conſcientia aliud accipere. quòd ſi à Papa in eo diſpenſetur, quis audeat tantæ auctoritatis factum condemnare? aut vero cauſæ, ob quam eſt diſpenſatum æquitatem diſcutere? Poteſt quidē Confeſſor acquieſcere diſpenſationi Papæ, etiam in duobus beneficijs Curatis. ipſe qui poſſidet, an debeat, viderit: certe interim dum ſe putat bene poſſidere, abſolui poteſt: itemq; dum per Vicarios bene prouidet pluribus curatis, etiamſi dubitet de iuſta cauſa diſpenſationis; rite enim poſſidet diſpenſante Papa: quamquam me auctore nemò non modo Curata duo, ſed nec Simplicia habebit, ſi vnum ſufficiat. Quin etiam optarem, vt, iuxta Panormit. doctrinam, cap. conquerente. de Cler. non reſid. Papa ijs, qui duo habent beneficia, quorum alterum ſufficit, alterum adimeret.

2 Epiſcopus non poteſt diſpenſare ad duo Simplicia, ſi vnum eſt ſufficiens; aut ſi vtrumque requirit reſidentiam; nec, ſecundum quoſdam, ad duo in eadem Eccleſia; quod tamen alij concedunt, ſi ſint diſſimilia, officijs.

3 Ad pluralitatem eorum, quæ in Hispania Præstimonia vocantur, non requiritur dispensatio.

4 Dispensatio super pluralitate non valet, si aliquod beneficium in dispensationis petitione tacitum est. Nec valet impetratio beneficij a Papa, vel eius delegato, si tacetur aliud prius habitum: secus est si ab Ordinario impetretur. *Vide de preben. & dignit. c.6. & Clem.2. de off. iudicis ordinarij.*

5 Habens dignitatem aut Personatũ, aut Curatum beneficium, si alterum tale accipiat, vacat prius ipso iure: quod nisi statim resignet, priuatur etiam secundo. *cap. Multa, de preben.* Sed id per sententiã iudicis, nec enim se debet ipse priuare: imò nec prius vacat, *secundum Innocent. & Io. Andr.* nisi a Iudice moneatur, idq; post pacificam secundi possessionem. Sũt & quædam alia quæ excusant, quæ consulto omitto: iam enim sine dispensatione talia non possunt haberi; vbi autem est dispensatum, illius nihil est opus.

6 Habens beneficium Curatum suo simplici annexum, non censetur habere

curam

curam animarum. At Vicariatus perpetuus Ecclesiæ Parochialis, tanquam beneficium Curatum habetur.

7 Habens Parochialem, aut huius Vicariatum perpetuum, si intra annum à possessione pacifica non sit Sacerdos, priuatus est ipso iure, nisi iusto impedimento excusetur, aut Ecclesia sit Collegiata, vel Plebania, sub se habens Capellanos, vel ille curam per se exercere non teneatur, aut cum illo dispensetur. *Vide cap. licet. de elect. lib. 6.*

8 Poterat quidem Episcopus dispensare studij causa per septem annos, sed debet ille tamen intra dictum tempus saltem Subdiaconatũ suscipere, & interim Ecclesię per alium prouidere. Sed post Conc. Trident. non est in vsu cum eo, qui obtinuit beneficium curatum ex hac causa dispensare. Et ita statuit sacra Congr.

9 Collatio beneficij Curati ante annũ vigesimumquintum saltẽ inceptum eius cui confertur, nulla est.

10 Collatum alicui beneficium, eius non sit, antequam consentiat.

11 Resignatio beneficij in fauorem

alicuius, non transfert in eum ius, antequam ei à Papa vel Episcopo detur: itaque potest pœnitere qui resignauit, ante quam illi detur.

12 Non perditur beneficij possessio per renunciationem; nisi post quã fuerit per superiorem admissa. Paris. de resigna. benef. lib. 1. q. 5. nu. 24. & 25. plurimos affert Doctor. & dicit esse communem.

13 Beneficium non perditur ipso facto ante sententiam, per inhabilitatem superuenientem, vt per homicidium, aut aliud eiusmodi impedimentum.

14 Triennio possidens beneficium pacificè, etiamsi mala fide; fit eius dominus *secundùm Nauar. & reg. de Trien possess.* nec tenetur ostendere titulum, vt declarauit Concilij Congreg.

15 Nemo sibi potest beneficium conferre. *De exces. Prel. cap. 3.*

16 Promissio beneficij vacaturi aut ad id præsentatio, nec licet, nec valeat, quacunque verborum forma fiat. *Vide de concess. preb. c. 1. 13. & 16. & lib. 6. eodem tit. c. Detestanda.*

17 Collatio beneficij facta per Vica-

rium

rium reuocatum, sed ignorantem reuocationem, valet; itemque renunciatio facta per Procuratorem reuocatum ante intimationem reuocationis illi factam, etiāsi is, cui fit renunciatio, reuocationem sciat.

18 Obtinens beneficium condemnati per errorem, sed secundùm allegata, & probata, iustè possidet.

19 Potest Episcopus cum illegitimo dispēsare ad vnum beneficium Simplex.

20 Etiam cùm in iure dicitur vt beneficium vacet ipso facto, sine alia monitione, aut declaratione, nō priuatur quis possessione, nisi per Iudicem, sed potest interim in cōscientia gaudere fructibus: secus est si dicatur, vt collatio nō valeat, vt accidit in Simonia.

21 Cui reualidatur titulus beneficij male acquisiti, potest retinere fructus a se malè perceptos: fructus enim beneficij vacantis debentur successori; vacabat autem iure, etsi non de facto, beneficium illud, & ipse successor est, nisi aliud habeat constitutio, aut legitima cōsuetudo.

22 Qui in beneficio malè acquisito fe-

cit debitum officium, poteſt excuſari à fructibus conſumptis in vitę ſuſtentatio nem, ſi pauper eſt.

23 Qui beneficium obtinuit ſimulata ſanctitate, vel ob cauſam turpem, non te netur reſignare, niſi eſſet turpitudo quæ collatione iure ipſo nullam redderet, vt Simonia.

24 Clericus in ſacris ſi contrahat ma trimonium, non ideo perdit beneficium, nec ſi eſt in minoribus, & contrahat ſolùm ſponſalia de futuro. *Sylu. V. Beneficium 3. nume. 22. & Gloſſ. cap. primo de Cle. coniug.*

25 Filius illegitimus non poteſt habe re beneficiū in Eccleſia, in qua pater habeat, aut habuit, nec penſionem ſuper pa tris beneficio. *Ex concil. Triden.*

26 Nec legitimus poteſt habere bene ficium quod pater habuit.

27 Capellania inſtituta cum conditio ne vt detur Sacerdoti, aut in certa familia ei, qui ſit Sacerdos, poteſt, *ſecundùm Nauar.* dari ei, qui non eſt Sacerdos, modò ſit quàm primùm Sacerdos.

28 Capellanus obligatus ad celebran

dum, potest id per alium facere. *Ex Congreg. Concil.*

29 Collatio beneficij facta irregulari suspenso, aut interdicto, nulla est, ideoque solet in collatione dari Absolutio à talibus impedimentis.

30 Ante decimũ quartum inceptum nullus potest beneficium obtinere, nec pensionem, nisi in fundatione beneficij aliter fuisse cautum. *Ex Trid. Concil. & Cõcil. Congreg.*

31 Ad dignitatem, & Personatũ sine cura requiruntur viginti duo anni incepti. *Ex Triden.*

32 Collatio beneficij, aut Ecclesiasticæ iurisdictionis facta non habenti primam tonsuram, nulla est.

33 Quod sine Ecclesiastica auctoritate fit, aut datur, non est beneficium Ecclesiasticum, itemque vbi non est ius percipiendi reditus.

34 Appetere, aut procurare sibi Curatum beneficium, non semper est illicitum.

35 Collatio beneficij contra fundatoris instituta, non valet.

36 Ini-

36 Iniqua eſt inſtitutio prohibens dari Curatum meliori, eo quod ſit extra certam familiam, ideoq; non ſeruanda. *Sot. lib. 3. de Iuſt. q. 6.*

37 Poteſt Epiſcopus ex cauſa cum cõſenſu hæredis diſpenſare, vt detur beneficium nõ habenti omnia requiſita a fundatore, itemq; cum conſenſu Patronatus ius habentis mutare aliquid in inſtitutione beneficij, *ſecundum Nauarr.*

38 Qui ſine animo Clericalis ſtatus percipit fructus beneficij non Curati, nõ tenetur illos reſtituere, *Sot. lib. 10. de Iuſt. q 5. art. 6.* quòd ſi ex Curato percipit ſine animo ſuſcipiendi Sacerdotium, tenetur reſtituere niſi animum mutet, intra annũ *Vide Nau. c. 25 n 118. §. 10.*

39 Habens beneficium tenetur intra annum Ordinem ad illud requiſitum ſuſcipere: quòd ſi licentiam habeat non ſucipiẽdi Ordinem, dicet per Capellanum Miſſas ad quas tenetur. *Ex Trident. & Concil. Congreg.*

40 Abſentes cum licentia cauſa ſtudij, non recipiunt diſtributiones quotidianas. *Ex Congreg Concil.*

41 Docens publicè scripturam, aut audiens, percipit beneficij fructus absens, *Trident.*

42 Dare beneficium Simplex digno, relicto digniori, non est peccatum mortale, communiter. *Sot. lib. 3. de Iust. q. 6. art. 2.* secus si sit Curatum, non tamen tenetur, qui dedit, restituere digniori.

43 Dans beneficium indigno, tenetur Ecclesiæ qui damnum dedit, non autem digno, etsi quidam id affirment.

44 Beneficiati possunt tanquam domini disponere de fructibus assignatis sibi pro stipendio, modo quę supersunt honestæ sustentationi, & officijs honestis, dent pauperibus, vel operibus pijs, quod tamen si non faciant, non tenetur restituere. Est autem honestum officium, filiam dotare; quod tamen quidam nolunt de bonis Ecclesiasticis fieri, si alia habeātur vnde fiat: itemq; cognatos iuuare, vt decentur viuant.

45 Potest beneficiatus disponere non solùm de reditibus beneficij, sed etiā de rebus immobilibus ex illis suo nomine emptis. Meliorationes autem factæ in bo-

nis

nis Ecclesiæ, vt domo, aut agro, eius quidem erunt quamdiu viuit, etiam si beneficium relinquat, aut eo per iudicem priuetur; at in morte erunt Ecclesiæ. *Vide de Pecul. Cler. cap. 5.*

46 Patrimonium Ecclesiastici morientis ab intestato sine hęredibus, dandum suæ Ecclesiæ.

47 Debita beneficiati soluenda ex bonis, quæ reliquit moriens. *Vide lib. 6. de offic. ord ca. Pręsenti.* Quod si non reliquit quantum opus est, soluet successor in beneficio, si contracta sunt pro Ecclesiæ necessitate, aut vtilitate, *secundùm Innoc.* Imo etiam, *secundùm Host. & Panorm.* si contracta pro antecessoris necessitate, quod ego non puto in vsu esse, etsi valde rationabilę. *Vide* Ecclesia.

48 Distributiones quotidianæ debentur iustè impedito, modo adsit in eo oppido, & soleat, cùm sanus est, Officijs interesse.

49 Cum distributiones ex priuilegio conceduntur absenti, intelligitur si ille absit causa iusta.

50 Excommunicatus, vel suspensus à

beneficio, interim dũ quærit absolui, potest fructibus vti sibi, & suis necessarijs, *secundùm Nauar. & alios.*

51 Permittens notabiliter lædi possessiones beneficij, tenetur restituere.

52 Fructus malè percepti dandi Ecclesiæ, vel pauperibus; si autem sunt distributiones, ijs qui Officijs interfuerũt.

53 Fructus percepti tempore vacationis, dandi Ecclesiæ, vel successori.

54 Fructus collecti ante mortem beneficiati, vel ei debiti ob seruitiũ, sunt hæredis: quod si nullus sit hæres, sunt successoris, vel fortè ex vsu, Cameræ Apostolicæ.

55 Canonicus habens Capellam, non recipit distributiones horæ qua Missam celebrat.

56 Qui post sex menses ab obtento beneficio etiã in Præstimonio, non impeditus legitimè, non recitat Officium, non facit fructus suos, sed tenetur dare fabricæ beneficij, vel pauperibus: omnes quidem totius diei, si totum eius Officiũ omissum, alioqui pro Matutino omisso dimidium, pro quauis alia Hora sextam

partem, idemq; est faciendum ei, qui vt Clericus habet pensionem, si non recitat Officium Beatæ Mariæ. *Ex Bulla Pij Quinti.*

57 Si talis pauper est, potest sibi retinere de consilio Confessoris, *secundùm Nauar.*

58 Quòd si fecit alia, ad quæ ob beneficium tenebatur, poterit sibi retinere quantum illa merentur. Itaque sufficiet Parocho, restituere quintam partem, Canonico, quartam, alijs beneficiatis, tertiã, vt quidam dicunt.

59 Qui potest conferre beneficia, potest concedere, vt permutentur; Sed nũc obseruanda est constitutio Pij V. quæ incipit: Quanta.

60 Potest auctoritate Papę in commutatione beneficiorum fieri compensatio per pensionem, aut pecuniam pro fructibus alterius beneficij maioribus.

61 Non potest Notarius pro litteris beneficij, scilicet pro charta, labore, & alijs accipere, nisi vnum aureum. *Ex Triden. & Concil. Congreg.*

BLASPHEMIA.

1 Blasphemia grauior est periurio, & homicidio.

2 Ne blasphemus absoluatur sine graui pœnitentia sæueri Confessarii arbitrio iniuncta, statuit Concilium Lateranense, & consonat Tridentinum Sess. 14. cap. 8.

3 Blasphemans inaduertenter ita vt si aduerteret, non faceret, non peccat mortaliter. Quidam tamen putant ex consuetudine blasphemare etiam inaduertenter, esse mortale, quod non est improbabile.

BONA.

1 Bona mobilia dicuntur, quæ commodè seruari non possunt vltra triennium, vt frumētum, vinum oleum.

2 Pecunia inter mobilia reputatur.

3 Mobilia pretiosa, quæ seruari possunt, interdū æquiparātur immobilibus.

4 In bonis mobilibus, vel immobili-

bus iura etiam & actiones comprehenduntur, ex consuetudine potiùs quàm ex iure.

BONVS VIR.

1 Bonus vir in Foro quidem exteriori intelligitur Iudex; in interiori autem, vir prudens & timoratus.

CALIX.

1 Calix tornatilis, in quo scilicet pes a cyatho separari potest, per eam separationem non perdit consecrationē.

2 Calici non perit consecratio, si deauratio per vsum decidat, si tamen de nouo deauratur, solet iterum consecrari.

3 Calicem solus Episcopus solet consecrare.

Cambium, Vide Contractus.

1 Permutari potest pecunia cum altera diuersi metalli cum lucro moderato.

2 Aureus cuius pretium æstimatur vndecim Iulijs potest dari pro duodecim, est enim illa pretij taxatio facta ad emptiones.

ptiones, non ad permutationes.

3 Plus valet pecunia præsens loco, quam absens: item cùm multi accipiunt ad cambium, & pauci dant: item ob metallum, figuram, pondus, temporis occasionem, dubium de valoris mutatione, raritatem, aut dantis incommodum, quæ considerari oportet, ne facilè cambia, quæ sunt in vsu damnentur.

4 In cambio lucrari solet qui rogatur pecuniam accipere alibi reddendam, vel dare alibi recipiendam: illic enim velut transfert ad locum vbi reddenda, hic autem velut à loco vbi recipienda.

5 Cambio lucrari etiam ei, licet, qui alioqui non habet ordinarium cāpsoris officium, sed ex occasione oblata facit.

6 Etiam in eodē regno licet cambiū per literas, etsi id lex aliqua prohibeat; præsumit enim fraudem: quę si absit, nō intendit prohibere. Idemq; dicēdum de cambijs omnibus alioqui licitis, aut cambiorum licitis conditionibus, si lege aliqua prohibeantur; cessante enim fraude quā lex pręsumit, fieri possūt: nisi ex ipsa lege vel cōsuetudine constet oppositum.

7 Cambia dubia si facta, non condemnanda; facienda, non approbanda.

8 Cambium quod fit sustinente campsoris procuratore duas personas in nundinis, scilicet creditoris & debitoris quod vulgò dicitur: *Colla ricorsa*, est à Pio V. approbatum, in Bulla quadam data ad Bononienses.

CAPITVLVM, Vide Beneficium.

1 CApitulum, sede vacante, succedit Episcopo in iurisdictione ordinaria: itaq; potest absoluere, dispensare, statuere, inquirere, visitare, & dare indulgentias, vt Episcopus. Non confert tamē beneficia; id enim Papæ est reseruatum, *secundùm declarationem Congregationis Concilij*. Nauarrus autem ait, posse quidem conferre illud, cuius collatio ad ipsum, & Episcopum communiter pertinebat, non autem si pertinebat ad Episcopum cum Capituli consensu, aut consilio: quod videndum est, an sit vsu receptum.

2 Vocem in Capitulo non habet, qui non est subdiaconus. *Ex Trid. Concil.*

3 Cùm requiritur Capituli consensus vel præsentia, potest ad id aliquos sui loco deputare.

4 Quod à maiori Capituli parte fit, dicitur *secundùm Baldum*, fieri de consensu vnanimi seu concordi Capituli. *Vide Tabien. verbo Concordia.*

5 Capituli debitum non censetur debitum singulorum.

CASVS FORTVITVS,
Vide Commodatum.

1 NEmo tenetur ex damno accidenti casu fortuito, nisi culpa præcessisset in illum aliquo modo ordinata, seu directa, aut mora restituendi id, quod restitutum non perijsset, aut pactum vt etiã in tali casu teneretur, quamquam etiam non obstante pacto vtẽdum est æquitate: non tenebitur autem si casus accidit ex culpa eius, cui ex pacto alioqui debebatur.

2 Ad mutuum perditum casu fortui-

to, teneris, quia in te translatum est, per mutuum, dominium.

3 Mandans tenetur de damno ex casu fortuito, si probabile erat eueturum, aut mandatarius gratis seruiebat secus, si ob stipendium, aut eiusmodi aliquod debitũ aut si eius culpa damnum accidit.

CASVS RESERVATVS,
Vide Absolutio.

1 Concedens casus sibi reseruatos, si aliquid specialiter nominet, cætera similia concedere intelligitur: quòd si aliquid excipiat, cętera similia videtur excipere.

2 Concessis casibus Papalibus, intelliguntur etiam censuræ.

3 Sublata reseruatione Papal: per priuilegium absoluendi à culpa vel censura, censetur etiam sublata reseruatio Episcopi circa eandem culpam. *Nauarr cap. 27 nu. 254. Tolet lib. 3. cap. 14.*

4 Sacrilegium reseruatum Episcopo, intelligitur solùm quo violatur locus sacer furto, aut sanguine, aut semine, non

autem

autem luxuria personæ sacræ: vbi quidā aduertunt, ex Iure Episcopo non sacrilegium, sed sortilegium reseruari; pro quo vulgò, per errorem, lectum sacrilegium.

5 Casus in dubio non præsumitur reseruatus.

6 Blasphemia publica reseruata Episcopo, solùm in Foro exteriori, nisi ipse aliud declaret.

7 Si quis oblitus casuū reseruatorum absolutus est à potente si intendente absoluere illum ab omnibus, quod semper intendit qui absoluit, potest absolui ab illis postea per quemcumque Confessorem, quia iam non sunt reseruati. Idemque dicendum de illo qui reseruata quidem confessus est, & ab illis absolutus, sed animo incapaci Absolutionis. *Naua. cap 26 numer. 13. Couar. cap Alma. 1. par.* §. *11 numer. 12 Anton. 3 par titu. 4 cap 19* §. *17. Siluest. confessio. 1. q. 19 Caiet vers. casuum reseruatio. Suarez disp. 31. de pœnit. sect. 4.*

8 Casus reseruati in Religione, non habent locum in Nouitijs, antequam per vota admittantur; vt neque præcepto-

ceptorem obligatio.

9 Casus non reseruat nisi Papa, aut Episcopus, aut Prelatus habens Episcopalem auctoritatem.

CAVPO, Vide Stabularius.

CENSVS.

1 Oportet in censu rem esse immobilem (talis autem est annuus reditus) & sua natura fructiferam, & totũ pretium recipi in celebratione instrumẽti, nec postea augeri aut minui, & perire censum pro rata re pereunte, aut sterili facta, & posse redimi semper eodem pretio, & post denunciationem etiam ab inuito intra annum repeti.

2 Prædicta ex Bulla Pij Quinti in qua quædam prohibentur ob præsumptionẽ fraudis, quæ si absit, licent. Itaque potest pretium, non statim solui, potest, & prius solui, & fieri pactum ne redimatur census, nisi totus simul.

3 Non prohibet Bulla debita. Iure natu-

naturę, (vt satisfactionem pro damno dato non soluendo censum in tempore) nec dare fideiussorem, aut hypothecam etiam omnium bonorum, ad securitaté venditionis, vel solutionis: nec emere certam pecuniæ summam ad vitam vt pro mille centum. Id enim non est cẽsus, sed contractus, Do vt des. Solent quidem ad vitam ementis dari octo pro vno, possuntque pro tali pensione obligari omnia bona.

4 Soluendus est census in fine anni nisi aliud habeat consuetudo, aut pactum.

5 Peritum census est, quo publicè vẽdi solet.

6 Oportere fructum loci non esse minoré reditu census, cõmunis est opinio: quidam tamen negant id esse necessariũ

7 Vt potest solui pro censu Pecunia, ita fructus aliquis ex pacto, etiamsi locus censui subiectus. talem fructum nõ ferat.

8 Etiam anno quo nullus colligitur fructus, soluendus est census.

10 Censum ex vtraque contrahentium parte redimibilé licere, alij aiunt, alij

alij negant: ego concedere non auderem.

11 Vbi Bulla Pij V. recepta est, negāt quidam licere censum super persona constitui, alioqui licere & super persona, & super communitate, & super bonis incertis scilicet possessis, & possidendis: alij et vbi recepta est, licere, si sit perpetuus, quod ego non concesserim.

12 Census numeratur inter bona immobilia.

CENSVRA, *Vide Absolutio.*

1 CEnsura est Excommunicatio, suspensio, & interdictum: non autē irregularitas, (quæ potius pœna est) nec depositio, aut degradatio, aut cessatio à diuinis.

2 Censuram nemo incurrit ante annum decimum.

3 Censuræ positæ contra non reuelantes id quod à Iudice in eis proponitur, non comprehendunt nec litigantes, nec eos qui probabiliter credunt rem illam ab eo qui tenet, iuste possideri, nec illos

qui certò nesciunt quod quæritur, aut, si sciunt, non possunt sine periculo magni damni denuntiare. *Vide* IVDICIALES ACTVS.

4 Irretitus aliqua censura, etiam irregularitatis, ex homicidio, vel excommunicatione, aut suspensione, potest celebrare, ne alioqui infametur.

CHARITAS, *vide Correptio, Eleemosyna, Iniuria.*

1 DEum ex toto corde diligere, seu super omnia, ad salutem quidem est omnino necessarium; quo vero tempore ex præcepto quis teneatur sic eum actum elicere, vt, si non eliciat, peccet mortaliter, nō conuenit inter Doctores. Illud certè non videtur negandum, teneri, cùm tenetur conteri, vt in administratione Sacramentorum ex officio.

2 Teneris in extrema necessitate salutis spiritualis proximi, pro eo vitam exponere, quòd si es eius Episcopus, aut Parochus, etiam in graui. Itemque teneris pro vita eius exponere bona tua tem-

pora-

poralia, tuę vitæ, aut tuorum non necessaria; denique subuenire ei in graui eius necessitate, si potes sine magno tuo incommodo.

3 Qui non est eius Prælatus, aut Parochus, non tenetur inuisere peste infectum cum vitæ periculo, nisi salus animæ eius omnino tali visitatione indigeat.

4 Infantem aliqui sine Baptismo moriturum, teneris cum tuæ vitæ periculo baptizare, secundùm quosdam: quod alij probabiliter negant; nec enim cum tãto damno deberi ei tale officium: alioqui & mater grauida teneretur permittere se secari, vt fętus baptizaretur, alioqui sine Baptismo moriturus: quod nemo dicet.

5 Proximum à mortis corporalis periculo, etiam inuitum, teneris liberare si possis, non autem à peccato, si non possis sine tuo graui incommodo.

6 Damnatum iustè ad mortem non teneris, ètiam si possis, pecunia redimere; nec enim ipse se tenetur redimere; quòd si redimas, potes accipere tibi in seruum perpetuum. Quòd si iniuste damnatum redemisti, potes quidem in multis casi-

bus in seruum accipere, sed ipse se potest redimere. Nauar. c. 23. nu 95.

7 Licet permittere proximum cadere in peccatum, vt correptus de eo, vel punitus, emendetur, si aliter emendare non possis.

8 Potes proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem, ob Reipub. bonum, & hosti, tibi alioqui valde nocituro, mortem, non odio, sed ad vitandum damnum tuum: item de morte eius gaudere, ob bonum inde secutum.

9 Inimico non teneris ostendere signa amoris, nisi in casu necessitatis, scilicet cùm ei teneris ex charitate subuenire: teneris quidem alloqui, si alioqui esset scandalum, & salutantem te resalutare, & veniam petenti reconciliari.

10 Diligendi quidem magis meliores, sed possunt intensiori affectu diligi sanguine coniunctiores, inter quos plus diligendi parentes quam filij, & vxor & pater quam mater.

CIRCVMSTANTIA, *Vide Confessio.*

CIVITAS, CIVIS.

1 Ciuitatis nomine venit in fauorabilibus etiam territorium, imò & Diœcesis in odiosis vero solùm quod est intra mœnia, nisi alioqui esset dispositio inutilis, aut posset fraudem pati.

2 Non dicitur ciuitas facere, nisi collegialiter deliberet, etiamsi maior eius pars faciat.

3 Ciuis efficitur quis loci, vbi consequitur dignitatem.

4 Monacus efficitur ciuis loci, vbi est Monasterium.

CLERICVS, *vide Ecclesiasticus*, *Eleemosyna*, *Beneficium*, *Gabella.*

1 Clerici nomine in materia fauorabili venit habens primam tonsuram, & Religiosus, & Episcopus; at in

odiosa, nec Religiosus, nec Episcopus, nec secundum quosdam Dignitas, aut Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, aut qui non est in sacris. Venit etiam Clericus in materia fauorabili nomine populi, & Monachi.

2 Cùm Clericis in Iure aliquid prohibetur, aut præcipitur, intelliguntur solùm qui sunt in sacris, aut beneficiati.

3 Clericus in sacris potest conueniri coram Iudice sæculari in ciuilibus, de licentia Episcopi sui. *Syluest. Ver. Iudex numero quarto.*

5 Clericum in sacris, qui dimissa tonsura, & Clericali habitu enormiter se gerit, multorum est opinio perdere priuilegium clericale. Ego dicerem tunc tantum posse à Iudice sæculari capi, & debita pœna puniri Clericum, quando id fit de mandato Prelati proprij; vel quando est traditus curiæ sæculari; vel demũ si est incorrigibilis, ita vt prius sit depositus, & propter incorrigibilitatem excommunicatus, & anathematizatus, & tamen post hęc perseuerat incorrigibilis, iuxta dispositionem c. cum non ab homine.

mine. de Iudi. Nunc autem per Concil. Trid. Seß.23. cap.6. Fori priuilegio non gaudet, qui eſt in minoribus, niſi habeat beneficium; aut geſtans habitum & tonſuram, inſeruiat alicui Eccleſię ex mandato Epiſcopi; aut in Seminario, vel Schola, vel Vniuerſitate, de licentia Epiſcopi. quaſi in via ad ordines maiores verſetur.

6 Poteſt clericus in crimen deprehenſus capi à ſęculari Iudice, vt Eccleſiaſtico tradatur: poteſt & noctu capi, ſi cum armis incedat: pręſumitur enim velle delinquere, à quo poteſt impediri etiam per ſęcularem poteſtatem. Quinetiam poteſt à quouis ſæculari teneri clericus, & includi, ne lędat alterum; Poſſe etiam fugientem, vel de fuga ſuſpectum capi à creditore, vt tradatur Iudici Eccleſiaſtico, tenet Sylue. excommunicatio.6. q.14. Nauar. ca.27. nu.82. qui dicit eſſe Panor. & communem in c. cum non ab homine, de Iudic.

7 Clerici tenentur legibus ciuilibus Reip. in qua degunt; modo non impediãt Officium Eccleſiaſticum, & libertati Eccleſiaſticæ non repugnent. Et hoc modo,

solùm via directiua, non autem coactiua; *Host cap. fin, de solut. Couar. 1. p. epitom. cap 6. in prin. nu 20. Dried. lib. de liber. Ecclesiastica, cap 9. Sot lib 1. de Iust q. 6. art. 7. Cast. lib. 1. de Vig. pœn c. vlt & alij.*

8 Clerici familia eiusdem est cum ipso Fori.

9 Clerici bona possunt per Iudicem Ecclesiasticum confiscari, in casibus, quibus laici per leges sic puniuntur.

10 Clericus factus post delictum sine fraude, est exemptus à potestate sæculari: quòd si cum fraude, potest quidem in rebus puniri, sed non in corpore. Communem opinionem esse dicit Imo. cons. 119. nu. 1. & Clarus lib. 5. sent. q. 36. nu. 38.

11 Clericus ob falsum testimonium coram Iudice sæculari, non potest per eum puniri.

12 Clericus percussus a laico, potest agere coram Iudice Ecclesiastico.

13 Clericus calumniosus accusator debet priuari officio, & verberatus in exilium mitti.

14 Clericus non potest consentire in Iudicem Ecclesiasticum non suum, sine

ſine licentia ſui Epiſcopi.

15 Clerici minoris à laico læſi reſtitutio petenda coram Iudice ſeculari.

16 Clericus pauper non tenetur cedere bonis. Nec pro debito non ex delicto contracto poteſt conueniri vltra quam facere poteſt; nec, ſi eſt in ſacris, puniri corporaliter pro debito, quod non poteſt ſoluere.

17 Clerici patrimonium, etiam ad cuius titulum eſt ordinatus, non gaudere priuilegio bonorum Eccleſiæ, quidam aiunt, alij negant. Sunt & qui putent abſolutè gaudere eius bona patrimonialia. Ego dicerem ſpectandum in ijs, quid vſu ſit receptum.

18 Clerici priuilegijs non gaudere Eremitas, quidam aiunt, quod non ſint Eccleſiaſticæ perſonæ: alij gaudere dicunt, ſi ſint aſtricti Regulæ, aut Superiori ijs priuilegijs gaudéti; idemque cenſent de Incluſis habitu mutato.

19 Clericus poteſt vti conſuetudine & ſtatuto laicorum, ad ſuam vtilitatem.

20 Clericus in minoribus, poteſt ex cauſa fieri ſecularis.

21 Poteſt, qui eſt in ſacris, aut beneficiatus, aduocare coram Iudice Eccleſiaſtico, at coram ſæculari, ſolùm in cauſa propriæ, vel Eccleſiæ, vel miſerabilium, vel propinquorum (qui alium aduocatum commodè non poſſunt habere) vſque ad quartum gradum. Non poteſt autem eſſe laici procurator generalis, ſed ſolum in aliquo negotio: nec locum tenens Principis ſæcularis, ſed poteſt eſſe conſiliarius: nec lucri cauſa negotiari per ſe, ſed ob ſuam aut ſuorum neceſſitatem. Non eſt autem negotiari vendere aliquid cariùs quàm emiſti, niſi ad id emiſſes. Poteſt & per alium honeſte negotiari, & per ſe vendere arte honeſta à ſe facta. Non poteſt vero geſtare arma offenſiua nec intereſſe executioni ſententiæ capitalis, niſi officij ſpiritualis cauſa: nec exercere Medici aut Chirurgi officium, vbi opus ſit aduſtione, aut inciſione, niſi cum pauperibus, aut alioqui ſua, aut proximi neceſſitas poſtulet; nec venari, niſi cauſa recreationis, ſine ſtrepitu nec accipitres ad id alere, aut falcones: nec aleis ludere, niſi modice, cauſaque

recrea-

recreationis. Ludere autem in magna quantitate ob lucrum, Nauarrus mortale existimat.

22 Clericus faciēs prohibita iure humano non peccat mortaliter, *secūdū Caie.* si absit contẽtus, & scandalū, vel temeritas, & legi pęna grauis non sit apposita; quod bene limitat *Nauar. c. 25. num. 111.*

23 Peccare ait Nauarr. Clericū si non benedicit in principio mensam, aut in fine gratias Deo non agit.

24 Clericus non tenetur dare sportulas, nec potest a patrę suo vendi.

25 Acquisita à clerico, etiam filiofamilias, sunt ei quasi Castrensia.

26 Clerici omnes, excepto Episcopo, libere testantur, eisq; ab intestato, succedetur, *secundum Couarr.* Quòd si eis esset prohibitū testari de acquisitis negotiatione illicita, & contra Canones, intelligendum est, *secundum Nauarr.* si negotiatio contineat iniustitiam, alioqui poterit de ea etiam testari.

27 Non potest clericus per testamentum facere præiudicium patri in bonis acquisitis ante clericatum, in quibus il-

le habet vſumfructum.

28 Clericum habitare cum femina ſuſpecta, mortale eſſe ait doctiſſimus vir Petrus Sotus.

29 Clericus etiam abſens ſubditus eſt ſuo Epiſcopo, niſi domicilium mutaſſet.

30 Clericus nulli loco, aut beneficio adſcriptus, nõ tenetur reſidere, & poteſt ire, quò velit cum Epiſcopi licentia, ex ſententia Sacræ Congregationis.

31 Clericus non tenetur deſeruire Eccleſiæ, in qua non habet beneficium. Ex Cong. Concil.

32 Clericus in maxima neceſſitate po teſt cogi ab Epiſcopo ciuitatem cuſtodire, poteſt & in inuaſa ab hoſtibus pugnare, nec erit irregularis, ſi nullum occidat, aut mutilet.

33 Clericus quilibet poteſt cantare Epiſtolam ſine manipulo; itemque Euangelium, & Paſſionem. Ex Nauarr.

34 Clericus habens beneficium, aut penſionem excedẽtem ſexaginta aureos de camera, tenetur ad tonſuram, & habitum talarem, & ſi miles eſt, ad ſuum militarem, alioqui ipſo facto eſt priuatus

natur officijs, & beneficijs. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

Cœmeterium, vide Ecclesia, Sepoltura.

1 Coemeterium fieri potest sola Episcopi deputatione.

2 Potest vendi in necessitate, vt sacra vasa.

Cognatio, vide Matrimonij impedimenta.

Collegium, vide Congregatio.

1 Collegiũ faciunt tres, Cõgregationẽ duo, populum decẽ. Potest Collegij, & Vniuersitatis ius manere in vno.

2 Collegij Ecclesiastici destructi iura, & priuilegia manent penes Ecclesiam.

3 Qui in Collegio alicuius artis eã nõ exercet, non gaudet Collegij priuilegio.

COLVMBARIVM.

1 Columbarium habere licet, vbi est cõsuetudo, nec populus quæritur.

2 Cu-

2 Columbas, cùm videntur à columbario profugæ, licet cuiuis accipere.

COMEDERE.

1 CArnes humanas edere in extrema necesitate licitum est. *Caie 2.2.q. 148. nu 2.*

2 Edere ex intentione vsque ad vomitum alij mortale esse aiunt, alij negant, si fiat ex consilio medici, licitum est.

3 Prouocare vomitum, vt iterum comedas, mortale esse, non improbabiliter quidam affirmant.

Commodatum, vide Casus fortuitus, Culpa, Debitum, Depositum.

1 COmmodatum ad certum vsum, non potest repeti, etiam superueniente necessitate, si commodatarius aliunde fuisset habiturus, nisi tu commodasses. *De quo Syl. V commodatum. nu. 4.*

2 Commodans scienter rem vitiosam non admonito commodatario, tenetur de damno secuto.

3 Quidam aiunt, commodatariũ non teneri in conscientia, nisi de culpa mortali,

tali;alij negāt. *Vide* culpa. & contractus.

4 Cōmodato vti ad aliū vsū, aut diutius quam voluit commodans, furtū est.

Communio, vide Eucharistia.

Communitas, vide Respublica, Collegium.

CONCESSVM.

Concessum intelligitur, quod non est prohibitum.

CONCILIVM.

1 Concilium Triden. cępit obligare, quantum ad iuspositiuum, a kalendis Maij anni 1564. *Ex Bulla Pij IIII.*

2 Concilium Prouinciale debet fieri tertio quoque anno, Dięcesanum verò quotannis. *Ex Conc. Trid.*

3 Concilium Prouinciale potest excommunicare Archiepiscopum.

4 Concilij Prouincialis decreta non sunt publicanda Papa inconsulto. *Ex Congreg Conc.*

5 Ad decreta Concilij Diœcesani non requiritur cleri approbatio. Ex eadem.

Concionator, vide Prædicare.

Conductio, vide Venditio.

1 Conductor, si eius voluntate, aut eius casu fortuito, locator operarum, qui alias fuisset mercedem habiturus, est impeditus, tenetur soluere: tenetur; & locator de damno ex sua culpa secuto. Ita quidam sentiunt; sed tu consule quæ de casu fortuito, & de culpa scripsimus.

2 Conductor potest expelli domo, ob necessitatem nouam locatoris eam habitandi, aut reparandi, aut si ibi inhonestè agat. In quo vltimo casu Nauar. ait nihil esse de pensione remittendum, alij id negant. Ego quidem in primo casu adderem, vt est additum in Commodato, nisi conductor aliàs domum fuisset, non sibi adimendam, conducturus.

3 Conductor domo discedens non pôt suo loco alium relinquere, inuitis socijs.

4 Conductor equi tenetur ad expensas ordinarias,vt pactum, non autem ad extraordinarias,vt medicinas.

5 Famulo non debetur stipendiũ tẽporis quo ægrotauit, nec dum ægrotat, expensa magna,sed modica.& cibus,nisi aliud sit in pacto,aut consuetudine.

6 Conductor tenetur pro rebus perditis ab alio,ob eius inimicitiam, cuius ipse causa est.

7 Conductor non soluens, potest statim expelli,nisi ad decennium conduxisset.tunc enim per biennium expectãdũ. Quòd si locator promisit non expellere, intelligitur si soluat pensionem.

8 Cnm timetur res peritura negligẽtia conductoris,poterit is cogi suscipere in se periculum,sed minuendum est aliquantulum pretium ob talẽ obligationẽ.

9 *Extra. Ambitiosa,de non locanda re Ecclesię vltra triennium*, non videtur vbique recepta, quod pœnas extrinsecas. *Vide Nauar cap.27 nu 149. & 150.*

10 Locationes beneficiorum anticipata solutione, non valẽt in successorũ præiudicium. *Ex Conc. Trid.* Quidam

tamen dicunt, si conductor soluisset, debere successorem ratum habere, si est cõuersum in Ecclesiæ vtilitatem.

11 Conductori coacto ob pestem, aut alioqui iusta de causa re locata non vti, remittenda pensio pro rata, itemq. in sterilitate fortuita, vt cùm ex tribus partibus colligi solitis vix duę colliguntur, nec fit compensatio fertilitate anni præcedentis, & sequentis. Non fit autem remissio si res sit locata ad decẽ annos pro parua pensione, aut si locator alteri locando fuisset pensionem integram habiturus, aut si aliud sit in pacto, aut consuetudine. Non dicitur autẽ sterilitas, si fructus collecti pereunt: nec fertilitas, si fructus multum valeant.

12 Auctis fructibus casu fortuito, augendam pensionem pro rata, & minutis minuendam, ait Nauar. Ego id non puto vsu receptum. Quòd si auctis fructibus casu fortuito conductor non auget pensionem, non video cur minutis illis, ea minui debeat. Quare in ijs standum puto vt suprà dixi, pacto, aut consuetudini.

13 Nec res Ecclesiastica, nec fructus pen-

pēſionis locari poſſunt ad longum tēpus id eſt, decem annorum, niſi cum conditionibus requiſitis ad alienationem.

14 Beneficiatus poteſt locare reditus beneficij ad annos nouem, quando fructus nō niſi tertio quoque anno recipiuntur, ſed illo mortuo expirat locatio. Locatio tamen rei Eccleſiæ facta à Rectore nomine Eccleſiæ, eo mortuo durat.

15 Conductori debentur expenſæ neceſſariæ, & quibus res facta melior.

16 Locationi factæ per virum de re vxoris, non tenetur ipſa ſtare ſoluto matrimonio, niſi ſe ad id obligaſſet.

17 Conductor poteſt rem locare alteri perſonæ honeſtę, niſi aliud ſit conuentum.

18 Vſufructuarius non poteſt rem locare vltra tempus vitæ ſuæ.

19 Prohibitus rem obligare, poteſt in breue tempus locare.

20 Cui conceſſa eſt domus habitatio, poteſt eam alteri locare, ſecundùm quoſdam, quod ego non puto in totum verū, niſi ſit vſufructuarius. *Vide* Domus.

21 Si ſine conuentione de pretio, con-

duxisti solitum operas locare, debes ei soluere quantum talibus dari solet.

22 Alienum torquē locans, non tenetur pretium restituere, si eius dominus non fuerat locaturus. Quidam tamen dicunt teneri, saltem in quantum factus est locupletior, quod videtur probabile.

23 Conductio rei spiritualis ipso iure est nulla, vt & venditio.

Congregatio, vide Collegium, Respublica.

1 CONgregationes piæ, sodalitates, seu confraternitates non possunt fieri sine auctoritate Episcopi, qui & habet ius eas visitandi.

2 Congregatorum collegialiter præualet sententia maioris partis, nisi Papa præsideat.

Confessio, vide Casus reseruatus, Contritio, Eucharistia.

1 COnfessionis præcepto non satisfacit, qui non est dispositus ad absolutio-

ſolutionem valide accipiendam. Quamquam etiam qui ſeriò, licet non integrè confitetur, Eccleſiæ pęnas euadat; vt quidam probabiliter aſſerunt.

2 Poteſt differri Confeſſio vltra tempus præcepti, de ſententia Confeſſoris, aut ex iuſta aliqua cauſa.

3 Etſi communis opinio ſit teneri ad Confeſſionem annuam, qui habet vſum rationis, ſcilicet cum pudet malefacti; tamen Eccleſia non videtur obligare ante pubertatem, ad pœnas non confitentibus impoſitas.

4 Pręcepto annuæ confeſſionis ſatiſfacit quis confitens quouis anni tempore, qui annus ex conſuetudine Eccleſiæ incipit in Octaua Paſchæ: quamquam communicaturus in Paſcha, ſi eſt in peccato mortali, tenetur iterum confiteri: itemq; ſi eſt in articulo mortis, ſeu eius probabili periculo.

5 Probabilis eſt illa ſententia, teneri ſtatim confiteri, qui putat toto reliquo anno de futurum ſibi Confeſſorem, aut qui poſſit à caſu reſeruato abſoluere. Illud certiſſimum, qui non præmiſſa pec

cati mortalis cõfessione communicauit, debere post cõmunionem quàm primũ confiteri. Addunt & quidam; necessariò confitendum, cùm vix potest quis nisi cõfitẽdo euadere peccãdi periculum: quod mihi non displicet, sed quia vulgo ignota obligatio, non est in vsu.

6 Si quis fictè, id est, non ritè, confitetur, nẽpe cum dolorè, aut proposito emẽdationis non omnino sufficiente ad confessionem formatam, sufficere postea solam illam fictionem confiteri, alij aiunt, alij negant; quæ sententia certissima est, & tenenda.

7 Iteranda confessio sine vllo dolore facta, aut sine proposito vitandi peccatũ, aut ei qui non poterat absoluere, aut si scienter omissũm aliquod peccatũ mortale, aut quod tale esse putabatur, etsi cũ dubio aliquo (secus est si putabatur non tale esse.) Addũt quidam, etiamsi facta Confessori prorsus imperito, aut qui nõ omnia intelexit, aut si quid mortale per crassam vel ignorantiam, vel obliuionẽ est omissum.

8 Si quis apud eundum Confessorem

iteret confeſſionem, non eſt opus repetere ſpecialiter peccata iam ei dicta, ſed id ſolum, quod confeſſioni defuit: dummodo Confeſſor habeat ſaltem notitiam ſtatus ex præcedente confeſſione.

9 Qui tenetur iterare confeſſionē, ſi eius rei oblitus confitetur poſtea aliquoties peccata, quę facit, validæ ſunt illæ confeſſiones.

10 Qui ex iuſta cauſa aliquod mortale peccatum in confeſſione tacet, non tenetur confiteri iterum illa quæ dixit. Eſt autem cauſa iuſta, non poſſe cōfiteri illud, niſi audiat aliquis qui propè ſit, vt in naui, vel hoſpitali: aut temporis anguſtia excludi, aut periculum damni notabilis ſi confitearis.

11 Abuſus eſt non ferendus, nihil confiteri niſi interrogatum: nec eſt diſpoſitus ad Abſolutionem, qui aliter non vult cōfiteri; eſt enim id velle tacere peccata de quibus non interrogabitur.

12 Mentiri in confeſſione de peccatis venialibus, aut de aliàs confeſſis mortalibus, veniale ſolùm peccatum eſt, etiā ſi illa antea propoſuiſſes apud te verè

confiteri. Quòd si vnum solùm peccatum tale confitearis, & in eo mentiaris, aut si dicas te fecisse peccatum aliquod mortale, quod non fecisti, vera est sententia, tunc peccari mortaliter, ob iniuriam factam Sacramento; sicut etiam certũ est, posse in confessione taceri peccata venialia, vel omnia, vel aliqua: non enim sunt de necessitate confessionis, nisi fortè ex Regula aliqua Religionis; sed nulla talis obligat ad confitendum omnia venialia.

13 Nemo tenetur confiteri audiente tertiò, aut per scripturam: etsi quidam putant teneri, qui aliter non potest scripto, aut nutibus confiteri, & in morte per interpretem: quod de nutibus quidẽ concesserim, de scripto & interprete nõ prorsus improbauerim, sed nec tamen condemnarim non facientem.

14 Non licet absenti per nuntium aut per scriptum confiteri.

15 Debet quidem, qui potest, verbis confiteri: sed si causa subsit, potest etiam præsenti Sacerdoti peccata legenda tradere, etsi id quidam negant. *Vide* 30. *q*. 5. *Qualis*.

16 Oportet confiteri ſpeciem peccati, & numerum.

17 Ad declarandam ſpeciem tui peccati, potes, ſi neceſse eſt, declarare ſimul alienũ, imò etiam cum tibi id valde vtile eſt ad animæ ſalutem, aut illius cuius ſit forte fama periclitatur: nam famæ præponenda ſalus: cum autem tu potes dicere poteſt & Confeſsor eiſdem de cauſis interrogare. Hæc Doctorum Antiquorum doctrina, quę tamen Neotericis quibuſdã non placet, qui tacendũ putant peccatum per quod alius infamatur, aut alioqui damnum notabile patitur: quod probabile quidem eſt, præſertim in periculo dãni, ſed quod ad infamiã attinet, placet mihi Antiquorum ſententia.

18 Confitendam circunſtantiam, quæ etſi peccati ſpeciem non mutet, tamen multo grauiorem facit, aiunt quidam, alij negant: eſt certè cùm neceſse ſit confiteri: vt ſi quis furatus eſt cétum aureos non ſufficit dicere ſolum, Furatus ſum: multum enim refert ſcire quantum acceperit.

19 Tametſi inceſtus ſpecie non diffe-

rant. *Ex D.Tho.2.2.q.154.ar.9. Caiet.16. Sot.in 4 d.18.q.2.art.4.* aiunt quidam confitẽdum gradum, præsertim si primus est vt cum parente aut germano. Vbi tamẽ quidam volunt sufficere, si solùm dicat fuisse factum in primo gradu, non nominando patrem, aut fratrem, quod satis est probabile.

20 Temporis circũstantia non mutat speciem, etsi mutare quidam putent.

21 In furto & luxuria cõfitendum an factum sit in loco sacro, vel cũ re sacra: & si effusus sanguis, an in loco sacro. Quòd siquis occidit, addendũ etiã fuisse patrẽ, fratrem, vel personam sacram: & si furatus, per vim etiam rapuisse, si sic res facta

22 Volunt quidam etiam in peccato continuationem diuturnam confitendã, quod ego nõ puto necessariũ nec esse in vsu.

23 Odij in parentes circunstantiam putat Nauarr. necessariò confitendam: Caiet. autem, si notabiliter offensus est benefactor, id etiam explicandum.

24 Fęminam confitentem mentalem fornicationem, si virgo sit, etiam id dicẽdum est.

25 Pec-

25 Peccatum fuiſſe cum filia confeſſionis, non eſt neceſſariò explicandum (etſi quidam putant:) non eſt enim id inceſtus.

26 Nec ſi quis contra conſcientiam peccauit, niſi ſit erronea, aut contra votũ quod ſæpe renouaret, ea renouatio particulariter exprimenda.

27 Diuinationes per diuerſa non differunt ſpecie: itaque ſufficit dicere, ſe peccaſſe diuinatione, aut ſuperſtitione.

28 Confitendum ſcandalum, ſcilicet factũ fuiſſe aliquid animo inducendi aliũ ad peccatum, vel tale fuiſſe, vt ad id occaſioné daret: vt cùm factum eſt publicum.

29 Cnm vterq; peccãs eſt coniugatus id exprimendũ: idem alij putant ſi omiſſa Miſſa cũ duplex eſſet Feſtum, aut violatum ieiunium cum duplex Vigilia. Ego cum alijs ſentio, ſufficere illic dicere fuiſſe omiſſam Miſſam, vel ieiuniũ violatum.

30 Qui peccatum cõfeſſus, verbi gratia, fornicationé, oblitus eſt dicere feciſſe ſe contra votum, poſtea ſufficiet id ſolum dicere, omiſſo peccato: etſi quidam putẽt etiam tunc peccatum exprimendum.

31 Nauar.

31 Nauar ait, ſufficere meretricem dicere ſe per tot annos fuiſſe omnibus expoſitam; ſic enim ſatis intelligi quid fecerit. Ego vero non eſſem tam generali confeſſione contentus.

32 Qui dixit ſe decem plus minùs peccata feciſſe, ſi poſtea recordatur fuiſſe duodecim, non tenetur illa duo iterum confiteri: ſecus eſt, ſi dixiſſet fuiſſe tantùm decem.

33 Qui cùm puer eſſet, ignorabat aliquid eſſe peccatum mortale, cum poſtea aduertit, ſufficit illud ſolum confiteri.

34 Poteſtas eligendi Confeſſorem nõ expirat morte concedentis.

35 Cùm periculoſum eſt proprio Sacerdoti confiteri, aut alioqui iuſta cauſa eſt ei non confitendi, poſſe ſine eius licẽtia, petita tamen priùs, alieno confiteri, alij aiunt, alij negant, quæ opinio tenenda videtur iuxta c. omnis vtriuſq; ſexus.

36 Eadem ſępe confiteri, valet ad gratiæ augmentum, & pœnæ remiſſionem.

37 Confeſſori ſciẽti peccatum tuum, ſufficit dicere; Accuſo me de illo peccato quod tu ſcis.

38 Poteſt quis pluribus ſimul Sacerdotibus confiteri.

39 Cùm quis in neceſſitate plures ſimul audit, poteſt ſimul abſoluere, dicendo; Ego vos abſoluo, &c.

40 Ruſtici qui bona fide confesſi ſunt non expreſſo numero peccatorum, non ſunt poſtea ab alio Confeſſore cogendi numerum omiſſum dicere repetita confesſione, ſi facile deprehendi poteſt quid ſoleant facere: nec ſi ſe putant bene confeſſos de aliquo præteritæ confesſionis interrogãdi, niſi Confeſſor intelligat aliquid neceſſarium defuiſſe.

41 Confeſſio integra habenda eſt, quã talem inducat peritus Confeſſor: nec poſtea debet pœnitens quidquam confiteri niſi rationabiliter iudicet nunquam ſe illud fuiſſe confeſſum.

42 Meretrices non comprehendũtur ſtatutis Synodalibus excommunicantibus non confitentes, aut non communicantes in Paſcha: itaque tales nunquam denunciantur.

43 Non tenetur quis ob periculum obliuionis peccata ſcribere.

CONFESSOR, *vide Absolutio, Archipresbytrr, Confessio.*

1 COnfessorem eligere potest, qui habet curam animarũ, vt Parochus & Prælatus Religionis exemptæ, & Vicarius Episcopi: item Cardinalis, & Decanus, & Archidiaconus. Potest & Cardinalis dare suæ familiæ Confessorem.

2 Familiæ Episcopi Confessor est Parochus proprius, vel Ecclesiæ Cathedralis: peregrinorum vero, & vagabundorũ, & mercatorum, vel mercenariorum vagantium Parochus loci, vel alioqui approbatus confessor.

3 Nullus potest audire confessiones sæcularium etiam Sacerdotum, nisi Parochus, aut qui fuerit ab Episcopo ad id approbatus. *Ex Trid. Conc.*

4 Regulares non possunt laicorum, aut etiam Clericorum sæcularium confessiones audire, nisi à suis Prælatis ad hoc munus propositi obtineant approbationem ab Episcopis, in quorum dioecensibus

cẽſibus confeſſiones ſunt audituri. Non poteſt Eṗs quem reperierit & doctrina, & alijs requiſitis idoneum non approbare: neque quem præuio examine, vt ſimpliciter idoneum ſemel approbarit, rurſus examinare: poteſt eius tamen ſucceſſor.

5 Semel alicubi approbatus non poteſt vbique audire confeſſiones, neque etiam illius pœnitentis, qui habet facultatem eligendi ſibi Confeſſarium approbatum; ſed opus eſt approbatione Epiſcopi eius diœceſis, in qua degit. Imo Epiſcopus ipſe, ſi velit eligere Confeſſarium ſibi non ſubditum, debet eligere approbatum ab Epiſcopo, cui eſt ſubiectus. *Ex ſacræ Congr. declaratione* 1158. *&* 1160.

6 Religioſi de licentia ſui Prælati poſſunt confiteri cuius Sacerdoti etiam non approbato, vt poterant ante Concilium Tridentinum: id enim in hoc nihil mutauit. *Nauarr. cap. 4. n. 7 Suarez diſp. 28. de pœnit. ſect.* 4.

7 Sacerdotes ſæculares ex conſuetudine confitentur cuiuis approbato.

8 Excommunicatum, & ſuſpenſum á

iuriſ-

iurisdictione posse dare licentiam audiendi confessiones, vel alteri confitendi docuerunt, *Palud in 4 dist. 23. q. 1. ar. 2. Sil. Ver unctio. n 4. Armilla verb. eod. num. 5.* Sed oppositum est tenendum, quando id non fit per modum simplicis consensus, sed per modum Iurisdictionalis cōcessionis, Idem dicendum est de approbatione ad confessiones, quia hæc non est qualiscunque declaratio idoneitatis, qualem potest facere publica Academia, aut virorum doctorum attestatio, sed est declaratio iuridica; & ideo a Concil. Trid. soli Episcopo ordinario Iudici in spiritualibus commissa.

9 Quantum ad confessionem, & communionem, & alia tibi utilia, proprius Sacerdos est, ubi de præsenti habitas, nec potes commode tuū adire. *Ex Syl.* Quod mihi videtur valde notandum.

10 Qui dubitat, an sit idoneus ad audiendas confessiones, Superioris præcepto excusatur, non autem si sciat se ad id esse ineptum, seu insufficientem. Excusatur, & imperitus si audit periti confessionem, vel alicuius tempore necessitatis

vt morientis, vel ab infidelibus capti, vel soliti confiteri solùm venialia.

11 Prælatus approbato prohibens audire confessiones, non ideo facit inualidam Absolutionem, nisi ei auferat iurisdictionem.

12 Confessor non tenetur interrogare quem putat se priùs bene examinasse, etiamsi credat in genere, illum aliquid omittere: est enim sufficiens illa confessio. Nec, si aduertat illum omittere aliquid quod probabiliter putet non esse peccatum mortale, tenetur illum monere, nisi res esset quam ille scire teneretur, an esset peccatum in proximi damnum vergens; quamquam, si nulla ex monitione speratur vtilitas, relinqui potest in sua bona fide.

13 Si pęnitens nihil de peccatis cogitauit, non audiendus, nisi esset periculum mortis, aut putaretur damnum alioqui graue secuturũ; tunc enim examinãdus.

14 Tenetur Parochus audire subditi confessionem, nisi iusta causa impediatur: etsi quidam putant non teneri, nisi cum ille confiteri tenetur.

15 Confessor Episcopi, vel Superioris exempti, potest in ipsum absoluendo, & dispensando, quicquid ille potest in subditos.

16 Habere ordinariè duos Confessores, alterum cui grauia dicas, alterum cui leuia, vt probus habearis, quidam dicunt esse peccatum mortale ob illusum Confessorem, secus vero esse, si semel ac iterum fiat ob pudorem, & verecundiam.

17 Sigilli Confessionis obligatio non est, vbi non est confessio Sacramentalis, id est facta ad obtinendã Absolutionem, aut alioqui causa salutis; quare tunc potest peccatum prodi Iudici legitimè interroganti, de quo tamen vide Iudiciales actus, & Secretum. Quòd si quis simulata confessione accedat animo peruertendi Confessorem, aut quærendi auxilium ad peccatum, prodi potest. *Sot. d. 18. quæst. 4. artic. 5. Simon de Cathol. Inst. titu. 4 num. 15.*

18 Cognito magno Reip. periculo per confessionem, sufficit generaliter monere vt caueatur: potest & is, cui paratum

est

est malum, moneri, vt caueat tali loco & tempore, modò nō sit periculum, vt prodatur pęnitens.

19 Tegenda omnia audita in confessione, quorum reuelatione confessio redderetur onerosa. itemq; omnia peccata aliena in ea audita: denique quicquid pænitens tegi voluit (debet, & pęnitens tacere quod Confessor tegi voluit) Quidam tamen dicunt, non cadere sub sigillo id per quod peccatum nullum proditur.

20 Non est contra sigillum, monere in commune Superiorem de peccato quod scis ex confessione solere committi, vt prouideat, modò ne prodatur quis in particulari, aut periculum sit, ne a Superiore per eam reuelationem deprehendatur.

21 Occultè corripere postea pęnitétem de auditis ab eo in confessione: etsi est illicitum, sed non contra sigillum cōfessionis; *Medin cap. de pœn. q.* 51. quam quam licere interdum indicat, *cap. Sacerdos, de offic. Ord.*

22 Si duo Confessores eundē audiant

non poterunt postea inter se de illius pec catis loqui, nisi ille credatur boni id consulere.

25 Potest confessor iurare se nihil scire, imò nihil se audisse tale in cõfessione, subintelligẽdo, sic vt dicere teneatur: eodemq; modo potest pęnitens iurare se nihil, aut nihil tale dixisse in confessione.

24 Nõ est cõtra sigillũ dicere, Iste mihi cõfessus est peccata sua, vel peccata venialia, modò nihil prodat in particulari.

26 Quem Ep̃s sola confessione scit irregularem, dẽt petẽtem ordinare, nisi habeat aliquã causam negandi honestã, aut absit periculum reuelatæ confessionis.

27 Nec in occulto licet vitare quẽ per solã confessionem scis excõmunicatum.

28 Tenentur ad sigillum quouis modo cõfessionis conscij; itaq; & is à quo Confessor consilium petiuit, & cui illicitè reuelauit, & confessionis interpres: quamquam horum, quidam aiunt, non parem esse, atque Confessoris obligationem, esse tamen obligatos suo modo.

29 Contra rerum proditum reuelata confessione, non potest procedi: transit enim

enim illa notitia cum onere sigilli.

30 Potest pœnitens dare licentiam reuelandi; potest & datam, cùm voluerit, reuocare.

31 Pœna reuelantis confessionem, est depositio, & perpetua pœnitentia in Monasterio.

32 Vsurarius publicus non est admittendus ad confessionem, antequam det cautionem de restitutione vsurarum.

Confirmatio, vide Archiepiscopus, Baptismus.

1 CONfirmatio debet à ieiunis dari, & accipi, & in Ecclesia. Ex causa tamen poterit etiam post prandium, & alio loco honesto. Episcopusque confirmare poterit etiam tempore interdicti, sicut & Chrisma conficere.

2 Confirmans in sua Diœcesi et alienos concurrentes, non peccat: credendũ enim gratum id esse proprio Episcopo.

3 Non potest Episcopus confirmare in aliena Diœcesi, sine licentia proprij Epi.

4 De quo dubitatur an sit confirmatus, confirmandus sub conditione, si non est confirmatus.

5 Non confirmandus perpetuo amẽs, nec infans ante ſeptennium. Quidam tamen putant poſſe vtrumque confirmari; quin etiã expedire, vt infantes cõfirmentur, & quidem debere, ſi ſint morituri.
6 Chriſma oportet eſſe vnius anni; nã vetus comburendum in Eccleſia.
7 Balſamum eſt de neceſſitate præcepti; an vero ſit etiam de neceſſitate Sacramenti, alij aiunt, alij negant.
8 Balſamũ Indicum verè eſt balſamũ.
9 Facienda vnctio in fronte, cũ ſigno Crucis, & inuocatione Trinitatis.
10 Omittere cereum, aut colaphum, non eſt peccatum mortale.
11 Non peccat mortaliter, qui negligit confirmari, ſi abſit contemptus.
12 Negligentia epiſcopi notabilis in confirmando mortale eſt peccatum.
13 Non eſt neceſſe præmitti ieiuniũ, aut confeſſionem.
14 In neceſſitate idem poteſt eſſe patrinus, qui fuit in Baptiſmo.
15 Patrinũ oportet eſſe confirmatum. *Caie. in baptiſmate. de conſec. d. 4.*
16 Nec in neceſſitate quidam volunt

licere tenere filium, aut fratrē: cum quibus ego non sentio.

17 Ligandam frontem donec siccetur vnctio, nec lauandam per septem dies, quidam aiunt. At solent Episcopi ministri eam statim tergere; quare etiam postea lauari potest, si opus sit.

Coniux, vide Matrimonium.

Conscientia, vide Dubium.

Consecratio, vide Benedictio, Calix.

1 ECclesia quolibet die potest consecrari. *Vide de consec. eccl. c. 2.*

2 Ecclesia consecranda ab Episcopo proprio, vel ab alio de illius licentia.

3 In Ecclesiæ consecratione oportet Missā celebrare: sufficit aūt ꝙ presbyter celebret. *Vide glo. c. omnes, de consec. dist. 1.*

4 Consecrationem Ecclesiæ, aut Altaris, aut virginum, solus Papa potest simplici Sacerdoti committere. *Vide gl. de consec. d. 4 Omni tempore.*

5 Consecratur virgo die Dominico, & festo solēni, & in necessitate quouis die,

idque à solo Episcopo, sed velum continentiæ dat etiam presbyter.

6 Possunt consecrari etiam pollutione voluntaria corruptæ: *Cai. V. Virg. consec.* dicuntur enim vulgo Virgines; posse etiam corruptas occulto stupro, nam etiam tales virgines putantur, nec peccatum suum tenetur prodere, vt dicunt aliqui; sed communis sententia est contraria.

7 Consecrandus Episcopus die Dominico, & intra menses tres à sua confirmatione.

Consensus, vide Capitulum, Contractus.

1 TAcens habetur pro consentiente, in ijs quæ sine eius consensu fieri non possunt.

Conseruator.

1 COnseruator, idest, Iudex datus à Papa ad defendendum aliquem cõtra apertas iniurias, potest cogere per excom-

excommunicationem brachium sæculare ad se adiuuandum.

Consilium, vide Restitutio.

1 Consilium sequi tenetur, qui iubetur facere de consilio, aut secundum consilium, non autem si petere tantum, aut facere cum consilio. *Vide cap. 1. Ne sed. vac. lib. 6.*

2 Si is, cuius consilio faciendũ est, aut dare non vult, aut est absens, procedi potest ad actum, si est periculum in mora.

3 Consilium à se datum reuocans non tenetur, secundùm quosdam, de damno secuto; si tamen non persuadet, tenetur monere illũ cui paratur damnum, vt caueat. Quidam tamen aiunt, semper de damno teneri suo cõsilio facto, si non persuasit dum reuocaret, quia verè dãni causa est; aliud verò longe esse in mandato, quod sufficit reuocare; postea enim non potest dici damnum datum ex mandato.

Consuetudo, vide Lex.

Consuetudinem generalem haben-

tem vim legis, non potest Episcopus abrogare, vt nec Ius commune.

2 Consuetudo immemorabilis habet vim legis, & priuilegij, & facit præsumi iustum titulum.

3 Consuetudo rationabilis, si est contra ius, præscribit quadraginta annis: si autem est præter Ius, decem. Quidam tamen dicunt, rationabili cõsuetudine non solum contra Ius ciuile præscribi decem annis, sed & contra Canonicum, Papa sciente, & non contradicẽte: quod mihi magis probatur, cur enim tam longa consuetudine nõ dicatur lex abrogata? Nec mihi satisfaciat illorum responsum, per decem quidẽ annos non receptam legẽ non ligare: at vbi recepta est, opus esse per quadraginta non fuisse in vsu; nec enim video cur lex à principio non recepta per annos decem, nihilominus ligare debeat, aut cur ad receptæ obligationẽ quadraginta opus sit. Hæc à me probabiliter dicta, doctiorũ tamen, vt & reliqua omnia mea, submitto iudicio.

4 Consuetudo non obligat, nisi id intendat qui potest legem condere; quod

præsumitur cùm est immemorabilis, aut saltem annorum quadraginta.
3 Consuetum dicitur, seu solitum, quod bis factum est.

Contractus, vide Culpa. Debitum, Depositum, Obligatio.

1 CONtractus in quo seruatur Ius naturale, validus est, etiam si desit Iuris humani solemnitas, nisi lex ita irritat contractum, vt impediat etiam dominij trãslationem, vt à pupillo: cui tamen Iudex illam per sentẽtiam rem attribuerit, licitè illam tenet.
2 Contractus minoris validatur iuramento, si sit doli capax, quidam tamen requirunt ætatem pubertatis.
3 Contractus maioris cum minore sine tutoris auctoritate maiorem obligat: minori integrum est non velle stare contractui. *Instit. de auct. tut. in princ.*
4 Contractus qui communiter fit, & est Reip vtilis, condemnari non debet, nisi apertè constet esse illicitum: cum præsertim Resp. ex potestate quam habet in

bona

bona communia, credenda sit supplere si quid alioqui tali contractui desit.

5 Si dictum est in contractu, vt fiat aliquid secundum alterius partis arbitrium, æstimanda res est secundum arbitrium boni viri.

6 Inductus dolo ad contractum spiritualem, vt Religionem, vel matrimonium, tenetur: nisi dolus eiusmodi sit, vt eo etiam prudens decipi posset: tūc enim putandum defuisse omnino voluntatem contrahendi. In temporalibus vero inualidus est contractus, si ei dolus causam dedit.

7 Contractus quiuis factus ex metu iniustè ad id incusso, inualidus est.

8 Post contractum donationis statim possunt conditiones apponi, quas voluerit donator.

9 Contractum celebratum inter ludentes aleis prohibitis, Ius irritat.

10 In contractu, qui Italicè dicitur *Scommessa*, Hispanicè *Aposta*, Latinè *Sponsio*, cùm scilicet de re aliqua alius ait, alius negat, proposito pretio ei qui deprehendetur verum dixisse, non tene-

tur restituere qui rem certò sciebat, si dolus abfuit. *Vide Medin. cap. de reb. restiunt. quęst. 12.*

11 Consensus qui actui defuit, potest post aliquod tempus adhiberi, & illum validare.

12 Contractus subditorũ potest Princeps ex causa dissoluere.

13 Cum permutantur res inæqualis valoris, quæ sunt in diuersis locis, censentur permutantes donare quod excedit.

14 Tempus longum facit præsumi cõtractui adhibita omnia necessaria, etiãsi in instrumento non exprimantur.

15 Ex contractu prædecessoris facto nomine dignitatis, tenetur, qui in ea successit.

16 Contractus non irritatur ex eo, quòd in Ecclesia celebretur.

17 Conditio contra substantiã actus, posita à principio per vtrumque contrahentem, vitiat contractum. Quòd si non talis sit, sed sit impossibilis, aut turpis, in spiritualibus quidem reijcitur, in temporalibus communiter vitiat.

18 Pactum de non reuocanda donatione

tione, etiam ob ingratitudinem donatarij, non valet, etiam si firmetur iuramento, quia est contra bonos mores: etsi quidam putant firmari iuramento. At communis est opinio pactum contra bonos mores nec iuramento firmari.

19 Pacto seruiendi per annum obligatus, si ægritudine per tempus aliquod impeditur, non tenetur supplere, sed stipendium minuere.

20 Pactum de non recuperando pignore, si præfixo tempore debitum non soluatur, nõ valet, nisi firmetur iuramento, aut pignus non plus valet quàm debitum, aut fiat ratione pœnæ. *Vide gloss. cap. 7. de pignor.*

21 Pactum de certa summa soluenda pro verisimili interesse lucri cessantis, deductis tamen expensis, laboribus, & periculis, licitum est: quod etiam dicendum est de pacto de certa summa soluenda pro verisimili periculo siue deinde sequatur, siue non.

22 Pactum iuratum non tollitur per clausulam generalem dicentem, Nõ obstantibus quibuscunque.

Pactum

23 Pactum de futura successione, etiã iuramento firmatum, nõ valere, quia aufert testandi libertatem, quidam aiunt, alij negant: ego valere puto in conscientia; est enim velut donatio quædam causa mortis, seu cum conditione, vt habeat effectum post mortem.

Contritio, vide Confessio. Peccatum.

1 Contritio est dolor de peccato, quia sit eo offensus Deus, cum proposito non peccandi de cetero.

2 Conteri tenetur quisque in actu requirente statum gratiæ, adeoq; in Sacramentorum ex officio administratione, itemque in mortis articulo.

3 Qui se mallet mortuum fuisse, quam Deum offendisse, videtur contritus, si procedit ex motiuo caritatis.

4 Attritio, idest, imperfectus de peccato dolor, sufficit cum Sacramento pœnitentię ad gratiam impetrandam. *Vide Conc. Trid. sess. 14. c. 4.*

5 Dolor sufficiens est cum Sacramento,

to, dolere, quòd non satis doleas, itemq; displicentia de peccato, cum proposito cauendi, etiamsi displiceat ob timorem pœnæ, aut peccati turpitudinem, modo adsit spes veniæ.

6 Non requiritur ad singula peccata singularis dolor, sed sufficit vnus de omnibus peccatis dolor.

Contumelia, vide Iniuria.

1 OMnes contumeliæ, id est, iniuriæ publicæ contra honorem, eiusdem sunt speciei, itemque omnes detractiones, id est occultæ contra famam iniuriæ.

4 Contumelia ex genere grauior est furto: potest tamen furtum ex quantitate grauius esse.

Correptio, vide Denunciatio, Iudiciales actus.

1 COrripere tenetur quisque proximum de peccato quod certò scit esse mortale, si potest sine suo graui damno,

no,& credat profuturum, nec illum sine correptione emendandum, estq. tempus corripiendi opportunum.

2 Omittere correptionem frequenter veniale peccatum est. *Vide Aug* 1. *ciu. c*.9. In Prælatis tamen quorum maior est obligatio subditos corripiendi, facilè potest esse mortale, si ex negligentia, aut timore correptionem necessariã omittant.

3 Corripere publicè peccantem publicè, ferè non tenetur, qui non est peccantis Superior.

4 Denunciare peccantem Superiori, non oportet, si non speretur ex eo correctio, aut si correptio sufficiat ad emendationem, aut si quis videat patrem suum peccantem.

5 Potest quis ante correptionẽ Prælato denunciare, si peccatum est publicũ, aut in damnum tertij, aut alioqui Reipubl. perniciosum, vel Communitati, aut Prælatus vir prudens, & probus. *Vide Thom*. 22. *qu*. 33. *& quod lib*. 11. *q*. 13. *&* 4. *d*. 19.

Credere, vide Fides.

Crimen.

CRimen læsæ maiestatis non incurrit, qui non est Principi subditus.

Culpa.

1 CVlpa lata dicitur, quam homines communiter vitare solent; leuis, quam diligentes; leuissima, quem diligentissimi.

2 Si contractus sit in fauorem vnius solùm, tenetur is de culpa etiam leuissima, alter verò solùm de dolo: si autem in fauorem vtriusque, vterq. tenetur de leui. Ita Nauarr. cum Iurisconsultis. quod ego seruandum puto in Foro exteriori: alioqui in conscientia nemo tenetur nisi de culpa lata, seu mortali. nisi aliud sit conuentum, aut res esset eiusmodi, quæ exactam requireret diligentiam, & per negligentiam læsa esset: quamquam in ijs multum potest prudentia, & æqui-

tatis ratio, quid ſit agendum, decernere.

Curator, vide Minor.

1 CVrator, & tutor, tenentur ad dãnum culpa ſua eueniens. quod ſi cùm tenerentur, negotiari omiſerũt, poſſunt pupilli ab eis accipere quinque pro centum.

2 Tutor non impeditus cauſa iuſta, tenetur cum Notario quàm primùm facere Inuentarium.

3 Mater per tranſitum ad ſecundas nuptias deſinit eſſe tutrix, itemq. per vitam incontinentem.

Curatus, Vide Parochus.

Curioſitas, Vide Diabolus.

1 MOrtale peccatum eſt, velle videre id, aut ſcire, cuius viſio, aut ſcientia, in periculum peccandi mortaliter inductura creditur.

Cuſtos, vide Reſtitutio.

1 CVſtos de damno tenetur, quod non impedit cùm poſſit.

2 Cum fures à culpa excuſantur ob neceſſitatem, poteſt cuſtos diſſimulare.

DEBITVM, VIDE BENEFICIVM Contractus, Ecclesia, Hereditas, Mutuum, Restitutio.

1 DEBITVM soluendum æstimationem monetæ temporis contractus.

2 Qui debet monetam ferri metalli. in ea soluat, vel eius æstimationem in tempore solutioni præfixo.

3 Si debitæ pecuniæ mutata est materia vel pondus, soluenda est æstimatio tẽporis contractus: quod si solum sit pretium mutatum, ante moram prodest id & nocet creditori, nisi aliud sit conuentum, post moram verò soluenda est æstimatio temporis quo solui debuit. Quidam tamen dicunt soluendam maximo pretio quo valuit post moram.

4 Res in specie debita missa ad eius domi-

dominum per hominem vulgo fidelem habitum, domino petit: quòd si mittens mala fide possidebat, ei perit, quia fuit in mora. Perit etiam domino si apud debitorem petit ante moram sine eius culpa dante causam interitui.

5 Pecunia debita perit creditori qui eam tempore opportuno oblatam noluit recipere, & deposita est apud honestam personam: item si absente creditore consignata est Iudici, vel, deficiente Iudice, honestis personis.

6 Qui non est soluendo, & cedit bonis suis, omnia fideliter manifestando, liberatur è carcere, & si ad pinguiorẽ fortunam deuenerit, potest sibi etiam in conscientia retinere, quæ ad congruam parcam sustentationem sufficiant. *Couar. 2. var. resol. cap. 1. nu 6.* cum alijs quos ibi citat.

7 Probabile est quod quidam dicunt, Neminem teneri soluere id, cuius soluti lex repetitionem concedit, nisi iurasset soluere.

8 Debetur publicum salarium seu stipendium integrum Potestati, Aduocato,

Assessori, & Doctori, etiamsi ante finem statuti temporis moriantur: at salarium talibus promissum à priuata persona, solùm pro rata debetur.

9 Ad debita tenetur hęres (non autem vsufructuarius, nisi huic fuisse relicta tertia aut quarta pars sub nomine hæreditatis: tunc enim pro rata teneretur; secus esset si bonorum nomine, & nō hęreditatis:) tenetur etiam hęres ad legata, & ad vota realia defuncti, itemque iuramenta realia.

10 Debitum alicui ex promissione, vel iuramento, non debetur hęredibus eius, si is qui promisit, in illius tantùm personam intendebat.

11 Si res debita perinde fuerat apud dominum peritura, nec antea ei vtilis futura, liberatur debitor: secus est si illud dubium sit, & iste fuit in mora.

12 Debitor morosus tenetur de damno, & lucro cessante, vsurarius vero, tenetur de dāno, & lucro cessante mutuatario, non vero de lucro suæ industriæ: illud vero quod dictum est de lucro cessante, intelligunt quidam solùm post-

quam

quam creditor monuit velle sibi solui etiam id.

13 Qui furatus est pecuniam, solum eius valorem debet, non autem quod ex eius negotiatione, aut permutatione lucratus est, nisi creditor itidem fuisset lucraturus.

14 Si pecuniam debitam non habens offert rem meliorem, tenetur creditor accipere.

15 Potest creditor petere debitum ante tempus a debitore suspecto.

16 Debitum viri nolentis soluere, posse vxorem soluere, etiam illo prohibente, *Nauar. ait*: quod mihi probatur.

17 Soluens creditori sui creditoris, liberatur in conscientia. *Vide, Syl. V. solutio. num*. 4.

18 Cùm debitor tenetur creditorem adire, sufficit illum quærere, vbi solet conuersari.

19 Debitum filiofamilias soluens, sine consensu patris, aut minori sine consensu tutoris, non liberatur, nisi sit in illorum vtilitatem conuersum. Ita Silu. Ego puto in conscientia liberari, si illi erant credi-

tores, adeoque debitæ rei domini.

20 Si pro nolente soluere, cùm deberet, soluisti. tenetur.

21 Pro debito à te post annum soluendo, potes nunc minus soluere sic volenti creditori: est enim id velut emere rem futuram, quæ minus valet quàm si præsens esset. Ita Nauar. & quidam alij; quod Sotus, & alij qui eam negant licere, mihi nõ videtur illicitum, si quis ab aliquo alio debitum post annum soluendum emat à creditore minori pretio, nec apparet cur non liceat idem ipsi debitori facere: quã quam certè aliquid videtur interesse, vt mirum non sit quibnsdam improbatum: ego faciendum non probauerim, factum non improbauerim.

22 Debitum tibi si non potes aliter commodè recuperare, potes clam tollere; modo cures ne creditor iterum soluat, & id fiat sine scandalo, & sine periculo tuæ, vel alienæ famæ, aut vitæ. Neque teneris reuelare, etiamsi Prælatus præcipiat sub pœna excommunicationis, si est probabile, quòd reuelans cogeris restituere. Imo neque tenentur alij quicũ

que sit, si certo sciant te hoc modo iustè accepisse. *Sil.V.furtum,q.15.*

23 Si creditor est in eadem necessitate cum debitore, reddendum ei id, cuius non fuerat translatum dominium. Putãt & quidam etiam aliud debitum quoduis reddendum, nisi extrema sit debitoris necessitas: in qua, etiamsi antea iurasset se redditurum, non teneri; intelligebatur enim nisi extrema opprimeret necessitas.

24 Qui mala fide accepit, aut fuit in mora restituendi, teneretur reddere, nisi maius damnum patiatur reddendo nunc, quam creditor non recipiendo.

25 Bonæ fidei debitor, non tenetur mutare statum ad soluendum rem, nõ in specie debita. quod alibi extendunt etiam ad casum quo creditor statum mutare cogetur nisi soluatur. quæ ampliatio est improbabilis, & contra communem sententiam.

26 Non debet debitor pati soluendo, quod creditorem velle eum pati æquum non est.

27 Genuẽsium debitorum mos, sic cũ creditoribus componentium, vt minori

ſumma.contenti ſint liberat eos etiam ad pinguiorem fortunam venientes, *Vide explicationem apud Sil. V. Reſtit. 7. nume. 2. & Nau c.17 nu.75.* etſi quidam id negant. Sufficit autem, ſecundum Nauar. maiorem creditorum partem ſic eſſe contentam, vt minori parti, quæ reclamauit, nō plus ſoluatur quàm cæteris: tenentur enim & hiſtare conuentioni maioris partis. *Vide Reſtit.6.num.3.Nau.p 2.Conſ in Append.lib.1.tit.de pactis, Conſil.6.*

Debitum coniugale, vide Matrimonij impedimenta, Votum.

1 QVi coniux alterius coniugis voto continentiæ conſenſit, etiamſi ipſe non vouerit, non poteſt petenti debitum reddere, nè eius peccato cooperetur. Quibus verò alijs caſibus vel debeat vel poſſit debitum petenti negari, vide *Sylue.V.debitum coniugale.q.1.*

2 Poteſt, qui non vouit petere debitū ab altero, qui etiam ſe conſentiente vouit continentiam. Quòd ſi communi conſenſu vterque vouit, neuter petere poteſt

aut

aut reddere.*Siluest.verb. matrim.6. q. 5. §. 6.Soto lib.7 q.3.art.1.& num 4.d.17.q. 1 ar. 4 Nauarr.cap 12.nu. 59* & dispensatio ad Papam pertinet tanquam voti perpetuæ castitatis; non verò ad Episcopum, nisi quando ad Sedem Apostolicam non patet recursus. *Nauarr. ibid Silu. ibid. & V. dispensatio q 9.*

3 Cum vterque vouit non petere, possunt copulari, non petendo tamen, cùm alter intelligit alterum, si posset, petiturum. *Ex Nauar.*

4 Contrahens matrimonium post votum castitatis non potest vnquam petere, nisi aut dispensante Episcopo, aut in gratiam alterius coniugis, si cognoscat ipsum velle, sed non audere petere: hoc enim est quoddam reddere. *Sil.matrim. 7 q 5.§.2.Nauar.cap 12.nu.80.* Post votum autem non contrahendi matrimoniũ petere potest qui contraxit; & post votum religionis, qui consumauit.

5 Copulam, si fiat ad vitandum in se fornicationis periculum, esse peccatum veniale, alij aiunt, alij probabilius negant: certè ad vitandum in coniuge, non

eſt; Item ſi fiat ad vitandum morbum: eſt verò, ſi fiat cauſa ſola voluptatis.

6 Copulari ante benedictionem, leue peccatum eſt, (etſi quidam mortale eſſe putant.) quin etiam expedit, ſi multum illa differatur; & ſit periculum incontinentiæ.

7 Dubitans an ſit validum matrimonium, reddat debitum, & ſi poſt inquiſitionem diligentem adhuc dubitat, petere etiam poteſt, deponendo dubium practicè. *Vide c. 44 de ſenten. Excomm.*

8 A coniuge adultero, vel adultera, etiam publicè, licet petere, & etiam reddere; niſi ex hoc adulter in ſuo peccato confirmetur. Poteſt & adulter & adultera à coniuge petere: ſed is poteſt negare, niſi etiam ipſe ſit adulter, aut cauſa adulterij coniugis.

9 Non tenētur coniux intra duos menſes debitum reddere, ſi velit de ſtatu Religionis aſſumendo deliberare. *Vide c. Ex publico, de conuerſ. coniug.*

10 Reddendum debitum coniugi, cum apparet petiturum, niſi pudore impediretur.

11 Tempore mẽstrui debitum petere aut reddere, quidam mortale peccatum putant; quod alij probabilius negant.

12 Copulam in loco sacro mortale esse peccatum, etiam reddentis, quidam aiunt: ego etiam petitionem puto aliquã do posse à mortali excusari, vt si fiat ad vitandum peccati periculum, aut alia iusta causa.

13 Qui coniugis cognatam in primo vel secundo gradu cognouit, non potest debitum petere (potest verò petere alter coniux, & petenti negare) nisi disponet Episcopus, aut ignorauerit esse cognatã, aut per vim cognouisset. Quidam tamen dicunt, si petat non peccare mortaliter: quod ego non admiserim in sciente Ecclesiæ prohibitionem.

14 Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra vxoris pudenda, est peccatum mortale; nisi sit periculum impediendi generationem, nec si fiat in festo, aut quouis alio tẽpore, aut cum vxore grauida: modo absit periculũ abortus.

15 Excusat à reddendo debitum periculum morbi: quòd si est infectionis etiã peri-

periculum, licebit non solum toro, sed etiam cohabitatione separari.

16 Coniugi amenti potest alter debitum reddere, sed non tenetur, quia non liberè petit.

17 Inchoatam copulam omittere ante seminationẽ, non est mortale; nisi sit in alterutro ex eo periculum pollutionis.

18 Non est mortale non reddere sæpissimè, & molestè petenti, moderate enim petendum; aut sic petenti, vt non intendat ad mortale peccatum obligare; aut quia plures iam sunt filij, quam vt ali possint à parentibus. In omnibus tamen dictis casibus excipiendum, nisi in petente esset alioqui periculum incontinentiæ.

19 Debitum petere nocte, mane cõmunicaturum, peccatum est, sed nõ mortale.

DECIMÆ.

1 DEcimæ non debentur, vbi non est eius rei consuetudo: & quidem personales, id est ex lucro industriæ, nullibi ferè sunt in vsu.

2 Decimas nō debet Clericus ex fructu Ecclesiæ, nec ex patrimonio, si Ecclesiæ seruiat cui debentur decimæ: stādum tamen consuetudini præscriptæ in ijs & similibus.

3 Si de prædio dotetur Ecclesia, non ideo liberatur ab obligatione soluendi decimas, quas soluebat alteri Ecclesiæ.

4 Decimæ animalium pars debentur Parochiæ propriæ, pars ei vbi pascunt, nisi aliud sit in more positum.

5 Non soluens decimas ob iustum impedimentum, potest absolui (secūdum Nauar.) non obstante Concilio Trid.

Degradatio, vide Depositio, Hora Canonica.

1 DEgradatus Clericus (quod fit ob crimen grauissimum,) priuatus est executione Ordinis, & beneficio, & priuilegio Clericali: itaque potest per Iudicem sæcularem puniri; nec qui eum percutit, est excommunicatus.

2 Degradatus, à solo Papa restituitur.

Non

3 Non ſolet degradari niſi, qui eſt in ſacris; poteſt autem degradari quicunq. in crimine aliquo eſt incorrigibilis.

Delectatio moroſa, Vide Luxuria, Peccatum.

Delegatus, vide Gratia.

1 DElegare poteſt quiuis Ordinarius, id eſt, habens poteſtatem ordinariam, & dare poteſtatem ſubdelegandi. Poteſt etiam delegatus Principis, niſi ei committatur nudum miniſterium, & nō ipſa poteſtas: & ſubdelegatus delegati Papæ; itemq. Vicarius Prioris ſeu Guardiani abſentis, eſt enim velut Ordinarius & Vicarius Epiſcopi generalis; denique is cui tacitè id conceſſit qui delegauit.

2 Poteſt Prælatus delegare priuilegium, quod habet ratione officij abſoluendi ſubditos, & cum eis diſpenſandi.

3 Delegati iuriſdictio re integra, morte delegantis; aut alio modo eius ceſſante iuriſdictione, expirat, etiamſi ſit data ad eius beneplacitum, *cap. ſi gratioſ. de reſcrip.*

script. lib. 6. Secus si causa iam cœpta sit, vel iurisdictio data per modum legis, & non ab homine. *Silu V. delegatus. q. 6.*

4 Ante certificationem de reuocatione non expirat reuocata à delegante delegatio.

Delictum, Vide Crimen, Peccatum.

Denunciatio.

1 Denunciare iussus per edictũ generale intra certũ tempus, si non fecit, tenetur quàm primum potest, nisi post illum terminum sciuisset. Vide Excom.

Depositio.

1 Depositus retinet priuilegiũ Fori, & Canonis. Vide Excommun.

2 Depositione digna sunt stuprum, incestus, adulteriũ, & omnia adulterio maiora (quin etiam *cap. Peruenit. d. 59.* indicat sufficere fornicationem) item furtum, periurium, homicidium, etiam solo consilio, vel hortatione factum; & omne cri-

men inducens irregularitatem: denique quiduis enorme iudicis arbitrio.

3 Depositus sine degradatione per Episcopum, ab eodem potest restitui. Quidam tamen addunt, nisi ob crimen sit depositus adulterio.

Depositum, vide Commodatum.

1 Depositum, vel cõmodatum missum per hominẽ habitum fidele ad dominũ, ei perit: item si pereat apud depositarium, vel cõmodatarium, sine culpa ad illius interitũ aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominũ fuisset periturum.

2 Deposita apud te, vel commodata, causa solius deponentis, in periculo postponenda sunt tuis omnibus: si vero causa vtriusque tuis æqualibus; si tua cã solum, tuis pretiosioribus. Offerre quidẽ aliena periculo pro tuis non potes; sed tua serua re neglectis, eo modo, quo dictum est, potes, si ea cũ tuis simul seruare non possis.

3 Ecclesia tenetur de deposito apud Sacristam, si iste deputatus erat ad custodiam depositorum; non autem si solum

erat deputatus ad Sacristiæ custodiam.

4 Potest in conscientia, & depositũ, & commodatum pro debito detineri, quicquid sit de Foro exteriori.

5 Pactum quod depositarius de dolo non teneatur, non valet.

6 Depositum dandum Fisco, si ei omnia deponentis bona sunt adiudicata, ait Nauar. Ego ei, qui deposuit, restituẽdum crediderim, quod ad Forum conscientiæ attinet, nisi, id Iudex prohibuisset.

7 Depositarius reddens depositum familiari deponentis, liberatur: non liberatur autem si rem pretiosam dedit, leuiter credens signum aliquod afferenti.

8 Res vsu consumptibilis deposita, fit mutuum simul ac depositarius vti incipit de voluntate deponentis.

Detractio, vide Contumelia.

Diabolus.

1 CVm Diabolo nõ licet colloqui, aut agere, nisi vt cũ hoste: cũ eo tamẽ colloqui in areptitijs seu dæmoniacis vane, & curiose, veniale solum peccatum est. Nec illicitum est ab eo aliquid inter-

rogare, solùm ad aliorum vtilitatem, modo absit societatis cum illo, aut familiaritatis animus; nam amicitia cum eo quæuis, mortale est peccatum.

Dimissoriæ.

1 DImissoriæ litteræ validæ sunt etiã Episcopo mortuo.

2 Non possunt autem dari à Capitulo sede vacante, nisi post annum, aut si quis ob beneficium cogatur. *Ex Conc. Trid.*

Discere, vide Fides.

Dispensatio, uide Conf ssor, Episcopus, Excommunicatio, Gratia, Iuramentum, Matrimonium, Ordo, Votum.

1 IN dubio an res egeat dispensatione, potest Episcopus declarare non egere, vel ad cautelam dispensare secundum quorundam probabilem sententiam.

2 Cum subest causa dispensandi, videtur peccare Prælatus, qui potest, si non dispenset, quando oportet.

3 Data facultas dispensandi, intelligitur si sit causa legitima.

4 Ad dispensandum sufficit putari causam esse rationalem.

5 Quod *Sess. 22. Triden. Conc. cap. 5.* dicitur, non valere dispensationem Papæ vsque ad notitiam Ordinarij, intelligo de data in Foro exteriori.

6 Gratia, seu potestas dispensandi non expirat morte concedentis; at mãdatum seu commissio particularis cum aliquo dispensandi, expirat si res est integra, vt quidam aiunt At ego puto cum alijs, cui data est potestas dispensandi cum aliquo, quia gratia quædam est, non expirare; quin etiamsi Episcopo data sit, illo mortuo manere in Capitulo.

7 Dispensandi potestas est fauorabilis & extendenda (quamuis ipsa dispensatio sit odiosa, quia contra Ius;) adeoq; extenditur ad causam, in quo eadem ratio, aut maior. Itaque qui potest in affinitate, poterit in publica honestate, si fortè, cùm data est facultas, errore putabatur esse affinitatis impedimẽtum cùm esset publicæ honestatis. Non tamen ideo absolutè, qui potest in maius, potest in minus, nisi in casu, vt dictũ est, ex præsumpta conce-

dentis voluntate; quod præſumi poteſt, cùm rationabile eſt. Qui auté poteſt legitimare natum ex adulterio, poteſt etiam ſi ſit ſimul ex inceſtu natus: in materia.n. fauorabili veniunt miſta ſub ſimplici.

8 Qui facit ſcienter id vbi eſt opus diſpenſatione, cẽſetur diſpenſare, ſi poteſt: vt cùm Prælatus dat licẽtiam ad id, quod non poteſt ſine eius diſpenſatione fieri.

9 Epiſcopus poteſt diſpenſare in ijs, in quibus homines ſæpè indigent diſpenſatione, vt ieiunijs, feſtis, & eiuſmodi à Iure, ſeu lege Papę prohibitis: item cum materia eſt leuis.

10 Diſpenſatio valet, etiam tacito eo, quòd ſi fuiſſet expreſſum, fuiſſet quidem diſpenſatum, etſi non tam facilè, & regulariter, quod lex non iubet exprimi, ſi taceatur, non nocet (nocet tamen, ſecundũ *Nauarr.* tacere fraudem factam ad impetrandum faciliùs diſpenſationem.) Item non valet diſpenſatio ſuper cognatione, tacito quòd ſe carnaliter cognouerunt. *Ita ſtatuit ſacra Congreg vide Nauar. cap. 22. num. 86.*

11 Cum in ſupplicationibus, aut diſpen-

ſpenſationibus dicitur, Fortè, ex ſtylo Curiæ perinde eſt, ac ſi affirmaretur.

12 Ad diſpenſandum ſufficiunt quęuis verba cum intentione diſpenſandi.

13 Diſpenſatio illegitimi ad Ordines non intelligitur de ſacris; nec, ſi eſt ad beneficium, intelligitur de Curato; & ſi ad Curatum, non ideo ad dignitatẽ. Quidam tamen dicunt, talem promoueri poſſe ad beneficium quòd datur per electionem. Quòd ſi eſt ad beneficium prius diſpenſatus, & poſtea petit diſpenſationem ſuper pluralitatẽ, debet dicere ſe illegitimum; idemque dic de irregulari; debet enim id exprimere in ſecunda diſpenſationis petitione.

14 Qui diſpenſatur ad Ordines, poteſt Simplex beneficium accipere.

15 Diſpenſatus ad certum beneficium ſi id ſine ſua culpa non obtinet, poteſt virtute illius diſpenſationis aliud obtinere.

16 Poteſt peti diſpenſatio ſuper vno impedimento publico, vel occulto, tacitò alio publico, vel occulto in poſterum diſpenſando.

17 Principem diſpenſare ſine cauſa in

lege sua, non est mortale peccatum, si absit scandalum, aut notabile damnum tertij. *Nau prælud. 9 nu. 14 post Caiet. 1.2. quæst. 96. art. quinto.*

Disputatio, vide Fides.

Diuortium, vide Debitum coniugale, Dos, Matrimonium.

1 POssunt coniuges etiam habitatione separari, ob cordoris, aut animæ periculum, & propter alterius pertinacē hæresim, vel adulterium, vel sodomiam, vel pollutionem cum aliquo extraordinariā, etiamsi cum coniuge inuita. Quòd si est occulta causa, & alioqui scandalosa separatio, opus est ad eam Superioris auctoritate, non autem ad separationem tori.

2 Post diuortium, innocens non tenetur alteri etiam emendato, reconciliari, (tenetur autem ei volenti alter) sed potest ordinari, vel fieri Religiosus; detrudenda tamen est adultera in monasteriū, *iuxta cap. gaudemus, de conuers. coniugat.* Quidam tamen putant adulterantem post diuortium debere adulteram reuocare,

sed

sed alij id negant probabilius.

3 Sufficit ad separationem suspicio de adulterio adeo vehemens, vt pro certitudine habeatur.

4 Vxore consentiente, & votum continentiæ emittente, potest vir Sacerdos fieri; quod tamen, nisi illa senex sit, faciendum non videtur.

5 Potest, secundum quosdam, vxor discedere à viro nolente desistere a furtis, vsuris: quod ego non facile admiserim.

6 Adulteram non tenetur vir dimittere, si absit scandalum ex retētione. Quòd si ipse etiam adulter est, non potest dimittere, nisi fortè ipse sit emendatus, & illa impœnitens. Vxor verò numquam tenetur adulterum virum dimittere.

7 Quidam putant petentem debitum ab adultera censeri reconciliatum: at potest id sine animo reconciliationis fieri.

8 Non potest discedi à coniuge amente, nisi ob periculum vitæ.

9 Potest coniux à coniuge ad tempus separari, ad illius correctionem.

10 Non potest dimittere, qui dedit adulterandi occasionem, aut scit factum

sine

ſine culpa coniugis.

11 In adulterio notorio perditur dos, & donatio propter nuptias (de paraphernalibus alij aiunt, alij negant: ſed id Iudex viderit, requiritur enim eius ſententia:) redduntur autem omnia poſt reconciliationẽ; at adultera mortua, ei ad quem eius morte pertinebant. Sed de ijs Iureconſulti cenſeant. Notorium autem dicitur adulterium, ſi deprehendantur in eodem lecto, aut (ſecundum quoſdam) ſe occulte inuicem oſculari.

12 Facto diuortio, filij patrem innocentem ſequuntur, de Iure Ciuili.

DOCERE. DOCTOR.

1 Docturus etiam Grammaticam, debet priùs facere fidei profeſſionẽ, iuxta Bullam Pij V. itemque promouendus ad gradum aliquem, aut Rectoris, aut Cancellarij officium.

2 Qui ſciens ſe non eſſe idoneum, gradum Doctoris, aut Licentiati petit in Theologia, aut Iure, aut Medicina, mortaliter peccat; & qui ſcienter admittit.

3 Gradus datus aperte ſufficienti, ſine examine, aut alio requiſito, validus eſt, poteſtque talis licitè vti.

4 Docturus ſcripturam Regularis extra Clauſtrum, prius eſt per Ordinarium approbandus. *Ex Conc. Trid.*

5 Pro licentia docendi non poteſt aliquid exigi. *Vide c. 1. 2 & 3 de Magiſtri.*

6 Et presbyter, & Beneficiatus, poſsũt doctorari in Iure Ciuili.

7 Doctorare, ſeu gradum Doctoratus dare, poſſe Epiſcopum de iure communi, quidam aiunt, alij negant; quod ego magis probo.

8 Ordo dignitatis Doctorum iſte eſt, Theologus, Canoniſta, Legiſta, Medicus.

Dolus, vide Culpa.

1 DOlus eſt cum voluntate nocendi, ſcilicet machinatio fallax.

2 Lata culpa in conſcientia non habetur pro dolo.

3 Dolo procurans delictum, non poteſt tenere prouenientia ſibi ex illo per aliquod ſtatutum.

Domicilium, vide Confessor, Parochus.

1 DOmicilium alicuius est, vbi familia eius, vel habitatio cum intentione manendi; Clerici autem, vbi residẽtia. Quòd si in duobus beneficijs æqualiter residet, vtrobique habet domicilium.

2 Qui æqualiter, aut ferè æqualiter in duobus locis, in vtroq; habet domiciliũ.

3 Domicilium sibi quisque potest eligere post publicationem.

4 Scholastici, etsi non habent domicilium in loco studij, tamen possunt ab illo Episcopo absolui, & dispensari, vt subditi, non autem ordinari.

Dominium, Dominus, vide Princeps, Seruus.

1 DOminus tenetur de damnis, quæ, cum posset, non impediuit in suo dominio,

2 Non tenetur dominus famulum ob peccatum domo eijcere, nisi fortè in necessarium sit ad peccatum illud vitãdum.

3 Quod solent quidã Nobiles pueris famulis dare solum victum, & vestitũ, licitum est; nisi aliud habeat lex, consuetu

do,

do, aut peccatum. *Vide Nau c. 17. nu. 109.*

4 Potest dominus in domibus subditorum dare hospitium externis per aliquot dies, modo id faciat suis expensis. Potest, & solus hospitium, & furnum publicum, si velit, habere.

5 Etsi quisque dominus est honoris sui, & famæ, non licet tamen hæc sine causa negligere.

6 Dominiũ rei, quæ nullius fuit nõ acquiritur sine apprehensione; sufficit autẽ in rebus spiritualibus habere titulum.

Domus, vide Conductio.

1 Concessa alicui domus habitatione, intelligitur etiam concessum, vt possit locare, nisi solus vsus cõcedatur. *Vide Instit de usu & habit.*

Donatio, vide Alienatio, Contractus, Dos, Iuramentum.

1 Donatio sine intimatione facta excedens summã lege præscriptam, non tenet quoad excessum, neque etiã in Foro conscientiæ; ratio enim legis annullantis non tam fuit, quia adeo magna donatio

natio præsumatur vi, metu, aut dolo facta, quàm ne facilitate quadam & impetu donantes depauperentur, ideoque eis donandi facultas præclusa est, nisi hac forma seruata. Valet tamen in quantacũque summa, si sit iurata, ad pias causas, & in alijs casibus. *Vide Silue. V. donatio. q. 3. & seqq. Molin. de contract. disp 278 & 279.*

2 Donatio facta cum vero animo donandi, etiamsi fiat in fraudem Fisci post commissum delictũ, modo non sit tale, per quod ipso Iure perduntur bona, aut eorum administratio interdicitur, poterit tamen per Iudicem reuocari, & tunc donata erunt Fisco reddenda. *Nauarr. cons. 1. de donat. int. vir. & vx.*

3 Collatio beneficij non dicitur donatio, nec ob ingratitudinẽ reuocatur.

4 Donatio facta per metum ad id incussum, non valet, nisi iuramento firmetur. Tenetur quidem talis dare, quia iurauit: sed alter tenetur ei restituere, quia darè per metum coegit.

5 Donatum Monasterio reuocatur vsque ad legitimam, si postea filij nascãtur etiamsi sit iuratum non reuocandum; nõ

enim

enim de filijs cogitauit : nec confirmatur ſi poſtea moriantur ; extincta enim eſt actio. Idemque dicendum eſt de donatione facta alijs, ſi non ſit remuneratoria.

6 Donatio facta cõiugi valet, ſi fiat ob cauſam piam, vel honeſtam, aut ſi donãs non fit ſic pauperior, (non fit autẽ qui nõ acquirit cum poſſit) aut accipiens non ſit ditior, aut ſit remuneratoria ; aut fiat in tp̃s ſoluti matrimonij, aut cauſa mortis, aut cõdonando promiſsã dotẽ, aut ſit con firmata iuramento de non reuocãdo, aut poſt rem datam donans moriatur, aut pro fiteatur in Religione nihil poſſidente.

7 Nõ dicitur donare, qui alicuius neceſſitati ſubuenit ; itaque poteſt vir pro vxore ſoluere vectigal: & veſtes quotidianæ, vel lugubres datæ à viro, ſtatim fiunt vxoris.

8 Donatio inter ſponſos de futuro valet, niſi fiat in tempus futuri matrimonij, tunc enim poteſt reuocari.

9 Donatio vxori à conſanguineis viri, viri eſſe quidam dicunt : ego puto vxoris eſſe in Foro conſcientiæ, ſi abſolute ipsi data ſunt vt ipsius eſſent.

10 Donatio propter nuptias, ſcilicet facta à ſponſo dum contrahitur, aut quaſi contrahitur matrimonium, ſoluto matrimonio ad virum redit, cuius etiam fructus ſunt illo durante.

11 Donatio patris valet in caſibus, in quibus coniugis donatio valida eſt.

12 Donatio matris, aut auiæ, aut aui materni valet.

13 Pater poteſt donare filio, propter nuptias, & eunti ad bellum, & emancipato, & remunerando, & ad alimenta, & ad honorem acquirendum, & ſtudij cauſa, & vſumfructum bonorum filij ipſius, & in caſibus de quibus ſupra.

14 Donatio patris conualeſcit emancipatione, itéque patris morte; itaque fructus percepti à tempore donationis ſunt filij.

15 Donatio aui cenſetur aduentitia, & nepoti acquiritur.

16 Donatio etiam cum ſcriptura, & teſtibus, poteſt ante acceptationem reuocari (poteſt vero Notarius pro abſente acceptare, & donatum pro cauſa pia quiſque;) oportet vero vt donans indicet abſenti, & non ſufficit, ſi alius id faciat

ciat ſine eius mandato. Quòd ſi ille præſens tacet, cenſetur acceptare.

17 Non eſt inualida donatio omniũ bonorum, ſi intelligatur præſentium, nec adiungendo etiam futurorum, ſi fiat cauſa pietatis, aut ſibi aliquid reſeruando, aut cauſa dotis, aut cauſa mortis, aut iuramento, vel morte firmetur.

18 Donatio cauſa mortis poteſt reuocari pœnitentia, aut præmortuo donatario, niſi eſſet iuratum, aut promiſſum non reuocandam.

19 Donatio, niſi fiat cauſa mortis, cenſetur facta inter viuos, nec reuocatur niſi ob ingratitudinem donatarij.

20 Donans cum pacto, vt poſt mortem det Eccleſiæ, poteſt tollere poſtea illud pactum.

21 Mandatum donandi expirare morte mandatis, ait Couar. ego nonnihil dubito. eſt enim res fauorabilis, & gratia quædam. *Vide* Mandatum.

22 Prohibitus donare vltra certam ſummam, poterit donare cauſa remunerationis aut gratitudinis, aut eleemoſynæ, etiamſi per id minuatur legitima fi-

liorum, *secundam Nauarr.*

23 Donatum simulanti ad id sanctitatem, aut paupertatem, restituendum esse, alij aiunt, alij negant. Quidam dicunt, si magna summa per fictionem accepta est, restituendam, quia contra donantis intentionem accepta: quod ego verum puto.

24 Datum per modum disponēdi ad aliquid, vt ad Religionem, vel alium statum, etiamsi id non fiat, potest retineri.

25 Potest Rex donationem præcessoris, aut suam, si regnum insigniter seu enormiter lædat, reuocare.

26 Si quis tibi dicat, Do tibi talem agrum, qui est viginti iugerum; tuum erit etiamsi sit plurium.

27 Donatum cum pacto quòd non possit alienari, potest secundum quosdam valide alienari, si donans nullum sibi aut alteri ius in ea re reseruauit: Sed quidquid sit, an alienalio facta teneat, certè alienans peccabit faciens contra pactū, cui tacitè saltim consensit acceptando donationem, *Sil. V pactum q.9.4.*

28 Filiusfamilias potest donare ea

in quibus pater non habet vſumfructum: itemque patre conſentiente cauſa mortis donare.

Dos, Paraphernalia, vide Diuortium, Hæreditas, Matrimonium, Parentes.

1 MAtrem filij non tenentur dotare, filiam tenetur patre; & indigentem etiam auus paternus, & frater ex eodem patre. Qui autem dedit filijs legitimam, non tenetur eis, vel eorum filijs dotem dare: & ſi auus det dotem, computabitur nepotibus in legitimam.

2 Pater filiam tenetur iterum dotare, ſi illa, etiam ex culpa, dotem perdiderit: ſuccedit enim dos loco alimentorum.

3 Acceptam ſine dote tenetur vir alere. Quòd ſi dos promiſſa non ſoluitur, nõ tenetur in domum accipere, aut alere: non poteſt tamen ea de cauſa à domo pelli, ſi ipſa ſine culpa eſt: nec ei poteſt debitum coniugale negari.

4 Fructus dotis vſque ad mortem vxoris ſunt viri: quod vero ſupereſt à viro reſtituendum, niſi modicum ſit. Nec te-

netur restituere fructus paraphernalium, id est bonorum, quæ sibi vxor præter dotem reseruat, si vel modici sint, vel de illius voluntate comsumpti; nec bona vtrique cõmunia, etiam à se male consũpta.

5 Mortua vxore ante consummatum matrimonium, non lucratur ex statuto vir partem dotis; cum autem lucratur, debet illam relinquere filijs illius vxoris, si aliam ducat. Sufficit autem ad lucrandum statutum domicilij viri, etiamsi aliud sit in statuto loci vbi contractum est.

6 Dos potest repeti, vel non reddi, viro bannito, vel ad inopiam vergenti, vel eam dissipanti.

7 Pactum filiæ nubentis, quod contenta sola dote, renuntiat bona patris reliqua, non valet sine iuramento. *Vide cap. 2 de pactis lib. 6.*

8 Non potest alienari dos, aut donatio propter nuptias, sine iuramento vxoris facto sine vi, & dolo.

9 Occidens vxorem, non acquirit bona, quæ alioqui ex morte eius habuisset, itemq. si eius culpa vxor obeat, sed habe-

bunt

bunt ea vxoris hæredes. Perdit & vxor lucrum, virum occidens. *Vide l. si ab hostibus, ff. Solut. matrim.*

10 Occidens adulteram propria aoctoritate, perdit bona, quæ alioqui ob adulterium haberet.

11 Non potest vxor de dotis fructibus, aut bonis sibi cum viro communibus, donare sine viri consensu.

12 Tota dos reddenda, etiamsi vir eius causa multa expendisset.

13 Acquisitum ex pecunia vtrique communi, inter vtrumque diuidendum.

14 Pro dote omnia viri bona sunt hypothecata, & pro paraphernalibus, quæ ipse administrat, & pro donatis ob nuptias: sed solam dotem habere priuilegium prælationis, quidam aiunt, alij habere etiam donata propter nuptias.

15 Dos præfertur omnibus creditoribus, etiam prioribus, nisi petatur dos præcedens, aut illi habeant expressam hypothecàm. Quidam tamen doctissimi, nec id excipiunt, nisi sit consuetudo. At Fiscus pracedens præfertur doti. In dubio autem præcedentiæ alij volunt Fiscũ

præſerri, alij dotem, quod magis probo.

16 Actio hypothecaria pro dote, valet à tempore quo promiſſa eſt; quidam tamen dicunt oportere fuiſſe viro numeratam.

17 Vidua pauper alenda ab hęredibus viri intra annum, quo non coguntur dotem ſoluere: ſed ſtatim ei reddenda ſua immobilia, & veſtes lugubres, quas tamen reſtituet, ſi intra annum nubat, nec aletur, ſi poteſt à ſecundo viro ali. Quòd ſi eſt ſtatutum vt certum quid detur viduæ vſque ad dotis ſolntionem, ſeruandum eſt.

18 Cùm dos promiſſa non datur poſſunt interim, & vir & dotis hęredes frui pignoris fructibus, modo non excedant onera matrimonij, & fructus dotis, niſi aliter inter ſe conuenerint, itemq. vidua ipſa, & quilibet cui debetur ea dos, etiãſi ad ſolutionem eius dilatio data eſſet cum pacto de aliquo interim dando. Poteſt vero loco fructuum tantundem accipere pecuniæ ex dotis fructibus percipi ſolitis. *Silueſt. vſura.* 3. *q.* 3. Sot. *lib.* 6. *q.* 1. *art.* 1. *Tolet. lib.* 5. *c.* 30. *Moli. de contr. diſp.* 320.

DVBIVM.

1 Dubium est, cum neutri parti assentiris, quod pro vtraque sint rationes: Scrupulus vero est cum opinaris quidem, sed cum formidine. Est in opinione assensus, qui deest in dubio, in scrupulo vero est apparentia quædam.

2 Ad votum, vel pręceptum non teneris, si te non teneri probabilis est Doctorum sententia.

3 Potest quis facere quod probabili ratione, vel auctoritate putat licere, etiāsi oppositum tutius sit sufficit autem opinio alicuius grauis Doctoris aut bonorum exemplum.

4 Scrupulus deponendus consilio docti viri, aut ratione probabili, aut cùm dubitatur an sit scrupulus.

5 Scrupulosus ne confiteatur, nisi quæ potest iurare fuisse peccata mortalia, & se nunquam illa fuisse confessum.

6 In dubio de Baptismo, Confirmatione, Ordine, aut Cōsecratione, putandum deesse, nisi dubitetur de mortui Baptismo, in matrimonio vero putandum

in dubio esse validum quo ad reddēdum debitum. *c. inquisitioni, de sent. excom. Silu. verb. conscientia q. vltima. Nauar. cap. 16. numer. 40.*

Duollum, vide Excommunicatio.

1 DVellum à Principe, concedi non potest; Concedentes, pugnantes, patrini, consilium dantes, suadentes, spectatores excommunicantur *in Concil. Trident. sess. 25. cap. 19* vide plura in Bulla hac de re edita à Clemente viij.

2 Duellum licet Duci iniquè oppugnato, qui alioqui victoriam desperat; & militibus exercitus vtrimque, ne hostes alioqui fiant audaciores: item præcipiente superiore, ob bonum commune: item ei qui alioqui ab alio est occidendus, (est enim velut tunc vitam defendere (etsi id quidam negant.

EBRIETAS.

1 MOrtale est se ebrietatis periculo committere, item alium scienter

inebria-

inebriare: non eſt autem tale, vendere ſcienter vinum ſe inebriare volenti, etſi id quidam affiment: & meritò, quando commodè excuſari poteſt.

Eccleſia, vide Alienatio, Conſecratio, Feſtum, Galleba, Sacra.

1 ECcleſiæ nomine non venit Monaſterium, niſi in materia fauorabili, in qua venit etiam Hoſpitale factum auctoritate Epiſcopi: & venit etiam nomine Monaſterij Eccleſia ſæcularis.

2 Eccleſiæ dirutæ materiam non poſſe conuerti in vſus profanos ſine Papæ licentia, aiunt quidam: ego Epiſcopi puto ſufficere.

3 Licet in Eccleſia in neceſſitate, & comedere, & reponere ſupellectilem, & dormire. Quòd ſi abſit neceſſitas, veniale peccatum eſt.

4 Non licent in Eccleſia ſęcularia negotia, aut iudicia, nec pnblicæ conuocationes, niſi cauſa pietatis: licent autem Eccleſiaſticæ cauſæ, & honeſtæ repręſentationes, & dare gradum Doctoratûs.

Eccle-

5 Ecclesiæ non potest nocere Prælatus in quæsitis, sed in quærendis.

6 Ecclesiæ œconomus in temporalibus non potest esse laicus. *Innoc. Hostien. Io. Andr. Archi. & alij apud Abb. c. decernimus, de Iudic. Aretin. Ant. Burgos c. eod. Silu. V. Oeconomus.*

7 Ecclesiæ rem posse Rectorem obligare pro illius vel sua necessitate, tenerique successorem, probabiliter quidam dicunt: itemq. posse vendere rem Ecclesiæ pro huius debitis soluendis. Nec hæc putanda prohibita alienatio, cùm sit in euidentem eius vtilitatem dummodo fiat cum debita solemnitate. *Concil. Trid. sess. 25. c. 11. Nauar. cap. 27. n. 149. & cons. 4. de reb. Eccles. non alien. Silu verb. alien. q. 16.*

8 Patronum Ecclesiæ facit eius ędificatio, vel dotatio.

9 Ad reparationem Ecclesiæ non tenentur laici. *Ex gl. c. Quattuor. 12. q. 2.*

10 Ecclesię, quam minantem ruinam populus non vult reparare, diruenda, Ex *Congreg. Concil.*

11 Priuilegia omnia concessa Reip. censentur concessa Ecclesijs.

Con-

12 Contra Ecclesiasticam libertatem facit, qui violat concessa Ecclesiæ vniuersali, non autem si tantum concessa particulari Ecclesiæ violet. *Nau. c. 27. n. 119. Silu. V. Immunitas 2. n. 2. Armil. 16. n. 26.*

13 Polluitur Ecclesia, sic vt indigeat reconciliatione per nouam benedictionem. Primò effusione sanguinis per iniuriam, quæ sit peccatum mortale, factam homini etiã mortuo, in Ecclesia ipsa existenti, (secus autem est si supra eam sit, aut subtus, aut extra portam:) sufficit verò ibi esse inflictum vulnus, etiamsi sãgis extra Ecclesiam effluat, aut ille sanguinis effusione intereat. Non polluitur autem per sententiam sanguinis ibi latã, aut si locus non sit sacer, per benedictionem, etiamsi in eo soleat Missa celebrari, vt solet in Oratorio per Episcopum designato. Polluitur verò Ecclesia suspenso in ea per Iudicem reo. non autem si percutiatur; verbi gratia: Reip. perturbator, qui aliter capi non potest nec, secundum quosdam, si quis alteri nares percutiat, vnde multus sanguis effluat: quia non est grauis percussio.

Secun-

14 Secundo effusione voluntariæ seminis viri, vel fœminæ, si fiat cum peccato mortali.
15 Tertiò, sepulto in ea excommunicato denunciato.
16 Quartò, sepulto in ea infideli; & tunc radendi etiam parietes, nisi Ecclesię esset consecrata.
17 Quinto, si est per Episcopum declaratum excommunicatum cõsecrata, vel benedicta. Quòd si benedixit cœmeteriũ aut altare consecrauit, nec in hoc celebrandum, nec in illo ante reconciliationem sepeliendum.
18 Sexto, si maior pars parietum simul corruat.
19 Nota tamen, quòd in prædictis oportet factum esse notorium, per rei euidentiam publicam, aut confessionem iuridicam rei. Itaque si pauci sciunt, nec ré diuulgant, non est opus reconciliatione: nec etiam si quis bona fide in ea celebrauit; id enim sufficit pro reconciliatione: imò etiãsi mala fide celebrasset; etsi quidam negent, dicentes posse Episcopum (vel eius absentis Vicarium) si est impedi-

r editus, date licentiam celebrādi, donec ipſe reconciliet. At ego, vt dixi, ſatis magnam puto cum alijs eſſe reconciliationem, ſeu benedictionem ipſam celebrationem.

20 Si Eccleſia erat conſecrata, reconcilianda eſt per Epiſcopum, aqua per Epiſcopum benedicta, ſcilicet cum ſale, vino, & cinere; vel Presbyterum de Epiſcopi commiſſione. Quòd ſi non erat conſecrata, reconciliare poteſt Presbyter aqua per ipſum benedicta ſimpliciter, ſcilicet ſine cinere, & vino. Credendum autem eſſe conſecratam, ſi vnus teſtis affirmet, aut extent conſecrationis ſigna.

21 Ante reconciliationem Eccleſiæ in ea celebrans, nec ſuſpenſus fit nec irregularis.

21 Polluta Eccleſia, polluitur & cœmeterium coniunctum, non autem contra: & illa reconciliata, reconciliatum eſt.

23 Poluto cœmeterio, non polluitur ei alterum cōtiguum. Quòd ſi pollutio fiat in porta vtriq. communi, illud polluitur, cui pars illa vicinior. Quòd ſi

in

in medio eſt, illud polluitur, cuius præcipuè cauſa porta eſt facta. In dubio autem cuius cauſa quidam dicunt vtrumq. pollui: ego neutrum dicerem: ſi enim cùm certum eſt alterum eſſe pollutum, alterum non polluitur, quanto minus cùm dubium eſt?

Eccleſiæ immunitas, vide Eccleſia.

1 GAudet immunitate etiam Palatium Epiſcopi, & Hoſpitale, Oratoriumq. Epiſcopi auctoritate fundata, & cœmeterium & Monaſterium, & Corpus Chriſti, cùm aliò quàm ad carcerem portatur. Gaudebant & olim quadraginta aut triginta paſſus circa Eccleſiam, ſed id iam non eſt in vſu.

2 Non gaudent immunitate enormia in Eccleſia aut cœmeterio patrantes, nec publici latrones, nec raptores virginum, ſed nunc obſeruanda eſt conſtitutio Gregorij xiij. de immunitat. Eccleſ.

3 Agrorum depopulatores, vel proditorè occidentes, vel aſſaſſini, vel graſſatores viarum, vel hæretici, vel rei læſæ

maie-

maiestatis in Principem, tradendi sunt de licentia Episcopi Curiæ sæculari, ex Ecclesia extracti, nec in eo vllum est periculum irregularitatis. *Ex dicta Bulla.*

4 Gaudere infideles alij aiunt, alij negant: sunt & qui negant gaudere blasphemos, aut fures, aut mercatores qui decoxerunt, vulgò falliti, aut qui per Ecclesiam ducũtur in carcerem à satellitibus, aut qui prope Ecclesiam delinquunt spe immunitatis, aut Clericos, aut Religiosos. Certè solent Clerici auelli inde à Iudice Ecclesiastico, quod tamen quidam improbant.

5 Serui, præstita eis cautione de impunitate à dominis, hi reddi solent.

6 Manu apprehendens Ecclesiæ portam, aut vestem, non auellendus.

7 Non violat immunitatem Ecclesiæ qui inde volentem extrahit, nec Iudex qui non gaudentem immunitate inde & extrahit, aut gaudenti ibi arma aufert, & alia lege prohibita.

8 Confugientem ad Ecclesiam, & egentem, ipsa alit. Non potest aũt Iudex prohibere q̃n ad ipsum cibus deferatur.

Ecclesiasticus, vnde Clericus, Ecclesia.

1 ECclesiasticæ personæ dicuntur, quicunq. sunt Fori Ecclesiastici, etiamsi non sint Clerici.

2 Ecclesiasticus potest præsidere ciuibus ciuiliter.

Electio, vide Beneficium, Religio.

1 ELigere non potest nec excommunicatus, nec suspensus ab officio, nec irregularis, nec impubes.

2 Eligi non potest excommunicatus, aut suspēsus, aut interdictus, aut ineptus.

3 Non potest eligi in Prælatum Religionis, qui non sit in ea professus.

4 Non vocati ad electionem cùm deberent, possunt eam, & irritare, & ratam habere. Quòd si vocati non veniunt intra terminum competentem, non sunt expectandi.

5 Electio, si adsit eligentium consensus, etiam si desint Iuris positiui solemnita-

nitates, tenet in conſcientia, niſi lex expreſſe dicat ne valeat. Quod ſi dicat vt ipſo Iure irrita ſit, expectanda ſententia Iudicis.

6 Electio noctu facta, ſecundum Iura non valet.

7 Eligens indignum tenetur Eccleſiæ læſæ.

8 Peccat qui non eligit, aut non præſentat aptiorem: ſed nõ tenetur reſtituere, ſi eligit, aut præſentat aptum. Quòd ſi in Prælatum non eligit, cùm poſſit, aptiorem, peccat mortaliter. Confirmatori tamen ſufficit, quòd electus ſit dignus: imo debet à maiore parte electum confirmare, etiamſi à minore electus, ſit dignior.

9 Si tuum ſuffragium non eſt profuturum eligendo digniori, potes & debes eligere dignum, ne eligatur indignus, nõ potes autem eligere indignum, ne eligatur indignior: potes verò ex duobus æque dignis eligere vtrum malis.

10 Electio Iure communi ad Collegium pertinet: poteſt autem cuilibet de Collegio eligsntium, ſi ipſe eligatur ab alijs, numerum deficientem ſuo ſuffragio

ſupplere, etiam ad Papatum. Nemo tamen, ſi ſolus ſit, poteſt eligere ſeipſum, etiamſi in eo ſolo manſerit Ius Collegij.

11 Elector abſens legitimè, poteſt cõſtituere procuratorem, qui tamen ſit de Collegio, ſed non poteſt per litteras mittere ſuum ſuffragium.

12 Electus non poteſt diſſentire ſine peccato, ſi illi a Superiore præcipitur, aut alioqui ſequitur notabile Eccleſiæ damnum.

13 Licitum eſt ſtatutum, vt electio fiat de certo hominum genere. Quòd ſi illi digni non ſunt, poſſunt eligi alij, alioqui iniquum eſſe ſtatutum.

Eleemosyna, vide Charitas, Donatio, Furtum.

1 ELeemoſyna debetur ex præcepto pauperi exiſtenti in extrema neceſſitate, ab eo qui poteſt ſubuenire ſine periculo talis ſuæ, aut ſuorum neceſſitatis; item ei qui grauem patitur neceſſitatem, ab eo, qui ſine magno ſuo & ſuorum damno poteſt ei ſubuenire. Dicitur autem

tem extrema necessitas, cum quis, nisi suc currratur, est moriturus.

2 Cùm inter doctores non conueniat quando peccet mortaliter qui non facit eleemosynam, non facilè condemnandi diuites qui non faciunt; monendi tamen vt faciant quantas maximè possint, ne illis dicatur in die Iudicij, ob omissas eleemosynas; te maledicti in ignem æternũ, & illud S. Ioannis eis inculcandum: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

3 Grauiter peccant sæculares, qui, cùm possint commodè egentibus nõ subueniunt; sed grauius Ecclesiastici, qui superflua honestæ sustentationi non dant pauperibus, qui numquam desunt.

4 Nemo tenetur magnam summam pecuniæ dare pauperi ad emẽdam necessariam quidem ei medicinã, sed exquisitissimam, adeoque magni pretij: sufficit enim illi adhibere communia remedia.

5 Nemo tenetur pro paupe is vita totum suum statum expendere, si maius id damnum sit quàm illius mors.

6 Non teneris ad longè absentem, de cuius extrema necessitate audiuisti, ire, vt ei succurras: sufficit enim præsentibus necessitatibus subuenire.

7 Qui potest, tenetur subuenire pauperi alioqui ob inopiam peccaturo.

8 Qui non potest ex suo subuenire extrema patienti, potest ad id alienum rapere nec id postea tenebitur restituere; posse vero grauiter indigentem rapere alienam non magni momenti rem, dicunt quidam, nec improbabiliter. *Vide*. Furtū.

9 Ex auaritia nolenti sibi prouidere, cum possit, non tenentur alij prouidere. non enim indiget.

10 Extremè patienti sufficit mutuum dare, si ille habet vnde restituat.

11 Eleemosynam potest dare maritata, etiam viro prohibente, si est consuetudo vt tales dent. Item si vir absit, potest dare quantum ille præsens dare solebat. Potest & de paraphernalibus bonis dare. & de rebus sibi à viro ad victum assignatis, & de lucro sua industria acquisito, ad quam alioqui non tenebantur, & pro viri salute, & cum ipsa familiam gubernat,

&

& cùm occurrit necessitas cui vir tenetur subuenire.

12 Potest, & Religiosus ex datis sibi ad sustentationem, & cùm credit id Prælato placere, eleemosynam dare. Prelatus vero potest, quia bona administrat.

13 Potest & filiusfamilias ex peculio Castrensi, aut quasi Castrensi, & ex datis sibi à patre ad sui sustentationem.

14 Potest, & seruus cum credit domino placere, aut si res est modica, aut eiusmodi quæ sine notabili domini damno dari possit.

15 Potest & tutor & curator, quia pupilli bona administrant.

Emph.teusis, seu Liuellum, vide Feudum.

1 EMphiteuta rem perdit, si non soluit per biennium debitam pensionem, sed opus est Iudicis condemnatione, qui nihil tamen facit, nisi parte petente: quidam tamen dicunt, posse dominum rem propria auctoritate accipere: non perdit autem qui moram purgat soluendo statim, nec qui legitimè impeditus nõ

fruitur: cum vero rem perdit, perdit etiam melioramenta quæ fecit.

2 Qui vendit emphiteusim, debet dare laudemium domino, id est, trigesimam partem pretij: secus est si donet. Quòd si rem dimittit sine voluntate domini, non liberatur à pensionis solutione.

3 Cum res perit, non soluitur pensio.

4 Emphitheusis Ecclesiæ nõ præsumitur data nisi in tertiam generationé: nec transit nisi in filios veros, quale non est Monasterium: nec in illegitimos. Aliæ autem emphiteuses datæ pro filijs, transeunt etiam in naturales.

5 Renuncians hęreditatem, non censetur renunciare emphiteusim.

Emptio, vide Contractus, Debitum, Venditio.

1 LIcite emis rem communi pretio, etiamsi scias latere in ea aliquid valde pretiosum, vt in fasce herbarum, aut agro, aut domo.

2 Si quid minoris iusto pretio emptum

ptum est, solum restituẽdum quod defuit iusto pretio, non autem res ipsa, vel eius fructus.

3 Qui rem vendit sciens, & volens p etio vilissimo, donare præsumitur, quod deest iusto pretio. *Nau. c.c.23.n.85*

4 Quæ communiter nisi anticipata solutione vendi non possunt, aut non solent, licitè viliùs emuntur, quàm valeant cum dantur: illud enim quod pro talibus dari solet, iustum pretium reputatur. Licitè etiam viliùs emit, qui emit in gratiam venditoris, aut merces expositas à coacto aliqua necessitate.

5 Caram venditionem tibi factam potes ante solutionem in alium transferre, volentem illud damnum pati.

6 Prohibitur Iure tutor emere rem popilli.

7 Non solet emi Christianus bello captus, sed redimi.

8 Qui ab Ecclesia, aut minore, emit sine solemnitate Iuris, sed pretio iusto, licitè possidet.

9 Res duobus vendita, est secundi, si ei traditur, nisi prior emptor esset Eccle-

ſia, vel ciuitas: tenetur tamen venditor priori emptori de intereſſe.

10 Non licet emere quod probabiliter putas eſſe alienum. Quòd ſi poſtea vendis, teneris rei domino pretium dare.

11 Quòd ſi bona fide alienum & emiſti, & vendidiſti, nõ teneris ei, aut emptori, niſi in quantum factus es locupletior. Quidam tamen dicunt, emptorem debere ſeruari indemnem; alij æquum eſſe vt tu, & emptor ſinguli domino dimidium pretij ſoluatis.

12 Non tollit autem dubiũ superueniens antecedentẽ bonã in emendo fidẽ.

13 Emens à fure, poteſt ei rem, ne pretium amittat, reſtituere. tſi id quidam negãt. Quòd ſi emit vt reſtitueret domino. tenetur is ei pretium, quo emit reſtituere.

14 Licitum eſt pactum im emptione, vt in retrouenditione plus detur pretij, ſi res plus valeat; itemq. vt non redimatur ante aut poſt certum tempus: quod autẽ poſſit redimi vtrocunque uolente, etſi quidam affirmant, ego tale pactum non auſim approbare.

15 Emptum ex Eccleſiæ pecunia ab admi-

administrante, Ecclesiæ acquiritur.

6 Cum dubium est quantum valiturum est tempore traditionis, quod emitur anticipata solutione, potest dari pretium medium inter duo extrema dubia.

Episcopus, vide Absolutio, Beneficium, Confessor, Consuetudo, Dispensatio, Electio, Exemptus, Iuspatronatus, Matrimonium, Princeps, Religio, Residentia, Verbera, Votum.

1 Episcopatum accipere, potest quis à Papa cogi. *Vide Tho 4.d.29.*

2 Qui ante Episcopatũ fecit votũ Religionis teneri, priuis ingredi, indicatur *c.10.de Voto.* Quidã tamen dicunt, casum illius ca .fuisse particularem, nec ceteros obligari: quod mihi probatur.

3 Episcopatus appeti potest, ob Ecclesiæ necessitatem, vel vtilitatem.

4 Episcopatum tenetur deponere, qui non est ad eum idoneus.

5 Respõdet Episcopus, cũ creatur se scire vtrũque testamentum, scilicet quantum est opus ad suũ officium; & cum fidẽ

suam

ſuâ Deo in ordinatione obſtingit, velut votũ quoddã facit: & quidem ſi nõ curet Canones ſerua·i, videtur eſſe periurus.

6 Ad Epiſcopatum requiruntur anni triginta completi. *Cap. Cum in cunctis. de elect.*

7 Oportet Epiſcopum eſſe doctorem id eſt populum ſuum docere. Quod ſi nõ prædicet ipſé, dabit ſuis ſumptibus populo prædicatorem, Quòd ſi in Quadrageſima dubium ſit ad quem pertineant ſumptus prædicatoris, ad Epiſcopum pertinebunt. *Ex Congreg. Concilij.*

8 Epiſcopus ſolum vſque ad poſſeſſionem Epiſcopatus, poteſt reliqua beneficia tenere: vacant enim per eius confirmationem: ſi tamẽ pauper eſt, poſſunt ei ad ſuſtentationem relinq.i.

9 Nomine dignitatis in pęnalibus nõ compreheditur regulariter Epiſcopatus.

10 Epiſcopat.s non incurrit ſuſpenſionem Iuris, nec interdictum generale, niſi de eo fiat expreſſa mẽtio: ſecus eſt in Excõmunicatione. Nec proceditur cõtra eũ etiam in hæreſi, niſi de Papæ mandato.

11 Epiſcopus factus ex Religioſo tenetur

netur ad tria vota, habitus, delationem, aliasque obseruantias, quæ non impediũt Pontificale officium; non tenetur tamen obedire Prælatis suæ Religionis, quia subditus esse desijt, sicut & ipsi Religionum Prælati: & ideo sicuti isti, ita & ille potest se cum ipsō dispensare super regulæ obseruantijs. Bonorum autem Ecclesiæ non est dominus, sed dispensator. *D. Thom. 2.2.q. 185 car.8 Angelus verb. Monachus.n. 7. Silu. Religio.6. q.10.* Quòd si relinquat Episcopatum, dicunt aliqui probabiliter non teneri ad Religionem redire, redire tamen tutius esset.

13 Cum ob senectutem, vel ægritudinē, Coadiutorē sibi assumit, debet de cōsensu maioris partis Capituli id facere.

13 Episcopus grauiter peccat, si infamiam iniustam non studeat à se repellere, nisi velit Episcopatum deponere.

14 Episcopus si per alium,, visitat, debet ei prouidere de omnibus, excepto victu. Quòd si ipse per se visitet, habebit à populo solū victū diei quo visitat. At si ꝑ diœcesim discurrit solū ꝓpter Chrisma. faciet id suis expensis. *Ex Congr. Conc.*

15 Po-

15 Poteſt Epiſcopus duas Eccleſias vnire, & vnā in duas diuidere, & vnā alteri ſubijcere, de cōſenſu tamē habentiū in eis aliquod ius, & cōmutare Eccleſias, earumq; poſſeſſiones, & ius vnius Eccleſiæ alteri ex cauſa dare poteſt, & vnire vnum beneficiū alteri, nō requiſito cōſenſu beneficiati, modo is fructibus non priuetur dū viuit, & adſit patroni cōſenſus.

16 Poteſt celebrare, & celebrari facere vbique tempore interdicti, cui ipſe cauſam non dedit, quo priuilegio etiam gaudent multi Religioſi. *Vide de priuil. c. 30.*

17 Et inſtituere, & regere miniſtros Eccleſiæ, & Oratorij ſua auctoritate, aut alioqui Epiſcopali conſtructorum, & dotatorum, etiāſi id fundator prohibuiſſet.

18 Et diſpenſare ad duo beneficia ſimplicia, ſi vnum ad honeſtam ſuſtentationem non ſufficiat. *Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 17. de reform.*

19 Et præcipere Clerico, vt Romam eat pro cauſa Eccleſiæ; & Parocho, ne ſine ſua licentia abſit vltra duos dies.

20 Et procedere contra quemcumque ob peccatum mortale, niſi eſſet Iure permiſſum,

missum, vt meretricium; subduntur enim ei etiam laici quantum ad spiritualia: potestque eos cohibere à peccatis per pœnam pecuniariam, vel exilij, &c.

21 Et in necessitate exigere à Clero moderatum subsidium. *Vide gl. Clem. de excessibus Præl. & de censibus c. 7.*

22 Et dare dimissorias ad Ordines: Etiamsi sit solum Episcopus originis, vel beneficij. *Vide l. 6. de temp. Ord. c. 3.*

23 Et imponere beneficio quod cōfert pensionē, ad alendū Clericum pauperē.

24 Et dicere vbiq. Missam in sua diœcesi, cum altari portatili (& extra cum licentia Episcopi loci vbi receptum est Concil. Trid.) idque alijs etiam, vt possint concedere ex causa.

25 Et commissa sibi à Papa etiam per verba, Oneramus conscientiam tuam, alij committere.

26 Et iudicare in causa Ecclesiæ suæ.

27 Et absoluere ab excommunicatione reseruata Papæ occulta, dummodo nō sit lata in Bulla Cœnæ Domini, aut modo simili reseruata. *Tolet. lib. 1. c. 41.* Et ita declarauit sacra Congreg. & seruat consuetu-

suetudo; estque de se clarum, si legatur tenor ipse Bullæ, qualis iam ab aliquot annis edi consueuit.

28 Et dispensare in omni inhabilitate ad beneficia, si Papa id sibi non reseruet specialiter.

29 Et absoluere exemptos, & cũ eis dispẽsare, si illorũ Prelat⁹ ipsos ei subijcit.

30 Et cogere sub pœna Excommunicationis exhiberi sibi testamenta defunctorum, eaque exequenda curare.

31 Et eligere sibi Confessorem, etiãsi renunciasset Episcopatui: sed tunc debet eligere approbatum à suo Episcopo.

32 Et testari de acquisitis propria industria, & de donatis sibi, & de patrimonio.

33 Et dare Confessorem extraordinarium Monialibus, etiam sibi non subiectis, ex alia Religione, vel sæcularem. Quòd si Monialis non potest induci vt suis Regularibus confiteatur, poterit ei dare quem ipse velit Confessorem ordinarium. Ex Congreg. Conc l.

34 Et absoluere ab omni casu occulto, etiam Papæ reseruato, præter quam à ca-

ſibus Bullæ Cœnę: qua derogātur omnia priuilegia & facultates abſoluendi, & diſpēſare in omnibus irregularitatibus, & ſuſpenſionibus, ex occulto delicto prouenientibus, excepto homicidio votūtario, & ijs quæ deducta ſunt ad forum contentioſum. Ex Conc. Trid. Quomodò vero intelligatur voluntarium. Vide Homicidium. Quòd ſi reus in Foro exteriori cauſam per falſos teſtes vicit, poterit diſpenſare, vt quidam probabiliter aiunt; ceſſat enim ratio prohibitionis, poteſt etiam in mutilatione diſpenſare.

35 Occultum intellige, quod non eſt publicū vel notoriū, etiam ſi poſſit probari per multos teſtes. ſufficit enim non eſſe diuulgatum: oportet vero non ſolum factum eſſe publicum, ſed publicè ſciri eſſe illud delictum. Cum vero eſt dubiū facti, an quis admiſerit crimen ob quod incurritur cenſura, poterit in ea diſpenſare: quia deeſt notorium.

36 Poteſt vero prædicta cum ſubditis adeoque cum ijs, qui per maiorem anni partem habitantes in Diœceſi, contraxiſſe videntur domicilium, aut ceperunt ha-

bitare

bitare animo perpetuo manandi: sed de hoc vide Domicilium.

37 Potest concedere non Episcopo, quæ sunt iurisdictionis, non autem, quæ Ordinis, vt ordinare, consecrare.

38 Potest esse Legatus principis pro causa honesta.

39 Episcopus non potest Religionem ingredi sine Papæ licentia.

40 Nec dare licentiam Clerico non residendi sine causa legitima.

41 Nec gregem deserere sua præsentia indigentem; potest tamen ex causa necessaria abesse, cum per sufficientem interim prouidet.

42 Nec abesse sine causa ita à diuinis in Ecclesia Officijs diebus festis, saltem Dominicis.

43 Nec prohibere quin prædicetur in parochia, dum prędicatur in Cathedrali Ex Congreg. Conc.

EVCHARISTIA.

1 QVi in Pascha communicauit, si in articulo mortis non communicet ex negligentia quadam, sine contem-

contemptu, non peccat mortaliter. *Syl. Euchar.3.n.3.& Caiet.Communio.*

2 Debere etiam morte puniendis dari communioné, affirmāt quidam, alij posse ex causa negari, & excusari in hoc Iudices consuetudines; *de qua Couar.l.2. Variarum c.1.n.* 11. quòd si detur, posse vna hora ante mortem dari, & non ieiunis, etiam si comedissent; est enim viaticum.

3 Non est in vsu vt amentibus, etiam in mortis periculo, petur, ob irreuerentiæ periculum.

4 In articulo mortis, absente Presbytero potest communionem dare Diaconus, non autem laicus, etsi id etiam quidam concedunt. Quod autem extra eam necessitatem possit etiam committente Presbytero, etsi quidam putant, ego non puto. In en ea verò posse etiam prohibēte Presbytero, & nolente, probabile est ex Papæ ratihabitione, vt potest Religiosus alioqui iure prohibitus, etiam tunc dare Baptismum, & Communionem, & extremam Vnctionem.

5 Qui semel sumpto viatico, optat se pi..s in ea ęgritudine communicare, pos-

se id etiam non ieiunum, vt quia non potest nisi sumpta medicina communicare, affirmant viri docti: quod non audeo improbare.

6 Eucharistia non est deferenda ad ægrotum qui eam non potest sumere. Ex Congreg. Concil.

7 Qui in Pascha trangressus præceptum non communicauit, non peccat iterum mortaliter, si postea non communicet, etsi quidam contrarium affirmét. Semel enim tantum id præceptum obligat, scilicet in Pascha, vt & præceptum de Confessione semel solum quolibet anno.

8 Qui per octo dies ante vel post Pascha communicat, præcepto satisfacit, & qui longè post, ex consilio Confessoris.

9 Debent Laici qui Regularibus seruiunt in propria Parochia communicare in Pascha Ex Congreg. Concil.

10 Mendicantes, & qui eorum priuilegijs gaudent, possunt quibusuis dare communionem, vno Resurrectionis die excepto possunt, & illo cum licentia Parochi, aut si communicaturus alio die satisfaciat Parochiæ, quamquam Nauarr.

& alij quidam non improbabiliter, sentiunt illo die non posse sine licentia, alio vero posse, etiamsi communicaturus velit Ecclesiæ præcepto satisfacere.

11 Satisfacit Sacerdos in Pascha celebrans quouis loco.

12 Excusantur pueri etiam post annum duodecimum præcepto prohibentium communicare parentum; parentes vero excusantur recepta consuetudine.

13 Qui in Pascha habet casus reseruatos nec potest adire Superiorem, absoluatur à cæteris, si non est impeditus Excommunicatione aliqua reseruata, & communicet; absoluendus postea à reseruati, cū ei fuerit opportunum. Quòd si caret Confessore, & sequeretur scandalum, si tunc aut alio tempore non communicaret, aut celebraret, potest cum sola contritione, & proposito quàm primum possit confitendi communicare, etiāsi sit excommunicatus, & celebrare.

14 Non licet vmquam accipere communionem, nisi à proprio Sacerdote, nisi cum creditur ei placere. Videtur autē sufficere in Ecclesijs Religiosorum, qui ex

priuilegio possunt omnes communicare, vt Superior, vel Sacrista, det ad id licentiam Sacerdoti sæculari.

15 Potest Sacerdos es communicaturo dare partem suæ Hostiæ, si alia non est.

16 Parochus in Pascha, & mortis articulo, nō potest negare communionem subdito petenti, etiamsi ex Confessione sciat illum esse in peccato, nec alius Sacerdos paratus ministrare, potest negare publicè petenti. secus est si occulte, aut si à Parocho non ministrante alijs petatur extra supradictos casus.

17 Publicum peccatorem oportet, priusquam communicet, tollere scandalum per aliquam satisfactionem. Potest quidem de eius licentia Confessor dicere esse emēdatum: potest & emendato clam communionem dare; cessat enim scandalum.

28 Iniustè excommunicato potest dari communio; si absit scandalum.

19 Potest communicari quauis diei hora, & quouis die, etiam in Parasceue, *Vide Rat. di. Off. l. 6. c. 75. Almar. l. 6. Off. c. 12. Ioan. Belet. cap. 99. Ord. Rom. lib. Sacr. 5.*

tr. 5. Gregor. 3. 10. Liturgiæ.

20 Posse statim comedi post communionem, quidam dicunt: mihi non probatur sed nec reprehenderim facientes, ex rationabili causa.

21 Communicare post copulam coniugalem licere quidam dicunt, certè licet ei qui solum reddidit: at qui petijt: non peccat quidem mortaliter communicando: Imo nec qui post pollutionem voluntariam quam confessus est: Ego tamen differendam communionem censere, ob reuerentiam.

22 Accedere ad communionem cum affectũ alicuius peccati venialis, non videtur esse nouum peccatum, nec impedire Sacramenti effectum, etsi quidam aliter sentiant.

23 Qui se putat bona fide dispositũ, nec sibi cóscius est alicuius peccati mortalis, fit de attrito contritus virtute Sacramenti. Non dicitur autem cum conscientia peccati accedere, qui dubitat quidem, sed non putat, practicè dubium deponendo.

24 Accedens ad communionem, si re-

cordatur alicuius peccati mortalis, & nō potest sine nota discedere, communicet postea quamprimum confessurus.

25 Communicantem in peccato mortali, satisfacere præcepto Ecclesiæ quidā negant, alij probabilius concedunt.

26 Potest laicus in necessitate Sacramentum tangere, vt si in terram cadat.

27 Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aquæ per modum saliuæ dum os abluitur, non impedit communionem.

28 Non impedit communionem non dormisse nocte, aut cibum non digessisse.

29 Potest, qui communicauit, si est ieiunus, iterum communicare, ne hostia perdatur, aut corrumpatur.

30 Sacramentum corruptum comburendum, & cineres iuxta altare sepeliendi. Ex pœnit. Rom. tit. 5. c. 9. Quòd si erat sanguis, expedit prius in stupa siccari.

31 Non est necesse, pyxidem vbi reponitur Sacramētum, esse consecratam, nec Sacerdotem, cū Eucharistiam ministrat extra sacrum, habere stolā. Ita aliqui docēt, sed oppositū est in vsu, & sequēdum.

Potest

32 Poteſt Presbyter, & Diaconus in neceſſitate ſeipſum communicare.

33 Si quid Sacramenti cadat in linteũ, ſufficit illud lauari: quòd ſi non reperitur quod cecidit fortè in tapetũ, non prohibetur id ſeruire, vt antea profano vſui.

34 Vt ante Sacramentum in Eccleſia ſemper ſit lumen, etſi nullum eſt Iuris præceptum, eſt tamen conſuetudo vniuerſalis, quæ vim habet præcepti.

35 Non poteſt quidem Euchariſtia aſſeruari in choro Monialiũ; ſed poteſt ex cauſa, vt in feſto aliquo, ex licentia Prælati illic exponi apertè, ad deuotionem illarum.

E X A M E N.

1 EXaminari non oportet eum, quem notum eſt eſſe ſufficientem. Vide gl.d.47.de Petro.

Excommunicatio, vide Clericus, Furtum, Interdictum, Miſſa, Sacramentum.

1 EXcommunicatio eſt nulla, ſi ſit lata à denũciato excommunicato, ſuſpẽſorè à iuriſdictione, aut interdicto,

aut post legitimam appellationem, (pōt vero appellari etiam post excommunicationem conditionalem ante impletā conditionem, quia ante eiam non ligat) aut cum errore intolerabili.

2 Qui post excommunicationem appellat, non potest denunciari, antequam audiatur apellatio.

3 Declaratio quod qui inciderit in excommunicationē, suspenditur per appellationē, & si fiat sine partis citatione, & comparentis auditione, est nulla.

4 Excommunicatio sine iusta causa, non est valida in Foro interiori; itaq. pōt talis celebrare, vbi non est scandalum.

5 Excommunicatio ab homine non ligat eos, qui post eius finitam iurisdictionem contrafaciunt.

6 Excommunicatione non ligatur, quem exdommunicatus, aut petens excōmunicationem, non intendit ligari: non intendit autem quem si cogitaret, exciperet, vt vxorem, filiū, aut fratrem, nec quē causa iusta excusat, nec qui inculpabiliter ignorat Ius, aut factum, scilicet latam esse Excommunicationem, aut se fecisse

id pro quo lata eſt, nec cui à parte datur dilatio priuſquã incidat: nec vero poſtea incidet, niſi data eſſet de cõſẽſu Iudicis.

7 Excõmunicatio non dalo ſpatio ſe tuendi contra præceptum, eſt nulla.

8 Nemo debet excommunicari, niſi ob contumaciam quæ ſit peccatũ mortale. Nec vlla excommunicatio incurritur ſine peccato mortali, ſeu mortali inobedientia contra Eccleſiam.

9 Excommunicatio ſine monitione ſere ſemper eſt inualida: ſufficit verò in excommunicatione generali, generalis etiã monitio, & quidem ipſum pręceptum generale promulgatum monitio eſt, & quęuis prohibitio peccati futuri.

10 Excommunicatio lata à delegato qui copiam ſuæ commiſſionis parti petenti noluit dare, eſt nulla, ſecundum Innocen. & Pan. & Felin.

11 Non poteſt quis ſe Excommunicare, niſi denunciato Superioris Excommunicationem.

12 Epiſcopus non poteſt Excõmunicare exiſtentem extra Diœceſim, aut in loco exempto, aut non ſubiectum ſibi tépore

pore promulgationis edicti, seu Excommunicationis ab homine(secus est enim de statuto aut lege, quæ potest etiam postea subditum, aut in territorio agentem ligare.) Quidam tamen dicunt, non posse quidem pro peccato extra commisso excommunicare, sed pro commisso in Diœcesis loco non exempto posse excommunicare etiam absentem: item si absens nō vult restituere, aut residere. Quæ ego Iurisperitis discutiēda relinquo: interim existimo, qui non est subditus dum peccat, non posse pro eo ab Episcopo Excommunicari, nisi forte per statutum, vt si externus in eius territorio peccet: de quo vide.gl.c.21.de sent.excom.

13 Excommunicare subditum suum potest Præpositus Ecclesiæ Collegiatæ, etiam Regularis, vt Prior, Guardianus, eorumq. Vicarij ex ipsorum commissione, & Capitulum Sede vacante. Quidam tamen negant posse Priorē, vel Abbatē.

14 Non ptest excommunicari Collegium, aut Communitas, nisi sciantur omnes deliquisse, aut dicatur sic: Omnes & singuli Collegij, qui tale quid fecerint, sint

sint excommunicati.

15 Reges à solo Papa excommunican tur, & censuris ligantur.

16 Excommunicationes vulgo ignotę, adeoq. vsu non receptæ, non ligant.

17 Excommunicatus occultus potest ad vitandum scandalum, vel grauem iacturam, Missam audire, & celebrare: nec fiet irregularis.

18 Quidam putant, nullum præceptũ sub pœna Excommunicationis obligare in re difficillima: haberi enim id in Iure pro impossibili: nec si in re leuissima adij ciat pœnam excommunicationis.

19 Excommunicatio lata in facientes, non comprehendit mandantes, aut aliter adiuuantes, nisi exprimatur; neque cum principaliter excommunicatur faciens, & secundariò consulentes, & iubentes; comprehenduntur hi, si res non fiat. *Nauarr. cap. 27. nu 78. Suarez disput. 22. sect. 1. num. 55. & seqq.*

20 In dubio an consulens principaliter excommunicetur, interpretandum quod secundario seu accessorio tantum.

21 Consulens dicitur, qui rogat aut mo-

monet, aut ostendit esse vtile.

22. Cum in excommunicatione dicitur vt intra tot dies aliquid fiat; numerandi sunt à die scientiæ de excommunicationis edicto. Quòd si præcipitur aliquid reuelari, qui solum post terminum illum rē sciuit, ligatur si non reuelet *Nau. cap. 25. num. 45. Suarez disp. 10 sect. 3. n. 14.*

23 Excommunicationes Cōciliorum Prouincialium, etiam si à Gratiano citentur, non ligare nisi in suis Prouincijs, quidam dicitur: quod ego non ausim dicere de ijs quæ ubique videntur receptæ.

24 Excommunicatus est ipso facto, quicunque, etiam ipse excommunicator, consulendo, fauendo, aut iuuādo communicat cum aliquo in crimine, ob quod ille est excommunicatus, sciens illum esse particulariter denuciatum: excusat tamen ignorantia probabili, non aūt crassa, & supina. *Nauar. cap. 27. n. 16. Sot in 4. dist. 23. q. 1. art.* 1. estque reseruata hæc excommunicatio eidem, cui prior.

25 Dum dicitur, Sit excommuuicatus aut, excōmunico, aut sub poena latæ sententię, significatur ipso facto, si res prohibita

hibita fiat. Secus est si dicatur, Sub excommunicationis, vel Anathematis pęna, vel interminatione. Vide glo. c. Relatum, de iure patr. & c. Dolentes, de celeb. Miss. & de Simonia, c 33. & de sagitta, c. 1. & de eo qui furtiue, c. 1.

26 Aliquando, Anathema sit, ponitur pro, Excõmunicetur. Vide d. 23. Si quis.

27 Excommunicatus est suspensus ab officio, & beneficio, nec potest esse Procurator, sed potest institui, futurus post absolutioné; nec accusare, iudicare, aut testificari, nisi in causa hęresis: si tamé in iudicio accusat aut testificetur, non peccat mortaliter: potest tamen institui hæres, eiusque testamentum, & contractus tenét: reddendaq. ei debita, & potest agere in iudicio pro vtilitate Ecclesiæ.

28 Non valet beneficij collatio facta excommunicato, nec electio, aut pręsentatioq. Quòd si est collatum nescienti excommunicationem, potest retinere post absolutionem, dispensante eo, ad quem collatio pertinebat: potest & acceptare beneficium sibi ante Excõmunicationé collatum, & post Absolutioné passidere.

Excom-

29 Excommunicatus non poteſt elige re: valet tamen præſentatio facta à laicio excommunicato; dummodo non ſit denũciaturus, aut notorius Clerici percuſſor. *Nauar. conſ. 1. de Iurepatr.*

30 Geſta per excommunicatum, vel ſuſpenſum, dum publice in officio tolera tur, valida ſunt, etiamſi ſciatur eſſe excõmunicatus: toleratus autem dicitur, cùm errore populi habetur pro legitimo.

31 Licentia data à Paſtore etiam denunciato excommunicato, de ijs quæ aliàs poterat, valet: vt quòd ſubditus ab alio ordinetur, aut confirmetur, aut poſſit prædicare, vel audire Cõfeſſiones, vel aſſiſtere loco ipſius matrimonio, &c. Secundum Palud. in 4. d. 23. q. 2. art. 2. Silu. V. Vnctio n. 4. Arm. 16. n. 5. tamen oppoſita opinio eſt verior, & tutior. Quòd ſi non eſt denunciatus, non peccat mortaliter exercendo actus iuriſdictionis, qui non ſunt Officia diuina.

32 Communicans illicitè cum excommunicato, etiam à ſe, incurrit excommunicationem minorem, niſi ſit Papa: incurrit vero etiam cum mortuo communicando,

cando, vt lauando, aut comitando, &c.

33 Excommunicatio autem minor impedit, ne quis possit suscipere Sacramenta. (sed potest conferre, & vti iurisdictione) nec eligi; electionem verò talis ad beneficium quidam irritam aiunt. alij irritandam: certè, si se ignorabat excommunicatum, non videtur inualida.

34 Excommunicati vitandi solummodo si sint denũciati nominatim, aut si notorij Clerici percussores, sic vt nulla possint tergiuersatione celari, aut Iuris remedio excusari, & non credantur esse absoluti, aut dubitetur an sint denunciati, Quòd si alibi est quis denunciatus, & hic nescitur, non est hic publicè vitandus.

35 Ab excomunicato quem non teneris vitare, potes accipere Sacramenta, si est Pastor tuus, aut paratus ministrare. In articulo autem mortis potes etiam à denunciato.

36 Excommunicatum denunciatum, vel notorium percussorem Clerici, vel hęreticum non licet sepelire in sacro, nec pro eo hostias offerre. *Nauar. c. 17. n. 134. Tolet. lib. 1. c. 38. & 39.*

Non

37 Non impedit excommunicatio dispensationem factam ex Papæ commissione.

38 Prohibita cum excommunicato contenta hoc versu: Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

39 Os, id est, sermo, litteræ, nuntij, munera. Missa tamen ab eo munera, possunt mitti pauperibus.

40 Orare, id est, participare in diuinis. Quare nō debet in Ecclesiæ Officijs permitti, & si non possit pelli, omittenda Officia, etiam Missa, si nōdū sit cęptus Canon; tunc enim pergendum, & post communionem finienda Missa in Sacristia: nisi esset ingressus ad orandum seorsū: tūc enim non cum eo communicatur, vt nec communicat cum eo qui aliud quàm ipse sacrum audit: Quòd si excommunicatus Officium recitet cum laico, non videtur graue peccatum: nec peccatur si quis cum eo oret priuata oratione: prohibetur enim communicatio in oratione quæ fit Ecclesiæ nomine: itaq. potest pro ipso orari in Missæ Memento, scilicet priuata oratione.

Vale,

41 Vale,id eſt,ſalutare,ſcilicet verbo, vel ſcripto:nam aſſurgere,vel caput aperire,non videtur prohibitum.Secundum Maio,& Ang.vt refert Nau.c27.num.20. ſed tenenda communis ſententia oppoſità cum Nau.ibid.

42 Communio, ſcilicet habitatione, aut conuerſatione. Poteſt tamen quis in eodem cum illo loco eſſe,modo non conuerſatur.

43 Menſa,ſcilicet communis, itemq. lectus. Qui tamē ederet in eadem menſa ſeparatim, & per accidens dormiret ſine intentione communicandi,non peccaret.

44 Excuſant communicantem,etiam in diuinis,contenta hoc verſu: Vtile, lex, humilis,res,ignoranter,neceſſe.

46 Vtile,ſcilicet participanti, vel animæ excommunicati:itaq. potes ſalutare ſi id tibi vtile, & agere cum illo quod illius animæ proſit, vt ad Concionem ducere.Excuſat,& in diuinis communicantem timor damni grandis,& in alijs communis ſocietas.

46 Lex,ſcilicet matrimonij:itaque excuſatur coniux.

47 Humilis, scilicet subiectio, vt filiorum, vel seruorum, vel famulorũ; deniq. subditorum, vt Prælato Religiosorum, & Episcopo Clericorum.

48 Debent, & patres excommunicatis filijs prouidere, & seruis domini.

26 Res ignorata, scilieet nescire esse denunciatum.

50 Necesse, scilicet alterutri.

51 Communicare cum excommunicato, fere est veniale, nisi diuinis communicetur illicitè.

Absolutio ab excommunicatione, vide Absolutio.

1 QVi habet ordinariam facultatem absoluendi in foro interiori, potest absoluere etiam extra Cõfessionem: idemq. etiam dicendum de dispensatione, qui vero ex priuilegio, consulant sua priuilegia.

2 Absoluito ab excommunicatione cũ conditione, verbi gratia, si satisfecerit; valebit, cum satisfecerit.

3 Cum datur facultas absoluendi satisfacta parte, sufficit si faciat absoluendus

dus quod poteſt. itaque poteſt abſolui data cautione ſaltem iuratoria, ſi aliud non poteſt

4 Valida eſt abſolutio data ab haben te poteſtatem iure ordinario contra formam ſtatuti, aut Canonis, verbi gratia, ſine iuramento, aut ſatisfactione requiſitis: etiamſi in conſtitutione dicatur, quod ſine forma nullatenus abſoluatur; prohibet enim ſolum, ſed factum non irritat. *Nauarr. c. 27. n. 37. Angel. abſolutio 3. n. 2.*

5 In abſolutione ab excommunicatione ſufficiunt quæuis verba cum intentione, nec requiritur expreſſio cauſæ excommunicationis.

6 Abſolutus in mortis articulo cum obligatione ſe præſentandi, cum poterit; ei ad quem pertinebat abſolutio, non tenetur ad id ſi abſens paret: ad parendum enim ſolùm, & non vt abſoluatur, iubetur præſentari. Ita Nauar. cap. 26. nu. 26. cuius mihi opinio perplacet.

7 Poteſt abſolui quis non ſolum ſine dolore, ſed etiam inuitus, & ab vna excommunicatione, relicta alia. Si autem pluribus ſit ligatus ob idem factum, non

sufficit ab vna absoluit. Vide de senten-
tia excommun.cap.27.

8 Qui iustè impeditus non potest Papam adire, aut eum cuius erat absoluere, non tenetur mittere, aut ad eum scribere, sed potest ab Episcopo, aut Superiore suo, habẽte Episcopalem iurisdictionem, absolui, vel ab alio de eius commissione: sed si cessante impedimento non adeat, reincidet; quod commune est omni absoluto ab eo qui aliàs non poterat, aut cum onere se præsentandi Superiori (qui tamen, priusquam reincidat, concordat cũ aduersario in cuius fauorem erat excommunicatio, non tenetur se pręsentare: (potest vero tunc adire etiam per alium, vel per scripturam.

9 Absolutus simpliciter, sed præstita cautione de satisfaciendo, si non satisfaciat non reincidit.

10 Absolutio data post appellationẽ aduersarij ne absoluatur, valet.

11 Absolutus cum reincidentia si in termino certo non soluat, si in illo non potest soluere, non reincidit.

21 Excommunicatus donec satisfece

rit, indiget, vbi satisfecerit, absolutione.

13 Absolutio, aut reuocatio excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, per vim aut metum extorta non valet. C. 1. de ijs quæ vi, lib. 6.

14 Absolutio ex causa falsa valet, etsi id quidam negant. Declarationem vide apud Couar. c. Almai. 1. p. §. 11. num. 15. Silu. V. Absolutio. 1, num. 13.

15 Ab excommunicatione non reseruata, siue sit Iuris, siue generalis ab homine, quod æquipollet statuto, potest quiuis Confessor absoluere, etiam si illa per Papam esset confirmata: at à sententia particulari hominis confirmata per Papam ex certa scientia, cum causæ cognitione, nec qui eam tulit, potest absoluere. Quòd si Papa iussit excommunicare, committens causæ cognitionem, (quod semper intelligitur si Papa causam prius non cognouit) poterit absoluere qui excommunicauit.

16 Excommunicatus non ideo est absolutus, quia Papa cum illo scienter participat. *Clem, 4. de sent. excom.*

17 Solet in Papæ litteris dari absolu-

lutio, saltem subintelligitur data, ad consequendum effectum litterarũ; nec aliàs seruit.

18 Solemnitas absolutionis non requiritur in Foro Sacramentali.

19 Cum in magnis criminibus datur ab absoluente præceptum de parendo Ecclesiæ, intelligitur ne postea faciat id, ob quod erat excommunicatus.

20 Qui solemniter absoluit, post iuramentum de parendo Ecclesię, & satisfactionem, saltem per cautionem iuratoriam, quæ duo præmittenda, illud quidé in graui crimine, id vero cũ quis ob debitum aliquod est excommunicatus; ad singulos versus alicuius Psalmi pœnitétialis verberet leuiter pœnitentem: deinde post kyrie eleison, Pater noster, Saluum fac seruum tuũ, &c. Esto ei Domine, &c. & Nihil proficiat, &c. & Domine exaudi, &c. & Dominus vobiscum, &c. Oremus. Deus cui proprium est misereri, &c. famulum tuum quem sententia excommunicationis ligatum tenet, &c. Tandem absoluat.

21 Excommunicatione minori, quam

quis incurit ob peccatum veniale posse absoluere quemuis Sacerdotem, q.idã aiunt. etsi alij requirant in absoluente iurisdictionem. certe potest quiuis Confesfessor.

De excommunicationibus Bullæ cœnæ, Vide Gabella, Hæresis, Episcopus.

1 QVod dicitur de hæreticorum receptatoribus, aut fautoribus, intellige si faueant hæreticis in hęre si, seu quatenus hæretici sunt, id est in causa hæresis, vt dum fugiunt Inquisitorem, dum agitur contra eos. *Tolet. lib.* 1, *cap.* 19. non autem si ratione amicitiæ, aut propinquitatis, aut alioqui pietatis, Nec vero includendi sunt hęretici pater, filius, aut coniux, secundum quosdam: ob tantam enim coniunctionem sunt velut eadem persona. Ego vero solum eos excusarim ratione paulo ante dicta.

3 Oa hæresim mentalem nullo proditam signo exteriori, quod sit ex sę peccatum mortale, & sufficienter expressiunm hæręsis, id est, pertinacis erroris in fide,

quem eo ſigno aſſerere intẽdat, nemo eſt excommunicatus. itaque non eſt qui pe- tit conſilium, aut refert hæreſim, aut trãſ- ſcribit etiamſi illã interim mente teneat; nec qui hæreticum opus facit, ſed ſine ani mo hæretico.

4 Recedere ab obediẽtia Papę, eſt nol le illum agnoſcere eſſe Vicarium Chri- ſti, & Eccleſiæ caput.

5 Piratæ intelliguntur, qui in mari, & velut ex officio, principaliter furtis & ra- pinis ſtudent, non qui minus principali- ter, & quaſi ex accidente, aut in flumine.

6 Naufragorum bona ſurripientes, etiam hic iam excommunicati.

7 Per pedagia, & gabellas, intelligen- da ſunt etiam portoria, & alia vectigalia quæcumque. *Nauar. c. 27 n. 61. Tolet. lib. 1. c. 21.* Nec cum Roſella & Tabiena dici poteſt non excommunicari qui vetera augent, cum poſt Pium V. id expreſſis verbis afferat Bulla.

8 Exigere intelligitur, qui ab inuito extorquet.

9 Gabellam imponere poteſt, qui non habet Superiorem in temporalibus.

Falſi-

11 Falsificans scilicet per se litteras Apostolicas, scilicet iam expeditas, excõmunicatur: non autem si litteras Nuntij Apostolici, aut Pœnitentiariȩ: aut si quid mutet, non mutata sententia: aut postquã expirarunt; ita vt maneant inutiles. *Sil. excomm. 7. num.* 10. aut si laceret, aut comburat, quia inutiles.

12 Ferrum deferẽs ad id infideles, (quibus cum Christianis bellum est) ex terra fidelium, vel lignum quibus possint facere arma offensiua, aut defensiua excommuuicetur; non autem qui equum vel ensem donat ob gratitudinem, aut ob beneuolentiam captandam; nec qui defert victualia, aut communes merces; nec qui in eorum nauibus operam suam ponit, etiã ageutibus contra fideles.

13 Iusta de eausa impedientes victualia ad Romanam Curiam delata, non excommunicantur.

15 Excommunicantur insequentes hostiliter Episcopos, scilicet consecratos. Non dicitur autem quis eum insequi, qui se iam aliquò recepit.

16 Item qui cursum litterarum Aposto-

ſtolicarum laicali auctoritate impedunt. Aut prohibent acceſſum ad Romanam Curiam pro illis impetrandis, earumuè impetrationem, vel vſum.

17 Item Eccleſiaſticos fructus ſibi per auctoritatẽ vſurpantes: ſecus ſi recipiãt, aut furentur, ut ſolent alia quæuis bona.

18 Item imponentes onera perſonis, aut fructibns Eccleſiaſticis.

19 Abſoluens illicite à caſibus Bullæ huius, in excommunicationem incidit, ſed non reſeruatam: no incidit autem, ſi abſit præſumptio mortalis, vt ſi faciat ex ignorantia, aut obliuione, aut cauſa probabili.

20 Conceſſis omnibus caſibus huius Bullæ intelligitur etiam conceſſus caſus hæreſis. Ita declarauit ſacra Congregatio, ſed aduertendum conceſſionem eiuſmodi ſingulis annis reuocari cum ampliſſimis derogatorijs, dum hæc Bulla in die Cœnæ Domini promulgatur.

Quædam aliæ excommunicationes Papæ reſeruatæ.

1 SI quis Clericum percutiat. 17. q. 4. Si quis ſuadente, excommunicatur.

catur. Clericũ intellige etiam primæ ton
ſurę, & Religioſum etiam Nouitium, nõ
autem quemuis Eremitam, aut Incluſũ,
aut Clericum degradatum realiter, vel
ob incorrigibilitatem depoſitum, aut hę-
reticum. *Vide Nauar. c. 27. n. 80*

2 Non incidit qui non violenter tan-
git; quale non eſt crumenam furari) c.
cum quis de ſen. excomm. in 6. mãdans,
& ratum habens factum eius nomine in
currit, nec qui ignorabat eſſe Clericum
nec ſi talis ſit percuſſio, vt in laicum fa-
cta nõ eſſet mortalis; nec qui enormibus
deditum relicto habitu, & tonſura percu-
tit, nec qui cauſa correctionis facit, vt pa
ter, præceptor, aut dominus, aut alioqui
propinquus, vel ſenex nec qui ad rei ſuæ
vel alterius defenſionem: nec qui reper-
tum loco ſuſpectu cum vxore ſua, aut ma
tre, aut filia, aut ſorore percutit.

3 Epiſcopus poteſt abſoluere legiti-
mè impeditũ ne poſſit Papam adire, aut
fœminam, ſenem, ægrotum, impuberem
auperem. Qui vero in impubertate per
cuſſit, etiam poſt eam poteſt ab Epiſcopo
abſolui, nec tenetur Papam adire.

Poteſt

4 Poteſt & quemuis abſoluere ſi leuis fuit percuſſio : quod eius iudicio relinquitur. Leuis quidem cenſetur, ſi fiat palma, pugno, pede, ligno, aut lapide non relinquente veſtigium, aut multam capillorum euulſionem.

5 Poteſt & ſuos Clericos cpllegialiter viuētes, ſi percutiant non enormiter, itemque Prælatus Religioſos.

6 Putat Sotus, pueros Clericos ſe inuicem percutientes vſque ad ſanguinis è naribus effuſionem, etiam in Eccleſia, nō eſſe excommunicatos: quod mihi prudeus dictum videtur quando ex circunſtantijs iudicatur non peccare mortaliter: certè tales non abſolutione, ſed caſtigatione purgandi.

7 Incendens ſtudio maloque animo locum ſacrum, poſtquam fuerit per Epiſcopum excommunicatus, & denunciatus, à ſolo Papa abſoluitur. Vide c. Tua, de ſent.

8 Itemq. effractor ſimul & ſpuliator loci pij, auctoritate Epiſcopi ædificati, poſtquam fuerit nominatim denunciatus excommunicatus. Vide ca. Conqueſtus,

ſtus,eo.tit.Non effringit autem, qui claue aperit.

9 Religioſus qui non eſt Parochius; ſi extra mortis articulum ſine licentia Parochi,vel eius Vicarij, præſumit illius ſubdito miniſtrare Euchariſtiam, aut extremam Vnctionem, vel matrimonium ſolemniter, (& hunc poſtremum Concil. Trid.vult etiam eſſe ſuſpenſum,quamdiu volet Epiſcopus) vel abſoluere ab Excommunicatione Iuris à qua non poſſit. Vide Clem.1.de priuil.Requiritur, præſumpt o, itaq. excuſat ignorantia, aut cauſa probabilis.

10 Domini interdictum violantes, & quicunq. publice excommunicati aut interdicti,nominatim moniti dũ celebrantur diuina Officia,vt de Eccleſia exeant, in ea remanere præſumunt.Cap.Grauis, de ſentent.excom.

11 Exenterantes mortuos,vt alibi ſepeliant, niſi fiat iuſta de cauſa; vt in cadauere Regis, aut ne fœteat, aut cauſa Anatomiæ,aut quia mortuus apud infideles,&c. Extrau.Deteſtandæ,de ſepult.

12 Dantes aut accipientes aliquid ex

pacto

pacto ob ingressũ Monasterij. Vide Extrau. 1. de Simonia. Intellige vero nisi sit consuetudo accipiendi, aut accipiatur bona intentione. requiritur enim præsumptio. Sunt vero exceptæ Moniales, per quosdam Pontifices.

13 Simoniaci reales in Ordine, aut beneficio, & mediatores. Extrau. Cum detestabile, de Simon. Dantes solum cõsiliũ, vel auxilium, non cẽsent quidam mediatores dicendos. Vide Simonia.

14 Professæ egressæ e Monasterio nisi causa incendij magni, aut lepræ, aut pestis, probata per Superiorem, & Episcopum, itemque licentiam dantes, comitantes, & recipientes. Pij V. Bulla. Egressa autem non dicitur, quæ iusta aliqua de causa nunquam est ingressa.

15 Intrantes Monasteria Monialium sine vrgenti necessitate, & ipsæ recipientes. Item fœminæ intrantes claustra Regularium, & qui recipiunt. Greg. 13. Non videntur autem incidere, nisi qui intrant prætextu alicuius licentiæ datæ à Superiore. Consulatur tamen vsus, qui legem solet interpretari.

Ad

16 Ad duellum admittẽtes prouocantes, permittentes, interessentes, facientes dantes auxilium, cõsilium, aut fauorem. Excipiuntur vero Reges, in Bulla Pij iiij. comprehenduntur vero in Concil. Trid. sess. 25. c. 19. Vide extensionem in Const Greg. xiij. & Clementis viij.

Excommunicationes nulli reseruatæ.

1 POtestates sæculares imponẽtes tributa Ecclesiæ, vel Ecclesiasticis personis, si moniti non desistant. Capitulo. Non minus, de immunitate Eccles. Oportet vero moni ionem habere competentem dilationem. Vide supra in Bulla coenæ.

2 Extorquentes gabellam per se, vel per alium ab Ecclesiasticis, aut ab eorũ rebus, non portatis ad negotiãdum. Capitulo. Quamquam. de censibus, lib. 6. Non est aũt negotiari, bona sua vendere.

3 Domini tẽporales prohibentes subditis vendere sua Clericis, aut præstare officia. Capitulo finali de immunitate. Eccl. l. 6.

Fa-

4 Facientes seruari statuta aut consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam, id est, Ecclesiæ vniuersę concessam. Cap. Nouerit. de sent. excom. Nec sunt statuta contra libertatem, quæ moderantur expensas funerum in ijs, quæ non applicantur Ecclesię, nec concernunt diuinum cultum, vel animarũ suffragium, sed mũdanas pompas. *Sil. immunitas 1. n. 10. cum Io. de Imol & Panor.*

5 Raptores mulierum, vel consilium, fauorem, vel auxilium dantes, Conc. Tri.

6 Intrantes septa Monialium sine Episcopi, aut Superioris licentia in scriptis. Trident. Conc.

7 Clerici in dignitate, aut Personatu, aut Sacerdotes audientes Ius Ciuile aut Medicinam per duos menses, nisi audiat vt Ius Canonicum melius intelligant. Cap. super specula. Ne Clerici, vel Monachi. Vide Ioan. Andr. & Host. ibid.

8 Doctores qui Religiosum dimisso habitu docet leges, aut Medicinam. Cap. Ne Clerici, vel Monaci, lib. 6.

6 Religiosi habitum temere relinquentes. Ibid. Secus si ex causa rationabili,

aut

aut ſine peccato mortali, aut alio non aſſumpto, aut aſſumpto, ad breue tempus.

10 Contrahens ſcienter de præſenti cũ cõſanguinea, vel affine in gradu prohibito, vel cum Religioſa, vel Religioſus profeſſus, aut Clericus in ſacris, & qui tale matrimonium celebrat ſcienter. Clem. 1. de conſang. & affin. Excuſat ignorantia, etiam craſſa, (requiritur enim dolus) itemq. timor grauis, & abſolutus, vt ait *Sil. V. Exc. 9. n. 88. Nau. c. 27. n. 141. Gloſ. eiuſd. Clem. V.* Matrimonialiter.

11 Cogens aliquam minus libere cõtrahere matrimonium. *Trid. ſeſſ. 24. cap. 9.* Intelligitur id de dominis, aut Magiſtratibus, exteriorem iuriſdictionem habentibus.

12 Impediens ſine cauſa fœminam velum accipere, vel profiteri, vel cogens Monaſterium ingredi, aut profiteri, vel cogens Monaſterium ingredi, aut profiteri, vel id conſilio, aut aliter adiuuans, Concil. Tridentin.

13 Concedens in terra ſua locum ad duellum, item patrini certantes, conſulentes, & ſpectantes. Triden.

14 Ex condicto duellum facientes statuto tempore & loco: etiã sine patrinis, & chartellis, & loci securitate, & domini permittentes, aut non prohibentes, & quouis modo adiuuans, & ex composito spectator, uel socius, etiamsi illi ad locum accedentes non potuerint pugnare. Gregor. 13.

15 De duello facit etiam Cle. 8. eamdem prohibitioné; tu vide: nec enim animus est huc omnia congerere, prçsertim censuras, quæ sunt pœnç infinitę.

Exemptus.

1 EXemptus de licentia Superioris potest Episcopo se subdere, vt ab eo absolutionem, vel dispensationem, qua indiget, obtineat.

Exilium.

1 EXilio perpetuo damnatus, dicitur deportatus; qui autem ad tempus relegatus.

2 In exilium non potest pater filium mittere.

Ex

1 DAnda est etiam amenti si petierat, aut petiuisset si cogitasset, aut ostenderat signum doloris, nisi sit periculum irreuerentię. Quòd si erat excommunicatus, absoluatur prius ab excommunicatione.

2 Non solet dari pueris, nisi ętate qua cōmmunicant: sufficit tamen ætas qua possunt peccare.

3 Danda post uiaticum, alicubi tamen ante datur.

4 Datur solum morti propinquis ex morbo, vel vulnere, vel partu, vel senectute. Quòd si morbo liberatus iterum pericliteтur, iteranda est, & quidem in diuturnis morbis, vt hydropisi, quoties redit periculum.

5 Eam ex negligentia omittere, non est peccatũ mortale, si absit cōtemptus, aut scandalum, etsi quidam aliter sentiũt. & quidem omittere, tanquam ad salutẽ non necessariam, non est contemptus.

6 Materia est oleum benedictum ab Episcopo, poteстq; adhiberi oleum nõ eo

dem anno benedictum: si desit benedictum eiusdem anni.

7 Forma est deprecatiua, alcubi tamé indicatiua: nec est necesse addere, In nomine, Patris, &c. sequendus tamen receptus mos.

8 Deficiéte proprio Sacerdote potest alius, etiam Religiosus, administrare, sub ratihabitione proprij. potest vero dare licentiam proprius, non tamen excommunicatus, aut suspensus nominatim: quidquid dicant *Palud. Silu. & Armill. Vide Suarez disp. 14. sect. 1. nu. 7.*

9 In necessitate sufficit Sacerdos sine ministro. Vide de verb. sign. c. 14.

10 Si sacerdos non possit progredi, supplenda per alium quæ restabant.

11 Potest presbyter vnus patrem vnã vngere, & alius aliam in necessitate.

12 Pedes aut renes vngere non est necesse: certe renes in fęminis omittendæ. Nec manuum vnctio quibusdam videtur necessaria: saltem quoad validitatem, videtur sufficere vnã manum, aut vnũ oculum vngere, & itidé de reliquis membris partibus: sequendus tamé usus receptus.

Mu-

13 Mutilati in partibus proximis vngẽdi, & cæcus in oculis, ob cõcupiſcẽtiam.

14 Ad ſingulas vnctiones abhibenda ſtupa noua, poſtea cõburenda. Sufficit vero verba proferre paulo ante vnctionem, aut poſt, vt ĩ Baptiſmo, & Cõfirmatione.

15 In dubio an viuat ægrotus, danda ſub conditione, ſi non eſt mortuus.

16 Effectus eius eſt remiſſio peccatorũ venialium: ſed mortalia remittit, faciendo de attrito contritum: & ſanitas animæ ad malũ pœnæ, & pigræ ad bonum, eiuſque ſpiritualis recreatio, & roboratio: & interdum etiam corporis ſanitas.

FALSARIVS, VIDE EXCOMMVnicatio Bullæ Cœnæ Domini.

1 FALSARE monetam crimen eſt læſæ maieſtatis; falſa autem dicitur, facta ſine legitima auctoritate, materia, aut pondere, aut ſigno; tõdere autem exuberantem monetam, falſare non eſt, & ſi peccatum eſt; eſt vero

falsarius, qui iustum pondus minuit.

2 Non licet amissæ scripturæ de hereditate, aut nobilitate, aliam similem facere, etiamsi nulli fiat iniuria, sicut neque licet conuento super mutuo, quòd iam soluerit, falsum solutionis instramétum producere. *Couer. lib.* 1. *var. resol. c.* 2. *num.* 3.

Fama, vide Dominium, Infamia.

1 FAma dicitur vox communis maioris partis vicinæ, ex probabili suspicione orta.

2 Ad famam probandam sufficiunt duo testes.

Familia.

1 FAmilia dicitur vsq; ad quartũ gradum: itaque omnes etiam gradus quarti, dicuntur familiare, itemq; omnes famuli, etiam extra domum habitantes.

2 Familia Episcopi gaudet priuilegio Fori, non autem familia Ecclesiæ.

Famulus, vide Conductor, Dominus, Seruus.

Festum, vide Ieiunium, Missa

1 FEstum poteſt Princeps, & Ciuitas indicere, ſed ſine obligatione Miſſam audiendi.

2 Feſtũ ab Epiſcopo indictũ nõ obligat, ſi Populus ex cauſa rationabili nõ acceptat. Vide Arm. V. Feſtũ. n. 5. cum Pan. Quod ſi receptum eſt, debẽt ſeruare etiã Religioſi exempti. Non poteſt autem ipſe indicere ſine Cleri aut Capituli conſenſu. Vide cap. Conqueſtus, de Ferijs.

3 Ad feſta maiorum voto aut iuramento recepta tenetur quidem Populus, ſed non ſub obligatione voti, aut iuramenti, eſt enim hæc perſonalis.

3 Non poteſt Epiſcopus prohibere alioqui in feſto licita, cauſa neceſſitatis, aut pietatis: quòd ſi ſub excommunicatione prohibeat, nulla eſt excommunicatio, ſecundum Nauar. c. 13. n. 15.

5 In feſto licet docere, piſcari, moderate, aut certũ genus piſciũ quod certis tantũ diebus aduenit, venari, etiam lucri cauſa, & ſecundum quoſdam, libros ab lucrum deſcribere, vel pingere aliquid: ſed

alij negãt forte probabilius. Licet quidẽ exemplũ aliquod delineare, quod dicitur *ritrar*, (vt sit passim, etiam Romę) & acu pingere linteum, quòd vulgo *ricamat*, di scendi causa: & præliari, & vendere illo die necessaria, & iter agere, etiã comitãtibus mulis onustis supellectili, concedẽte id consuetudine: & Aduocatũ vel Procuratorẽ suum officium facere apud partẽ, vel Iudicem, modo ne procedatur ad actum iudicialẽ, nisi causa pietatis, aut necessitatis; mulionem iter cœptum continuare. Molendina, & nundinas excusat consuetudo, pistores, necessitas: quæ commode præueniri, aut differri non possunt. *Silu.V.Dominica.n.6.*

6 Excusat a festi obseruatione metus iustus, necessitas, pietas, vtilitas publica, vitatio damni corporis, vel animæ, (itaque excusantur puellæ laborantes ad vitandum otium) dispensatio Episcopi, vel Parochi, vbi is solet dispensare.

7 Excusat vxorẽ viri, & filium patris, & seruum, vel famulum domini coactio.

9 Audita Missa, potest quis ad locum, vbi non est festum, ire causa laborandi,

ex

ex loco vbi festum est.

10 Circa festi principium, & finē seruanda recepta consuetudo: vbi autem à vespere incipit, excusantur barbitonsores in Vigilia laborantes, concessione Eugenij IV. secundum Nauarrum.

Feudum, vide Pignus.

1 FEudo amisso nō per mortem, amittuntur, fructus pendentes: si vero per mortem, post Kalendas quidem Mij vsque ad finē Augusti fructus pertinent ad hæredes, at anteriores ad dñum.

2 Non potest quis priuari feudo à Principe sine causa.

3 Feudales consuetudines ligant etiã Ecclesiasticos, & Ecclesiam.

4 Non solet succedere in feudo fęmina, nec ascendentes, nec Monasterium.

5 Vassallus vassalli tui, non est tuus vassallus.

Fictio, vide Mendacium.

Fides, vide Discere, Docere.

1 NEcesse esse explicitè credere fidei mysteria, quæ publice in Eccl-

Ecclesia celebrantur, sentiunt multi cum D. Thoma; alij excusari multos ignorantia ab explicita cognitione Trinitatis, & Incarnationis, præsertim cum deest qui doceat, quam opinionem & si adhuc solebam improbare, nũc non ausim.. Quid enim? dicemusne perire infinitam Christianorum alioqui bonorum multitudine qui de mysterio etiam Trinitatis, & Incarnationis, vix quid quam rectè norunt, imo peruerse sentiunt. si interroges? Potius crediderim condemnari istorum Pastores, ob negligentiam docendi.

2 Negligentiam docendi filios Symbolum fidei, & Dei præcepta, & Pater noster, mortalem ait Nauarr. Itemque ea discendi negligẽtiam. Quod vt non improbo, ita illam probo sententiam, sufficere ex istis scire substantiam, etiamsi verba præcise non intelligantur.

3 Prohibitum laico, sub Excommunicationis ferenda pęna, disputare de fide. *Cap. 1. lib. 6. de hæret.* quam prohibitionem si sciens cõtrafaciat, pèccabit mortaliter.

4 Fidem tenetur quis etiam cum periculo vitæ, corã infideli Tyranno confiteri,

ri, cum id postulat Dei honor, aut proximi salus, aut alioqui scandalum sequitur.

5 Habitum fidelis exuere, & induere infidelis, modo nõ sit sectæ protestatiuus & absit scãdalũ: interdum ex causa licet, nec .n. qui se ita induit, infidelitatẽ ꝓfitetur, cum ex alijs multis causis soleat fieri.

6 Fidei professionẽ publice facere debent assumpti ad dignitatẽ in Cathedrali, vel Canonicatum, vel ad curã animarum, etiam Religiosorũ, *& Magistri Cõc. Trid. seß. 25. cap. 2. de reform. & Pius IV.*

Fideiussio, vide Mutuum.

1 POtest ꝓ fideiussione aliquid pretij accipi, etiamsi nullũ timeatur periculum, est enim ex se pretio æstimabilis.

2 Pro fideiussione Prælati non tenetur successor, sicut neque tenetur in alijs contractibus, quos prædecessor fecit nomine proprio: secus si contraxit nomine Ecclesiæ, & eius, non suam rem agens, *Couar. lib. 2. var. resol. cap. 15. n. 6. Molin. de contract. disp. 492.*

3 Tenetur debitor de omni damno sua culpa accidente fideiussori, de quo tamen

men vide Culpa.

4 Fideiubens simpliciter, non tenetur ad interesse, nec ad debiti augmentum.

5 Fideiussor vsque ad certum tempus debiti soluendi, si id à creditore debitori prorogetur, non tenetur ille postea, nisi in id de nouo consenserit.

6 Non tenete fideiussio accessoria contractui inualido, vt minoris, qui se nō potest obligare. Qudam tamen tenere dicunt, si quis se pro minori obligauit.

7 Fideiussio eius qui est sub alterius potestate, communiter non valet. Nec Clericus, nisi in necessitate, debet pro laico fideiubere.

8 Promittens aliquem præsentare, si is ob crimē capitale postea commissum, sine illius culpa lata, fugiat, non tenetur.

Fideicommissum.

1 Fideicommissio subiecta possunt alienari causa dotis, etiam post fideicommissum promissę, & alimentorū.

Filius, vide Dispensatio, Donatio, Hereditas, Parentes, Peculium.

1 FIliusfamilias dicitur, qui est in potestate patris, aut aui, vel proaui, &c.

2 Supremus ascendentium habet omnes descendentes in potestate: quo mortuo, manent in potestate sequentis.

3 Fœminæ non habent filios in potestate, nec eius ascendentes.

4 Legitimis filius dicitur, qui lege probatus, vt adoptatus.

5 Legitimis naturalis, qui ex legitimo matrimonio.

6 Naturalis, qui ex copula, nec approbata, nec reprobata Iure Ciuili.

7 Spurius, qui ex reprobata, vt ex consanguinea, aut adultera: aut vulgo conceptus qui patrem non potest monstrare: vel ex Religioso, aut Clerico in sacris. Qui autem est ex soluta, & coniugato, non dicitur Spurius.

8 Expositus, si facta diligẽtia nihil reperitur, præsumitur legitimus: in dubio autẽ dicunt quidam posse Episcopum dispensare, scilicet quãtũ ad Ecclesiastica.

9 Epi-

9 Episcopus potest legitimare subditũ, quantum ad Ordines minores, & beneficium sine cura, & dignitate; cẽsetur autẽ dispensare, si scienter ordinet, eritq. talis, etiam quantum ad sæcularia nulli præiudicantia, legitimatus in terris Papæ.

10 Legitimatus à Papa quantum ad spiritualia, est etiam quantum ad temporalia vbique secundum quosdam. *Vide c. 13. Qui filij sunt legitimi*. Certe ex causa potest etiam quantum ad temporalia vbique, si velit; & si quidam negent.

11 Legitimatus a Principe non ideo est legitimatus, quantum ad Ecclesiam. *Vide glos. d. 101. Peruenit.*

12 Legitimatio ualet etiam in alio regno, vbi nulli fit præiudicium.

13 Legitimare potest, qui non habet Superiorem in temporalibus: tamen spiritũ solus Papa aut Imperator legitimat.

14 Pius IV. reuocauit facultates legitimãdi spurios in præiudicium aliorum.

15 Non præsumitur legitimans velle alteri præiudicare.

16 Non legitimus non habet patris notabilitatem.

17 Na-

17 Naturalis etiam ſpurius efficitur legitimus, per parentum matrimonium ſequés, etiam ſolum ratum, ſi tempore, quo conceptus aut natus eſt, poterat inter illos eſſe matrimonium, & venit etiam nomine legitimi nati.

18 Natus ex matrimonio nullo, ſed contracto bona alterius ſaltem coniugis fide, in facie Eccleſiæ eſt legitimus: item qui ex illegitimo matrimonio, ſed poſtea per diſpenſationem approbato: item cũ parentes falſo, ſed bona fide, putant ſecum legitimè diſpenſatum.

19 Etiam putatiuum matrimonium, id eſt, quod ab alijs putatur legitimũ, interueniente bona fide ſalutẽ vnius coniugis, facit prolem antea ſuſceptam legitimam; vt ſi quis contrahat cum conſanguinea, ex qua prolem antea ſuſceperat.

20 Filius naturalis nõ dicitur eſſe ſub patris poteſtate. Quidã tamẽ id de patre concedunt, de aſcendentibus negant.

21 Filium eſſe aliquem probat ſola fama, niſi contrarium conſtet.

22 Filiorũ nomine nõ ueniũt nepotes ĩ materia odioſa, veniũt aũt naturales (nõ

autem

autem spurij) cum tractatur de vtilitate, aut eadem ratio est quæ de legitimis.

23 Patria potestas non tollitur per Ordinem sacrum, & si quidã id negét. tollitur vero per Episcopatũ, & Cardinalatũ, & pro ꝓfessioné patris, aut filij, & alicubi per filij matrimoniũ, & si pater sit perpetuo exul, vel hęreticus, etiam occultus, aut scienter contrahat incestas nuptias, aut sit captus bello iusto, aut seruus sit.

24 Emancipatio fit coram Iudice, potest autem fieri per Procuratorem.

25 Emancipatus reuocatur in patriã potestatem ob alimenta patri negata.

26 Supremus ascendentiũ potest vnũ descendentium emãcipare, alijs relictis,

27 Emancipato patre, sub eius potestate est filius quem postea gignit.

28 Filius præsumitur emancipatus, si per decennium seorsum a patre id ferente, negotietur, tamquam emancipatus.

29 Filij emãcipati viuente matre, post eius mortem habebunt vsumfructum in media parte bonorum eius, in altera autem pater.

30 Spurius relicta a patre potest tenere

nere vſque ad condemnationem Iudicis. Quidam tamen aiunt, legatum ad alimẽ ta, vel dotem, poſſe quidem tenere, ſed non alia, nec ex teſtamento, nec ab inteſtato, nec ex contractu inter viuos. Mihi tamen prior opinio placet.

31 Filius non ſuccedit patri in dignitate obtenta poſt ſuam natiuitatem.

34 Filius poteſt accuſare patrem de hæreſi, vel proditione.

33 Filius in ętate imperfecta datur parenti fideli, in perfecta autem ſequitur ipſe vtrum parentum maluerit. *Vide de conuerſ. Infid. c. 2.*

34 Parentibus non obedire in rebus honeſtis ex contemptu, aut alioqui in re magni momenti, ad ipſorum poteſtatem pertinente, mortale eſt. Putãt & quidam mortale eſſe, ſi contra eorum iuſtam voluntatem matrimonium contrahat ſine cauſa iuſta. Alij id negant, ſi abſit ſcandalum, aut grauis aliqua neceſſitas.

35 In extrema neceſſitate poſtponendos eſſe filios vxori, quidam volunt. *Vide Tho. 2. 2. q. 26. ar. 11.*

Fiscus, vide Hæreditas, Testamentum.

1 NOn ſuccedit Fiſcus in prohibitis alienari.

2 Confiſcari non poſſunt bona delinquentis, etiam hæretici notorij, niſi poſt ſententiam Iudicis.

3 Ad Fiſcum tranſeunt bona cum tenebris; itaque tenetur ſoluere debita.

4 Etiam ſi lex dicat vt quis teneatur ſtatim bona dare Fiſco, non tenetur ante ſententiam Iudicis.

Fœmina.

1 FOemina non poteſt publice prædicare, niſi ex Papæ licentia.

2 Nec vti habitu virili, etiam ob continentiam. *Vide Conc. Gang. cap. 13.*

3 Nec eſſe teſtis in teſtamento ſolemni extra terras Eccleſiæ (vbi verò ſolēnitas non requiritur, vt tempore peſtis, poteſt) nec in cauſa criminali, niſi hæreſis, aut læſæ maieſtatis, aut ſimoniæ, aut cū aliter ueritas ſciri non poteſt, aut cum proceditur uia inquiſitionis.

4 Nec

4 Nec pro debito incarcerari, nec cogi accusare, aut testificari, nisi in certis casibus, ut in causa criminali.

5 Potest post partum vel Ecclesiam adire ex deuotione, vel se domi continere ex reuerentia.

Fructus, vide Beneficium.

FVGA.

1 Fugere non dicitur qui ad Superiorem vadit.

Furtum, vide Debitum, Eleemosyna, Inuentum.

1 Excusari a peccato furtum ob grauissimam necessitatem, probabiliter quidam dicunt: alij ob solā extremā volūt, idq; modo rei dominus nō sit in ea dē necessitate. *Aug. lib. de mendac. c. 7. &* 12. ob nullam excusat. Ego cū illis sētio, qui à diuite q tenetur huic pauperi subuenire, aiunt licere ad eā rē clā accipere.

2 Excommunicatio lata ob furtū, intelligitur si ex se sit mortale peccatū, scilicet rei notabilis, non autē si per accidēs, vt quia graue damnū dedit, aut molestiā.

3 Non eſt mortale clam ab eo accipere, qui daret, ſi peteretur, etiamſi clam accipi nolit: nec oportet reſtituere.

4 Clam a uiro aut patre rem nõ magnam accipere, non eſt furtum: quòd ſi ſit notabilis, reſtituenda.

5 Si accepiſti quod dubitas an tuum eſſet, debere te reſtituere, quidã aiũt, alij negant, quod in dubio melior poſſidentis conditio: quæ opinio locũ nõ habet quando res iam erat in alterius poſſeſſione.

6 Qui damnum nullum dedit rem alienam accipiens, quia ea dominus non vtebatur, non tenetur reſtituere, ſi nulli eſt domino vſui futura.

7 Ex monte alieno ligna tollens aut neceſſitate vrgente, aut parum damni dando, non tenetur reſtituere.

8 Qui per vices pauca alicui furatur, cum ventum eſt ad notabilem ſummam, tenetur ei reſtituere, & ſi quidam probabiliter negant: quando non fit ex intentione furandi totam ſummam.

9 Qui per vim rapuit, tenetur etiam pro iniuria ſatisfacere.

10 Si oblatã rẽ a fure domino, is noluit;

acci-

accipere, ei perit, si sine furis culpa perit.

11 Acceptum a fure contractu oneroso, sufficit ei restituere, aut cui ille uoluerit: & si quidam velint, debere domino proprio restitui.

12 Si quod filius furatus est, expendat in vtilitatem patris, potest de patris bonis restituere, itidémq; vxor de bonis viri.

13 Re deteriorata, tenetur fur ad æstimationem eam in qua dominus ea fuerat vsurus: pereunte vero dabit eius pretium, deductis ijs quæ expendit in eam cum domini voluntate.

GABELLA, VIDE CLERICVS, Excommunicatio Bullæ Cœnæ.

1 GABELLAM potest imponere, qui Superiorem non habet in temporalibus, & cui ipse id concesserit, vel consuetudo præscripta.

2 Potest Episcopus in Ecclesijs sibi pleno iure subiectis, cum Capituli con-

ſenſu, ex cauſa, tributum ſeu penſionem imponere.

3 Poteſt vrgente neceſſitate dominus tẽporalis, vel communitas imponere talliam ſeu tributum: non enim id prohibitũ, ſed gabella ordinaria populũ grauãs.

4 Nouæ gabellæ non obligant, ſecundum quoſdam, niſi conſtet legitimè impoſitas. *Caiet.* 5. *Vectigalia iniqua.* Alij in dubio volunt gabellas cenſeri iuſtas: præſumendum enim pro Principe.

5 Quæ vero imponuntur pro rebus delatis ad proprium vſum, oommuniter habentur iniquæ. *Silu. V. Gab. nu.* 11. *&* *Caiet. vbi ſup.* & ſi quidã id negent, ſi iuſta cauſa imponantur; item quæ pro priuata Principis vtilitate, & non pro communi Reip. aut quæ ceſſante cauſa ob quam ſunt impoſitæ, nec alia iuſta de nouo emergente, exiguntur, aut maiores quàm cauſa poſtulat, aut quibus alij plus quam alij indebite grauantur.

6 Gabellã abſque vi & fraude nõ ſoluere. aut etiam poſtea nõ reſtituere, nõ eſſe mortale docti viri aſſerrũt. Ego id ĩ toto tũ affirmare non auſim: ſed neq; in dubio

eos

eos qui prædicto modo nõ soluerũt ad restitutionem obligarim. Cõmunis quidẽ sententia asserit, teneri subditos soluere iustas Gabellas, cui stãdũ: nisi in particulari consuetudo legitima aliud obtineat.

7 Qui Rempub. nouis tributis grauant sine eius necessitate, tenentur restituere, secundum Nauar. Væ principibus.

8 Cum nimis durum est tributum, sufficit soluere si petatur.

9 Res empta transit cum onere gabellę non solutæ.

10 Deputati ad exigendum, possunt dissimulare cum pauperibus; quando non habent vnde soluant.

11 Deprehensa res ante locum quem exire non licet, non est confiscanda; poterat enim, qui ferebat, pęnitere, & redire.

12 Gratia exemptionis ob numerum certum filiorum, durat etiam, mortuo aliquo illorum.

13 Clerici non tenentur ad Gabellam contractuum, nisi negotientur; nec de patrimonio suo.

13 Ecclesię prædium tenetur ad onus sibi perpetuò annexum, priusquã ad Ec-

clesiam ueniret: nisi alicubi aliud sit in vsu, vt in Italia.

15 Emptor rei Ecclesiasticæ debet gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ soluit pro parte sua.

16 Exempta ab omni exactione Mendicantium bona, coloni, arrendatarij, & negotiorum gestores. Ex Pio Quinto.

Gratia, vide Delegatus, Dispensatio, Lex.

1 GRatia non expirat morte concedentis, nec ante certificationem de reuocatione.

2 Littere fidei publicæ, vulgo Saluus conductus, non expirant morte concedentis.

3 Gratia quam Papa facit, committendo tamen Episcopo examen, non expirat illo mortuo.

4 Gratia eligendi Confessorem, aut absoluendi à casibus, vel dispensandi non expirat mortuo concedente.

5 Gratiam præcedentem sequens excommunicatio non aufert.

6 Gratia non perit deficiente causa

ex qua concessa, impetrata tamen ex falsa causa, nulla est.

7 Gratia in qua dicitur, Donec uoluero, vel, Donec aliter ordinauero, vel, Ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedéte. Quod si dicat Papa, Ad nostrum beneplacitum, expirat eo mortuo, c. si gratiosè. de rescript. in 6. & est communis.

8 Concesso aliquo, intelliguntur etiam concessa omnia sine quibus non potest commode fieri.

9 Concessione generali non ueniunt insolita concedi, nec quæ quis probabiliter creditur non fuisse in specie concessurus, nisi alteri præiudices, latissimè est interpretandum.

10 Omnis expressio falsi mouentis Principem ad gratiam concedendam, viciat: non ita omnis taciturnitas ueri, sed solum ea, qua tacetur verum, quod Iura iubent exprimi. *Vide Nauar. c.22. numer. 86.*

11 In priuilegio nomine marium cōprehenduntur etiam feminæ.

12 Papa non præsumitur concedere

exor-

exorbitātia, nec velle derogare Iuri, aut præiudicare alicui, nisi exprimat.

13 Per constitutionem non derogatur viuæ vocis oraculis, aut priuilegijs, aut statutis, aut consuetudinibus. nisi exprimantur nominatim, & speciatim, etiāsi dicat. Non obstantibus quibuscunque, &c. vt solet. vide glo. Extra. de off. deleg. Sedes Apostolica, & de rescr. c. 6. & 14.

14 Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatum, vide glo. 23. q. 2. Priuil.

15 Priuilegium aut rescriptum posterius non tollit prius, nisi hoc expresse caueatur in eo, esiam si dicat, Non obstātibus quibuscunq; priuil. statutis, &c. Vide de resc. lib. 6. c. 10. & glo. d. 18. quoniam. secus est de cōstitutione posteriori respectu prioris. Vide ibi. & de rescr. c. 1. 3. 6. & lib. 6. de constit. c. 1.

16 Rescriptum dicitur mandatū. Principis faciens ius speciale in aliquo negotio; item commissio causæ alicuius, & priuilegium, seu gratia.

17 Lex reuocans priuilegium non valet ante promulgationem in Diœcesi.

18 Priuilegiū extēditur ad casus similes.

Pri-

19 Priuilegium non tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati, nisi exprimat nominatim derogando.

20 Priuilegia Mendicantium non reuocãtur, nisi de illis fiat expressa mẽtio.

21 Gratia ualet in conscientia etiam non expeditis litteris.

22 Gratiam Papę surreptio facit nullam, nõ autem gratiam Ordinarij. Quod intellige quoad pluralitatem beneficiorum; nec surreptio vitiat nisi id, cuius est causa: excusat autem à surreptione factum ex ignorantia.

23 Impetratio gratiæ vel beneficij pro aliquo sine eius mandato, valida est.

24 Cum in priuilegio uel commissione ponuntur multæ causæ, etiam copulatiuè, sufficit vnam, quæ potest illum effectum operari, esse veram.

25 Bulla contra data aut promissa pro gratia, intelligitur de datis, aut promissis alioqui illicitis.

26 Priuilegia Religiosorum quæ abrogantur Sess. 25. c. vlt. Trid. Conc. intelliguntur, quæ sunt contra Iura, de quibus agitur in præced. capitibus. de Reg.

27 Quod quis potest ex priuilegio cōcesso dignitati, aut ex officio, potest alteri committere. Talia sunt priuilegia concessa Prælatis Religionum.

18 Priuilegio dato a Papa non possunt Religiosi renūciare sine eius licētia.

29 Priuilegio sibi cum alijs communi non potest quis renunciare sine Superioris licentia.

30 Priuilegio tuo gaudet etiam socius tuus, si tibi alioqui est inutile.

GREX.

1 GRegem porcorum faciunt quatuor, aut quinque, ouium vero decem.

Gula, Vide Comedere.

Habitus, vide Fides, Vestis.

Hęreditas, vide Alienatio.

Contractus, Debitum, Dos, Legitima, Parentes, Peculium, Testamentum.

1 DEficientibus descendentibus, & ascendentibus, potest quis hęredem

dem instituere quem velit: & deficientibus filijs legitimis, potest instituere naturalem, relicta tamen legitima ascendentibus.

2 Filiam sufficit instituere cum sola dote.

3 Legitima successione deficiente succedit coniux (& interdum dominus loci, ex præscripta consuetudine:) deficiente verò etiam coniuge, Fiscus.

4 Intestato non succeditur in agnatis, id est, coniunctis per partem, nisi vsque ad decimum gradum, secundum Ius Ciuile, qui secundum Canonicum non idẽ est in collateralibus: de quo uide Matrimonium. In cognatis verò, id est, per matrem vel amitam, usque ad sextum.

5 Ab intestato succedunt filij æqualiter: quorum si aliquis sit præmortuus, pro eo succedunt eius filij & filiæ, & pro his nepotes. Habetur autem loco filij Monasterium capax possessionis, propter Monachum.

6 Deficientibus filijs succedunt pater & mater æqualiter, & pro ijs auus, & auia ex vtraq. parte. Quòd si defuncti

pater

pater sit mortuus, succedit ei sola mater, non auus paternus. In ascēdētibus enim qui propinquior est, remotiorem excludit; secus est in descendentibus. Quòd si nec filij sint, nec ascendentes, nec vxor, succedit filius naturalis, & patri, & auo, in sexta parte; si mater a patre, domi, ut concubina habebatur, cuius sextæ dimidium matri debetur: sed de ijs viderint Iurisconsulti.

7 Filius naturalis succedit matri, vt legitimus, non autē spurius proprie; etsi quidam id concedant, quando matri nō sunt legitimi filij; certè à matre sibi relicta potest tenere, donec per Iudicem priuetur. Imo potest ipsum mater instituere secundum quosdam, & si vulgò habetur legitimus, vocarē in testamento legitimum. scilicet secundum vulgi communē opinionem. At spurius, id est, vulgo conceptus, seu patre incerto natus, matri succedit, nisi hæc sit illustris. Sunt & qui dicunt, filium solutæ ex coniugato, vel Presbytero succedere matri, vt naturalem.

8 Legitimatus viuente patre, succedit ei vt legitimus, itemque adoptatus.

Spu-

9 Spurij fratres, si sint vterini, succedunt sibi inuicem ab intestato. Alioqui spurijs, id est, damnato per Ius Ciuile coitu natis, non succedunt parentes, nec fratres, nec contra.

10 Parentes, fratres, & sorores succedunt simul ab intestato, Quòd si parẽtes mortui, succedunt aui cũ nepotibus, vt supra dictum est: fratres tamen & sorores ex vno latere tantum, non succedunt cum ascendentibus defuncti: nec cum fratribus eius ex utroque latere, aut his defunctis, cum eorum filijs.

11 Deficientibus filijs, & parentibus, & fratribus, eorumque filij. succedunt propinquiores in capita, etiam fęminæ: nec fit distinctio inter coniunctos ex vno latere, aut ex utroque.

12 Vxor pauper succedit cum filijs quantum ad vsumfructum in quarta parte, si sunt vsque ad tres; si plures, per capita cum illis, nisi ei vir aliquid legasset: idéq; est in uiro paupere, mortua uxore.

13 Libero mortuo sine liberis, succedit patronus ab intestato.

14 Monasterium succedit Religioso

pro-

professo ab intestato, relicta tamen legitima filijs, & horum defectu ascendentibus, & dote filiabus.

15 Intestato Clerico non habenti cognatos, succedere debet Ecclesia cui seruiebat: sed forte iã succedit Cam. Apost.

16 Spurius potest à patre hęres institui, cum conditione si legitimetur à Principe.

17 Spurium potest extraneus hęredem instituere.

18 Occidens aliquem vt ei succedat, potest succedere, vsque ad condemnationem per Iudicem. Excipe tamen occidentem vxorem, vt supra Deos.

19 Cum in pœnam delicti prohibetur aliquis hęreditate, requiritur sententia Iudicis.

20 Institutus hęres ea spe, vt hęreditatem restituat spurio, non tenetur, etiãsi promisisset: nec tamen tenebitur restituere consanguineis defuncti, aut Fisco, ante condemnationem; si tamẽ restituat spurio, iste poterit tenere. Potest quidem ille sibi accipere, & postea spurio liberè donare. Quidam tamen dicunt, si cum pacto

cto restituendi accepit, teneri: alij etiam cum pacto acceptam, dandam succedentibus ab intestato.

21 Pactum renunciantis hæreditati alioqui debitæ non valet, nisi firmetur iuramento, (sed si est enormis læsio, poterit petere Absolutionem à iuraméto) aut sit pro eo datum ęquiualens, aut si in fratris gratiam renunciauit: sed tunc accipienda legitima. Quòd si de patris consensu sit factũ potest pater consensum reuocare.

22 Filiam, etiamsi cum iuramento renũciasset hęreditati, potest pater postea instituere.

23 Si quis exhæredetur, potest petere hæreditatem, donec causa probetur.

24 Si hæres nolit adire hæreditatem, poterit adire qui fuit exhæredatus.

25 Si cui descendẽti reliquitur hęreditas, aut sit legatum, aut donatio, cum pacto, vt post mortem det alteri totum vel partem, intelligitur, si non habeat liberos: his enim succedent etiam fęminæ.

26 Hæres institutus ab eo qui factus Monachus in Monasterio possidente bona non succedit ante illius mortem.

Quòd si ille intendebat ingredi Religionem, testamentum professione velut morte confirmatur.

27 Cui relicta bona cum pacto, vt sine liberis decedens det Petro, si sit Religiosus professus, potest dare Monasterio: est enim id loco filij: nisi appareat testatorem Monasterium excludere voluisse. Vide dè probat. c. In præsentia.

28 Statutum excludens filiam à successione, intelligitur solum ab intestato, & in bonis quæ sunt intra territorium statuentis.

29 Infidelis, patre ad fidem conuerso, perdit ius hæreditatis.

30 Non potest filia exhæredari, quia nupsit patre inuito, nec quia nupsit indigno, at potest si elegit turpem vitam.

31 Non potest institui hæres damnatus ad mortem, aut perpetuò ad exilium, vel triremes.

32 Hæres ex testamento minus solemni, potest hæreditatem retinere, si ei constet de voluntate testatoris. An vero hæres alioqui necessarius, & executor teneatur ad voluntatem testatoris, deficien

te

to solemnitate, non conuenit inter Doctores: ego non puto teneri.

33 Si hæres non adit hæreditatem, institutus in re certe erit hęres vniuersalis.

34 Hæres intra tres menses à notitia testamenti potest hæreditatem nondum aditã repudiare. Quòd si facit inuentariũ non tenetur ad debita, & ad legata vltra uires hæreditatis, alioqui tenebitur in foro exteriori si rdeat: nec detrahit Falcidiã: debet vero incipere inuentariũ intra dies triginta à dicta notitia, & intra alios sexaginta perficere, etiamsi post illos triginta inceperit. Nec intra dictum tempus potest molestari à creditoribus, vel legatarijs: debet verò facere cum Notario, citatisque creditoribus, & legatarijs.

35 Ante æs alienum deducendæ impẽsæ funeris, & quæ necessariæ ad adeundũ hæreditatem: & quidem factas circa corpus Rectoris Ecclesiæ, soluet successor, at vestes lugubres, & sepulchrum magnificum, hæredes. Post soluenda debita, vltimo legata, etiam è fisco, si hæreditas est confiscata: in debitis vero intelliguntur

etiam vota realia defuncti.

36 Ad hæredem non trasmittitur obligatio, nisi quæ est ex iustitia: tenetur verò ad contractum testatoris, etiamsi tangat suam legitimam.

37 Corractus factus pro se, & filijs, & hæredibus nō cōprehendit hæredē extraneū, idest non coniunctum in quarto gradu saltē consanguinitatis, vel affinitatis.

38 Hæredis culpa in restituendo non nocet defuncto.

39 Hæres bona fide soluens debitoribus, vel legatarijs prius petentibus non tenetur nisi de eo quod superest: sed priores creditores habebunt actionem contra illos.

40 Hæres detrahit Falcidiā, idest, quartam parrē hæreditatis grauatę legatis, nō ad pias causas vltra tres partes, nisi testator prohibuisset detrahi, aut hæres nō cōfecisset inuentarium, aut esset legata dos.

41 Detrahit etiā Trebellianicā, idest, quārtā partē, quando debet hæreditatem restituere per fidei commissum, nisi testator prohibuisset detrahi, aut restituēda esset hæreditas piæ causæ, aut ipse esset insti-

stitu-

ſtitutus in re certa. Computantur autem aliquando in Trebellianicam fructus percepti.

42 Collatio bonorum in commune debet fieri ab hæredibus, ſi ſint deſcendentes, & non concenti acceptis à patre, aut legatis velint in hæreditate ſuccedere. Solent autem conferri profectitia, & dos filiæ, & donatio propter nuptias.

43 Non conferuntur autem ſumptus in alimentis filij, etiam coniugati etiã in conuiuijs, vt Doctoratus, uel Miſſæ nouæ, vel in peregrinatione, vel recreatione, vel liberatione. Includuntur vero in alimentis veſtes ordinariæ, & exceſſus in expendendo ad ſuſtentationem, (non autem veſtes pręcioſæ, vt quæ ſolent ſponſæ dari, computandæ verò ſunt precio quo in præſenti valent) vel in libris datis filio abſoluto ſtudio cum prope eſſet, vt exerceret, (quidam tamen dicuntur cõputandos, ſi non erat Doctor, attendendumque valorem præſentem) aut expenſum ad acquirendum filio officium, vel gradum, nec vendibilem, nec ad hæredes transferibilem, vel donatio ſimplex vali-

 dè

dè facta filio sub potestate patris, vel morte confirmata, vel remuneratoria: aut facta à matre, vel auia, vel auis paternis, vel lucrum factum proprio nomine ex pecunia communi. At donatio ob causam facta, aut filio emancipato, confertur.

44 Societas fratrum, in lucro omni, nõ intelligitur in lucro ex officio publico, aut merito personæ, sed ex negotiationibus.

45 Si pater filij aduentitia bona dilapidauit, tenentur ei reliqui fratres: tenentur & pro parte sua sustinere onus solutionis factæ à patre ex pietate pro filij delicto: quòd si ex necessitate soluit, solus filius ille sustinebit.

Hæresis, vide Bulla Cœnę, Episcopus, Excommunicatio, Filius, Fiscus.

1 NOn est hæreticus, qui ex infirmitate animi de fide dubitat, non pertinaciter: quin etiam secũdum Can.l. 12. de loc. c. 9. ad 1. dum dubitat, non est censendus hæreticus; in dubio enim non est pertinacia, quę ad hęresim requiritur: tamen

tamen in contrarium eſt communis ſententia, quæ tenenda eſt, nec qui per ignorantiam errat contra fidem, ſe tamen Eccleſiæ Romanæ ſubmittens, paratus id credere, quod illam credere intellexerit. Vide cap. Damnamus, de ſumm. Trin.

2 Hæretici abſolutio valida eſt, etiam ſi ficte conuertatur.

3 Hæreticus non priuatur bonis, aut poteſtate, niſi per ſententiam Iudicis. Nec poſt eam tenetur dare bona fiiſco, niſi id exprimatur in ſententia.

4 Hæretici impœnitentis, & dmnati per Iudicẽ filius, & nepos, hæreticæ verò ſolus filius, nullum poteſt beneficiũ, aut publicum officium obtinere, niſi eſſet nàtus ante patris hæreſim, aut in regione hæretica, aut eſſet occultum ipſum eſſe filium hæretici: poteſt tamen ordinari.

5 Abiurans hæreſim, eſt inhabilis ad officia, & beneficia: ſecus ſi abiuret non hæreſim, ſed ſolum de leui, aut vehemẽti.

6 Ex ſortilegio, aut diuinatione non probatur quis hęreticus, ſed pręſumitur.

7 Sepeliens cum pręſumptione, ideſt; & dolo, & malitia: in loco ſacro eum

quem ſcit eſſe hæreticum, eſt excommunicatus: non ſcit autẽ, qui ſola fama ſcit.

8 Patrem hæreticum poteſt quidem filius denunciare, ſed non tenetur, niſi ſit periculum peruerſionis aliorum.

9 Vltramontanus non tenetur denunciare hæreticum, cum quo ſolum vltra montes eſt conuerſatus; ſecus ſi in Italia, aut Hiſpania.

10 Omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, ſed non è contra.

11 Credentes hæreticorum dicuntur, qui implicite credunt quod illi explicite.

12 Temeraria dicitur aſſertio tanquã certi eius quod efficaciter probari nõ poteſt: erronea verò cum præterea falſa eſt: at hæretica, ſi eſt aperte contra fidem.

Hiſtrio, vide Ludus.

Homicidium, vide Bannitus, Bellum, Dos, Hæreditas, Irregularitas, Tyrannus.

1 ABortum procurare ad ſalutem matris, ſi dubitatur an anima rationali præditus ſit fœtus, mortale eſt, non

autem

autem si probabiliter credatur non esse, aut si credatur quidem esse, sed detur medicina non ad abortum, sed ad matris sanitatem, etiamsi pręter intentionem abortus sequatur.

2 Mas fere animatur die quadragesimo, fęmina octuagesimo. In dubio autem credendum esse marem.

3 Pœnæ positæ à Sixto V. abortum procuranti, locum habent solum cum fœtus est animatus. Ex Greg. XIV.

4 Homicidium voluntarium in iure Canonico dicitur, quod per se, & directè intentum, seu ex proposito fit: at secus est si sine occidendi intentione fiat id vnde mors sequi etiam vt plurimum soleat, & sequatur: vt si quis grandi ligno, aut lapide volens solum percutere, occidat. Vide Basil. ad. Amphil. c. 8. & 11.

6 Licet occidere, defendendo se, vel alterum. Dicunt & quidam licere pro rerum defensione, quod D. Aug. non concedit, qui nec pro castitate tuenda licere ait, lib. 2. de moribus Eccl. Ego tamen non ausim condemnare, cum præsertim, vt quidam volunt, Ius Ciuile potestatem dedisse

dedisse videatur, vt pro tuis, vel proximi rebus defendendo possis occidere.

7 Pellere aliquem loco in quo simul cum illo seruari non potes: si ab alio occidatur, non solum est non defendere, sed illum occidere. Ita quidam docti viri, sed ego non nihil dubito.

8 Hostem publicum an liceat occidere, vide Tyrannus.

9 Cum quis insidiatur tuę vitæ, non potes priuata auctoritate, antequam te inuadat, præuenire. & occidere. *D. Thom. 2.2.q.94.art.7. Sotus lib.5.q.1.art.8. Sylu. homicidium.1.q.5. Petrus Nauarr.lib.2.c.3.n.330.& seqq.*

10 In nullo prorsus casu licet homini semetipsum occidere. *D. Thom. 2.2.q.64. art. 5.*

11 Publicè diffidatum. & damnatum, vt à quolibet possit occidi, occidere non licet extra fines iurisdictionis eius potestatis, à qua damnatus est. *Sylu. Homicidium. 1.q.3.*

12 Non solum homicida est qui occidit, sed & qui mandat; si tamen re integra expresse, & sine vlla fictione mandatum

datum

datum reuocauit, immunis est ab homicidio: non ita qui consuluit, quia si eius consilio motus est quis, vt occidere, homicida est, & irregularis, etiamsi ante effectum secutum reuocauerit. *Sylu. homicidium.* 1. q. 7.

13 Casu occidere, non adhibita debita diligentia, mortale esse, Nauarrus ait.

14 Adulteram traditam viro à Iudice, vt occidat, si velit potest occidere; est enim tunc minister iustitię voluntarius.

15 Occidere in adulterio deprehensam vxorem, uel filiam, itemque adulterum, non licet in foro conscientiæ.

16 Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam esse dicitur, c. 5. de homicid. volunt. Nempe improprie.

17 Nō licet permittere potius occidi inuasum, quàm iniustę inuadentem (nisi ille consentiat) defendendo occidas. Ego saltem certum puto, posse te iniustum alterius inuasorem, nisi aliter possis tueri innocentem.

18 Permittere te occidi ab inuadente, potius quàm illum occidas, virtutis est: necessitatis autem nunquam est, vt ego

sentio:

sentio: etsi quidam dicunt aliquando esse necesse. Illud potius aliquando necessarium, ne te occidi permittas, vt similes iuratus prælieris.

19 Homicida & mutilans tenetur etiã de iniuria, eius vero hæres solum de damno. Et etiamsi homicida ad accusationem aduersarij morte damnatus sit, adhuc superest restituendi obligatio, si damnum secutum sit.

20 Grauius peccat occidēs corporaliter quàm spiritualiter, nisi etiã spiritualē mortē intēdat. *Vide Tho. & Cai.* 1.2.q.73.

21 Homicidia voluntarius non est incapax pensionis. Ex Cong. Conc.

22 Vitam pro altero ponere licet: licere verò in extrema necessitate dare alteri tibi necessaria quidam aiunt, alij negant, ego licere puto.

23 Licet ægrotum inuisere etiam cum vitæ periculo, & ei assistere etiam cum id facere, eius saluti non est necessarium, commodum tamen saluti spirituali, est enim actus virtutis.

24 Vitam pro honere ponere licere, quidam aiunt, alij negant.

25 Aiunt

25 Aiunt quidã, licere ligato manum, vel pedem sibi ascindere ad fugam, ne occidatur. Itemq; minitanti mortem, offerre potius membrum secandum: non tamẽ licere tibi ipsum membrum abscindere: minitãte aliquo mortẽ nisi factas; nec eruere tibi oculum, minitante aliquo te alioqui vtrumque perditurum. Ego cur, si illa licent, hæc non liceant, non video.

Honor, vide Homicidium, Vanagloria.

1 Honorem, & laudem si debeãtur, optare, peccatum non est,

2 Honoris insignia sumere sibi, modo non cum præiudicio alterius, licet.

Horę Canonicæ, vide Beneficium, Oratio.

1 Ad Horas Canonicas seu officium diuinum non tenentur Religiosi non professi, nec professi, nisi sint in sacris, aut choro destinati. Quidam tamẽ & Moniales, & eos omnes qui non sunt in sacris, obligatione liberant: quod non est vsu receptum. Nec Clericus: qui nec est

in ſacris, nec habet beneficium. Nec is cuius ſanitati obeſt recitatio: nec qui vrgente negatio eſt impeditus, nec qui ſine notabili aliquo damno recitare uon poteſt: nec qui fructus nullos abſque culpa recipit. Nec ſecundũ quoſdam, qui valde exignos, vt octo ſolũ ducatorum, quã tamen alij non excuſant. *Vide Sot. l. 10. de Iuſt. q. 5. ar. 3. Sylu. V. Hora. §. 3. Nau. citat. n.* 100. Sunt & qui velint ſolũ titulũ obligare ad Officium, quod duriuſculũ videtur

2 Degradatum quidam excuſant, alij communiter obligant, merito.

3 Qui legitimè excuſatur, non tenetur ad aliud loco Officij. Qui tamen neſcit recitare Officium, dicat ſaltem Roſarium, ſeu Coronam, vt vulgo appellatur.

4 Capellania inſtituta ſine Papę, aut Epiſcopi auctoritate, non obligat ad officium quia non eſt beneficium; nec beneficium datum ad Officium non Eccleſiaſticum, vt ad pulſandum organa, aut ad docendum etiam Theologiam.

5 Habens ſolum minores Ordines, ad nullum Officium recitandum tenetur, etiam ſi Epiſcopus præcipiat.

6 Extra

6 Extra chorum poteſt quiuiſque dicere Officium Romanum.

7 Domeſticus Cardinalis, aut Epiſcopi poteſt cum eo idem Officium dicere.

8 Ingreſſo chorum tardè, ſufficit, poſtea ſola quæ iam erant ab alijs recitata ſupplere. Quod vero quis impeditus inſeruiendo officijs non potuit in choro dicere, aut adire, tenetur ſupplere. *Nauarr. cap. 11. de orat. n. 37.*

9 Qui in choro ſuam partem dicit, & alteram, etiamſi attentus non poteſt percipere, non tenetur ſupplere, niſi vt quidam addunt, ſurdus eſſet.

10 Poteſt quis priuatim officium dicere lingua qua velit, vt Græca, aut Hebræa: etſi ego, vt vulgari dicat, non facile admiſerim.

11 Qui ſolum mentaliter officium dicit, non ſatisfacit obligationi. *Tolet. l. 2. c. 12. Canoniſta communiter c. dolentes, de celebr. Miſſa.*

53 Qui ex iniuncta pœnitentia debēt aliquet Pſalmos, poſsūt ſimul dicere.

13 Notabilem Officij partem ex negligentia omittere, mortale eſt. Nota tamen

men, si totum omittatur, plura sunt peccata, sed vnum.

14 Ordo Officij potest priuatim ex causa mutari, nempe prius dici quod posterius dicendum est: quod sine causa mutetur, mortale non est.

15 Vesperæ in Quadragesima possunt priuatim à prandio dici.

16 Post mediam noctem transijt obligatio Officij præcedentis diei.

18 Potest ex causa statim post Completorium, dici Matutinum sequens, & mane totum officium dici.

28 Officium publicè dicere in statu peccati, non est mortale, si non sit aliquid proprium Ordinis sacri.

19 Vagari mẽte ex negligentia in Officio. veniale solum peccatum est: nisi ex proposito id fiat, nã tunc etiam Officium repetendum: etsi id quidam negent: Sufficit vero ad verba attendere, aut ad id quod petitur, aut ad Deum qui oratur.

Hospitale, vide Xenodochium.

Hypotheca, vide Pignus.

Iein-

Ieiunium, vide Satisfactio.

1 AD Ieiunia loci, & Festa tenetur q illic eo die manet, qui non transit.

2 Ieiunandum in vigilia Pentecostes.

3 Ad ieiunia Religionis tenentur professi etiam ante annum uigesimum primum, etsi id quidam negant.

4 Ieiunandum à media nocte in mediam usque noctem.

5 Cum vigilia incidit in diem Dominicum, pridie eius diei ieiunandum. Vide de obseru. ieiun. c. 1. & 2.

6 Natali Christi incidente in feriam sextam, non potest in eo vesci carnibus, voto, aut professione impeditus, nisi dispensetur. Vide de obseru. ieiu. c. 1. Potest autem dispensare, qui potest in uoto, aut Regula, etsi quidam id negant.

7 Etiã die Dominico ob deuotionẽ ieiunare licet: cauendũ tamen scandalum.

8 Ieiuniũ non violat potus aquæ, aut vini, etiã si quid edatur ne potus noceat;

nec quæ ſumũtur per modum medicinæ, vulgo electuaria: nec cibi prægustatio: vt ſit a coquo, aut pincerna, nec ientaculum veſpertinum pro more ſumptum, vel ex cauſa ſumptum mane, dilato in veſperũ prandio: nec oua aut lacticinia extra Quadrageſimam, vbi eſt conſuetudo: nec ſi quid ſtatim finito prandio paruũ edas rogatus vt, ſit ab amico comedente; illud enim pars prandij cenſetur: nec ſi horam prandij ex cauſa præuenias, vt iter facturus, aut propter hoſpitem.

9 Excuſat à ieiunio ętas minor anno vigeſimoprimo, vel maior ſexageſimo, vt plurimum; debilitas magna: grauidam eſſe, vel lactare: non habere ſufficientem cibum ad prandium: damnum alioqui notabile: occupatio melior, vt concionãdo, docendo, confeſſiones audiendo, vel alioqui labor non ferens ieiunium, vt artificium, aut iter pedibus agentium, cauſa reddendi coniugi debitum, vel non ei diſplicendi cum hæc ieiunio impediuntur; denique diſpenſatio Epiſcopi, vel Parochi illo abſente, vel Prælati.

10 Diſpenſandi cauſa iuſta eſt, magna

in ieiunando facultas.

11 Cũ quo dispensatur vt carnes edat, debere, si potest, cum carnibus ieiunare: alij aiunt, alij negãt, vtrunque probabile.

11 Soluitur omnino ieiuniũ, cum quo dispensatur vt bis possit comedere.

13 Qui semel ieiunium violat; non peccat postea sæpe comedendo. etsi id quidam affirment. Quòd si per inaduertẽtiam excusantem comedit, tenetur abstinere ac si nihil comedisset, non enim ieiunium violauit.

14 Qui se putat iustã causam habere non ieiunãdi, non peccat mortaliter non ieiunandoq́.

15 Dare cibum ei quem scis debere ieiunare, illicitum quidam dicunt, si aduertas illo cibo ieiunium violari. Alij addũt si sis eius Superior, vt dominus', aut pater familias, alioqui, parato non ieiunare, & alibi reperturo, licere cœnam dare vrbanitatis causa, vel hospitalitatis.

16 Cogere sine causa famulos ad opera non ferenda ieiunium', mortale esse, quidam non improbabiliter aiunt.

17 Puer ante vsum rationis potest ve-

ſci carnibus die ieiunij, quia non eſt legi ſubiectus.

Ignorantia, vide Lex, Pœna.

1 IGnorãtia probabilis Iuris, vel facti excuſat a pœna legis humanæ, interdum etiam cum nõ excuſat à peccato: vt cum quis peccat, ſed ignorat ob id poſitam a lege pœnam exigentem ſcientiã; tunc enim abeſt contemptus legis.

IMAGO.

1 IMaginẽ Crucis ſculpere humi in lapide ſub grauiſſima pœna prohibetur. l. vnica, C. Nemini liceat. Itaq; quibuſdam mortale videtur: ſed ego nullo modo conceſſerim, cum ea lex non ſit vſu recepta.

IMPOSSIBILE.

1 IMpoſſibile dicitur iuridice, quod non poteſt fieri iuſte, aut honeſte, aut commode: itaque valde difficile veluti impoſſibile reputatur in legibus humanis, quæ ad impoſſibile non obligant.

In-

Incestus, vide Luxuria.

Incorrigibilis.

1 INcorrigibilis in Iure dicitur, qui vel non paret Iudicis sententiæ, vel post condemnationem idem crimen, aut peius facit.

INDIGNATIO.

1 INdignatio non volentis videre, vel audire eum cui irascitur, communiter est tantum veniale.

Indulgentia, vide Absolutio.

1 INdulgētiam etiam sine causa datā valere quidam aiunt: alij non solū iustam causam requiri, sed & indulgētiæ proportionatam. Ego de indulgentia a Papa data non censeo quicquam dubitandum.

2 Indulgentiam non consequitur qui non est in Dei gratia; Etsi quidam putant valere acceptam in peccato indulgentiā, recedente peccato. Ego puto eum etiam

qui pro defuncto accipit indulgentiam, debere esse in gratia, nisi opus faciat ex persona Ecclesię, vt Missam, aut eiusmodi aliud. Qui tamen ex iniuncta pœnitentia, aut alias, debet defuncto suffragium, si in peccato soluat, non tenetur iterare. Valere autem indulgentiam, & cathecumeno, & excommunicato, si sint in gratia, quidam asserunt.

3 Cum ad indulgentiam requiritur Cōfessio, sufficere quidam putant contritionem, cum proposito confitendi tempore debito ex præcepto. Ego non puto. Nisi forte in eo qui non potest confiteri.

4 Cum dicitur absolutè vt fiat eleemosyna, quidam requirunt summam quandam cuiusque statui conuenientem: ego potius dicerem, cuiusque deuotioni relinqui quantum det; & qui pro se datam ab alio ratam habet, dare censetur. Quòd si quis iussit famulum dare, & non dedit, quidam negant consequi indulgentiam: ego id non dixerim.

5 Indulgentia data pro mortis articulo accepta semel expirat, nisi aliud constet de intentione concedentis.

6 Cum

6 Cum dicitur, vt visitentur aliquot in Ecclesia altaria, sufficit in ea ad illa se orando conuertere ex eodem loco.

7 Cũ datur indulgentia visitanti tali die Ecclesiam, semel tantum illo die dari intelligitur. Quod si est perpetua, aut per multos dies, vt in Iubilæi anno, toties quoties.

8 Anni & dies indulgentiæ intelligun tur de ijs qui in pœnitentiam rite possunt iniungi, secundum quosdam: alij de diebus Purgatorij intelligunt, pro quorum paucis hic multi vix sufficiunt.

8 Indulgentia non perit morte concedentis, nec ante notitiam reuocationis.

10 Per Iubilæum solum suspenduntur Indulgentiæ plenariæ. Quo ad cætera, cõsulatur Bullæ quibus indicitur Iubilęum.

11 Toto tempore Iubilæi potest quis absolui à reseruatis, si talis potestas per Iubilæum conceditur.

12 Iubilæum promulgare Religiosis potest ipsorum Prælatus.

13 Cum dicitur, in Iubilæo, ut quisque ante omnia confiteatur, sufficit intra tempus Iubilæi.

14 Si quis durante Iubilæo cœpit Cõfeſſionem quam oportet differri longius, poteſt tunc abſolui à reſeruatis, & cõmutari in votis: poſtea vero ab omnibus abſolui, etiam quæ oblitus eſt reſeruatis.

15 Prædicare indulgentias indiſcretas, ideſt non iuridicas, aut non veriſimiles mortale eſt.

16 Poteſt Epiſcopus etiam nõ ordinatus dare indulgentias: itéque Cardinalis: poteſt verò dare quadraginta dies, & in Eccleſiæ dedicatione vnum annũ ſolum: nec etiam ſi plures Epiſcopi tunc adſint, quicquã addere anno poſſunt pro ea cauſa. An verò in Foro conſciẽtiæ poſſit dare plures dies, aut annos, & an poſſit dare defunctis indulgentiã, alij aiunt, alij negant. Poteſt verò Epiſcopus conceſſioné indulgentiæ Clerico delegare, poteſt & ſubdito etiam viſitanti Eccleſiam extra Diœceſim indulgentiam dare: & cum alicui Eccleſiæ dat indulgentiam: etiam nõ ſubditi viſitantes illã conſequuntur. Denique poteſt dare non ſubdito indulgentiam, de conſenſu Superioris illius.

17 Indulgentia vtitur etiam qui eam con-

concessit.

18 Cum duo Papæ pro opere aliquo dant viginti dierum indulgentiam: qui illud facit, consequitur 40. indulgentiam.

19 Suffragiorum potissimum Missa, quamquam interdum ratione necessitatis, potest multum eleemosyna.

Infamia, vide Irregularitas, Iudiciales alius.

1 INfamia facti fit crimine notorio, vel opinione multorum proborum virorum: non sufficit autē rumor sparsus & creditus apud aliquos, nec si sit ortus ab inimicis: nec si quis in iudicio sit confessus: nō enim habetur confessus pro cō demnato: nec si per Procuratorē litigans condemnetur. Tollitur verò per factum contrarium. Repellitur autē, dum durat, a dignitate, à iudicando (nō autem ab arbitrando) procurando, testificādo in causa criminali, accusando, postulando, & ab Ordinis susceptione, aut beneficij.

2 Infamia Iuris fit sententia definitiua super crimine publico, aut quibusdam priuatis, vt furto, vsura, sacrilegio, ince-

stu,

ſtu, homicidio, periurio, adulterio, veneficio, *Vide 6.quæſt. 1.infames*) & aliquandoꝙ ipſo facto, vt ſi quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut ſponſas. Quidam tamen aiunt, ſemper requiri ſententiam. Tollitur autem per Principem non agnoſcētem Superiorem.

3 Infamia iuris tollit Ordinis executionem, & dignitatis exercitium, & honorem, & repellit à beneficij, & Ordinis ſuſceptione. Diſpenſat autem Papa, & in quibuſdum Epiſcopus.

4 Infamis Iure Ciuili, regulariter eſt etiam infamis Inre Canonico.

5 Ob crimen læſæ maieſtatis infames fiunt etiam filij, & nepotes.

6 Infamia ex delicto proprio aut parentum, tollitur Baptiſmo.

Infamare, & fama, vide Confeſſio, Iniuria, Iudiciales actus.

1 INfamare ſe grauiter, & falſo, mortale eſt peccatum, & cum obligatione reſtitutionis, ſecundum quoſdam: quod vtrumque alij negant. *At Aug. 1. de ciuit. c. 20.* mortale eſſe indicat: certe in

re

re valde graui ita videtur : imo etiam cum se quis infamat verum dicendo, potest & id mortale esse, ex scandalo, vel damno sequenti; alioqui proprium peccatum prodere, veniale est: qui vero facit timore tormentorum, etiam se ea proditione periculo mortis exponens, nec videtur condemnãdus peccati, nec obligãdus ad restituendũ, vel sibi vel alteri, qui forte ex eo læditur. Licet etiam prodere tuum crimẽ, cum vides alteri falso imponi, sed non teneris; potes etiã tacere, cum tibi crimen imponitur, quod alius fecit.

2 Prælatus, & quicunque ex officio aliorum salutem procurat, peccat si famam suam seu bonam existimationem non defendat: secus est de priuata persona, nisi forte de hæresi infametur, aut apostasia, aut re turpissima.

3 Non potest famæ restitutionem remittere is, per cuius infamiam Resp. læditur, si tamen remittat, liberatur infamator, ab obligatione iustitiæ.

4 Non potes ad tui defensionem, aut præsumi deteger crimen infamantis ad minuendam eius famam, ne si credatur,

nisi

nisi accusando in Iudicio, in quo probare possis. Potes quidem dicere eum mentiri; potes & tibi dignum honorem, aut gradum procurare, excluso eo, qui te forte impedit, prodendo eius vitium publicum, aut naturale: nulla enim sic vteris fraude, aut vi, potes, & alienum crimen ei prodere, secũdum quosdam, cui perinde ac si non dixisses, quod alij negat: ego mortale non puto, si fiat ex causa, vbi non sequitur notabile damnum: vt cum dicis Confessori, aut alicui probo viro. Potes, & prodere ob aliorum bonũ, vt ab illo caueant; vel ob bonũ ipsius, vt illum adiuuent. Qui autem ex sola loquacitate prodit, solum venialiter peccat, si non sequitur magnum damnum, aut ille qui proditur non magnopere curat: item qui dicit se tantum audisse: id enim non est infamiæ causa sufficiens: etsi quidã id negent probabiliter, si credibile erat etiam sic famam perdendam, & hoc tenẽdum.

5 Infamatam alicubi iuridice, au publice alibi prodere, non est mortale nec vlla restituendi obligatio.

6 Infamanti alterum, teneris resistere,

re, (saltem præferendo vultu tibi non placere) si sis eius superior, vel possis sine tuo damno, est auté frequéter veniale: cũ ex negligentia, vel timore non resistitur.

7 Qui non potest famã a se læsã sufficienter restituere, debet satisfacere pecunia, aut alia re, aut petere remissionem.

8 Qui famam alienam læsit, tenetur etiam cum suo maiori damno quã alteri dedit, restituere; uidetur autem posse uobilem ignobili pecuniã pro eo dare, aut rem perinde gratam, ac famæ per verba restitutionem. Famosi verò libelli auctor tenetur per contrarium libellũ restituere.

Infans.

1 INfans quis dicitur vsque ad septimum annum inclusiue. *Vide gloßa cap. 4. de temp. ordin. l. 6*

Infidelis, vide iudæus.

1 INfidelibus etiam ex causa necessitatis, aut vtilitatis vendere, aut dare ea, quæ ad cultum infidelitatis præcise inseruiũt, mortale est. *Caie. 2. 2. q. 169. art. 2. Molin. disp. 340. n. 34.* & tradere eis li-

libros sacros comburendos etiam timore mortis, mortale est, *secundum D. August. epist.* 164. *&* 171.

2 Cum infidelibus possunt conuersari in fide firmi.

Infirmus, vide Vita.

1 NOn peccat mortaliter eger qui cibo abstinet ob summã difficultatem edendi, præsertim cũ exigua est spes vitæ; censetur enim illa quædam impossibilitas: nec qui ob eandem difficultatem, pharmacum respuit, cum certum non est per illud sanitatem recuperandam.

2 Non tenetur æger migrare in ciuitatem salubriorem, aut emere valde preciosum pharmacum; sufficit enim vti remedijs communibus. Potest & medicinã recusare ob animæ vtilitatem, vbi non est mortis periculum. Potest & fęmina ob amorem pudicitiæ, nolle medico pudenda ostendere etiam cum ad sanitatem videtur necessarium.

Ingratitudo.

2 INgratitudo ex contemptu magni beneficij, graue est peccatum quod pauci reputant.

In-

Iniuria, vide Charitas, Contumelia, Infamare, Restitutio.

1 NOn tenetur quis remittere debitam sibi pro iniuria satisfactionem: nec verò potest, si est subditus alteri, vt vxor, filius, Religiosus. Potest verò Collegiũ regulare, factam Religioso iniuriam, remittere, ipso etiam reclamante: secus est de sæculari, vt Canonicorum.

2 Iniuriam repellere, licet etiam percutiendo, si id opus sit ad necessariam defensionem: post acceptam tamen iniuriã uon licet repercutere ad vitandam ignominiam. *D. Thom. & Caie. 2. 2. q. 108. ar. 1.*

3 Non facit iniuriam, qui ut aliquem à testimonio ferendo, aut beneficio consequendo repellat, uocat uerè furẽ aut homicidam, cum animo denunciandi, aut accusandi, utitur enim iure suo, dummodo id non ex odio, & coram Iudice competente faciat, & crimen non sit occultum, sed ut probari possit.

4 Licitum est improperium causa correctionis, ut uerbera.

5 Duorum se inuicem offendentium-

si

si æqualiter debet qui prior offendit reconciliari; alioqui, qui grauius.

6 Contumelia inter fœminas, aut viles personas, non semper est mortalis.

7 Contumelia qua aliorum profectus impeditur, ferenda non est.

8 Derisio ob contemptum grauior est cõtumelia, hæc autẽ grauior detractione.

Inquisitor, vide Iudiciales actus.

Interdictum, vide Episcopus, Suspensio.

1 INterdictum etiam ab eo, qui posuit seruandum est; alioqui pœna ligatur, nisi sit Papa, aut secundum quosdam nisi secum dispenset.

2 Positum donec aliquid fiat, eo facto cessat, sicut, & suspensio: itẽ si est ad certum tempus positum, postea cessat.

3 Interdictum non seruandum, nisi sit denunciatum, contra certum locum, aut personam: nec potest quis denunciari interdictus sine citatione; nec si Capitulum aut populus sit interdictus denunciatus, ideo singuli censentur denũciati.

Po-

4 Poteſt interdicere regulariter, qui poteſt excõmunicare & ſuſpẽdere: eſtq. interdictum nullum in caſib. quibus eſt nulla excõmunicatio. Capitulum autẽ, Sede vacante poteſt interdicere. *Sylu V. Interdictũ 3 nu 3 Tab V. eod num 2 Armil. nu 23. D Anton tet. de Interd num 29.* Non poteſt ab eo abſoluere Parochus.

5 Præceptum Superioris factum alicui ne celebret vſque ad certum tempus, non facit illum interdictum.

6 Interdictum poſt appellationem poſitum, non tenet.

7 Interdicitur aliquando quis pro culpa aliena, vt ciuitas pro culpa domini: & priuata perſona pro culpa ueniali propria poteſt interdici.

8 Non poteſt locus interdici pro debito pecuniario.

9 Interdictum Iuris non ad certum tẽpus, nec reſeruatum, poteſt Epiſcopus relaxare: & quiuis Prælatus, quantum ad ſubditos poteſt & Iudex à ſe poſitum ſuſpendere in totum, vel ex parte.

10 Ceſſatio à diuinis nunquam ponitur à iure.

11 Interdictis Clericis nõ includűtur Religiosi, etiamsi id quidã dicant; nec interdicto loco includűtur non culpabiles in ea causa: nec interdicto populo includuntur non doli capaces, prohibētur tamen etiam hi sepultura: nec extraneus illic habitans. Qui aũt in populo interdicto sine culpa interdicti est, potest alibi, si absit scandalum, & celebrare, & audire diuina Officia: nec interdicta tota Diœcesi, aut omnibus Ecclesijs ciuitatis, includitur Cathedralis, non enim in odiosis venit illarum nomine.

12 Interdicta Ecclesia, includűtur & cœmeterium, & sacellum coniuncta: & interdicta ciuitate, etiam suburbia ei non subiecta includuntur.

13 Religiosi debent seruare interdictum quod seruat Cathedralis, vel Parochiales omnes.

14 Prohibita interdicto diuina Officia, & Ecclesiastica sepultura, non autē benedictio mensæ, fructuum, habitus & eiusmodi, quæ non sunt diuina Officia, nec actus iurisdictionis; nec, secundum quosdã ministratio Eucharistiæ priuilegiatis

giatis ad assistendum diuinis Officijs.

15 In Ecclesia particulariter interdicta potest celebrari ad renouandũ Sacramentũ, vel dandum infirmo, clausis tamen ianuis, & dari Absolutio confitẽti, & dici Officiũ à duobus, vel tribus sine animo officiandi, id quod possunt etiam extra Ecclesiam, etiã tẽpore cessationis.

16 In loco generaliter interdicto licẽt omnia diuina Officia ianuis clausis, & extra Ecclesiam etiam dici potest Officium, exclusis interdictis, & in Ecclesia, aperta ianua priuatim à binis, vel ternis, modò interdicti non audiant nisi forte transeundo, possunt verò admitti Religiosi, & Clerici externi etiam.

17 Tempore interdicti, etiã specialis, licẽt Baptismus, Confirmatio, Absolutio pœnitentium qui non sunt in culpa interdicti, & Cõmunionis viaticum, quod cum lumine, & campanula portandum, & secundum quosdam, Communio Clericorum, & Religiosorũ, & matrimoniũ sine benedictione, nõ autem extrema Vnctio, nec ordinis ministratio, nisi Episcopus suspendat positum à se interdictũ.

18 Interdictus non poteſt eligere, nec eligi, neque vſquam poteſt celebrare, poteſt tamen orare in Eccleſia, modo ex propoſito non audiat diuina Officia.

19 Cui interdictus Eccleſię ingreſſus, poteſt ibi orare dum non celebrātur Officia, & cum celebrantur, per eam tranſire, & extra eam in Oratorio celebrare & decedens cum ſignis contritionis, in Eccleſia ſepeliri.

20 Interdictus ab Officio poteſt exercere iuriſdictionem, quæ non eſt Officium Ordinis.

21 Priuilegiatus ad audienda diuina Officia, quales Clerici, & Religioſi, poteſt ſepeliri in Eccleſia etiā ſpecialiter interdicta, ſi alia deſit, aut ea ſit propria poteſt & ad diuina admittere familiares vel domeſticos. *Vide de priu c. 11. l 6.* & qui poteſt celebrare, poteſt ſibi adiungere miniſtrum quemuis non priuilegiatū.

22 Si Sacerdos ſciēter amittit interdictum, alij nō tenētur exire: eſt autem admittenti interdictum, interdictus Eccleſiæ ingreſſus vſque ad ſatisfactionē.

23 Interdictus eſt per menſem ab ingreſſu

gressu Ecclesiæ, q excōmunicat sine monitione Canonica, & præsentibus testibus. De sent. Excomm. cap. Sacro.

24 Interdicta ipso facto Cōmunitas faciens Clericos soluere illicitas gabellas; Ecclesia uerò, cum Cōmunitas facit Episc cōprehēdi, vulnerari, aut exulare.

25 Violare interdictum, quidam negāt esse mortale, si absit contemptus, & scādalum. Caiet. in Sum. V. Interdicti violatio: & Arm. V Interdictum n 63. idque quoad laicos communiter verum cēsent Nau. c. 27. n. 187. & Sot. in 4. d. 22 q. 3. ar. 1 quoad Clericos aūt vt plurimum est mortale, quando ut Clerici uiolant.

16 In absolutione ab interdicto solēni, iuratur de non contrafaciendo.

27 Sublato interdicto, transferendi in locum sacrum alibi sepulti.

28 Tollitur interdictum in Natiuitate, Pascha, Pentecoste, Festo Corporis Christi, cū tota Octaua Assumptione, & Conceptione cum Octaua tota, à primis Vesperis vsque ad Completorium Festi inclusiue, admittunturque interdicti ad diuina Officia, & sepulturam.

Interpretatio vide Consilium Dispensatio, Lex, Pœna, Verba.

1 INterpretatio in pœnis facienda mitior, in fauoralib. amplianda, indubio facienda: vt potius valeat res, quam pereat, & quidē dubio interpretāda in partē meliorē, & benigniorē, & probabiliorē, & ea proferenti vtiliorem, & secūdū antecedentia, & sequentia & præsumēdo bonā fidē, vt in facto, vel possessione.

2 Vbi tractatur de obligatione, strictè interpretandum.

3 Masculinum in fauorabilibus, comprehendit femininum, in contractibus non comprehendit.

4 Aliquis, comprehendit etiam feminam. Alius, & Aliud, significant similia.

5 Cum lex prohibet ne quis interpretetur, non prohibet Doctores aut Tribunalia, quin possint, secūdum doctrinam communem interpretari.

6 Modicæ solemnitatis omissio non vitiat actum.

7 Edicta non prohibent opera alioqui bona, sed ea in quibus aliquod latet malum,

malum, aut periculum.

8 Non dicitur præsumere, qui probabiliter credit se bene facere.

9 Quando principale non tenet, nec accessorium. Vide glo. c. 5. de donat. inter vir. & vxor.

10 Quod est inutile, pro nullo habetur & pro non scripto, quod nō intelligitur, aut ęque bene varijs modis, ē.n. inutile.

11 Clausula vltima generalis refertur ad oīa pręcedentia, nisi ratio sit diuersa.

12 Cū dispositio finitur primo actu, si ille est nullus, vel inutilis, potest repeti.

13 Dicēs de vno, de alio negare videt.

14 In generali sermone intelligitur excepta persona loquens.

15 Vsus loquendi communis præfertur in omni materia propriæ verbi significationi.

16 Repulsus à re maiori, non censetur repulsus a minori.

17 Ritè, significat solemnitatem, Rectè, iustitiam.

18 Etsi communiter in clausula generali non veniunt requirētia speciale mādatum, quale requirunt corrigere, depo-

nere, conferre beneficia, dare dimissorias, tamen venit cum alioqui generale esset frustra: aut cum ex verbis apparet talis esse concedentis intentio.

Inuentum, vide Thesaurus.

Ira, vide Indignatio.

Irregularitas, vide Absolutio, Censura, Episcopus, Suspensio

1 IRregularitas est impedimẽtũ accipiẽdi ordines, aut acceptis vtendi. Impedit vero aliquãdo solã acceptionẽ nõ vsũ: aliquando vsum vnũ, & nõ aliũ.

2 Irregularitas non est censura, sed pœna quædam seu inhabilitas. Itaq. graues quidam Doctores comprehendi dicunt eam quæ pro delicto imponitur, nomine Absolutionis ab omnibus pœnis, sed falsò, quia in contrarium est consuetudo. *Vide Nauarr. cap* 17 *num.* 254.

3 In dubio an quis sit irregularis, sufficit Episcopi iudicium: quilibet autem in dubio facti debet se gerere pro irregulari, in dubio autem iuris, nequaquam.

4 Irregularis non est capax beneficij, nec

nec pensionis datæ in titulum beneficij: nō tamen priuatur prius acquisitis, nec impeditur ab actu Iurisdictionis, sed solum Ordinis.

5 Habilis ad aliquem vsum Ordinis, potest obtinere ad illum beneficium.

6 Ad irregularitatem ex delicto, requiritur peccatum mortale, nec incurrit ante decem annorum ætatem, secundum quosdam. Vide Censura.

7 Iterare id quod facit irregularitatem non facit nouam irregularitatem, nec celebrare in irregularitate.

8 Quidā putant ex delicto omnino occulto numquā incurri irregularitatē, quod nec probabile, neq; usu receptū ē.

9 Irregularitas ex peccato, & quæ oritur ex homicidio sine peccato, per Baptismum tollitur non autem quæ ex defectu natalium: uel ex bigamia. Tollitur uero per professionem Religionis, iuxta cuiusque priuilegia quæcūque accidit sine peccato (excepta bigamia) quātum ad omnes Ordines, non aūt quantum ad dignitatem, aut prælationem.

10 Nullus incurrit irregularitatem

ob opus quod non poteſt omittere ſine peccato ſaltem quantum ad vſum Ordinis accepti. Itaque Cōfeſſor qui monet reum vt cōfiteatur delictum, ex quo ille ad mortē condemnatur, non fit irregularis. Vide infra. Ex deformatione licita.

Irregularitas, Ex bigamia.

1 SI quis ducat duas vxores, etiam inualidè, & vtramque cognoſcat.

2 Si quis ducat ab altero corruptam eamque cognoſcat, cum ſciat fuiſſe corruptam aut id ſit notorium. Quod ſi matrimonium fuiſſet inualidū, ex alia cauſa quā profeſſionis, vel ſacri Ordinis, Nauarr. negat eſſe bigamum, alij affirmāt.

3 Si quis virginem à ſe ductam poſt adulterium à ſe notū cognoſcat, etſi quidam dicunt, etiamſi ignorans adulterā eſſe illam cognoſcat, bigamum eſſe.

4 Si quis profeſſus, vel in ſacris, vxorem ducat, & cognoſcat, cum eo tamen, ſi virginem duxit, diſpenſat Epiſcopus.

5 Omnis bigamia, excepta quarta, priuat omni priuilegio Clericali.

6 In prima non ſolet Papa diſpēſare

niſi

nisi forte ad minores Ordines, aut cum ingrediente Religionem ad sacros in 2. & 3. dispensat Episcopus, vt in susceptis iam ministre tur.

Ex corporis vitio seu defectu.

1 SI quis culpa sua a misit mẽbrũ aliqđ principale: quale nõ ẽ digitus. Quòd si res ẽ occulta dispẽsat Episcop⁹.

2 Item si quis etiam sine culpa careat mẽbro, vnde celebratio impeditur, vt si digitis careat, quibus cruces fiũt. Quod si iam est ordinatus poterit ea facere à quibus non impeditur, vt absoluere.

3 Item qui oculo aliquo caret aut vi su oculi sinistri, sic vt turpiter seu deformiter cogat ad librum verti.

4 Denique qui Episcopi iudicio non potest nisi deformiter celebrare, talis autẽ nõ cẽsetur claudus qui sine baculo potest celebrare; sed & id Episcop⁹ viderit.

5 Dispensat in prædictis solus Papa. Ad hanc irregularitatẽ pertinet etiam.

1 Si q̄s sit illegitimus ẽt occultus nisi legitimetur. Quidã tamẽ negãt occultũ

esse

esse irregularem: certe nec matri id dicẽti credere tenetur. Potest vero Episc. dispensare ad Ordines minores, & vnum beneficium Simplex, & ad vsum ordinis bona fide accepti & cum eo de quo dubitatur an sit legitimus, ut cũ exposito.

2 Si quis careat ętate ligitima ad Ordines, solusque Papa potest dispensare ut ordinetur: nam cũ ordinato ante ętatem, cum fuerit impleta ætas potest dispensare Episcopus. Ego uerò puto tunc non esse opus dispẽsatione super irregularitate, si ad illud vsque tempus Ordine non fuit usus, est enim potius suspensus talis, quàm irregularis, ob susceptũ Ordinem. Vide Suspensio. Vt cumque autem sit, sufficit Episcopi dispensatio, seu Absolutio, si delictum est occultum.

3 Si quis morbo laboret deformitaté, seu scãdalũ afferẽte in usu Ordinis ut lepra, comitiali morbo, aut sit dæmoniacus, solusque Papa dispensat. Quòd si iã ordinatus est leprosus, potest celebrare ubi non est scandalum. Qui dęmoniacus aut caducus, aut furiosus, potest, cum cessauit diu morbus, celebrare. Quidam

tamen

tamen requirunt plenam ſanitatem.

4 Hermaphroditus, qui tamen, ſi præualeat ſexus in eo virilis, poteſt diſpenſante Papa ordinari.

Ex defectu animæ.

1 QVi deeſt ſcientia requiſita à Cōcilio Tridentino, quibuſdam eſt irregularis, alijs nō eſt, modo legere ſciat, & ſcribere. Poteſt quidē in ſuſcepto ordine idiota miniſtrare diſpēsāte Epiſc.

2 Hæreticus, & hæretici fautor ſi ſit notorius aut per ſententiam condemnatus, item filius & nepos mortui cum hęreſi manifeſtè: vel cū hæreſi mortuæ filius. Vide Hæreſis. Poteſt tamē hæreticus pœnitens in ſuſcepto Ordine miniſtrare.

3 Neophytus, ſcilicet ante annos decem à conuerſione ad fidem.

Diſpenſat in prędictis Papa.

Ex deformatione licita Vide Ex illicita.

1 QVi poſt baptiſmū occidit aliquē aut mutilat (non cauſa morbi aut iuſtæ defenſionis vitæ) viuentis mēbrū habēs diſtinctū p ſe officiū ē irregularis.

Qui-

2 Quidam putant defendentem quidem se, aut patrem, aut filium, aut vxorem, non esse irregularem, esse verò qui alium quempiam defendat; alij etiam istum excusant, quod mihi magis placet, nisi faciat publica auctoritate.

3 Digitus non est membrum, nec dens, nec cartilago auris, nec testiculi (se cus est de membro genitali) nec secundū quosdam, mammilla feminę. Nec nasus. at mihi esse videntur, vt est oculus.

4 Non sufficit debilitare, nisi mutiletur. Oportet verò dedisse ad id causam propinquam, & ad deformationē directam ex natura sua: tale autem est, adiudicare morti, accusare, testificari: at tale non videtur esse, iudicem aliquē constituere, aut ei causam committere etiā criminalem: nec denunciare crimen quod non meretur deformationem: nec denunciare hæreticum, etiam si scias comburēdum: nec eum tradi ab Inquisitore brachio sæculari: nec facere opus ad quod quis tenetur Iure diuino, aut naturali, vt Cōfessor qui non vult absoluere reū, nisi fateatur crimen; aut iudicē, nisi faciat

ciat quā debet iustitiam: nec dicere malefactores dignos esse morte, aut de eo legé ferre: nec hortari in bello iusto ad occisionem, aut aliquem ad ponendam vitā pro virtute, aut volentem occidere vt potius mutilet, nec dare arma bello iusto: nec pugnare ī bello iusto etiāsi dubites an in eo aliquem occideris: nec occidere in bello, si ad id Papa misit; cēsetur enim eo ipso dispensare, nec si Clericus medeatur ægro etiā scindēdo, & ex eo si ne illius culpa moriatur, nec accusare reū, protestādo Iudici se nolle eius deformationé, etiamsi mentiatur (non est aūt protestatione opus si Iudex est Ecclesiasticus, aut crimē nō dignum pęna sanguinis) nec clamare cōtra lædenté pximū, etiamsi inde mors sequatur; est enim illud de Iure naturę, quod per positiuum non punitur, nec iuste infligere vulnus non mortale, si ex eo sequatur mors, nec vertere ægrum qui ex eo præter intentionem citius moritur, nec puerū in periculo baptizare qui ex eo citius moritur.

5 Dispensat in prędicta irregularitate Papa, & ad Ordines minores, & bene

ficium

ficium simplex Episcopus, imo, secundum quosdam, potest prorsus cum Iudice & eius ministris dispensare, sed communis opinio & praxis est in contrariũ. Fere autem soli hi in eam irregularitatem incidunt, quibus assentior.

Ex illicita.

1 QVi post baptismum, viuum hominem illicite, & cum culpa mortali occidit, aut mutilat dando etiam ad id causam propinquum vt cõsulendo, hortando, mãdando, nisi antea reuocet mandatum, quod scit, est irregularis, secus si id fecit, unde non per se secuta est mors, aut si non impediuit cũ posset, nisi teneretur ex iustitia, aut si cũ esset cum adultera deprehensus, illa a viro est occisa, aut ipse mutilatus, aut se defendendo, virum occidisset.

2 Homicidium casuale fecit irregularem, cum oritur ex peccato, & opere ex quo sequitur vt causa ex natura rei.

3 Ratihabitio post factum secuta non facit irregularem.

4 Cum multi iaciunt lapides, & nescitur

scitur quis eorum occiderit omnes censendi sunt irregulares. *Couarr. 2. p. de homicid* §. 2.

5 Qui sibi vel solos testiculos vel mẽbrum genitale abscidit, est irregularis. *cap si quis. 2 & 3. d* 50 potest Episcopus dispensare, si est occultum factum.

6 Qui iubet occidi vnũ, si occidatur alius, non est reus homicidij voluntarij.

7 Cũ homicida volũtario solus Papa dispensat. Si tamẽ est occultũ potest Episcopus ad minores & beneficiũ Simplex id enim poterat Iure antiquo, quod nõ est sublatum per Conc. Trid. In casuali etiã publico dispẽsat Episcopus quoad minores. *Couar 2 p Relect. Clem. Si furiosus* §. 3 *nu* 5 *Syl V Homic nu.* 11 *post Panorm* non verò quoad Maiores. *Sil ibid. Vide et Continebatur de Homicid. & Conc Trid. sess* 14 *c. 7 de Reform.* & in mutilatione occulta.

Ex Ordinis abusu, vide Ordo.

1 QVi, cum sit excommunicatus, ordinatur in sacris, est irregularis.

 Idem

Idemque de suspenso, & interdicto qui dam aiunt, alij negant.

Dispensat Episcopus cum ingrediente Religionem, aut si est occultum.

2 Itē qui accipit eodē die cū minori bus Ordinē sacrū (nisi excuset consuetu do) aut duos sacros. Dispēsat Episcopus vt acceptis prius uti possit, & Prælatus cū Religioso, ēt vt ad maiores ascendat.

3 Item qui ordinatus a denunciato, excommunicato, suspēso, interdicto, Simoniaco, vel hæretico, nisi excuset igno rantia, aut metus.

4 Item Clericus, qui seriò, & solemniter utitur Ordine Sacro quo caret. Dispensat vero Episcopus, ut accepto ordi ne utatur, non ut ascendat.

5 Cantans Epistolam solemniter, sed sine manipulo, non fit irregularis. *Angel. Irregularitas 1 n 38. Sylvest. verb. Irregularitas n 14 & Nauarr cap. 27. n. 242.*

6 Item qui sciens se excōicatum aut suspensum ob delictum ab habēte iurisdictionem exteriorem, aut interdictū, facit solemniter in foro exteriori actum Ordinis sacri (qualis non est prędicare,

nec

nec matrimonio assistere ut Parochum, aut exercere iurisdictionem, non est.n. proprie actus Ordinis) aut ad eum dat auctoritatẽ, nisi excuset necessitas, aut ignorantia. An uero liceat exercere Pontificalia? *Vide Suarez disp 42. sect 4. num. 14.* Quòd si quis sit suspensus solum ad tẽpus, multi censent, si celebret non fieri irregularem. *Sylu V. suspensio n. 5. & Ang. suspensio. 3. n. 1.* quod verum est si elapso dicto tempore celebret, quia solo lapsu temporis sine alia absolutione suspensio tollitur, uel si non sit vera suspensio, sed prohibitio quædam.

7 Dispensat in prædictis Papa. Nec oportet dicere in supplicatione, se sæpius in ea re peccasse; sufficit enim dicere, incurrisse irregularitatem.

Ex iterato Baptismo.

1 QVi scienter aliquem rebaptizat, aut se sinit rebaptizari. Excusat autem ignorantia, dubium, metus, grauis, defectus intentionis rebaptizandi.

2 Non incurritur irregularitas ob iteratam Confirmationem.

Ex violatione Interdicti.

1 CLericus celebrans in loco interdicto, itemque Prælatus faciẽs celebrari in sua præsentia, est irregularis: nõ habet autem locum id in cessatione à diuinis, aut in Ecclesia polluta, aut Interdicto generali non seruato à matrice Ecclesia, aut in baptizãte in Ecclesia interdicta.

Dispensat Papa ad ascendendum ad Ordinem altiorem, Episcopus vero vt ministretur in suscepto.

Ex peccato notorio.

1 QVidam putant omne peccatũ notoriũ facere irregularem, alij solã fornicationẽ: sed nec id est in vsu. Infamis quidẽ ob ingens crimen repellitur ab ordine. Dispẽsat vero Episcopus, quã quam sublata infamia nõ video opus esse dispensatione, quamdiu verò manet, non puto Episcopum posse dispensare, nisi fortè eã per sententiam auferendo.

IVDÆVS.

1 CEssante periculo, non est mortale cum Iudæo conuersari, etiam simul

mul habitando, non tamen eius medici opera vtẽdo, iuxta Constit. Greg. XIV.

2 Licet ei vendere ea quibus vtitur in cęrimonijs suis sed non ea intentione vt vtatur, nec cũ certo scitur illis abusuros. *Caie. 2 2 q. 269 ar 2. Molin. disp. 340.*

3 Iudæo non licet Christianũ seruum aut famulũ habere. Quòd si eius seruus Cristianus est, aut esse vult, sit liber.

4 Iudæi nõ sunt prohibẽdi celebrare suos ritus, aut reficere suas Synagogas.

5 Aiunt quidam, posse Principe non habentem Superiore in tẽporalibus, permittere. Iudæis vsuras, si ita expediat Reip. Licet enim permittere mala minora ad euitanda maiora, vt apparet in meretricio.

In lex, vide Iudiciales actus.

Iudicium temerarium.

1 NOn est mortale temere de aliquo iudicare, id, de quo ille nihil curat: vel de eo suspicari malũ, etiã firmiter, sed putãdo fortè esse falsũ. Quidã tamen etiã suspicionem putant posse esse aliquando mortale: quod commu-

niter non est verum.

2 Iudicare malum ex signis probabilibus, mortale non est: est aût si ex leuibus iudices malũ grande de proximo.

Iudiciales actus, vide Appellatio, Beneficium, Censura, Clericus, Denunciatio, Femina, Iuramentum.

De Iudice, & Arbitro, vide Reus.

1 IVdicem esse in propria causa licet Superiorem non habenti.

2 Quæstione orta inter Iudicem Ecclesiasticum, & sæcularem super iurisdictione, Ecclesiasticus iudicabit ad quẽ pertineat: alioqui ad quemuis Iudicem ordinariè pertinet cognoscere in dubio an sit sua iurisdictio.

3 Malefactores possunt a miserabilibus, vt viduis, & pupillis, trahi ad Iudicem Ecclesiasticum.

4 Ad Iudicem Ecclesiasticum pertinet causa matrimonialis, & an contractus sit usurarius, & an iuramentum liget, & an aliquid sit peccatũ mortale; quamquam inter sæculares potest etiã

sæcu-

ſæcularis Iudex iudicare de vſuræ iure, & facto ſecundum Couarr.

5 Pōt Iudex Eccleſiaſticus retinere ſibi pęnā pecuniariam a ſe, aut a ſtatuto impoſitam, ſed pręſtet dare in vſus pios.

6 Poteſt Iudex pœnam imponere, cum non eſt à Iure poſita.

7 Iudex in re aliqua, poteſt procedere contra impedientes.

8 Iudex inferior non pōt remittere pęnā legis, ſaltem cum pars non conſentit (ſed Princeps pōt, modò non in damnum Reip.) poteſt tñ ex cauſa minuere, ſeu moderari, (*Vide gloſ 2 q 3. Si quem, & 12 q 4 Innocens,*) & ſecūdum quoidam, etiam augere, ſed ante latam ſententiam: item ex magna cauſa facere contra legem Superioris; & omittere punitionem ſi inde ſint peiora ſecutura.

9 Iudex ſi petente parte non condemnet reum, ad expenſas tenetur illi, niſi reus iuſta de cauſa litigaſſet.

10 Iudicem quidam aiunt peccare mortaliter, ſi non uiſitet carceres, & curet prouideri pauperibus: quod mihi non improbatūr.

11 Iudex poteſt aſſumere aſſeſſorem expenſis partium.

12 Poteſt, ſi eſt conſuetudo, accipere aliquid pro ſalario, & eſculenta munera ſponte oblata, modo non ſint grandia.

13 Iudex quem ſcit innocẽtem, ſi nõ poſſit eripere, vt clam aperiendo carcerem, aut aliter, poteſt & debet iudicare ſecũdũ allegata, & probata niſi ſit Princeps; hic enim poteſt & debet eripere. Ita multi Doctores. Ego verò nõ ſatis intelligo, quomodo poſſit Iudex, nedũ debeat condemnare quem ſcit innocentẽ.

14 Iudex alibi notoriè excommunicatus, validè iudicat, vbi id ſit occultũ.

15 Iudex in lite difficili poteſt partes cogere ad compoſitionem.

16 Iudex non poteſt eſſe rei conſanguineus, nec actori ſuſpectus.

17 Clericus de conſenſu Epiſcopi poteſt litigare ſub Iudice Eccleſiaſtico nõ ſuo, & ſub ſæculari in cauſa temporali.

18 Iudex non poteſt punire eũ, à quo contra ordinẽ Iuris confeſſionẽ extorſit.

19 Iudex Eccleſiaſticus laicum à ſe condemnatum ad ſolutionem, non po-

teſt

test cogere vt soluat,nisi inuocato auxilio brachi j sæcularis,secundum Couar. ego putarim posse per Excõmunicationem,aut aliud remedium Ecclesiasticũ.

20 Iudex torquens sine sufficientibus indicijs, tenetur de damno : nec ea iei confessio valet.

21 Non potest Iudex punire ob crimen extra suum territorium factum,nisi forte suum subditum.

22 Arbiter etiam cum potestate plenissima, si lædat enormiter, potest petere reductionem ad arbitrium boni viri, etiam qui iurauit stare sententiæ, & renunciauit petitioni reductionis.

23 Laicus potest esse arbitrator in re spirituali,arbiter autem non sine Episcopi auctoritate. Arbiter enim debet sequi formam Iuris,non autem arbitrator.

De modo procedendi.

1 NOn proceditur cõtra aliquẽ sine accusatore, vel infamia, quæ est velut accusatio , nisi Princeps aliud iubeat, aut scãdalum magnum vel periculum postulet, vel alioqui Reip. bonum,

Vel

vel Communitatis, uel alicuius particu laris: æquiualet autem accusationi facti euidentia, & manifesta indicia.

2 Cũ proceditur cõtra aliquẽ per viã accusationis, requiritur semiplena ꝓbatio; cũ aũt ꝑ viã inquisitionis, infamia, uel sufficientia indicia, Iudicis arbitrio.

3 Probat semiplene unus testis omni exceptione maior.

4 Consuetudo Iudicũ procedendo non secundum oĩa requisita a iure, diu approbata, videtur obtinere vim legis.

DE TESTIBVS.

1 CVm fit inquisitio generalis de criminibus, indicanda sola notoria, aut quorum est infamia, & manifesta indicia; aut quę contra bonum cõmune, aut in damnum proximi, quod aliter non possit impediri.

2 Testis nõ tenetur respondere, nisi sciat se teneri (quamquam in dubio, si res non vergat in damnum graue alicuius, cui non præponderet dãnum Reip. præsumendum est pro Iudice) scilicet si proceditur per inquisitionem, esse pro-

batam infamiam, aut sufficientia indicia; cum per accusationem esse semiplene probatum: potest tamen, si uelit, etiam in occulto crimine testificari.

3 Nemo tenetur testificari cum suo graui damno; nec ad mandatum denunciandi, si non potest probare, secus est si iubetur esse testis; tunc enim sufficit scire esse semiplenè probatum.

4 Quando non desunt alij testes, nō tenent testificari ctiminaliter rei ascendentes uel descendentes, coniux, socer, gener, vitricus, priuignus, frater, cognatus intra quartum gradum, secundum Ius ciuile, libertus, uel patronus, uel qui est de familia rei; nec ciuiliter filius, aut vxor. Quando uerò res non potest probari nisi per certas personas, coguntur testificari etiam prædicti: item in hæresi, aut re perniciosa Reipublicę.

5 Proxeneta non potest cogi testificari de contractu in quo fuit mediator, nisi utraque pars consentiat.

6 Secreto tibi cōmissum, quod alias non sciebas, non potes prodere, nisi uergat in damnū graue alicuius, nec possit

id aliter impediri quam prodendo; nam tunc prodendum iudici legitimè interroganti, etiam si iurasses te celaturum nisi maius sit damnum rei, quàm alterius, si reueles.

7 Testificari tenetur quisq; vel denunciare, etiã nõ interrogatus ad liberandũ innocentem (si tamẽ is condemnatur ob homicidium quod scis factum ab alio, nõ teneris istũ prodere ad liberandũ illũ, sed tamen potes) item si rẽ perniciosam Reip. aliter non possit impedire.

8 Quod olim audisti, potes testificari te nescire.

9 Non legitime interrogatus potes negare te scire, subintelligendo vt teneãris prodere.

10 Testis nihil potest accipere pro veritatis testimonio, sed pro damno quod patitur: quòd si accipiat pro falsitate aut pro eo ad quod non tenetur, non tenebitur restituere. Vide Restitutio.

11 Laicus non potest esse testis contra Clericum in causa criminali, nisi in crimine notorio, aut hæresi, aut Simonia, aut læsa maiestate.

DE

DE ACCVSATIONE.

1 Accusationem debet præcedere inscriptio, & litem citatio.

2 Accusandi ius habens, non tenetur prius fraternè corr pere.

3 Accusare vix quisquam tenetur, nisi forte in graui causa Reip.

4 Accusator non potest à causa desistere cum damno Reip.

DE REO.

1 Reus non tenetur fateri crimē, nisi sciat esse semiplenè probatū.

2 Non potest interrogari dè socijs occultis, nisi in crimine nimis pernicioso, aut atroci, aut lege, aut consuetudine rationabili id concedente, aut requirente id damno alicuius, quod aliter nō possit impediri; nec sociorum relatio extorquenda tormentis, nisi sint indicia sufficientia quòd habeat socios.

3 Non tenetur quis idem suum crimen prodere, quod videat alteri ab aliquo falsò imponi, potest tamen si velit.

4 Potest quis metu torturæ podere

socium.

socium delicti, & occultũ suũ crimẽ dignum morte (etsi id quidam negant,) & crimẽ alienum sibi secreto commissum: non.n.tenetur cum tanto dolore celare.

5 Ad supplicium ductus non tenetur fateri quod male negauit, nisi alioqui graue damnum sequeretur.

6 Reus nõ est cogẽdus a cõfessore fateri crimẽ, nisi sit clarissimũ ad id teneri.

7 Reus non tenetur illa fateri, ob quæ reuelata iniustè condemnaretur: potest ergo negare, intelligendo se non fecisse sic ut teneatur prodere.

8 Torqueri non potest minor quatuordecim annis, nec grauida, nec qui est in dignitate, aut nobilis aut Doctor.

9 Reum & fugere licet satellites insequentes, & ab alio ad id iuuari, non tñ resistendo; non est autem resistere, se a prehendente excutere, etiam illum trahendo; & fugere etiam estracto carcere, & vinculis, etiamsi alij vincti sint etiam fugituri. Si tamen est iustè ad mortem damnatus, etsi potest, non tamen tenetur fugere, secus si iniustè. Cum aũt licitũ est fugere, licet alijs ad id iuuare, ni-

si lex ꝓhibeat, aut officij proprij ratio.

10 Damnatus ad solũ carcerem, non potest fugere, sc̃dm quosdã, quibus nõ assentior. Certè qui ob debita, quæ non potest, vllo modo soluere, illic tenetur, & fugere potest, & ad id iuuari ab alijs.

11 Dãnatus ad inediam, potest oblatum cibum comedere, an verò ẽt teneatur, non conuenit inter Doctores: potest quidem alius, cui ex officio non est prohibitum, ei offerre, non tamen tenetur.

12 Damnatus ad haustũ ueneni, potest bibere.

13 Potest quis puniri ex coniectura seu præsumptione certissima, ut si deprehensus sit nudus cum nuda in lecto. *Vide Thom. 4 d. 35.*

14 Reus, qui capi non potest, post sẽtentiam, potest in alieno territorio puniri, de volũtate tñ dñi saltem præsumpta.

De sententia, citatione, & appellatione.

1 SEntentia lata sine citatione rei, & copia se defendendi, est nulla, nisi euidens sit, nullam esse defensionem: itẽ

data

data in Ecclesia à iudice sæculari, nisi detur per modum voluntariæ iurisdictionis, vbi scilicet nemo se opponit: item si feratur ordine iuris non seruato, aut interueniente pecunia, nisi sit arbitri.

2 Oportet sententiam ferri sedendo, & loco publico, & honesto, & die, non nocte, & non in festo, nisi postulet necessitas, aut pietas.

3 Citationem oportet dari intra tempus conueniens, & causa expressa, & tẽpore non feriato, & loco honesto, & tuto. Citatus verò, si est impeditus, non tenetur per alium comparere.

4 Iudex, nisi sit Princeps, non potest regulariter mutare sententiam definitiuam: si tamen constet de iniustitia, restituitur condemnatus.

5 Sentẽtia iniusta, sed lata secundũ allegata, & probata nõ continẽs intolerabile errorẽ, valida est in vtroque Foro.

6 Executor sententiæ Principis iubẽtis suspẽdere absq; processu, nõ peccat.

7 Licet exequi sententiam Superioris iniquam, sed validam. *Vide de sent. Iud. deleg. c. 18.*

Sen-

8 Sententia Prælati ligat subditũ alibi existentem. Vide Excommunicatio.

9 Impediens iustæ sententiæ executioné per appellationem, tenetur de dãno & interesse.

10 Qui appellauit, non censetur damnatus.

11 Cum prohibetur appellatio, intelligitur quæ non est iusta.

12 Quilibet etiam Religiosus potest appellare à sententiæ grauamine.

13 Quilibet potest ad Papã appellare

14 Appellari potest à sententia Iudicis appellationis.

15 Appellandũ intra decé dies post sententiam; non currit auté tépus dati ad prosequendum appellationem, durante partium compositione, seu consensu.

16 Potest quisque appellare pro eo qui ducitur ad supplicium.

17 Appellatione pédente, nihil innouandum.

18 Appellatio si non potest fieri coram Iudice, fiat coram Notario, & vno saltem honesto viro.

De Aduocato, Notario seu Tabellione, & Procuratore.

1 Aduocatus publicus potest cogi per Iudicem patrocinari litiganti, accepto competente stipendio.

2 Tabellio in Foro Ecclesiastico potest esse laicus.

3 Tabellio factus Clericus, aut Religiosus non perdit officium, ipso iure: interdicitur tamen communiter vsus. *Vide Panorm. c. Sicut sine Cler. vel Monach. & Felin. in c. cum I & A. de sent. & re iudicata.*

4 Tabellio, nisi a Principe creatus, non potest extra suum territorium instrumenta conficere.

5 Tenetur Tabellio rogatus conficere instrumentum, quia id iurauit.

6 Tabellionis, cũ haberi non potest, vicem supplent duæ personæ honestæ.

7 Tenetur Tabellio de damno ex imperitia.

8 Notarius Visitatoris si nõ est de eius familia, nec habet salarium ex publico, potest aliquid accipere a visitatis, nisi statuto, aut consuetudine prohibeatur.

Pro-

9 Procurator in iudicio poteſt eſſe quis ante vigeſimumquintum annum, & in cauſis ſpiritualibus laicus.

10 Procurator non poteſt de quota paciſci.

Iuuenis.

1 IVuenẽ intelligunt Doctores, cũ loquuntur de periculo incontinentiæ, vſque ad annum quinquageſimum.

Iuramentum.

1 IVramẽta non ſunt, In mea fide, in cõſciẽtia, in fide Chriſtiani, in fide Religioſi, in veritate tantum enim ſignificatur, ita eſt, ſeu verum eſt; niſi quis intendat iurare, nam iuramentũ pendet ex intentione dicentis. *Vide Aug epi.* 89. qui iuramentum cenſet, Deus ſcit me dicere verum, & quidem, illud D. Pauli. Corã Deo, quia non mẽtior, iuramentum eſt.

2 Iurare per creaturam non referendo in Deum, ſed per ipſam, quantum poteſt, veritatem confirmando, peccatum quidem graue eſt, ſed iuramentum propriè non eſt.

3 Assuetum falsò iurare, etiam cum verum inaduertenter iurat, peccare mortaliter, quidam aiunt, alij negant.

4 Mortale est iurare te facturũ quod credis te facere non posse. Item si iures falsum, etiam sine animo iurãdi. Item si iures aliquid promittendo sine animo promittendi; ipsum enim iuramentũ se obligat etiam non habentem animum se obligandi, modo habeat animũ iurandi. Quidam tamẽ dicunt, iurantem sine animo se obligãdi, peccare quidem, sed nõ obligari; adduntque, qui non habent animum implendi, non habere promittẽdi, adeoque nec se obligandi.

5 Qui se iurat facturum peccatum veniale: peccat venialiter; si verò iurat sine animo faciendi, peccat mortaliter.

6 Non est mortale iurare se nõ facturũ quod facere melius est, nec si iures falsum quantum ad verba, sed verum quantum ad intentionem potentis iuramẽtũ, vt tempore pestis te non venire ex illo loco, subintelligendo in quo sit pestis, vt ille putat, aut non cum illo locutum, scilicet, quod ille suspicatur. Ita quidem

proba-

probabiliter: quod mihi non admodum tutum videtur, nec probarim faciendũ, nec tamen factum improbari: itemque secundum istos potes iurare Iudici te nõ fecisse, scilicet vt ille putat, & cogenti facere, quod non licet, aut non teneris, te facturum, scilicet si licebit, vel si teneberis, & extorquenti aliquid iniustè, te nescire, scilicet, sic vt illi tenearis dicere. Denique cum non teneris iurare ad mẽtem petentis, posse ad tuam. Quod alij negant, dicẽtes verba absolutè falsa non excusari illa mẽtis subintellectione. Vtrique docti, vtrique probabiliter.

7 Rem leuem iuraméto promissam non præstare, non est mortale (etsi quidã esse affirmant:) atque itidem dicẽdum si rei promissæ particula aliqua omittatur. Illud certum apud omnes, quicquid etiã leuissimum falso iuretur asserẽdo aut negando, esse mortale.

8 Qui se iurat aliquid facturũ, quod postea facere non decet, non tenetur facere, nec si iurauit alterius causa, qui fieri non vult: nisi simul ad honorem Dei iurasset; esset enim tunc velut votum

quoddam: quamquam & hic etiã, secundum quosdam, non tenetur, si ille, cuius fieri interest, relaxet obligationem; vt si quis ad Dei honorem iurasset paupercu lam ducere, illaque relaxet.

9 Fraude inductus ad iurãdũ, quã si nouisset nõ iurasset, non tenetur. At extortum vi iurm̃ de re nõ illicita, obligat, nisi per Superiorem relaxetur, aut sit de mr̃imonio contrahẽdo ex metu ad id incusso facto, qui cadat inconstantẽ virũ.

10 Iurm̃ de re imprudenti, aut indifferenti, aut melioris boni impeditiua, non obligat. id tñ postremum intelligũt quidam nisi iurasses in alicuius fauorẽ; verbi gratia, ducere aliquam: non enim potes omittere ob continentiam, sed ob Religionem, aut Sacerdotium potes. Vide Matrimonium, Sponsalia, Votum, & cap. 16. de sponf. & matrim.

11 Iurans redire ad carcerẽ, tenetur, (nisi esset iniquè detẽtus) etiam cum vitæ periculo. Quidam tamẽ etiam ad iniustum carcerem redeundum aiunt, nisi iuramentum relaxetur per Episcopum.

12 Ciuitas tenetur iuramento maiorum,

rum, nõ vi iuraméti, sed pacti, & fidelitatis: itaque si non seruet, non est periura.

13 Iurans alterius factum, tenetur solum dare operam vt fiat.

14 Iurans parere, potest appellare a grauamine iniquo.

15 Iurans facere certo tempore, si non potest, tenetur postea, nisi respectum habuerit, solum ad illud tempus.

16 Iurans non obligatur ad ea quæ non intendebat se obligare, scilicet ad ea de quibus si cogitasset, non ea intendisset in alijs quæ promittebat includere, sed exclusisset: nec etiam obligatur si id accidat, quod si fuisset iuramenti tempore, id fuisset temerarium.

17 Iurans puellæ sponsalitia, alioqui se non passuræ ab illo violari, tenetur ducere, etiamsi ficte iurasset: nisi sit admodum dispar conditio.

18 Tenetur quis iuro facto a Procuratore suo nomine ex speciali mandato.

19 Iurm confirmat contractum iure irritũ ob fauoré priuatũ, secus si irritũ est ob fauoré publicum: itaq; firmat contractum impuberis doli capacis. Quidã

tamen aiunt, iuramentum sortiri naturã actus cui adhæret, adeoque nõ facere irreuocabile, quod secundum Ius est reuocabile, vt testamentum: alij, nisi lex etiã iuratos cõtractus irritet, firmati iuramẽto. Mihi placet distinctio posita supra.

20 Iurans soluere, potest compẽsare, nisi cõtrarium intendisset, dum iurauit.

21 Iuramentum secundum contrarium primo, non obligat.

22 Iuramentum tenetur implere etiã Religionẽ ĩgressus, si potest; nisi haberet modum voti, vt cum fit ad honorẽ Dei.

23 Iuramentum de celando secreto, intelligitur nisi id alteri noceat.

24 Iuramẽtũ de seruãdo omnia statuta, ĩtelligitur si sint licita, nisi abrogẽtur.

25 Ciuitatis iuramẽtũ si maior pars nõ seruat nõ vidẽtur alij teneri; nõ enim putandi se obligasse etiam in tali casu.

26 Periurium ex se grauius est homicidio; secus est ex parte damni.

27 Potest ab infideli peti vt iuret, & iuramẽtum eius per falsos Deos recipi.

28 In dubio de validitate iuramẽti, ĩterpretabitur habens Epi auctoritatem.

Iu-

29 Iuramētū factum in alicuius fauorē, poteſt iſte relaxare, vel eius Superior.

30 Iuramentum impuberis irritatur parte cōtradicente. Vide gloſſ. 32. quæſt. 2. Mulier.

31 Pater poteſt irritare iuramentū filij habētis ſpeciem voti, vt poteſt vota; & quiſque iuramenta ſubditi facta de rebus ſibi ſubiectis.

32 Qui ex priuilegio poteſt diſpenſare i votis, vel commutare, nō propterea poteſt idipſum in iuramentis. *Vide* Nauarr. c 27 n 275.

33 Epiſcopus poteſt diſpenſare in iuramentis nō reſeruatis Papæ ex lege vel conſuetudine.

34 Iuramentum à ſe factum in Dei gloriam, poteſt quiſque commutare in rem aperte meliorem.

35 Poteſt quis vrgente neceſſitate, qua non poteſt adiri Superior, iuramentum violare credens in illa non obligari, vt ſentit Sylu. V. Iuramentum nu. 18.

36 Diſpenſatio iuramenti ſine cauſa non valet.

37 Qui iurauit non petere diſpenſa-

tionem voti, vel iuramenti, vel ea non vti, poterit rem Superiori indicare, si id ratio postulet: & si is dispensationem dederit, vti. Ex Soto.

IVRISDICTIO.

1 IVrisdictionẽ dat tacita ratihabitio.
2 Iurisdictionis cõcessio est fauorabilis, nec cẽsetur reuocata ante reuocationis notitiã. Quòd si publica est, põt eam exercere qui non est denũciatus excõicatus, aut suspensus, secundum Nauar. qđ ego intelligo quantum ad validitatem; nam quantũ ad peccatũ, qui est ab ea suspensus, nõ video quomodo possit licitè.

3 Iurisdictione delegata in aliqua causa, qui nondum cœpit vti, expirat morte delegantis ei nota, nisi aliud constet de huius voluntate.

4 Iurisdictione commissa, intelliguntur commissa omnia sine quibus non potest commode expediri.

5 Iurisdictio voluntaria, idest, quando nemo se opponit, potest vbique, & semper euerceri.

Iuspatronatus, vide Electio.

1 IVspatronatus eſſe quid ſpirituale quidam aiunt, alij negant: alij eſſe partim temporale, partim ſpirituale. Vide gloſ. 1.q.1. Quod autem, & 16.q.7. piæ, & c.16. de Iurep.

2 Id Ius ſolet ſibi reſeruare; qui prębendam inſtituit de bonis ſuis: poteſt vero in id conſentire Epiſcopus, etiam poſt factam donationem.

3 Trāſit ad hęredes, & re vēdita, aut data ī feudū, nō aūt in legatariū, niſi de conſenſu Epiſcopi; nec trāſit in confiſcatione Iudicis ſæcularis, ſed Eccleſiaſtici

4 Lex poſita a patrono in fundatione beneficij, ſed non recepta, non ſeruāda: nec ſi ſibi retineat aliquod ſeruitium in dotatione Eccleſiæ, etiam cum auctoritate Epiſcopi validum id eſt.

5 Patronus nō poteſt ſe p̄ſentare: ſed pōt ei Epiſcopus cōferre motu ꝓprio.

6 Præſentatus, ſi nō eſt idoneus, poteſt ab Epiſcopo repelli. Ex Trid. ſeſſ. 25

7 Inſtitutio ſine pręſētatione patroni non negligentis in præſentando eſt

nulla. Quòd si laicus nō præsentet intra quatuor, aut Clericus intra sex menses c. si laicus: de Iurepatr. lib. 6. a vacatione, Episcopus prouidet.

8 Patronus pauper alendus ex reditibus Ecclesiæ non necessarijs.

9 Non derogatur Iuripatronatus, nisi id specialiter dicatur: & quidem si est Rex, Dux, aut Marchio, oportet horum fieri mentionem.

LAVDEMIVM, VIDE FEVDVM.

Laus, vide Honor, Vanagloria.

Legatum, vide Bona, Hæreditas, Vsusfructus.

1 LEGATVM ad vsū piū potest Papa in alium pium conuertere, & Episcopus in magis piū ob necessitatem, & æque piū ex causa legitima, consentiente hærede, & loco pio cui fuerat relictum.

Le-

2 Legatum ad vſum profanum poteſt Princeps non habens Superiorem in temporalibus cõuertere in alium profanum, vel pium.

3 Legatũ in vsũ aliquẽ, ſi nõ poteſt impleri, poteſt Epiſcopus ĩ aliũ mutare.

4 Legare non poteſt, qui non poteſt teſtari.

5 Mutus legare nutibus poteſt.

6 Legatũ põt quis mutare dũ viuit.

7 Legato principali venire acceſſoria etiã p̃tioſiora, quidã aiũt: alij negant: certe legato lecto veniunt eius ornamenta.

8 Mortuo legatario ante legatum, nihil debetur.

9 Quod accreſcit legato viuente legante, eſt legatarij, vt legato gregi pecudes natæ, & fundo legato addita pars, vel ædificium. At acquiſitum ex legato ante aditam hæreditatem, non ei accreſcit, vt lucrum ex pecunia, vel equo.

10 Veſtes legatæ dandæ, etiamſi legans putaſſet plus aut minus valere.

11 Legatis veſtibus domi exiſtentibus, intelliguntur etiam quæ apud ſartorem.

12 Falſa demonſtratio aut cauſa non

vitiat

vitiat legatum: nec conditio quæ per legatarium fieri non potest: itaque conditio in legato, quod nubat, si non potest sine dispensatione, reijcitur tamquam impossibilis de Iure, reijcitur etiam conditio contra bonos mores.

13 Legatum tibi relictum a falso credente te suum esse filium, potes tenere.

14 Legatis omnibus bonis, intelliguntur etiam iura, & actiones.

15 Legatarius iuste possidet, etiamsi testamentum sit nullum.

16 Legari potest spurio ratione alimentorum, & dotis, sed redit legatum ad hæredes patris, at legatum naturali ad huius hæredes transit.

17 Deportatio non potest legari.

18 Alimenta danda vbi legatarius vult habitare, nisi ea legans aliud dixisset: quòd si voluit domi manere, non tenetur in aliquo seruire.

19 Legatum factum filio computandum in legitimam.

20 Legatum annuum potest peti in principio anni, nisi aliud appareat voluisse legantem.

21 Legata minuenda, ſi caſu fortuito minuatur hæreditas.

22 Peccat qui non ſoluit legata quam primũ pôt: incidit aũt in pœnas iuris, ſi pia nõ ſoluit intra ſex mẽſes à binſinuatione teſtamenti, alia verò intra annum.

23 In legatis ad pias cauſas ſufficiunt vbiq; duo teſtes, & debentur ea ẽt ante aditam hæreditatem, & hæreditate non adita: id quod etiã de alijs legatis vſus obtinuit Vide Pan. c. Relatum, de teſt. Non detrahitur aũt de legatis pijs Falcidia, niſi teſtator dixiſſet, aut hæres eſſet pius inſtitutus, nec Trebellianica.

24 Sufficit legatarium eſſe capacem legati tempore mortis teſtatoris.

25 Nato filio poſt teſtamentũ, valent legata ſi non ſunt magna, aut præſumitur teſtatorem voluiſſe vt valerent.

26 Si Legatum traditur, a teſtatore fit donatio inter viuos.

27 Legatum factum Eccleſiæ intelligitur de Parochiali, niſi aliud dicatur. Debetur autẽ Epiſcopo quarta pars legatorum Eccleſijs cauſa pietatis; conſulenda tamen in ijs recepta conſuetudo.

28 Ad legata tenentur hæredes pro-rata.

29 In legatis sub disiunctione, optio erit eius ad quem verba diriguntur, alio qui legatarij.

30 Si quis legauit scienter rem alienam, hæres emet, vel dabit æstimationem: item si ignoranter legetur personæ coniunctæ, vel causæ piæ.

31 Si rem hęredis alteri legauit; etiã ignoranter, dabit hæres, modo sint institutus in aliquo vltra legitimam.

32 Legatum puellæ vt nubat, si moritur, dabitur operi simili. Intellige iuxta Sylu. V. Legatum 1. nu. 14. Pernam cap. Nos quidem. de Testament.

33 Legatum in alterius volũtate relictum, valet, si est ad causam piam.

34 Legatum alicui si nubat, aut si habeat filios, habebit etiã professa Religionẽ: idemq; est de legato causa dotis, aut d[illegible]ationis propter nuptias, etiã si legãs cõtrarium voluerit. tenebiturque hæres in conscientia. secundum quosdam. Alij dicunt sequendam legantis mentem.

35 Conditio de nubendo in ea quæ

num-

numquam nupſit, & conſummauit, aut de nubendo arbitratu alterius in ea quæ non ſit vidua, aut de nō contrahēdo matrimoniū in eo, qui numquam contraxit reijcitur. Quòd ſi dicitur cum cōſilio talis, audiendum eſt, etſi non ſequendum.

36 Legatū cū cōditione ſi fiat Religioſus, aut Preſbiter, nō habebit, ſi nō fiat.

37 Legatum vt nubas cuidam, habebis etiamſi nubas alteri, aut ingrediaris Religionem, aut ſi per te non ſtet quin fiat, aut ille mortuus ſit.

38 Legatis mille ſi vxorē ducas, & cētum ſi fias Clericus, habebis mille ſi fias Clericus, ſecūdum quoſdam; alij negāt.

39 Legatum, vt emas veſtē habebis ētſi nō emas; ſic legatū vt poſſis nubere habebis etiam non nubens, ſi autē pro dote, dabitur, ſi nō nubas in opus ſimile.

40 Legatum vt nubas cuidam ſi voluerit, ſi primo nolit, & poſtea velit, habebis etiamſi non ducas.

41 Legatum alicui cum fuerit triginta annorum, ſi tunc mortuus ſit, dabitur eius hæredi.

42 Legatum alicui, quamdiu erit vi-

 dua,

dua, & post eius mortem tibi, si nubat, tuum est statim.

43 Legatum si castè vixerit, non amitti si nubat, alij aiunt, alij negāt. Quod si legatum si pudicè & honestè vixerit, nō amitti nisi per copulam carnalem, aiunt quidam, alij etiam per amplexus, & oscula & tactus impudicos amitti.

44 Legatis equis, vel bobus dabuntur mediocres.

45 Legatus calix intelligitur argenteus; si planeta verò, serica.

46 Legata re litigiosa, litigabitur sumptibus hæredis.

47 In legatis facienda ampla interpretatio.

48 Legatum ad piam causam, gaudet priuilegio relicti Ecclesiæ.

49 Legans creditori, in dubio videtur voluisse compensare.

50 Legatum pauperibus in communi, potest dari fabricæ Ecclesiæ pauperis.

51 Legata valent etiam sine hæredis institutione.

Legatus, vide Delegatus.

Legitima, vide Hæreditas, Parentes, Religio.

1 LEgitima, si filij plures quàm quatuor, est dimidium bonorum quę reliqua sũt solutis debitis defũcti, & impensa funeris: quòd si nõ plures, est tertia tantũ pars, atq; id est ꝙ inter omnes diuidendum necessario; est n. debitum filijs legitimis, eisq; mortuis, nepotib. legitimis. Debetur autẽ à matre etiam filijs naturalibus, non aũt spurijs. Debetur & parentibus legitimis à filijs nõ habentib. filios & fratribus ex parte patris si quis infamẽ hæredem instituat, cum illi non essent ingrati. Quòd si illis in testamẽto nihil esset relictum, esset nullũ: si autem minus legitima, supplendum.

2 Non potest filiæ tolli legitima statuto, secũdũ quosdam, sed potest statui vt sit contenta dote sufficiente modo ne enormiter lædatur. Potest verò, secundũ alios legitimo statuto minui & ex causa tolli, sed non alimenta, nec dos: & qui-

dem alicubi per primo genituram priuantur alij filij legitima.

3 Filia dotata potest petere supplemẽtum legitimæ, si ei nõ renũciauit expresse. Computanda aũt sunt omnia ei data à patre occasione matrimonij, exceptis vestib. ad vsum quotidianũ necessarijs.

4 Renunciatio legitimæ facta per metum, non firmatur iuramento.

5 Filius renuncians hæreditati etiã cum iuramẽto, potest petere supplemẽtum legitimæ: in quam tamen computãdũ, quod ex bonis patris inhoneste expẽdit, nisi præsumatur pater donasse. Supplemẽtum autem legitimę non petitum potest petere hæres etiam extraneus.

6 Legitima donata filio inter viuos, potest à patre reuocari.

7 Professus Religionem debet filio legitimam statim & pater infidelis filio facto Christiano. Vide Religio.

8 Non computatur regulariter in legitimam donatio patris ab initio valida computatur autem, secũdum quosdam, quæ morte cõfirmata, & donatio dotis, aut propter nuptias, aut pro liberatione filij

filij a pœna delicti.

9 Filij ob hæresim patris dānati priuantur legitima:non autem ob eius crimen læsæ maiestatis;secundū quosdam.

10 Non potest legitima grauari a testatore,nisi in vtilitatem filij, aut ꝑꝑ debita,aut de filij consensu: nec dos nisi in quantum legitimam excederet. Potest tamen filius prohiberi eam alienare usque ad tertiam generationem.

11 Legitima Iudicis arbitrio, & non hæredis,ex hæreditate deducenda.

Lex,vide Interpretatio, Iudiciales actus, Iuramentum, Pęna.

1 LEx humana nō obligat in cōsciētia,vbi cōstat eius rōnem,seu intentionem principalē cessare: solet autē intentio ex prooemio colligi. Cessat & obligatio cessātibus incōuenientibus ob quæ lata est.Itē si lex est inutilis:item in casu quē si legislator cogitasset,excepisset:itē si non est recepta a principio etiā ignorante id legislatore;aut non recepta est a maiore parte talium personarū de

quali excusando loquimur; sciēte Superiore, & nō cōtradicēte, ad quod sufficit bis aut ter fecisse contra legē: itē in casu scandali, aut infamiæ, aut metus cadētis inconstantē virū, aut cū occurrit casus ubi rō iudicat nō seruandā, aut cum fundatur in prçsūptione, & constat de contrario: aut cum est iniusta, aut non in bonum commune, aut afferens magnum damnum, aut cū est ualde difficile obseruare; reputatur enim in Iure impossibile.

2 Quantum, & quomodo lex obliget, petendum ex communi interpretatione, & vsu, præsertim bonorum.

3 An lex ad mortale peccatum obliget, conijciendum ex verbo præceptiuo, vel re graui, quam præcipit, uel magna pœna quam apponit.

4 Non est mortale facere contra legem in re parua, aut sine plena deliberatione, & secundum quosdam, si absit cōtemptus: sed id alij negant, & merito.

5 Cum in lege Ecclesiastica dicitur, Teneantur, vel Præcipimus, videtur esse obligatio mortalis peccati, secus si dicatur, Faciāt, vel, Dicant, vel, Ordinamus,
vel,

vel, Statuimus, vel, Mandamus, vel Iubemus: quamquam, Debet, Mandamus, Prohibemus, & Oportet, quidam putant obligare ad mortale.

6 Cũ in lege sũt multę pęnæ, quoad oẽs collectiuè sumptas, nõ habẽt locũ in ijs, in quibus nõ possunt oẽs verificari.

7 Cum in lege excipiũtur aliqui casus, intelliguntur excepti etiã qui alias Iure excipiuntur, & si materia est fauorabilis, etiam omnes similes, & quos excipi æquitas postulat.

8 Lex Papæ, & Imperatoris, nisi aliud dicãt, nõ obligãt nisi post duos mẽses a publicatione in prouincia, in qua quis est; etsi quidam putãt ligare statim scientes primam promulgationem; id quod de legibus inferiorum cõcesserim.

9 Lex prohibens non est extendẽda ad casum, in quo non est tanta rõ; lex.n. tm̃ extenditur ad suæ rationis limites: itaq; vbi eadem apertè ratio, idem ius: quod intellige cum lex ratione utitur, secus enim est si sola volũtate legislatoris.

10 Lex priuans ob peccatum re Iure possessa, intelligitur post condẽnationẽ.

11 Leges laicorũ nullam habent vim obligandi Clericos, ſi tñ non ſint contra Sacros Canones, & ſint fauorabiles, & priuilegiatiuæ, vel ipſi naturali rationi, & iuſtitiæ innitantur, ſeruandæ ab eis ſunt, vt lex de ſeruando certo iuſto pretio rerum, & ſimiles. vide Nauar. ca. 23. num. 88. & cap. 27. num. 115.

12 Approbatio Papæ habet vim conſtitutionis.

13 Cum lex præſcribit formam ſuper eo, in quo quis alioqui habet poteſtatem, actum contra legem tenet.

14 Cum lex damnat iuuantes malefactores, aut receptantes, &c. intelligit tãquam malefactores, non autem ſi ob neceſſitatem, aut pietatem.

15 Lex vetans aliquid, non comprehendit facientes bona fide.

16 Per Ius nouum non receditur ab antiquo, niſi exprimatur.

17 Lex Ciuilis tollitur conſuetudine contraria decem annorum, & ẽt Eccleſiaſtica, ſi Papa ſciens non contradicat: itemq; lex Epiſcopi, Epiſcopo non contradicẽte. Quin ẽt quæuis conſuetudo ꝑ

duos

duos, vel tres actus contrarios, sciẽte Superiore, & tolerante; legem abrogat, secundum quosdam, nisi sit contra publicam vtilitatem. Syl. V. Consuetudo. n. 9.

18 Contra legem derogantem futuræ consuetudini. potest ex causa derogari consuetudini.

19 Nulla lege tollitur cõsuetudo rõnabilis certi loci, nisi fiat eius mentio; nec statuta particularia non continentia solum Ius commune, nisi lex aliud aperte dicat. Vide cap. 1. de constitut. lib. 6.

20 Lex reuocatoria priuilegiorum non habet vim vsq; ad publicationem.

21 Lex generalis posterior limitatur per specialem priorem, quantum ad id in quo ei contrariatur; etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunque.

22 Lex sequẽs nõ tollit factũ pteritũ, etiamsi huius effectus pẽdeat ex futuro.

23 Standum est verbis legis secundũ interpretationem Iuris, etiãsi legislator extra legem dicat se aliter intellexisse. A Papa quidẽ Innocentio IV. declarante suam mẽtẽ in cõstitutione a se facta antea, recessit Hostiẽsis, & cum eo alij Doctores.

ctores. Vide lib. 6. de conceff. præb. ca. 1.

24 Standum eſt legis mente apertæ etiam contra verba: intelligitur autem mens legis ex ratione expreſſa.

25 Cum imponitur pœna mittenti epiſtolam, intelligitur, ſi perueniat.

26 Cum prohibetur ſubornatio, intelligitur alioqui mala: niſi aliud colligatur ex verbis aut ratione legis.

27 Cum dicitur, Non gaudeat, aut Amittat, non eſt poſita pœna ipſo iure.

28 Non eſt actus irritus, ſed irritandus, ſi dicitur, Non poteſt aut Non valeat: quidam tamen dicunt irritum eſſe, ſi dicitur, Non poſſit.

29 Statutũ loquẽs ſimpliciter, nõ cõprehẽdit res iuratas, nec cũ derogantur generaliter ſtatuta, intelliguntur iurata.

30 Contra ſtatutum etiam a Principe confirmatum poſſunt facere ſtatuentes, ſi eſt principaliter in eorum fauorem. Confirmatio enim habet uim priuilegij, cui poteſt renunciari.

31 Papa confirmans ſtatuta, intelligit, modo ſint conformia Iuri communi, aut ab eo non ualde aliena.

Sta-

32 Statutum Episcopi non ligat subditos extra Diœcesim delinquentes.

33 Statutum durat etiam mortuo statuente, & statutum Capituli Sede vacāte durat; donec ab Episcopo reuocetur.

LIBRI.

1 Libri, & tractatus Astrologiæ iudiciarię, Geomantię, Chiromātiæ, &c. Magię, Sortilegiorum, Augurioru͂, &c. ne legantur, sed dentur Episcopis, vel Inquisitoribus. Ex Bulla Sixti V.

LITTERÆ.

1 Litteras alienas aperire, & legere, mortale est. nisi sit scribentis Superior, aut facias sua ratihabitione, aut inaduertenter, aut contineant res parui momenti, aut habeantur pro derelictis, aut sint inimici tui, a quo times aliquid mali, aut sit Gubernator tempore belli, nec sit periculum damni magni.

Liuellum, vide Emphiteusis.

Locator, vide Conductor.

Ludus, vide Contractus, Debitum, Minor, Peccatum.

1 LVdere ludo prohibito, non est peccatum, si fiat moderatæ causa recreationis, aut alia honesta; cessat enim ratio legis.

2 Ludum fun ambulonum quidam illicitum dicunt, ob periculum mortis: alij licitum, si adeo periti, vt periculum timendum non sit.

3 Ludum agitationis taurorum licere, non obstante prohibitione Pij V. Nauar. putat, si sic fiat, ut non sit probabile periculum, quia cessat ratio legis. Ab ea quidem prohibitione Gregorius XIII. censuras abstulit positas contra permittentes, & congredientes.

4 Ludi qui fit cum peccato mortali spectator non peccat mortaliter, si peccato ipso nõ delectetur, nec illi cooperetur, & cesset scandalum. lege Anto. 3. p. tit. 8. cap. 4. §. 12. in fine. Sylu. verb. art. q. 7. Ang. ver. histrio. q. 1. Taben. Arm. eod.

Ludo-

5 Ludere aleis causa lucri magni, etiam laicis esse mortale Sylu. putat: at Nauarr. solis Clericis, ijsque, etiamsi ludo exponant bona patrimonialia.

6 Ludo prohibito acquisitum, nō est restituendum, nisi lex impediat dominij translationem, vt minori, quāquā si hic parum perdat, non est restituendū: non videtur aūt plus posse lucrari quā perdere, nisi fortè alter, sciens illum nō posse perdere, se periculo cōmittat: potest tamen quis, quod perditcū illo, illud postea lucrari ad cōpensationē, & si quod ab eo lucratus est, iterum cū illo perdat, ad nihil aliud tenetur. Sūt & qui probabiliter asserunt, ludū ab eo obtentū, non esse restituendum, de quo vide Minor.

7 Inducto ad ludum, vi, aut fraude, aut nimia importunitate, quod perdidit restituēdum secundum quosdam; quod alij de importunitate negant.

8 Qui valde excedit peritia ludendi, tenetur restituere id nescienti: secus est si vterque de altero ignorans, se periculo commisisset.

9 Cum lex concedit repetitionē ludo per-

perditi (concedit verò in ludis prohibitis) posse non solui, & solutū iā, clā accipi putant quidam cum Adriano, alij negāt saltē illud quod de clam accipiendo dictū est. Quòd si quis iurasset se nō vsurnm repetēdo legis beneficio, potest petere absolutionem à iuramento, & repetere: si vero solum promisit se soluturū, non tenetur, etsi id quidam negant.

10 Histrionum ludi non condemnandi, si modestè agant.

Luxuria, vide Peccatum.

1 Fornicatio ex genere suo est peccatum grauius furto: incestus autem grauius adulterio, etsi quidā id negant de incestu extra primum gradum.

2 Incestus dicitur cū cognatis, etiam spiritualibus, per Baptismum, aut Cōfirmationē, & affinibus. Cognatos verò intellige vsque ad quartū gradum, affines aūt, nisi sit affinitas ex copula non coniugali, quæ solū extēditur, vsque ad secundum. Cum Religionē verò professis aut ordinatis in sacris, aut in loco sacro, potius

potius est sacrilegium, etsi quidam incestum putent: cum filia autem Cõfessionis, etsi est peccatum dignum depositione, & carcere, nõ est tamen cum ea proprie, cognatio spiritualis; dicitur verò incestus per quandam similitudinem. Vide 30 q.1. Omnes & cap. Nõ debet.

3 Stuprum dicitur, si femina virgo sit, non si vir.

4 Sacrilegiũ nõ est vbi non est propriè locus sacer, etsi ibi altare forte sit.

5 Sodomia est, cum duo eiusdem sexus commiscentur, et feminæ, vel cum femina vir præpostere. Quidã vero putant variari speciem, si fiat cum cognato, aut affine, aut habente votum castitatis, aut cum coniugata, aut cum virgine, aut viri cum femina, quæ duo postrema non facilè admiserim.

6 Ad bestialitatem reducitur etiam coitus cum dæmone. Sunt autem reliquæ bestialitates eiusdem speciei.

7 Ordo grauitatis peccatorum luxuriæ est is: Bestialitas, Sodomia, Pollutio voluntaria (quæ tria dicuntur contra naturam, Incestus, Adulterium, Stu-

prum,

prum, Simplex fornicatio.

8 Pollutio inuoluntaria non eſt peccatum, nec oportet relinquere opus honeſtum, vnde ſequitur contra intentionem, niſi ſit periculum conſentiendi.

9 Pollutio in ſemiexperrecto, non eſt mortalis, quia non plenum ſeu integrum iudicium.

10 Cœptam in ſomno pollutionem non tenetur euigilans reprimere, ſufficit enim non placere.

11 Optare vt accidat in ſomnis pollutio, ad mitigationem libidinis, aut ob aliam honeſtam cauſam, mortale nõ eſt modo non detur ei cauſa, nec ob eandẽ cauſam de præterita gaudere: nec comẽdere illa vnde creditur ſecutura, modo non intendatur.

12 Delectatio de peccato carnali quę dicitur moroſa, mortale peccatũ eſt, & eiuſdem cum peccato operis ſpeciei. Vide Tho. 1.2.q 74.art.8 Sylu.verb.delectatio q.1 Non licet aũt delectari carnaliter de copula licita præterita, vel futura, vt inſurgat ſenſualis concupiſcentia, motus & delectatio ſit de motu præ-

ſenti

ſenti occaſionato ex cogitatione præteriti, vel futuri. Syluestr. ibid q. 3.

14 Oſcula & tactus libidinoſi inter non coniugatos, nec ſponſos; mortalia ſunt peccata, non autem inter coniugatos, ſi abſit periculũ pollutionis, nec inter ſponſos amplexus, & oſcula.

15 Non tenetur quis vitare alterius oſculum libidinoſum, ſi non poteſt ſine ſcandalo.

16 Quæ ab aliquo opprimitur, non tenetur ad ſui defenſionem illum lædere; an verò teneatur clamare, & reſiſtere quãtum poſſit ſine periculo vitæ aut famæ non conuenit inter Doctores: ego iis accedo, qui reſiſtendum putant. Vide Aug. 1. Ciuit. capitulo 16.

17 Poteſt & femina quæque, & mas, pro turpi corporis vſu pretium accipere, & petere, & qui promiſit, tenetur ſoluere.

MALEDICTIO.

1 MALEDICERE non optando malum, mortale non est, nec maledicere brutis animalibus, nisi quis maledicat in odium eius qui possidet.

***Mandatum**, vide Casus fortuitus, Consilium, Dispensatio, Donatio, Interpretatio, Iurisdictio Præceptum, Restitutio.*

1 MAndatum posterius regulariter non derogat priori, nisi de eo faciat mentionem, præsertim in priuilegijs, legatis, & re non integra.

2 Mandatum re integra finiri morte mandantis dicitur C. Mandati, l. Mandatum, sed casus quidam excipiuntur à Doctoribus: & quidem quod mandatur per modum constitutionis, non expirat, nec, vt ego puto, quod in gratiam alicuius. Vide supra Donatio.

MA-

1 MAnifeſtum in dubio & pęnalibus accipiendum pro notorio quidam volunt, alij pro eo quod poſſit quidem probari, ſed non ſit notorium.

2 Notorium facti in loco, aut vicinia aut Collegio, vbi ſint tamen ſaltem decem, dicitur, quod notũ eſt maiori parti illorum decem, non dicitur autem notorium, ſi oẽs non ſint decem ſaltem.

3 Notorium Iuris dicitur quod conſtat Iudicis ſententia vel clara iudiciali probatione, vel confeſſione.

4 Occultum dicitur, quod tale non eſt, etiamſi poſſit probari, & quod plenè eſt occultum, id eſt, difficile probatu: denique etiam quod quinde ſciunt, occultum dicitur. Vide glo. 2. q. 1. Manifeſta.

5 Publicum dicitur non ſolum quod notorium eſt, ſed etiam quod coram Iudice aut Notario actum.

MARTYRIVM.

1 MArtyr dicitur etiam qui pro virtute interficitur.

2 Martyrem tenetur eripere qui potest, nisi ipse id recuset.

3 Proles occisa in vtero matris saluatur illo martyrio.

Matrimonium, vide Benedictio, Debitum coniugale, Dispensatio, Episcopus Metus Parochus.

1 MAtrimonium contractum non præsente Parocho, aut Sacerdote de illius vel Episcopi licentia, nullum est: Ex Conc. Trid. sess. 24. cap. de refor. nec facit sponsalia. Ex Cong. Intellige hæc locum habere solum post triginta dies à publicatione decreti Conc. Trid. in illa Parochia. Sufficiũt verò quicunque testes, modo intelligant quid fiat, & sufficit Parochus viri vel feminæ, et in aliena Diœcesi & etsi nõ sit ipse Sacerdos & etiamsi præsens contradicat, aut vi detineatur, aut Episcopus prohibuisset, modo intelligat, quod fit, scilicet videndo vel audiendo: item sufficit Coadiutor Vicarij perpetui vel Parochi in Administratione Sacramentorum, Vicarius Parochi qui Sacramenta etiam ad tẽpus administrat, possuntque

tales non solum assistere, sed etiam dare licentiam alteri assistendi etiam cõtradicente Episcopo: & Sacerdos cui cõmittitur à Parocho omne quod ad curã Parochi pertinet, potest assistere matrimonio, sine speciali ad id mandato. Sufficit & Parochus toleratus, et alioqui excõmunicatus, aut suspẽsus, modo nõ sit ꝑ sentẽtiã priuat⁹ officio: põt ergo talis & assistere, & dare alteri assistẽdi licentiã.

2 Qui alicubi habitat nõ animo permanendi, quibusdã non videtur posse sub illo Parocho contrahere: at mihi videtur Cong Conc. aliud sentire, scilicet sufficere illic habitare dum contrahunt. Vide Parochus. Certè vagabũdi qui nullibi habent domicilium, vbique possunt cõtrahere sicut & confiteri: idemque de illis dicendum, qui, priore domicilio relicto, domiciliũ quærunt; scilicet vbi interim habitant, possunt contrahere.

3 Cum dispẽsatur in matrimonio inualido, sed cõtracto in facie Ecclesiæ, scilicet, vt supra dictum est, sufficit postea sine Parocho & testib. de nouo consentire coniuges, scientes tamẽ se posse nõ

consentire: ex Pio Quinto. Sufficit vero, cum non expedit sciri ab altero impedimentum, ei persuadere, vt de nouo consentiat, quasi nunc primũ contraheret.

4 Consensus falso credentis tenere matrimonium, alioqui non consensuri, non validat matrimonium.

5 Denunciationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere ex præsumpta Episcopi voluntate & quadam tacita commissione. Possunt quidem ex omitti volente Episc. ex causa.

6 Nec benedictionẽ omittere, nec ante eam consummare matr. est mortale. Quod si fiãt hæc sine causa, est veniale.

7 Ætas ad matrimoniũ in femina anni duodecim cõpleti, in viro quatuordecim, & ante ẽtsi sint potentes ad copulam simul: sufficit verò nicta ætas, etiãsi non possint coire: expectandũ uerò deinde vsque ad annum decimum octauũ, vt iudicet an sit perpetuũ impedimẽtum.

8 Ante dictam ætatẽ contrahere sine iusta causa, & Episcopi licentia, mortale est: nec matrimoniũ validũ, nisi sint potentes vt dictũ est, sed solũ spõsalia.

Vide c. 14. de sponſ. im pu. Nec ſequens copula facit matrimonium antea contractum impuberum validum niſi adſit conſenſus ſaltem tacitus vtriuſque.

9 Inter raptorem, & raptã etiã alia cã q̃ vt vxor ducatur, quamdiu eſt in poteſtate raptoris, nõ põt fieri validum matrimonium Ex Conc. Trid. & Cong. Conc. Requiritur vero vis facta puellæ vel eius parentib. ſub quorum poteſtate eſt ad coitum aſſequendum. Secus ſi abducatur ſine vi, vel ſi iam vxorem duxerat, vel de nuptijs tractauerat, & conſentiens abducitur vt ducatur, vel ſi non transfertur da vno loco ad alium, vel ſi inſcio patre & illa volente, abducatur.

10 Requiritur conſenſus de præſenti verbo, ſcripto, aut nutibus expreſſus.

11 Si intentio eſt de præſenti, & ita intelligitur à contrahentibus, etiamſi verba ſonent futurum, eſt matrimonium: contra vero, ſi verba de præſenti, & intentio de futuro, non eſt.

12 Sufficit alterius conſenſui p̄cedenti, & non reuocato, alterius conſenſum accedere, vt fit cum q̃s contrahit p̄ Pro

curatorē. Itaq; si quis corā Parocho nō verè cōsensit, sufficit si postea cōsentiat.

13 Credēs merito, scilicet ex sufficientibus signis, alteri dicenti se non consensisse, potest cum altero cōtrahere: nō tenetur tamen quis, nec debet credere facile alteri et iuranti se non consensisse.

14 Mutus potest contrahere, & amēs dum habet lucida interualla.

15 Matrimonium in dubio an sit legitimum, non dissoluendum, sed secundo contractum irritādum. Nec vni soli iuranti esse impedimentum, post contractum, credendum; semper enim in dubio præsumendum pro matrimonio.

16 Post matrimonium ratum, & nō consummatum, pōt quis Religionē intrare; eoque profitente, potest alter cum quo voluerit contrahere. Posse verò Papam in rato dispensare, etsi quidam negant, alij probabilius affirmant.

17 Qui consummauit inuitus, an possit Religionem ingredi, non cōuenit inter Doctores: mihi melius videntur dicere qui negāt, nisi forte ante bimestre datum ad deliberādum inuitus esset ab al-

tero coniuge oppressus.

18 Ad consummationē requiritur viri seminatio intra vas, etsi id non rūpat.

19 Si alter coniugum cōsentiat, & cōtinētiā voueat: vel Religionē ingrediatur, potest alter Religionē ingredi, vel Ordinem accipere. Non debet quidē id fieri sine Episcopi auctoritate; sed sine ea tñ factū, tenēt. Vide gl. 27.q.1. Si vir.

20 Non pōt cōiugatus cum altero cōtrahere, nisi certus de morte coniugis. *Vide c 19 de spōsa, & mat. & c 2 de sec. nup.* Quòd si est fama sufficiens, aut probabilia argumenta excusatur qui facit, fiūtque filij legitimi.

21 In dubio an prior viuat, non separandum matrimonium, forte n. est mortuus & validum ē. Iudicis vero arbitrio relinquitur, an mors prioris satis probetur, vt quis possit secundo contrahere.

22 Bona fide coniugati, non sunt admonendi impedimenti à Parocho, vel Confessore, quando probabiliter timeri potest magnum damnum.

23 Cum præcipitur reuelari, impedimētum matrimoniū cōtrahendi, ē̄t se-

cretũ debes reuelare, si nõ possis aliter impedire (sufficit n. vnus testis ad impediẽdũ) nisi ex reuelatione timeatur magnũ scãdalũ. Quidã tñ putant crimẽ occultũ tacendũ. Ego potius dicerẽ tacẽdum, si illi bona fide contrahant, impedimentum nescientes: & quidẽ qui putat non profuturũ, non debet reuelare.

24 Confessio coniugum probat inter eos matrimonium.

25 Contrahere principaliter matrimoniũ ob pulchritudinem, aut diuitias non est mortale, nec contrahere inuitis parentibus, si absit scandalum.

26 Corrupta nubens ei, qui si sciret non esse virginem, non eam duceret, non peccat mortaliter.

27 Cõpulsus à Iudice aut alio quopiã habitare cum vxore illegit. aliò migret.

28 Tenet vxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conuentũ, & ipse nõ cogeret aliqua necessitate migrare, aut nisi ĩsciens vagabũdũ duxisset, aut si ipse vellet ĩhoneste vagari, aut cũ periculo animę uel corporis, uel post matrimoniũ factus esset vagabũdus, itẽ

secun-

ſecundũ quoſdã, ſi eſſet bãnitus, aut excõmunicatus: ꝙ non facilè admiſerim.

19 Vxor ſi viro nõ obedit in re honeſta et magni momẽti peccat mortaliter.

30 Vir vxorem põt leuiter verberare cauſa correctionis, atrociter nõ poteſt.

31 Poteſt vxor viro bona diſſipante prodigè, aut ludis, ea abſcondere, & ei negare.

32 In fauoralibus nomine maritatæ venit etiam ſponſa de futuro, & nomine uxoris quæ contraxit; in odioſis uerò ſolum quæ conſummauit.

Matrimonij impedimenta, non dirimentia tamen.

1 PRohibitio Epiſcopi uel Parochi: contra quam facere mortale quidam putant; alij ueniale cenſent.

2 Tempus ab Aduentu uſque ad Epiphaniam incluſiue, & à die Cinerũ uſq; ad Octauam Paſchæ; quo tempore nõ licet benedictio nuptialis, nec cõuiuium, nec ad domum traductio. At ſine his matrimonium contrahere licet, & conſummare: etſi conſummare quidam negant licere, niſi cum rite eſt benedictum.

Spon-

3 Sponsalia cum altera, non rite dirempta.

4 Affinitas contracta per catechismũ inter respondentem, & catechizatũ: sed sublata est per Concilium Tridentinũ.

5 Votum castitatis, vel Religionis.

6 Vxoricidium, nisi esset in adulterio deprehensa: quidam tamen etiam tũ impedire aiunt. Sunt & qui putent etiã viricidium, quod alij negant.

7 Incestus cũ vxoris viuẽtis cõsanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

8 Vi accipere alienam sponsam.

9 Conuictum esse in iudicio, Sacerdotem occidisse.

10 Solemnem agere pœnitentiam, dum agitur.

11 Fieri patrinum filij, ne possit vxor petere debitum.

Potest in prædictis Episcopus dispensare, cum est periculum incontinentiæ.

Non debet autem Episcopus, nisi vrgente causa concedere tempore prohibito nuptiarum celebrationem, nec tunc etiam cum populi frequentia.

Impedimenta dirimentia, vide Episcopus.

1 ERror scilicet cũ creditur esse persona, q̃ nõ est (secus est si erretur in personæ qualitate, vt diuitijs, aut nobilitate) aut à libero credatur esse liber qui seruus est. Quòd si error qualitatis ad errorẽ psonæ pertineret, dirimeret: vt si intẽdebat cũ primogenito cõtrahere, cũ talis nõ sit, sed secũdus aut terti⁹.

Si liber seruum ducat domino præsente, & tacente seruitutem, fit ille liber, & tenet matrimonium.

Si dominus dicat ancillam propriam hoc ipso facere liberam alij aiunt, alij negant, & quidem probabilius.

Cum seruo inuito eius domino potest contrahere & seruus, & liber.

Non potest quidẽ dñs prohibere, sed nõ tenetur cõsentire, ne sibi præiudicet.

Dñs cõsentiens in serui matrimoniũ, tenetur permittere, vt cohabitẽt, quã tũ opus est ad reddendũ debitũ. Quòd si illo inuito seruus cõtraxit, cæteris parib. magis domino tenetur quã vxori (in dubio vero fauẽdũ matrimonio, præferri m

si sit periculũ incontinentiæ:)potest verò ét tunc seruũ vendere,si compellitur ad id causa aliqua;tenebiturq. vxor libera seruũ sequi,si pōt sine graui dāno.

Serua ducta à libero per errorem,sed volente postea consentire non tenetur consentire:quidam tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

2 Conditio si sit contra substantiam contractus,vt cōtra perpetuitatem matrimonij,aut fidē, & vterque cōsentiat: verbi gratia, Cōtraho tecum ea lege, vt adulterio victum quæras,vel, vt non simul viuamus,vel,vt debitum nō reddas aut vt nō reddam, vel,vt cōceptio impediatur, vel , vt proles non educetur. Quod si talis conditio apponatur iam contracto matrimonio, nō illud irritat.

Cōditio perpetuo continendi,nō dirimit, secundum quosdam , secundum alios dirimit. Quod tenendũ est cũ cōmuni sententia: est n. cōditio destruens naturā cōtractus matrimonialis, in quo debet alter in alterius corpus ius acquirere. Sot.d.29.q.2.art.4. Couarr.2.part. de matr.in cap.2.§.1.nu 3.

Con-

Conditio turpis, aut impossibilis, habetur pro non adiecta. Quidam tñ dicunt, quæcunque conditio addatur, si desit consensus, nihil fieri, & si adsit, tenere: q̄ mihi probat, modo nō sit cōditio quæ Iure ipso irritet, vt supradictū est.

Si verbis de præsenti addatur conditio de futuro, cum impletur non fit matrimonium, sed sponsalia.

Cōditio, Si pater consenserit, quē nescit esse mortuum, non impedit, quia significatur si non resistat, si aūt sciebat esse mortuum, quidam dicunt impedire, alij habendum pro non adiecta, ego rē pēdere puto ex intentione dicentis.

3 Votum scilicet solemne Religionis, vel Ordinis sacri.

Contrahentem post votum castitatis aut suscipiendi Ordinis sacri, teneri, antequam consummet, implere votū suū, cum adhuc possit intrando Religionem alij negant alij probabilius affirmant, peccareque ideo cum quando prima vice consummat, etiam si non petat, sed reddat. Sylu. matrim. 7. q. 5. §. secundum Nauar. cap. 22. n. 1. 73.

Co-

4 Cognatio carnalis vsque ad quartum gradum cõsanguinitatis inclusiue. Quòd si alter sit in tertio, & alter in quinto, possunt cõtrahere, habetur n ra tio remotioris. Quòd si alter sit in quarto, alter in tertio, & exprimatur in supplicatione tantum quartus, sufficit ad valorem dispensationis; obtinendæ tamen sunt postea litteræ declaratoriæ super gradu propinquiore iuxta stylum Curiæ Romanæ, & Constitutionem Pij V. 24. quæ incipit: Sanctissimus.

Quoto gradu distant personæ à communi stipite, tot & inter se distãt, quòd si inæqualiter, quoto remotior. Sunt verò tot gradus in linea, quot personæ, dẽpta prima, idest, stipite; id quod ẽt in Iure Ciuili obseruatur in ascendentib. & descẽdentib. at inter collaterales, cũ distant ęqualiter duplicantur gradus secundum Ius Ciuile, respectu Canonici, cum autem inæqualiter, tot sunt gradus, quot personæ, dempto stipite.

Cum parẽtib. Iure diuino prohibitũ matrimoniũ, idq; solũ; secundum quosdam; secundum alios ẽt cum fratribus;

alijs

alis ét cũ nouerca,& auo,& oĩbus aſcẽdentibus,& deſcẽdentibus,& cum illorum ſororibus,& vxoribus. Ego cũ alijs puto poſſe Papam diſpenſare cum omnibus,exceptis parẽtibus,& fratribus.

Poteſt filius Petri ex alia vxore ducere filiam vxoris eius ex altero viro.

Infideles conuerſi poſſunt manere in gradibus prohibitis ſola lege humana, niſi eſſent in gradibus ſua lege matrimonium irritantibus coniugati: in ijs enim opus eſſet de nouo contrahere. Vide Cultus diſparitas.

5 Cognatio ſpiritualis, ſ. inter baptizantem, vel confirmantem, & tenẽtes ex vna parte,& baptizatum, vel confirmatum eiuſque parentes ex altera: nec vltra deſignatos ad tenendum, alij tangentes contrahunt cognationem. Quòd ſi nulli deſignẽtur, omnes tangentes ſeu tenentes dum baptizatur, vel de fonte leuatur, contragunt; itemq; quotquot Parochus ad tenẽdũ deſignauit, ſi teneant.

Cognationes aliæ ſpirituales, q̃ olim in Baptiſmo, aut Confirmatione contractæ erant, ſublatæ ſunt per Conc. Trid.

Etiam in Baptiſmo dato ĩ neceſſitate contrahitur dicta cognatio, non autem ĩ Baptiſmo ſolenni iam antea baptizati.

Si pater ĩ neceſſitate filium baptizet, poteſt debitum ab vxore petere: alioqui cognatio hæc ſupueniens matrimonio, debiti petitioné impedit in eo qui fecit (niſi feciſſet neceſſitate, aut ignorãtia Iuris, vel facti) diſpenſat tamé Epiſcopus.

Cum non baptizato non contrahitur cognatio: etſi id quidam affirmant.

Non confirmatum contrahere in Confirmatione cognationem, alij aiunt, alij negant minus probabiliter.

Sufficit ad contrahendam cognationé tangere ſolum linteũ, oportet vero tãgere intentione faciendi quod ſolét patrini poteſt & quis tenere nó tangendo, vt infantem in diſco. vel aſſiſtendo tamquã ſuſceptor dum baptizatur, vel leuatur.

Poteſt quis tenere filium eius qui ſuũ tenuit, & vir vxorq; eũdé, ſed nó decet.

Cum quis per procuratorem tenet, ipſe contrahit cognationem, non procurator, poteſt auté eſſe procurator viri mulier, & mulieris vir. Ex Cong. Conc.

Co-

6 Cognatio legalis, scilicet īter adoptantē & adoptatū, huiusque descēdētes vsque ad quartū gradū, & īter adoptatū quādiu nō est emācipātus, & adoptantis filios legitimos dū sunt in patris postea te, & īter vxorē adoptātis, & adoptatū, & inter huius vxorem, & adoptantem.

Mortuo adoptante, inter huius filios legitimos, & adoptatum, nullum est impedimentum.

Duo adoptati possunt inter se contrahere.

Episcopus potest dispēsare in iam cōtracto, secundum quosdam.

7 Crimen. Primo. si vtrisque opera occidatur alter ipsorū coniux vt possint contrahere: secus si alterius tantū opera occidatur, etiā ad illum finē; modo adulterium ab vtroque notum non interueniat: aut si alia intentione etiam interueniēte adulterio occidatur etiā ab vtroq; aut solū ratificetur, modò non præcesserit iussio, aut consilium. Putant verò qui dam si vir vxorē occidat, vt ducat adulterā, dirimi, nō autē si vxor occidat virū: sed & id alij Affirmat. Vide 31. q. 1. Si qs

viuente. Secūdo, si adulter ante vel post contractum contrahat cum adultero valide coniugato, aut ei promittit non deceptoriè seu fictè añ vel post adulteriū, contracturū post morté coniugis: oportet autem adulterium esse vtrique notum, & promissioné ab altero acceptari.

8 Cultus disparitas, scilicet cum non baptizato, matrimonium nullum est. Valida tamen sunt sponsalia cum conditione si baptizetur.

Conuersus ad fidem, si coniux infidelis monitus non vult conuerti, pōt contrahere matrimonium, vel fieri Religiosus, vel accipere Ordinem sacrū. Quamquam prius matrimonium non dissoluitur nisi per secundum fidelis matrimonium, vel professionem Religionis. Si tamen est ordinatus, non restituitur infideli conuerso. Quidam tamen sentiunt dissolui simul ac infidelis non vult cum fideli habitare, aut non sine Dei iniuria.

Si infidelis conuertitur, non est opus nouo consensu ad matrimonium.

Si conuersus habeat multas vxores: eæque omnes conuertantur, solā potest

re-

retinere quam primo legitimè duxerat.

Conuersum sequuntur filij non adulti: in dubio autem de vsu rationis, iudicandum in fauorem fidei. Conuersus autẽ filius gaudet hęreditate, & vxor dote.

Mortale est cum hæretico contrahere, nisi esset spes certa conuersionis.

9 Vis, s. illata ad contrahendum, irritat matrimonium factum metu cadente in constantem virum (nec firmatur consensu, aut iure aut colpa duráte metu:) talis verò est metus carceris, vel flagellorum, aut magni damni; non est autem talis qui a Superiore iustè incutitur, aut si quis contrahat vt euadat legitimam pœnam mortis, aut ducat filiam medici nolentis alioqui mederi.

Qui timore contrahit, sciens esse inualidum matrimonium, non peccat, timore excusatus.

10 Ordo, scilicet sacer. Quòd si quis iam coniugatus ordinetur sine consensu vxoris, nec poterit vti Ordine, nec debitum petere, nec ad superiorem Ordinẽ ascendere, nisi Religioné professus. Nõ potest autem profiteri, si erat cõsumma-

tum, nisi vxore consentiente. Et castitatem vouente iuxta cap. cum sis. de conuers coniugat.

11 Ligamen, scilicet coniugij.

Qui contraxit falsò credens coniugem viuere, cum intentione contrahēdi quantum posset, validè contraxit.

Quæ ex probabili causa firmiter credit virum mortuum, si nubit, excusatur.

12 Honestas, scilicet, si cōtrahatur cū cognato etiam in quarto gradu coniugis prioris, etiā per ratum solū cōiugiū nisi illud coniugiū esset inualidū, & occultū, aut manifestum esset fuisse inualidū: itē si contrahatur cū cognato in primo gradu sponsi de futuro, nisi spōsalia fuissent inualida, aut soluta de cōmuni cōsensu.

Potest in iam contracto dispēsare Episcopus, secundum quosdam, si nō possit facilè adiri Papa Propter legitimum impedimētum, dummodo matrimoniū sit publicum, & impedimentum occultum. Nauarr. c. 22. nu. 85. cum Angel. & Sylu.

13 Affinitas scilicet cum affine vsque ad quartum gradum inclusiuè, quòd si est affinitas ex fornicatione vsque ad secundum

cundum solum.

Affinitas cõtrahitur cũ eo, cuius quis consanguineo est copulatus, eodem que gradu quo erat ille cõsanguineus: requiritur verò in copula seminatio viri intra vas feminæ.

Cum bona fide contracto per ignorantiam consanguinitatis, potest secundum quosdam, Episcopus dispensare, si Papa non possit facilè adiri, propter legitimũ impedimentum, si tamen, vt supradictũ est, matrimonium sit publicum, & impedimentum occultum.

14 Impotẽtia, scilicet seminãdi intra vas vel in ore vasis. Quidam tamẽ aiunt sufficere copula potẽtiam, etiam si desit seminatio. Certè valde senes cõtrahere solent: oppositum determinauit Sixtus V. noua const. ann. 1587. die 7. Iunij.

Impotentia, quæ non potest tolli sine miraculo, aut peccato aut vitę periculo, secus si orationibus, aut exorcismis, aut cum potest adhiberi remedium per ætatem, aut artem, sine graui periculo.

In maleficio, & impotentia quæ speratur, posse tolli, datur triennium ad ex-

plorandum an poſſit copulari, quòd ſi non ſperatur, ſtatim ſeparandi.

Quæ ſimpliciter eſt impotens reſpectu vnius, non eſt illi reddenda, ſi deprehendatur cum altero eſſe potens.

Quæ ſine periculo vitæ poteſt concipere, etiamſi ſine eo non poſſit parere, non cenſetur impotens.

Scienter contractum cum impotente tenere alij aiunt, alij meritò negant; tales certè ſeparandi non ſunt, ſed debent ab impudicis actibus abſtinere.

Cum dubium eſt præceſſeritne impotentia contractum, vel an ſit ſecuta, quidam putant dirimendum, quibus aſſentior, credendum enim præceſſiſſe, etſi id quidam negent.

Medicus, vide Infirmus.

1 MEdicus non poteſt Doctoratus gradũ accipere, aut facultatem medicandi niſi iuret coram Notario, & teſtibus ſe ſeruaturum decretum Pij V. de admonẽdo ſtatim ęgro Confeſſionis; quam ſi ille non faciat, de non viſitando tertio die, niſi differret de conſilio Confeſſoris. Ex Pij Quinti Bulla.

Medi-

2 Medicus tenetur pauperẽ, & gratis curare, & ei soluere necessariam medicinam, si potest.

3 Medicis non debet Iudex negare suspensum ad Anatomiam.

4 Medicus pretium accipiẽs immodicum, tenetur restituere, vt qui plus iusto aliquid vendit.

Mendacium, vide Iuramentum.

1 MEndacium officiosum etiam in iudicio veniale peccatum est: item quod fit in re parua etiam in Confessione, etiamsi id quidam negent, dicentes esse mortale.

2 Mentiri in Concione in pertinentibus ad doctrinam, quidam aiunt semper esse mortale, alij non semper: quod intelli ge, si sit materia leuis.

3 Petenti quæ ei reddisti, potes negare te accepisse, s. sic vt ei debeas nunc, & petenti totum, cum solũ partem debeas negare te debere, scilicet quantũ petit.

4 Quidam dicunt eum qui non tenetur respondere ad intẽtionem rogantis; posse respondere aliquid subintelligendo, vt non esse, scilicet ita, vt dicere ei

teneatur, vel se non habere, scilicet vt ei det. At alij id non admittunt.

Metus, vide Contractus.

1 Metus iustus, seu cadẽs in cõstãtẽ virũ, est, quo probabiliter quis sibi aut suis timet graue malũ; excusatque feminam minor metus, quam virũ.

2 Metus iustus excusat à peccato mortali: in lege humana, & in ijs quæ requirũt cõsensũ liberũ, vt voto, & matrimonio: tollit obligationẽ, cum ab aliquo ad hæc facienda incutitur. Quidam tamen putant in voto manere obligationem, si quis habuit animum se obligãdi, vt manet in iuramento.

3 Quicunque metus, etiã minor iusto est causa prĩcipalis actus sine qua nõ fieret, illũ annullat coram Deo, vt promissionem, votum, & matrimoniũ, secundũ quosdam, quod mihi nõ videtur tutum.

4 Qui iustè metum incutit, non dicitur vim facere, vt ideo cõtractus debeat censeri nullus.

Miles, vide Bellum.

Minor, vide Contractus.

1 MInoris tutela durat vſque ad pubertatem: inde vſque ad vigeſimumquintum annũ completum ſub curatore eſt. Quòd ſi non habet curatoré, geſta per eum valent.

2 Minor ingreſſus Religionem poteſt bona ſua alienare, velut enim moritur, modo ſit doli capax: nam ante ſepténium nulla eius obligatio valet.

3 Minor poteſt aliũ obligare ad ſui utilitaté, & pubertati proximus, poteſt ſe alteri obligare cũ tutoris auctoritate.

4 Contractui à ſe facto cũ aliquo, vt emptionis, aut vẽditionis, poteſt ſtare ſi velit, & tunc alter tenebitur: ſed poterit is etiam exigere auctoritatem tutoris & ſi opus ſit, etiam iudicis, cum ille non vult ſtare, verbi gratia, vt ſoluat quod emit, aut reddat.

5 Minor ex contractu facto ſine auctoritate tutoris, aut curatoris, non manet obligatus ciuiliter, niſi in quantum factus eſt locupletior, aut dolo eſt vſus;

maneт

manet tamen obligatio naturalis: itaq; ex contractu cum eo oneroso, vt qui ei vendidit, aut ab eo ludo est lucratus, nõ tenetur restituere vsq; ad condemnationem Iudicis, si nulla est vsus iniustitia.

6 Minor, in spiritualibus agit vt maior, itaque tenet renunciatio ab eo facta beneficij.

7 Minor lęsus potest p̄ quadrienniũ post vigesimũ quintũ annũ petere restitutionẽ, nisi scienter cõtrarium iurasset.

8 Minor ante vigesimum annũ non potest accusare, nisi ob sui aut suorũ iniuriam, nec ante vigesimumquintũ esse procurator in iudicialibus, nec ante decimumseptimum in extraiudicialibus.

9 Minori, nisi detur tutor a testatore, datur a lege. 1. loco auus, 2. mater, si velit hæc, 3. auia, si velit, 4 propinquior cognatione mas, 5. aliquis a Iudice.

10 Spurio non datur a lege tutor, pr̃, aut mater, sed a Iudice naturali datur.

11 Tutor nõ potest esse minor viginti quinq; annis, nisi fortè mater, nec Religiosus, nec fęmina, nisi mater, aut auia, nec Clericus in sacris, si non vult, nec

Episcopus, nisi miserabilium. Horũ verò tutelam recipere tenentur, & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego de Religiosis in vniuersum non admitto.

12 Acquisita per tutorem ex rebus pupilli, sunt pupilli.

Missa. uide Altare, Episcopus, Excommunicatio, Irregularitas, Parochus, Residentia

1 Hostiam oportet ex tritico confici: certè in alia specie frumenti consecrare non licet. An verò factum teneat, non conuenit inter Doctores.

2 Potest in necessitate consecrari musto expresso ex vuis.

3 Cõgelati vini consecrationẽ tenere quidam aiunt; alij negant. ego validã puto, est. n. vinum et cum est congelatũ.

4 Secũdum aliquos est etiam panis qui ex aqua nõ naturali fit, quem proinde putant idoneum consecrationi. Sed communis sententia est contraria.

4 Sufficiunt quidem ad consecrationem vini hæc sola verba. Hic est calix sanguinis mei: vel: Hic est sãguis meus.

Sed

Sed non licet alia eiuſdem formæ, quæ ſunt in Eccleſiæ vſu, omittere.

6 In dubio probabili quod defuerit aliquid ad conſecrationem neceſſarium, poteſt etiam poſt longam moram repeti forma conſecrationis ſub cõditione mẽtali, ſi non eſt conſecratum.

7 Præter corporal a, adhibenda lintea duo; quamquã vnum ſufficit, ſi ſit duplicatum. Poteſt, & quis, ſecũdum quoſdã, in neceſſitate vti profanis linteis, eaque poſtea reddere Domino ſuo vtenda.

8 Calicem & patenam oportet ſaltem ex ſtanno eſſe, aut plumbo.

9 Poteſt quis vti ſtola pro cingulo, & manipulo pro ſtola.

10 Cingulũ nõ eſt neceſſe, eſſe benedictum *ſecundũ Rich. & Scot. apud Nau. c. 15. n.* 84. nec linteum quo calix operitur.

11 Ex duplicata ſtola, vel caſula, ſeu planeta poſſunt fieri duæ, & ex ſtola cingulum; ſine alia benedictione.

12 Cingulum fractum poteſt necti, ſi pars altera non ſufficit.

13 Nec ob vitandam mortem quidã aiunt celebrandum ſine veſtibus ſacris,

aut libro: at melius alij, Ecclesiam non obligare cum tanto periculo.

14 Omittenda quidē Missa etiam n necessitate, si non potest ritè peragi.

15 Celebrare sine calceamētis, si absit cōtēptus, non est mortale; est autem si celebretur corporalibus valdè immundis.

16 Corporalia lauant Diaconi, vel Subdiaconi, itéque purificatoria, & prima absolutio in piscinā mittitur, semel verò ita lota, possunt tradi Monialibus iterum lauanda & reficienda.

17 Potest quis ex causa operto capite celebrare, vel amictu, vel pileolo; saltem vsque ad consecrationem, vitandum tamen scandalum, & debet fieri de licētia Episcopi. Vide c. Nullus de cons. d. 1.

18 Non licet Missam celebrare sine ministro, iuxta Rubricam Missalis, & Ecclesiæ consuetudinem.

19 Super mare aut fluuiū, si timetur sanguinis effusio, celebrare non licet, si non timetur, putarim licere: sed stādum erit consuetudini receptæ.

20 Licet in necessitate extra Ecclesiā celebrare sine Episcopi licētia, vt si quis

sit

sit in itinere, aut Ecclesia populum non capiat, nec id prohibetur per Cõc. Trid. Nau. c. 25. n. 82. Extra necessitatem verò si fiat, & absit contemptus, & scandalum, nõ est mortale. Potest quidem Episcopus dare licentiam celebrandi in Capella domus priuatæ, & sub dio.

21 Cœptum sacrum, potest ex causa omitti, & ab initio repeti, nisi esset iam facta oblatio.

22 Non est mortale celebrare ante dictum Matutinum, etsi quidam putant solam grauem necessitatem excusare a mortali: certè quem morbus impedit dicere Officium, potest celebrare.

23 Celebrare in Parasceue non licet, etsi quidam licere putent in die Cœnæ, licet, & Sabbato Sancto.

24 Eodẽ die potest quis plures Missas dicere ob populi necessitatem, & cũ causa honesta postulat, vt cum aduenit qui Missã in festo nõ audiuit. Vide de celeb. Miss. c. 3. Explicationem vide apud Syl. V. Missam, n. 7. & Nauar. c. 5. n. 88.

25 Pollutio inuoluntaria non impedit celebrationẽ eo die: pollutus autem

volun-

voluntariè, si post confessionem celebret, peccat, sed non mortaliter.

16 Irregularis celebrans ob iustũ metum excusatur, itemque excommunicatus, nec tunc fit irregularis. Dicũt & quidam, non ieiunum posse ad vitandũ scandalum celebrare: de quo vide infra: id enim admiserim cœpta iam Missa.

27 Non licet ante auroram notabiliter; & post meridiẽ Missam celebrare sine dispẽsatione: Ita Rubricæ Missalis, & Ecclesiæ consuetudo. Licet tamen secundũ mentem Anton. Sylu. & Angel. propter necessitatem communicandi ægrotũ morti proximum de Licẽtia Episcopi, vel etiã sine ea, vt vult Nauar. c. 25 nu. 85.

28 Qui consecrat duas hostias putans vnam, vtramque consecrat, intendit enim consecrare quod habet in manu.

29 Acceptæ particulæ vt consecrentur, etiamsi in consecratione de eis nihil cogitetur, sunt verè consecratæ, ob virtualem intentionem.

30 Qui aduertit hostiam consecratam esse corruptã, aliam consecret, incipiẽdo à, Qui pridie, &c. vsque ad, Simili modo,

&c.exclusiue, deinde ad locũ transeat quo peruenerat, eãdemq; illã hostiã corruptã sumat post sumptum calicẽ, vel seruet.

31 Qui sũpta hostia deprehẽdit aquã esse pro vino posita in calice, si in loco publico est, infũdat vinũ veluti ad ablutionẽ, & clam cõsecret, & sumat, quòd si in priuato nouã hostiam etiam sumat, & cõsecret, incipiendo a, Qui pridie, &c. Aqua verò mittatur in piscinam quæ solet esse prope altare. Quòd si quis pergat in Missa, & ista ex ignorantia vel perturbatione omittat, non peccat mortalitèr.

32 Qui cœpta Missa recordatur se nõ esse ieiunũ, pergat, si alioqui sequeretur scandalum, itemq; si se tunc aduertit esse irregularem, aut excommunicatum: nec ideò fiet irregularis. Quod si aduertit se esse in peccato mortali, conteratur, nec Missam omittat etiãsi possit sine scandalo: debet tamen illud confiteri ante Secretã si possit sine scandalo. Nauar.c.25.nu.76. Vel quãprimum commode poterit Concil.Trid.sess.13.cap.7.

33 Si venenum sit in vino consecrato, aliud consecretur, & illud stupa collectũ

&

& ſiccatum comburatur & cineres in piſcinam mittantur.

34 Hoſtia ab animali comeſta, ſi poteſt extrahi, ſeruetur donec corrumpatur, animal verò comburatur, & in piſcinam cineres mittantur, itidemque videtur faciendum ſi quis euomat Euchariſtiam.

35 Si hoſtia calici hæret, aut palato, toties adhibeatur ablutio, donec deglutiatur.

36 Poſt ablutionem ſi apparent reliquiæ aut particulæ conſecratæ, quæ non poſſint facilè aſſeruari, ſumi poſſunt a Sacerdote, dum adhuc eſt in altari.

37 Si ſanguis cadat ſuper tabulam, lambatur hæc, & radatur; ſi ſuper mappam, ſurgatur, & lauetur, deinde raſura, vel ablutio in piſcinam mittatur,

38 Si Sacerdos non poſſit Miſſam abſoluere, ſiquidē nōdum conſecrauerat, perfici poteſt per alium ieiunū: ſi conſecrauerat, & non communicauerat, perficere poteſt, &, ſecundum quoſdam, etiam debet alius, etiam non ieiunus, non autem excommunicatus, aut ſuſpenſus, aut irregularis. Quòd ſi deſit qui perficiat, ſe-

quenti die ſumatur ab alio in alia Miſſa Sacramentum. Suarez diſput. 85. ſect. 1.

39 Miſſa ſicca celebratur ſine planeta, cum veſtibus reliquis ſacris, vel ſuperpelliceo cum ſtola in modum Crucis, & candelis: non fit autem conuerſio ad populum, nec conſecratio, nec ea quæ ad oblationem pertinent.

40 Non poteſt celebrare pro excõmunicatis, niſi Excõmunicatio ſit inualida, aut credantur dolere de peccatis, tunc enim pro talibus poteſt Miſſa applicari, & etiam pro conuerſione infideliũ, & pro vtriuſque orari ſecreto in Miſſa. Explicationem huius Aphoriſm. vide apud Nau. in comm. de orat. c. 19. num. 48. 72. & 73.

41 Cum in Miſſa oratur pro Antiſtite, intelligitur Epiſcopus loci, vbi Sacerdos habet domicilium; nomine verò Regis intelliguntur etiam filij, & vxor, & quicunque ad ipſum pertinent.

42 Miſſa habet effectum ſecundum affectum offerentium, & eorum pro quibus offertur. Offerentes autem dicuntur etiam circumſtantes, & qui pro Miſſa eleemoſynam dederunt. Aiunt autem

quidam,

quidam vtilius esse astare deuotè Missæ, quàm curare pro se offerri.

43 Missa plus illis prodest, pro quib' particulariter offertur: Quòd si pro multis offeratur, non tantundem singulis prodesse, ac si pro illis solis offerretur, docent Syluest. Missa. 1. q. 10. Tabien. verb. restitutio. § vlt. Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. Nauarr. cap. 25. n. 92. Scot. quodlib. 20. Tolet. lib. 2. cap. 8. vbi appellat communem sententiam, & latissimè Suarez tom. 3. disp. 79. sect. 12.

44 Illud certum est Sacerdotem si vni debeat vnam Missam, & alteri alterã, nõ satisfacere si vnam dicat pro vtroque simul. Ijdem Doctores qui supra.

45 Cui datur certa summa pecuniæ pro missis à se dicendis, potest alios pro minori pretio conducere qui adiuuent, & reliquum sibi retinere, secus est si accepisset vt curaret dicendas per alios.

46 Obligatus quotidie celebrare, intelligitur salua honestate & deuotione, nisi esset obligatio per se, vel per alium celebrandi.

47 Qui non potest celebrare in loco

designato, debet in alio celebrare.

48 Obligatus dicere quotidie certã Missam, vt pro defunctis, potest dicere Missam illius diei, si est festum: quòd si est duplex, aut semiduplex, de illo debet celebrare, & non pro defunctis.

49 Videntur etiam quibusdã peccare mortaliter Prælati Collegiatarũ Ecclesiarum, aut Conuentualium, si non curent in eis quotidie, cũ possit, celebrari.

50 Nauarrus ait peccare ita Missam submisse celebrantem, vt circumstantes non possint audire. Addunt, & quidam non illepidè, missam debere cèlebrari cum A, B, C, D, idest, altè, breuiter, clarè, deuotè.

51 Missam cantanté præstat audire quę alij cantãt, quã interim per se legere, ita Nau in Comm. de orat. c. 22. nu. 101. Sed contrarium habetur in Rubric. Missalis cui standum.

52 Celebrans coram Episcopo in eius Diœcesi, dicat in Confiteor: Et vobis pater, & fratres. In fine autem missæ, inclinato capite, expectet ab ipso licentiam benedicendi; deinde benedicat alios, at non illum, tum se illi iterum inclinet, ve

lut

lut expectans benedici, denique omnibus absolutis faciat ei reuerentiam.

54 Clericus peregrinus non admittendus ad diuina Officia sine litteris cōmendatijs sui Ordinarij. Ex Trid. Qui tamen est alioqui notus, & creditur non habere impedimentum, potest admitti, & permitti celebrare.

Missæ auditio vide Missa.

1 NOn potest Episcopus cogere ad audiendam missam, aut concionem in Parochia, aut ad discendam ibi doctrinam Christianam. Ex Cong. Conc.

2 Satisfacit Ecclesiæ præcepto, qui incipit missam audire ab Epistola, &, secundum quosdam, etiam ab Euangelio, & qui post Epistolā vel Euangeliū veniens, legit, aut audit a legente quæ nō audiuit, & qui tempore missæ dicurrit pro rebus missæ necessarijs, & qui præsens est, etiā si non audiat, modo reuerenter attendat, & qui partem vnius missæ audiuit, & reliquū alterius, & qui audiens sacrū, simul dicit Officium, aut pœnitentiam iniunctam, id tamen quidam non admittunt.

3 Excusat Missam non audientem legitimum impedimentum, & quætis rationabilis causa, vt si hærus impediat, aut femina prodeundo est alicui peccati occasio, & consuetudo, vt puellarum quæ non solent domi egredi, & custodia domus, & pudor ob vestem non decentem; & Ecclesiæ distantia debilem.

4 Tempore interdicti habentem priuilegium teneri sacrum audire, quidam negant: alij probabilius affirmant.

5 Tenetur paterfamilias curare, vt domestici sacrum audiant.

6 Transiens per locum vbi est festum particulare non tenetur audire sacrum; secus est si inde recedat, aut eò accedat.

7 Non relinquenda in festo Missa ob concionem, vt quidam putant.

8 Sufficit in festo Natiuitatis audire vnam Missam, & in quouis festo audire Missam quæ dicitur, etiam de defunctis.

9 Missam excommunicati non denunciati potest audiri, itemque, secundum quosdam suspensi etiam denunciati, si absit scandalum, vel cooperando. Verum oppositum colligitur ex cap. Vestra, & cap.

cap.Quæsitum de Cohabitatione, & cap Nullus,& cap.Præter hæc,d.32.

Monasterium, vide Ecclesia, Excommunicatio.

1 MOnasterium ingredi potest, qui potest dare ingrediédi licétiam.

2 Monasteriũ non potest egredi Monialis sine causa, & consensu Superioris, Episcopi. Ex Congreg. Concil.

3 Episcopi non possunt ingredi in Monasteria mendicantium monialium, non sibi pleno Iure subiecta. Ex Pio V.

4 Monasterió nõ tenetur pro delicto Religiosi etiam prælati. Vide regulam delictum, l.6. Nec ad debitum monachi, nisi sit in eius vtilitatem conuersum, aut eius commissione factum, aut si Prælati debitũ, vel Cõuẽtus; obligatur verò quis Monasterio ex cõtractu cum Monacho.

5 Puella de qua est lis, potest interim collocari in monasterio de licentia Episcopi; itemque de licentia Superioris, & Monialium quæ domi tutò ali non potest, aut causa educationis vsque ad annum vigesimumquintum ætatis, sed sine ancil-

ancilla, & potestate egrediendi, nisi ob morbi curationem. Ex Congreg. Conc.

Moneta vide Cambium, Debitum.
Mora, uide Debitum,

1 NOn tenetur quis ad interesse dãni aut lucri cessantis ante moram, si de eo non fuit pactum.

2 Obligatus ex delicto semper est in mora: qui autẽ sine delicto, & non potest, aut difficile potest, aut alioqui causa iusta excusatur, putãt quidã non esse in mora, adeoq; non teneri ad interesse ratione moræ, nisi ex pacto, vel appositione pœnæ conuentionalis, si tali tempore non restitueret, aut impotentia culpa eius accidisset. Alij putãt, qui nõ soluit tẽpore debito, etiã sine culpa in mora esse: quæ mihi opinio videtur mercatorũ vsu recepta.

MORTIS ARTICVLVS.

1 TAlis est qui prudentis iudicio videtur, & secundum quosdam, cum quis febri continua laborat, aut est ætatẽ confectus, aut iter facturus periculosum. Syl V. Mort. nu 4. Angel. ibid. nu. 6. Vide etiam Nauarr. in Sum. c. 2. nu. 8.

Mu-

Mutuum, uide Debitum, Depositum, Vsura

1 MVtuum repetens ante tempus, quia eget, non tenetur ad interesse, nisi mutuatarius aliundè, si ille non mutuasset, fuisset habiturus.

2 Licet aliquid accipere pro obligatione mutuandi, non tamen ratione periculi, cui pecunia mutuò data exponitur. Sot. lib. 6 q. 4. art. 1. Conrad. q. 59. de contract. Syluest. vsura. 2. nu. 2. Tolet. de peccat. mortal. cap. 51.

3 Mutuare cũ pacto remutuandi licere quidam aiunt: sed id alij negant, quibus aſsẽtior: obligare enim ad id aliquid pecunia æstimabile ob mutuũ, vsura est.

4 Mutuantẽ etiam vltro posse ex pacto accipere lucrum cessans, dicunt aliqui, alij verò negant, nisi in alterius gratiam mutuet. quæ sententia videtur communis, & tenenda. D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. Caiet. ibidem. Scot. in 4. d. 15. q. 2. Durand. in 3. d. 37. q. 2. Sot. l. 6. q. 1. ar. 3. Syl. vsura 1. n. 19. Conrad. q. 30. Hadrian. q. de vsura. Nauar. c. 17. nu. 212. Petrus Nauar. lib. 3. c. 2. n. 284. Innoc. c. finali de vsuris.

Quod

5 Quod tibi a mutuario gratis donatur, etiam cum petisti, potes retinere, solum enim prohibetur quod datur velut debitum ratione mutui.

6 Pecunia deposità cum potestate vtendi fit mutuum, idemq; est de quonis consistente in numero, pondere, aut mensura, fitque depositarius dominus.

7 Si quis det frumentum, recepturus oleum, mutuum videtur implicitum.

8 Mutuare mercatori cum pacto vt reddat in mercibus vel operario, vt in operis, est emere anticipata solutione.

9 Mutuatum frumentum, eadem mẽsura reddendum, aut pretium quo valet tempore quo redditur, etiamsi reddatur in loco vbi plus valet, aut repetatur tẽpore quo plus valet, quando non est præfixum tempus redditioni. At mutuatæ pecuniæ debet recipi valor temporis quo data est, scilicet tot nummi, quot aureus tunc valebat. At pactum de recipiendo pro frumento quantum valet tempore quo datur, est, non mutui, sed venditionis. Vide ff. de rebus cred. lib. 22.

10 Mutuum acceptum ab vsurario po-

tes in alium transferre cum pacto vt soluat vsuram quam tu debebas. Vide explicationem apud Syl. vsur. 1 § 20.

NAVCLERVS, VIDE Stabularius.

Naufragium vide Furtum.

NEGOTIVM.

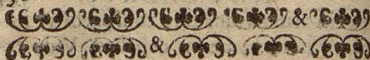
1 NEgotium alterius potest quis agere sine eius mandato.

NOMEN.

1 NOmen sibi quemque posse mutare excepto seruo, modò fiat sine fraude, & alterius præiudicio, quidã aiũt ego ad tempus & ex causa id posse puto; alioqui acceptum in Baptismo non posse nisi fortè in Confirmatione.

Notarius, vide Beneficium, Iudiciales actus, Ordo

Notorium, vide Manifestum.

OBEDIENTIA VIDE *Præceptum.*

1 Obediendum Superiori, cum non est certum præcipi malum; in dubio autem an malum si, excusant obediétia credentem licere obedire.

2 Mortale est nolle obedire in re graui sine causa, aut nolle aliquid facere quia iubetur; est enim id contemnere Superiorem. Quidam tamen famulos non putant teneri obedire sub peccato mortali, ex ui præcisa obedientiæ, id quod probabile est.

3 Obediendum non est cum creditur inde malum oriturum.

4 Non tenetur obedire, qui credit Superiorem per errorem præcipere, etsi veritatem sciret, non fuisse præcepturum: & quidem per edicta generalia non intédunt Superiores obligare cum magno damno.

OBLA-

1 OBligat consuetudo aliquid offerē di in Ecclesia, si obtinuit vim legis, secus si per deuotionem liberā fiat: sufficit verò, cum obligat maiorem partē populi offerre.

2 Oblata celebranti in Ecclesia, cēdunt Rectori, itemque quæ offeruntur Ecclesijs ditionis eius.

Obligatio uide Contractus.

1 MVltorum vinculorum simul fieri impossibilium, præualet maximum: si autem sunt æqualia, primum.

2 In obligatione generali, etiam cū iuramento, non veniunt ea quæ non intendebas: talia autem videntur esse, quę si tunc cogitasses, ad ea te non obligasses.

3 Obligaris pro te negotium vtiliter agenti, nisi contrarium sis potestatus:

4 Obligaris ex filij tui contractu cōuerso in tui vtilitatem, vel si habes eius peculium.

5 Obligatus coquere familiæ pro certo pretio, tenetur etiamsi illa aliquantum augeatur: quod si grande esset augmentum

mentum vel decrementum, augendum etiam vel minuendum pretium.

6 Nemo poteſt ſe obligare ad pœnā mutilationis, quia non eſt dominus membrorum.

Obſes, uide Bellum.

1 OBſidium dare poteſt Papa Clericū vel Religioſum, & Abbas Monachum pro Monaſterij vtilitate.

Occultum, uide Manifeſtum.

Odium, uide Charitas.

OFFICIVM.

1 OFficium Reip. niſi vtiliori detur, ſeu digniori, quidam putant eſſe mortale, alij ſufficere, ſi detur idoneo.

2 Officia Reip. vendere, illicitū quidam aiunt, alij negant: certè nō expedit: nec auſim ꝓbare, multa enim ex eo mala.

3 Poteſt Princeps compellere ſubditum ad ſuſcipiendum officium publicū. Vide Tho. ep. 4. & 21.

4 Officialis, ſi habet ſtipendium ſufficiens, non poteſt pro ſuo miniſterio aliquid accipere, niſi forte, li ere donatum.

OLEVM.

1 OLeum non ſacrum additum ſacro, ſit ſacrum. Modo quautitas non ſacri ſit minor, vel certè non ſit notabiliter maior. Vide ſyl. verb. aqua benedicta quæſt.3.

2 Oleo Chriſmatis poteſt æger de licẽtia epiſcopi. vngi. Vide Innoc.1.Epi.1.

Opinio, uide Dubium.

1 OPinio eſt aſsenſus cum formidine de oppoſito.

Oratio, uide Hora Canonica.

1 QVi orat ex obligatione tenetur attendere, alioqui non ſatisfacit.

2 Poſsunt orari & animæ quæ sũt in purgatorio (etſi quidam id negent) & qui creduntur eſse in cœlo, ſed priuata ſolum oratione.

3 Obligare orandi pręceptũ in maxima tua, aut proximi neceſſitate, item cùm neceſse ad gratiã præparari, vt cum ſuſcipiẽdũ eſt ſacramentum, alioqui peccare mortaliter, quidã affirmãt: quod ego non

aufim: nisi cum nullũ aliud est remediũ.

4 Non peccat qui pro propria morte orat, aut pro aliena, ad vitandũ peccatũ.

5 Oratio peccatoris & temporalia impetrat, & dispositionem ad gratiam: nõ tamen ex iustitia, sed ex pura Dei miseri cordia. D. Thom. 2.2. q. 83. art. 16. Palud. in 4. d. 15. concl. 4. Gabr. lect. 63. super Ca non. Nauarr. de orat. c. 20. nu. 76.

Ordo, vide Dimissoria, Diuortium, Irregularitas, Suspensio.

1 AN omnes Ordines sint Sacramenta, non conuenit inter Scholasticos Doctores, ego omnes esse puto.

2 Etsi vnctiones & manus impositio quibusdam videantur solum Sacramentalia, si tamen omissa sunt, adhibenda, antequam quis ordine vtatur. Vide cap. fin. de Sacr. non iter.

3 Contactum materiæ non esse de essentia Sacramenti, putant aliqui, sed esse de essentia, & si omittatur, suppleri debere docuit D. Thom. in 4. dist. 24 quæst. 1. art. 1. & in addit. ad 3. part. q. 34. art. 5. ad 3. Sot. dist. 24. q. 1. art. 2. Caiet. tom. 1.

opusc.

opusc.tract.26.q. vnica. Syluest. ordo. 2. q.5.Palud.d.24.q.1.Anton.3.par.tit.16. cap.14.

4 Cum dubitatur, an aliquid essentiale omissum sit, omnia sunt iterãda,aliqui solum id quod omissum est, nec prius Ordine vtendum.

5 Sufficit tangere paulò ante, aut post verba ordinantis.

6 Præsbyter fit, dum ei traditur materia consecranda; Diaconus dum liber; Subdiaconus, dum calix cũ patena; Acolutus, dum vrceolus, vel candelabrum; Exorcista & Lector dum liber; Ostiarius, dum clauis. Sufficit verò in cæteris omnibus; preter Sacerdotium tradere materiam per Archidiaconum.

7 Episcopatus datur per manus impositionem: putant verò quidam, & eam, & quod traditur & vnctionem esse de essentia: putant & quidam non esse Sacramentum, seu Ordinem distinctũ a sacerdotio, sed eius gradum quemdam ego & Sacramentum, & Ordinẽ distinctũ puto.

8 Diaconi est, per modum Catechismi exponere fidei articulos, & Decalo-

gum, legere Euangelium, & de episcopi vel Parochi facultate prædicare, & baptizare, & dare Eucharistiam, id quod etiã potest facere in necessitate, & recitare nomina baptizandorum, & ordinandorum.

9 Exorcistæ officium iam soli faciunt Sacerdotes.

10 Lector solebat olim nouos fructus benedicere, nunc solum legit, & cantat.

11 Acoluthi est præparare lumen, vinum & aquam ad Missam.

12 Actus Ordinum Minorum possunt fieri per carentem Ordine ex consuetudine vniuersali Ecclesiæ.

13 Prima tonsura est dispositio ad ordines: potest autem dari quouis die; minores verò diebus festis, & quarta feria quatuor temporum; Episcopatus Dominica, quia in ea descendit spiritus sanctus in Apostolos, datur. At Ordines omnes sabbato quatuor Temporum, & Paschę & medię Quadragesimę dari solet.

14 Ordines non dantur post prandiũ: nec Ordo sacer sine missa.

15 Episcopus ordinans, si absoluat, & dispenset ad cautelam cum ordinandis,

pro-

prodeſt etiã Regularibus,& extraneis.

16 Abbas mitratus,& Sacerdos poteſt conferre tonſuram, & Ordines minores ſuis ſubditis Regularibus tantum. Ita ſtatuit Sacra Congreg. Interpretum Conc.

17 Minores omnes diſpẽſante Epiſcopo poſſunt eodẽ die dari,&,ſi eſt conſuetudo ſimul prima tonſura,& cũ Subdiaconatu non enim Conc. Trid. tollit conſuetudinẽ receptã. Dant verò minores ex cõſuetudine etiam Presbyteri Cardinales.

18 Minores non dantur ante ætatis diſcretionem.

19 Epiſcopus non poteſt diſpenſare ſuper ætate ad ordines.

20 Ad primam tonſuram,& tres minores requiruntur ſeptem anni completi,& animus vitæ Eccleſiaſticæ. Ad Acoluthũ duodecim. Oportet verò recepturum primam tonſuram eſſe confirmatum, ſcire rudimenta fidei,& legere,ac ſcribere.

21 Ad minores oportet Latinè ſcire.

22 Ad Subdiaconatũ requiruntur vigintiduo anni incepti,ad Diaconatum vigintitres ad Sacerdotiũ viginti quinque: & præterea docere poſſe neceſſaria ad ſa-

lutem, & ſcire Sacramenta adminiſtrare.

23 Epiſcopus non poteſt ordinare die quo eſt conſecratus; nec dare vnquam ordinem quem non habet.

24 Ordinatio per vim non tenet, per metum tenet; ſed non obligat, ſi ſit metus grandis ad caſtitatem, nec ad officium.

25 Datus ordo maior ſine minori tenet non tamen Epiſcopatus ſine Sacerdotio.

36 Nõ eſt qui ordinandus in ſacris ſine ſufficiente patrimonio, aut beneficio. aut donatione ſufficiente ad vitã, nec ea poteſt alienare, niſi habeat vnde viuat cõpetenter, alioqui reſignatio beneficij nulla. Ex Trid. & Cong. Conc. Itidemque dicendum de patrimonio, ſcilicet, renũciatioñe nullam eſſe: itaque poſt eã factã non prohibetur quis ordinari, quia nulla fuit.

27 Quidã aiunt poſſe, qui nihil habet ordinari, modo ſit graduatus in Theologia, aut Iure Canonico, tali enim, nõ deſuturũ vnde viuat. Corduba caſu 36. oppoſitum tamen habetur. Ex Cong. Conc.

29 Ordinatus in ſacris tenetur caſtè viuere ex voto implicito.

29 Epiſcopus ordinare poteſt non ſo-

lum

lum ſubditum ſibi origine, domicilio, vel beneficio, ſed etiam non ſubditum: de licentia tamen Epiſcopi ſui, vel Vicarij abſente Epiſcopo; item ſuum per trienniũ familiarem, ſi ei ſtatim det beneficium. Vide Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 8. de reform. & ſeq.

30 Nec Epiſcopus, nec eius miniſtri quicquam accipere poſſunt, etiam oblatũ, pro Ordine, aut literis dimiſſorijs, aut ſigillo. Notarius tamen, ſi non habet ſtipendium, poteſt accipere decimam partẽ aurei, niſi ſit conſuetudo nihil accipiendi. Ex Conc. Trid.

31 Exercens actũ Ordinis Sacri (quale non eſt prædicare, aut excõmunicare) in peccato mortali, peccat mortaliter. Quidam tamen negant peccare mortaliter Subdiaconum, vel Diaconum ſolemniter miniſtrantes. Sot. in 4. d. 24. q. 1. art. 4 Sed oppoſita ſententia colligitur ex c. quæſitum, de temp. ordin. tenetque Hadrian. in 4. q. 7. de Euchariſtia. Nauarr. c. 25. nu. 72. vbi pro eadem citat D. Thom. Sylueſt. & Richard.

32 Sacerdos ſtola vtitur in omni ora-

tione ſolemni, & Sacramentorum admi-niſtratione, & Epiſcopus conferens primã tonſuram.

33 Si Epiſcopus ordinando non poſſit abſoluere, pergat alter vbi ille deſijt.

34 Non poteſt ordinari neophytus, vel infamis, nec hermaphroditus, nec obligatus Reip. ob adminiſtrationem, ante redditam rationem.

35 Habenti ius petendi Ordines, vt ob beneficium, non poſſunt negari ob peccatum occultum.

36 Epiſcopo præcipienti alicui vt ordinetur ob Eccleſiæ vtilitatem, non repugnandum ſine cauſa iuſta.

37 In materia fauorabili, nomine Sacerdotis venit etiã Subdiaconus; in odioſa verò, ſolus Presbyter.

38 Si Epiſcopus dicat, Nolo vel non intẽdo ordinare excommunicatos, vel irregulares. Attendenda eſt eius intentio, vide Nauar. conſ. 1. & 6. de tẽpor. ordin.

ORNATVS.

1 ORnari poteſt femina ad tegendam turpitudinem; quòd ſi fiat ad

ad vanitatem, aut fingendam pulchritudinem, mortale, non est, etiam In Religiosa, si moderatè se ornet. Nauar. c. 23. n. 18. Quòd si quis alius inde sumat occasioné peccandi mortaliter, tunc mortale esse quidam aiunt, sed melius alij negant. Nau. c. 24. n. 23. Illud verum, si in eo expendatur quod esset necessariò dandum pauperibus, peccari mortaliter.

2 Feminam pectus nudum gestare sine mala intentione, quidam negant esse mortale, ego difficilè talem absoluerem.

PACTVM VIDE CONTRACTVS.

PALLIVM.

1 Pallio quo significatur plenitudo officij Pontificalis, vtitur Archiepiscopus in missa solemni, in prouincia, non autem extra Ecclesiam, vt in processionibus, aut alijs, nec id potest alteri commodare.

2 Antequam pallium accipiat, non debet

debet ordinare, aut consecrare, nec Ecclesiam dedicare, nec Concilium vocare.
3 Debent cum eo sepeliri.

Papæ, vide Electio, Lex.

1 PApæ electio Simoniaca ipso facto nulla. Ex Conc. Lat. Quidã tamen dicunt opus esse sententia cõdẽnatoria.
2 Nulla Excommunicatio aut Cẽsura impedit Papæ electionem. Ex Pio IV.
3 Tractans de eligendo Papa, Papa viuente, est excommnnicatus excommunicatione Papæ reseruata. Ex Paulo IV.
4 Papam peccare non seruando legẽ humanam, aut in ea dispensando sine causa, affirmat Nauarr. itemque si antea fuit Religiosus, nullum habere pecuniæ dominium, sed solam administrationem.
5 Papæ subditur omnis potestas, etiã sæcularis, quatenus exigit salus animarũ.
6 Papa ob solã hæresim potest accusari, condẽnari, excõmunicari, & deponi.
7 Papam ait S. Antoninus plura posse quam nobis vel ipsi compertum sit.
8 Papam potest esse Iudex in causa propria, & absoluere ab obligatione qua quis

quis homini tenetur,& secum in uotis di spensare,& legem à se aut præcessore latam reuocare, eiusq; etiam effectus priores, & cuique beneficium valide auferre, etiam sine causa; habet enim in beneficijs plenariam dispositionem.

9 Ad Papam appellari potest a cuiusuis sententia.

Parentes, vide Alimenta, Hæreditas, Societas.

1 PArentum negligentiam in docendo filios, aut curando vt discant Pater noster, Credo, & Dei præcepta, mortale esse quidam valde probabiliter affirmāt.

2 Non potest pater Religionem ingredi, si filij eius opera in sæculo egent.

3 Qui filium alere non potest, potest exponere ad Hospitale, vel ad domum Episcopi diuitis.

4 Pater tenetur de damno dato à filio quatenus potest de illius peculio: tenetur & soluere de suo, quod illum iussit expendere, aut debuit iubere.

5 Tenetur filium alere, & eius uxorē honestam, etiam sine sua licentia ductam,

& filiam dotare, etiam sine sua licentia digno nubentem, etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest, certe ei debet legitimam saltem dare, si illa dotem non promisit; itidemque tenetur auus paternus, & frater ex eodem patre. Quòd si indigno nupsit, tenetur ipsam egentē alere, immo, & secundum quosdam, dotare. Tenetur, & filiam impudicam, sed pęnitentem, alere, & dotare: item si distulit illam locare vsque ad vigesimumquintum annum & illa, promissa dote, nupsit indigno. Tenetur etiam naturalem dotare, si illa est pauper. Filiam autem hæreticā dotare non tenetur, nisi resipiscat.

6 Potest pater testari de legitima filij, si ille consentit.

7 Potest filijs etiam spurijs nomine alimentorū relinquere necessaria ad decentem sustentationem. Vide Sot. l. 4. de Iust. q. 5. art. 1. ad 4.

8 Potest per donationem remuneratoriam, vel in opera pia, alienare in præiudicium filiorum.

9 Potest a filio repetere quæ coactus est pro eo expendere, vt pro eius delicto,

ćto, aut ſimili alia cauſa.

10 In extrema neceſſitate potius ſubueniendum filio, ſecundum quoſdam; ſecundum alios patri: quod probabilius; & quidem in vitæ periculo pater præferendus etiam ei cui fuiſset iuratum; intelligitur enim exceptus pater.

11 Pater ob famem poteſt vendere filium, niſi ſit in ſacris, aut iam extra eius poteſtatem: quamquam id apud Chriſtianos: non eſt in vſu. Angel. verb. ſeruitus. Sylueſt. verb. emptio q. 4. Nauarr. cap. 23. nu. 95. Valẽtia 2. 2. diſp 5. q. 20. puncto 5. Medina q. 31. de reb. reſtit. An verò poſſit pater ad correctionem percutere filium in ſacris conſtitutum etiam Sacerdotem, affirmat Sylueſt. excommunicatio 6. §. 6. Tabien. excommunicatio 5. cap. 1. num. 8. negant Panormit. & alij, quos refert, & ſequitur Tolet. lib. 1. cap. 23.

12 Mater filijs primi matrimonij debet relinquere omnia ex illo lucra, nõ autẽ donata ab extraneo, etiam intuitu viri & pater filijs quæ ad ipsũ ex bonis eorũ matris, prioris eius vxoris, peruenerunt.

13 pater non poteſt impuberem offer-

re

re Religione inuita matre.

14 Nolle uideri alicuius esse filium iusta aliqua de causa, sine eius contemptu, non est mortale, alioqui iniuria quæuis in parentes mortalis uidetur quibusdã, etiam si leuis sit.

15 Patris appellatione ueniunt ascendentes, ut filij descendentes. Vide glos. de uerb. sig. cap. 2.

Parochus, vide Confessor, Domicilium, Missa.

1 TEnetur tempore pestis ministrare saluti necessaria Sacramenta, aut dare qui ministret, peste infectis.

2 De Parochia efficitur quis acquisitione domicilij: quantum ad pęnitentiã autem, & Eucharistiam, sufficit habitatio per sex menses, secundum quosdam; at melius alij sufficere quantum ad Sacramẽta, illic habitare, & non posse commodè ad proprium ire. Ad matrimonium uerò sufficit uel modica habitatio. At quantũ ad decimas, & utilia Sacerdoti, requiritur animus habitandi ferè per annum.

3 Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur

tur habere beneficium ſimplex.

4 Tenetur Parochus miniſtrare Sacramenta etiam extra tempus præcepti ad illa obligantis, etſi id quidam negant.

5 Negligentia magna Parochi in docendo ad ſalutem neceſſaria, nempe Symbolum, Decalogum, & Pater noſter, in ortalis eſt, vbi paſſim magnus eſt abuſus eorum qui contenti docuiſſe Symbolum Latine, non explicant populo rudi myſteria fidei præſertim Trinitatis, & Incarnationis, tantopere ad ſalutem neceſſaria. Væ Parochis, uæ Epiſcopis, uæ prælatis.

6 Parochus habet iure communi a papa iuriſdictionem, quam non poteſt Epiſcopus impedire abſque cauſa.

7 Parochus poteſt eſſe iudex in cauſa Eccleſiæ, alio huius nomine agente.

PARS.

1 PArs, ſine additione, intelligitur media: ſecus ſi dicitur aliqua pars.

Patrinus, vide Baptiſmus, Matrimonii impedimenta.

Pec-

Peccatum uide Contritio, Luxuria.

1 PEccatum mortale eſt, delectari cõſenſu ſaltem tacito in peccato mortali cogitato, ſi plenè aduertas, quod vulgo dicitur cogitatio moroſa; ſecus eſt ſi delecteris non ipſo peccato, ſed ſola de eo cogitatione ſpeculatiua. Vide D. Thom. 1.2.q.74.art.8. Sylueſt. verb. delectatio q. 1. Aiunt verò quidã, cum quis plenè aduertit malam eſſe cogitationem, & periculoſam, negligitque reprimere, cenſendum eſse tacitum quemdam conſenſum.

2 Non eſt mortale cogitare ſic apud ſe, ſi peccatum non eſset furtum, aut adulterium, &c. illud facerem: eſt tamen id periculoſum, & euitandum.

3 De quo, cum factum eſt, licet gaudere, non eſt illicitum illud optare.

4 Non eſt putandum peccatum eſse, quod boni facere ſolent.

5 Non eſt mortale facere rem licitã, etiamſi in genere credas alicui futuram occaſionem peccandi mortaliter, etſi quidam aliter ſentiant.

6 Exponere ſe mortaliter peccandi peri-

periculo, mortale est, nisi causa aliqua ex cuset, vt proximi salus, aut necessitas aliqua; tunc enim sufficit nolle peccare.

7 Quidam putant licere occasionem alicui præbere peccandi, vt furandi, quo deprehensus emendetur; ego id facere nõ ausim; permitti quidem possunt peccata minora, vt vitentur grauiora, sic enim permittitur meretricium, ne fiant adulteria: at dare peccandi occasionem ex professo, non puto licere.

8 Putant etiam adulterium facere volenti, posse consuli, vt potius fornicetur; in quo mihi videntur decepti, non intellecto D. Aug. 2. de adult. conc. 15. Qui locus citatur 33. q. 2. Si quod. Vbi potius cõtrarium dicit. Licet quidem volentem alium grauiter lædere, rogare, vt leuius agat; at malum suadere numquam licet.

9 Cooperari per accidens peccato alicuius, aiunt quidam, posse excusari necessitate, aut vtilitate, vt admouere scalã furari volenti, & minãti malum nisi obedias, aut dare ensem occidere alterum parenti, & tibi alioqui malum minitanti, aut dicere vbi sit; ornare heram meretricem,

cem, ſternere lectum adulteræ dominæ, & huiuſmodi quæ non ſunt intrinſecè mala; nec fiunt intentione peccādi, ſed vitandi damnum, aut aliquid conſequendi: etſi id alij negant. Ego vix puto poſſe tales excuſari. Imo non excuſari captiuos, qui in triremibus Turcarum remigant, aut parant, & offerũt arma; docent Nau. c.27.nu.63.& Tolet. lib.1.cap.24.

10 Facere id quod ex natura ſua inducit ad mortale, eſt mortale Tale quidam putant pudenda detegere coram altero ſexu, niſi fortè cauſa rationabili, vt medicinæ.

11 Non eſt mortale facere ea quibus alij poſſunt benè, & malè vti, etſi plures malè vtantur, vt aleas, gladios, fucum, &c. etſi id quidam negent.

12 Peccatum veniale poſſe remitti ſine mortali, alij aiũt, alij negant, remittitur quidē in habente gratiā per opera caritatis, & per quædā Sacramentalia, vt aquā benedictā, & Epiſcopi benedictionē, item per tunſionē pectoris, confeſsionē generalem, Orationē Dominicā, ſi rectè fiant; id eſt, cũ aliquā deuotione, & reuerentia.

Peculium, uide Clericus, Hæreditas, Religio.

1 PEculiũ Castrense,aut quasi castrense(de quo filius pubes liberè dispo nit)dicitur,quicquid acquiritur ratione militiæ,aut officij publici, aut seruitij in palatio Regis, vt libri donati professori publico, aut à patre filio absolutis studijs, & militi equus, vel arma, & quod ad militiam datur: item quod ea lege datur,vt castrense sit,& quod acquirit Clericus in sacris, aut beneficiatus, imo, secundum quosdam, qui est primæ tonsuræ,vt supra dictum in clerico.

2 profectitiũ, quod acquiritur causa patris,seu intuitu,in quo filius nihil habet iuris.Non censetur autem tale, quod ei donatur nulla facta patris mentione.

3 Aduentitium,quod ei aduenit eius industria,vel donatione, vel successione, vel fortuna, in quo proprietas est filij, at vsusfructus patris, quamdiu viuit. Quod si filius emancipetur, eius est dimidium:itemque si pater fiat Religiosus,secundum quosdam: nam alij totum tunc

 filio

filio tribuunt, alij totum patri.

4 Acquisitum ex rebus patris propria industria, partim est profectitium, partim aduentitium, itaque dimidium est filij. Quòd si clam patre acquisitum est, aut ex pecunia à patre mutuo accepta, totum quidam dicunt esse filij.

5 Confiscatis bonis patris, non confiscatur aduentitium filij; confiscato autem aduentitio, non perdit pater in eo vsumfructum.

6 Si pater alienauit aduentitium filij, is, si est hæres, non potest, secundum quosdam, reuocare magis quàm pater, subit enim personam eius.

Pecunia, uide Moneta.

Pensio, uide Beneficium, Clericus, Hora Canonica.

1 REdemptio pensionis non fit sine papæ auctoritate.

2 Cui data est pensio cum obligatione dandi eam alteri, non potest ab hoc eam obligationem pretio redimere. Est enim pensio ius quoddam exigendi certã partem fructuum beneficij, & est res an-

nexa spirituali sicut beneficium, vide hac de re Maior. in 4. d. 25. q. 5. Sot. lib. 9. q. 7. art. 2. Nauar. cap. 23. nu. 111. & lib. 3. consil. consil. 52. de præben.

3 Solus papa pensionem dat laico.

4 Pensio ipso iure perditur per matrimonium, idque etiam alias nullum, secundum quosdam.

5 Potest Episcopus imponere pensionē ad coæquandos fructus beneficiorum permutatorū, quæ duret ad tēpus tenētis beneficium cui imponitur: item super beneficio à se collato, ad vitā solum beneficiati: imò etiā secundum quosdam ad vitam pensionarij, &, secundum Thom. 2. 2. q. 100. arti. 4. ante collationem beneficij potest subtrahere de fructibus eius ad pios vsus. potest & Iudex ad dirimendam litem, pensionem constituere. Quæ mihi vt vera videntur, ita parum esse in vsu.

6 Pensio non est propriè beneficium, non tamen datur irregulari sine dispensatione.

7 Excommunicatio lata in non soluentem pensionem tempore præfixo, non ligat secundum stylum Curiæ, vsque

dum pensionarius declaret ligasse.

8 Pensio non soluta potest ex stylo Curiæ peti à successore de fructibus, quos percepit.

Pignus, uide Contractus.

1 PIgnore non licet vti contra voluntatem Domini.

2 Non datur res sacra in pignus, nisi in necessitate.

3 Recepto homine libero in pignus pro debito, perditur debitum. Vide glo. c. 1. de pign. vbi excipitur quidam casus.

4 Creditor potest pignus in pignus dare, sed non pro maiore quantitate; non potest autem vendere, debitore non soluente, nisi post biennium, & eo prius monito, nisi Iudex concedat posse ante. Quidam tamen dicunt posse vendere post trinam monitionem non soluenti factam, etiamsi fuisset conuentum ne uēderetur, quod ego æquum puto, dummodo debitorem expectet aliquo conuenienti tempore, nisi promisisset expresse se nullo modo venditurum; seruāda enim promissio.

5 Clericum accipientem rem Eccle-

siæ in pignus, debere fructus in sortem computare, quidam aiunt, alij negant, sed improbabiliter, nisi fortè modo sequenti.
6 Dominus accipiens feudum in pignus facit fructus suos, dũmodo nõ accipiat eos ex melioramentis, nec interim seruitium à vassallo Idemque dicendũ in Emphiteusi, nisi Emphiteuta grandem pecuniam pro ea dedisset, quamquam etiam tunc possunt percipi tantum fructus, quanto minus pretio rei iusto ille dedit.
7 Prohibita alienari, posſunt pignori dari.
8 Expensæ factæ in pignore necessario, uel utiliter, repeti possunt.
9 Agrum à te incultum accipiens in pignus, si colat, posse fructus non computare in sortem, quidam aiunt, alij minus probabiliter negant.
10 Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

Piscatio, uide Venatio.

Pœna, uide Ignorantia, Interpretatio, Lex.

1 POena imposita ipso Iure vel facto non incurritur sine sententia Iudi-

cis, & executione per ipsum, etiamsi lex dicat non requiri sententiam, aut declarationem, aut etiam soluendam in Foro conscientiæ, intelligitur enim Iudice exequente: nisi pœna esset eiusmodi, quæ secum traheret executionem, vt excommunicatio, suspensio, interdictum, & irregularitas, aut lex dicat: Sit incapax, aut inhabilis, (quidam tamen etiam hic sententiam requiri aiunt) aut dicat: Non faciat alioqui fructus suos; est enim conditio quæ seruanda est, ut quæ ponitur à testatore.

2 Ad pœnam conuentionalem tenetur quis cum petitur: non est autem petenda, si culpa abest, nisi ob interesse damni, aut lucri cessantis.

3 Quidam putant nullum crimen subijci pœnæ iuris, nisi de illo planè constet in iudicio, aut alioqui sit notorium, excepto homicidio, quod etiam occultũ irregularem facit: vsus tamen Ecclesiæ repugnat: nam vt colligitur ex Concil. Trid. Episcopus dispensat in alijs irregularitatibus ex crimine occulto.

4 Inhabilis ob crimen ad officia, aut

beneficia, non ideo priuatur obtentis, nec priuatus obtentis, ideo inhabilis fit ad obtinenda.

5 Pœna præsumenti imposita requirit dolum.

6 Pœnæ promissio in matrimonijs, & sponsalibus non obligat. Vide de sponſ. & matr. c. 29.

7 In pœnalibus, & restrictione vtendũ est pia interpretatione. Vide de elect. lib. 6. c. 23. & de reg. iur. odia, & in pœn. scilicet, reg. 19. & 49. lib. 6.

8 Pęnæ nõ extendẽdæ vltra casus iure expressos, etiã si eadem ratio videatur.

9 Pęnam non incurrit, qui facere non potuit iustè impeditus.

10 Regulæ pœnales Cancellariæ, secundum quosdam, solum ligant in Foro exteriori.

11 A pęna legis humanæ excusat consuetudo rationabilis, itemque iusta credulitas. Syluest. verb. consuetudo. nu. 12.

12 Pęna Iuris contra facientem, intelligitur, si perficiat opus.

13 Per verba futuri tẽporis, in dubio non intelligitur pœna posita ipso facto.

Non

14 Non accusans aliquem cum teneretur, non debet pœnam, ad quam ille, si ipse accusasset, fuisset condemnatus (pœna enim non debetur ante condemnationem) etsi quidam aliter sentiunt.

15 Cum pœna imponitur omittenti aliquid sine determinatione temporis, vt cum dicitur: Qui non resider, sit excommunicatus; requiritur prius monitio.

16 Pœna successiua imposita sine termino, finiri solet decennio: quod si vsque ad beneplacitum imponentis, finitur eius morte.

17 Factus amens post delictum, non punitur corporaliter, sed in pecunia.

18 Non potest quis priuari beneficio, aut priuilegio, aut ab eo suspendi, aut deponi Clericus, nisi in casibus Iure expressis.

Pœnitentia, uide Confessio.

Potestas, uede Dominium.

1 QVi potest maiora, potest & minora, cum est eadem ratio, aut maior.

Pra-

Præceptum, uide Censura, Lex, Mandatum, Obedientia.

1 PRæceptum de re leuissima nõ obligat ad mortale, etiamsi, qui præcipit, id velit, nisi quis se voto obligasset ad omnia iussa; tunc enim forte posset etiam in re leui, vt si diceret: In virtute obedientiæ, aut quid simile.

2 Præcipi non potest, vt subditus sibĩ membrum abscindi patiatur ob sanitatẽ, nec vt reuelet suum peccatum omnino occultum.

Prædicare, uide Ordo, Prælatus.

1 PRædicare non est actus Ordinis sacri, nec Officium diuinum prohibitum interdicto, aut suspensione à diuinis.

3 prædicãs in statu peccati mortalis non peccat mortaliter, si absit scandalum.

3 prædicandi licentiam potest dare parochus in sua parochia approbatis ab Ordinario. Lege Conc. Trid. sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. de refor. Nauar. c. 25. nu. 141.

4 Mortale quidam censent prædicare sine legitima licentia; certum vero est, mor-

mortale esse si quis prædicet valde inutilia, aut scienter falsa in fidei doctrina vel morum, vel miraculis, aut vita Sanctorũ, aut detrahendo ferè nominatim Prælatis Ecclesiæ; non esse autem si quis ob gloriam aut pecuniam principaliter prædicet, aiunt nonnulli.

5 Nullus Episcopo contradicẽte prædicare præsumat. Ex Conc. Trid. Excepit Pius V. Mendicantes in sua Ecclesia prædicãtes, nisi Episcopus vellet prædicare.

6 Non potest Episcopus sine causa rationabili suspendere à prædicatione. Ex Congreg. Concil.

7 Mendicantes semel examinati in vna Diœcesi ad prædicandum, non possunt in ea amplius examinari: quòd si sint graduati in Theologia, aut Lectores, non egent examine Episcopi. Pius V.

8 Mendicantes possunt prædicare etiã cum prædicatur in Cathedrali. idem.

Prælatus, vide Ecclesia, Electio, Episcopus, Obedientia.

1 PRælatus dicitur, qui Ecclesiæ Collegiatæ sæculari vel regulari præfici-

ficitur. Itáque priores,& Guardiani sunt prælati, & in dignitate. Vide gloss. cap. 28. de elect. lib. 6.

2 Prælatus propriè non dicitur esse Capitulo, vel conuentu.

3 Non potest prælatus tempore pestis populum deserere.

4 Gesta per Prælatum toleratum valida sunt; etiamsi iure titulum amisisset.

5 prælatus excedens in subditi correctione, non tenetur ab eo veniam petere.

6 prælati bona sunt tacitè hypothecata pro mala Ecclesiæ administratione.

PRÆSCRIPTIO.

1 PRæscriptio dicitur immobilium. Vsucapio mobilium. Fit autem vsucapio triennio, etiam in rebus Ecclesiæ. Abb. in c. 1. de in integr. restitut. dicit hanc esse communem sententiam. Vide Couarr. reg. possessor. part. 2. § 2. n. 5. cum Doctoribus ab eo citatis, & Molin. disp. 68. Requiritur autem ad eam bona fides, etiam in tradente rem. Non potest verò vsucapi res sacra, aut prohibita alienari; nec res Ecclesiæ requirens solemnit. tem-

in alienatione: nec res pupilli, aut minoris, quæ poteſt ſeruari, ſcilicet quæ non conſumitur. Non ſufficit autem ad vſucapionem inchoandam, ſi quis rem poſſidere incipiat cum dubio, an ſua ſit, ſed neceſſaria eſt bona fides, qua abſque dubio credat rem ſuam eſſe. Sylueſt. & Summiſtæ communiter verb. præſcriptio. Molin. diſp. 63. & Doctores l. bonæ fidei ff. de acquir. rer. domin.

2 Ad præſcriptionem vel vſucapionem requiritur poſſeſſio non interrupta per certum tempus, & bona fides, & titulus preſumptus iuſtus, ſcilicet, vt nihil in contrarium appareat probabile, & quod res poſsit præſcribi: bonam vero fidem non tollit dubitatio adueniens: nocet autem hæredi mala fides defuncti, non autē habenti ab hærede. Quamquam ſi hæres inuaſoris bona fide, præſcribit quadraginta annis, itidemque dicendum eſt de re furtiua, quæ alioqui non præſcribitur.

3 Titulus præſumitur conſuetudine immemorabili ſufficit & iuſta credulitas tituli ex errore facti.

Con-

4 contra laicos præſentes in eadem prouincia præſcribitur regulariter decẽ annis, contra abſentes viginti; idemque eſt in bonis patrimonialibus clericorum: at in re Eccleſiaſtica aut Religioſa, inter præſentes triginta, inter abſentes quadraginta: contra Eccleſiam vero Romanam requiruntur centum.

5 poſſeſsio bonæ fidei præcedentis, & ſequentis poſſeſſoris coniunctæ complet tempus præſcriptionis.

6 Eccleſiæ & minori datur quadriennium poſt finitam præſcriptionem contra ipſos ad reſtitutionem, niſi eſſet præſcriptum ab alia Eccleſia.

7 Soluens tributũ ſeu penſionem per contractũ promiſſam, triginta annis præſcribit, non ſoluens ſine mala fide. Quod ſi erat pactum non ſoluendi, niſi petitam, negligente domino petere, præſcribit ſecundum legem communẽ præſcriptionis.

8 Eligendi ius præſcribitur quadraginta annis, etiamſi vnus ſolus actus interueniat.

9 Prohibita alienari non præſcribuntur ante triginta, vel quadraginta annos,

nos. Vide Syluest. præscriptio. 2. num. 12. Molin. disp. 70.

10 Statutum tollens præscriptionem, non tollit eam, cuius initij non est memoria.

Primitiæ, vide Decimæ.

Priuilegium, vide Gratia.

Princeps, vide Dominus, Lex, Officium.

1 REx tenetur pro Republica vitam ponere.

2 Potest per Remp. priuari ob tyrannidem, etsi non faciat officium suum, & cum est causa aliqua iusta; & eligi alius à maiore parte populi. Quidam tamen solam tyrannidem causam putant.

3 Tenetur Princeps corrigere mala publica, si possit sine damno Reipub. & agere causam populi, adeoque curare vt Episcopi & Curati resideant: quantum iure permittitur.

4 Potest dispensare secum ex causa in suis legibus: nam sine causa peccat.

5 Potest etiam legitimare filium suũ, non vt pater, sed vt Princeps.

6 Potest ex causa rem vnius alteri dare,

dare,& locum Reip. communem ſine populi conſenſu,proprium in vſum aſſumere,& reuocare ſuum contractum,& datum a ſe priuilegium, etiam remuneratorium. Cum autem requiritur cauſa iuſta vt aliquid facere poſſit, non ei credendum dicenti eſſe cauſam iu ſtam, niſi appareat.

7 Gubernator ciuitatis habetur loco principis;itaque eius licentia,vel ſcientia ſupplet defectū cuiuſuis ſolemnitatis.

8 Gubernare principaliter ob gloriam,aut diuitias,non eſt mortale.

9 Imperator poteſt eſſe Iudex in cauſa ſui fiſci.

PROCESSIO.

1 IN proceſſione corpori Chriſti, nulla Reliquia geſtatur.

2 Dum fit proceſſio, pulſantur cāpanæ, ad excitandam populi deuotionem.

Procurator,vide caſus fortuitus, Iudiciales actus.

1 PRocurator ad negotia; poteſt alium inſtituere procuratorem.

Promissio uide Donatio.

1 PRomissio obligat, nisi res sint, ita mutatæ, vt si cogitasses ita futurum non promisisses, aut si non habuisti animum te obligandi, sed solum proposuisti facere. Vix autem quis promittentium obligari intendit, nisi iuret, aut faciat instrumentum. Itaque cum dicunt, Facciam, intelligunt se facturos, nisi mutentur, volunt enim liberi esse. Qui autem animum habet promittendi, hoc ipso se obligat: si tamen promissionem non implet ex causa quæ sibi videtur rationabilis, non peccat mortaliter, nisi alioqui sequeretur scandalum, aut grande proximi damnum; tunc enim, qui promisit, etiam de damno tenetur, quo solo casu quidam aiunt obligare promissionem ex iustitia, alioqui solum ex fidelitate, & sine obligatione restituendi. Potest, & quis promissum negare ei, qui quod sibi promisit: non præstat: item cum sibi est perniciosum præstare, aut ei cui promisit, inutile, aut is per ingratitudinem fiat indignus, aut si est promissio vi aut dolo extor-

extorta, & non firmata iuramento, aut si non est accepta, aut est de re illicita, aut donatio lege prohibita, vt Simoniaca, aut de soluenda vsura, & non firmata iuramẽto, sed id potest episcopus relaxare, aut si promissum sit, sed secundum quosdam, ei qui sit denunciatus, excommunicatus.

2 Quod alicui promisisti pro re illicita, si facit, teneris ei dare, etsi quidam negant.

3 Cum quis promittit etiã cũ iuramẽto intelligitur nisi enormiter lædatur.

4 promissio acceptãti nomine ecclesiæ, vel Hospitalis facta, transfert dominium, secundũ quosdam. V. de Venditio.

5 Qui puellã violarit, promittens fictè se eam ducturum, tenetur ducere, nisi sit admodũ dispar cõditio: tunc enim sat est alio modo satisfacere, quòd si corrupta erat, sufficit ei ꝑ iniuria satisfacere.

Proximus, uide Charitas, Correptio.

Publicum, uide Manifestum.

Puer, uide Censura.

1 PVeri ante septennium non ligãtur ecclesiæ legibus; imò, secundum

 quosdam,

quosdam, nec ante duodecimum censuris. Certè infantes non comprehenduntur interdicto, nec prohibentur ingredi Monasteria; prohibentur tamen tempore interdicti sepeliri in loco sacro.

Purgatorium, uide Indulgentia. Oratio.

1 Remittuntur in purgatorio peccata venialia hic non remissa, per displicentiam: vel per actum caritatis, in quo uirtualiter pœnitentia includitur.

QVAESTVARII.

1 QVaestuarij eleemosinarum nullibi admittendi. Ex Conc. Trid. vbi tamen non prohibentur, qui sine indulgētiarum publicatione petunt pro se, aut loco pio, quiue eleemosynas collectas in pios vsus errogant.

2 Pius Quintus omnes gratias, & facultates concessas pro manibus adiutricibus reuocauit, quęstusq; tales prohibuit.

RAPINA, VIDE FVRTVM,

Raptus vide Matrimonium.

RATIFICATIO.

1 RAtificatione, etiam tacita, conualeſcunt geſta per metum; oportet verò ratificationem fieri animo validandi actum alias nullum.

2 Factum alicuius nomine, validatur tempore quo ipſe ratificat.

RATIHABITIO.

1 FActum tui nomine, ſeu tui contemplatione, cum poſſet tuo agi mandato ſi ratum habes, cenſeris mandaſ se: non tamen pœnas mandantis incurris, niſi id exprimatur lege.

Religio, vide Appellatio, Casus reseruatus, Electio, Episcopus, Exemptus, Iudiciales actus, Ordo, Prædicare, Prælatus, Votum.

1 AEre alieno supra facultates obstri ctus, etsi olim ingredi poterat Religionem, & sic quasi cedere bonis; nunc tamen non potest admitti, nisi prius satisfaciat creditoribus, ex noua constitutione Sixti V. addita moderatione Gregorij XIIII.

2 Parenti grandi necessitati subueniẽdũ ante ingressum: facta autem professione faciendũ quod possit salua obediẽtia: ante professionem verò potius egrediendum, si possit subuenire, quàm deserãtur.

3 Nouitio potest etiã post Trid. Cõc. concedi dilatio ad professionem post annum Nouitiatus, si caussa subest.

4 Nouitiorũ prælatus est vult ipsorũ Ordinarius, potestq; cum ipsis dispẽsare.

5 Nouitij obligatio extra Societatẽ IESV nulla valet sine licentia Episcopi; aut eius vicarij, idque intra duos menses ante professionem, antequam nullum sortitur effectum. Ex Trid. Conc. vbi non prohi-

prohibetur teſtamentum,ſed donatio inter uiuos:nec deſpoſitiones de bonis ſuis ante ſuſceptum habitum, modò non fiant intuitu Religionis.

6 Poteſt,ſecundum Nauarr. etiã poſt Conc.Trid. ex cauſa iuſta fieri aliqua Religioſa, manendo domi ſuæ cum peculio, vnde ſuſtentetur.

7 Monialis morientis, aut abeuntis ante profeſſionem,bona omnia reſtituenda ei a monaſterio.

8 Nouitius non tenetur ad præcepta Religiouis, nec egreſſus ad expenſas.

9 Si nouitiatus annus interrumpatur per egreſſum, opus eſt de nouo incipere, alioqui inualida profeſſio. Vide de elect. lib.6. cap. 26. Non interrumpitur verò manendo ex cauſa extra monaſterium de licentia Superioris:id quod poteſt etiam fieri poſt Conc. Trid.

10 Dum quis eſt in Religione,non tenetur ad vota antea facta,nec ad iuramẽta quę ſunt Religioni incompatibilia nec ad pœnitentias iniunctas. Vide gloſſ.33. q.2. Admoneo.

11 Parentes poſſunt offerre Religion

filios impuberes inuitis tutoribus, & pater auo inuito, sed non contra.

12 Profitentem patrem debere filio dare legitimam, alij aiunt, alij negant.

13 Episcopus potest admittere ad professionem in monasterio sibi subiecto, vel de licentia Superioris.

14 Professio potest fieri per procuratorem. Potest & fieri adiecto modo vt possit sua bona ad vitæ sustentationem administrare, sed Prælatus poterit postea prohibere. Quòd si fiat cũ pacto contra substantiam Regulæ, quidam dicunt esse nullam alij valere; pactum enim reijciendum.

15 Professio non valet si desit intentio profitendi, & cõsensus potentis incorporare religioni, uel ratihabitio recepti eius nomine accedens postea, oportet autem etiam Nouitiatum fieri de illius cõsensu.

16 Non fit quis tacitè professus per aliquid, nisi intendat per id fieri.

12 Professio affert plenariam peccatorum indulgentiam; itemque ingressus, secundum quosdam, animo perseuerandi, &, vt quidẽ aiunt, votorum renouatio.

18 Professus solum obedientiam secũ-
dum

dum regulam approbatam, censetur simul profiteri castitatem, & paupertatem.

19 Professus etiãsi non intendat seruare regulam, nisi more aliorum, tenetur ad omnia quorũ nõ est legitima dispensatio.

20 Professus religionem in communi, etiam emissis tribus votis in manu Episcopi non est verè professus, sed sunt illa vota simplicia.

21 Professio ante decimumsextũ annũ expletum, & ante annũ probationis, post susceptum habitum, nullam inducit obligationem. Ex Conc. Trid. potest quidem Nouitiatus fieri, ante decimumsextum annum, modò illo exdleto fiat professio.

22 Professio Monialis non Mendicantis in Monasterio nou habente reditus necessarios ad vitam, non tenet. Vide cap. periculoso, de sta. reg. lib. 6.

23 Professio inualida defectu consensus, illo superueniente validatur.

24 In dubio de professione Monialis, aut de donatione valida, debet illa examinari ab Episcopo extra claustra. Ex Congreg. Conc.

45 Professi bona, præter legitimam descen-

descendentium,& ascendentium, intelliguntur esse Monasterij, nisi ille ante professionem aliter disposuisset.

26 Professi mortui bona acquiruntur Ordini. Ex Cong. Conc.

27 Professus pensionem acquirit monasterio,& hæreditatem. Quòd si ille hæreditatem sibi relictam repudiet, potest monasterium acceptare : & si moriatur ante aditam patris hæreditatem, succedit monasterium.

28 Religiosus acquirit monasterio cui se dedit profitendo. Quòd si generaliter Ordinem profitetur, nulli se addicens monasterio, acquirit toti Ordini.

29 Professus nec potest facere testamẽtum, nec factum reuocare.

30 Non valet professio viri inter fœminas; nec fœminæ inter viros, nec hermaphroditi, si par est sexus, secundũ Nauar.

31 Professum contemnere perfectionẽ, quã sequi professus est, mortale est.

32 Religiosus de licẽtia superioris potest fieri parochus (non autem simplex beneficiatus sine papæ licentia:) vbi si desinquat, non per Episcopum, sed per Prælatum

latum puniendum,quidam cenſent: Ego putarim id ad Epiſcopũ pertinere, cui ſit ſubiectus,quod in ijs, quæ ad curam animarum ſpectãt certum eſt ex Conc.Trid. ſeſſ.25.c.11.de Regul.eſtq; ſolutus obſeruantijs quas commodè non poteſt obſeruare. Dicunt & quidam, poſſe Abbatem dare, cum populi, & Epiſcopi conſenſu, Monachum in Capellanum Eccleſiæ Parochialis.

33 Profeſſio coniugati inuito coniuge habet vim voti ſimplicis, & non repetente coniuge, non poteſt egredi: ſi autem de eius licẽtia, ſed non vouentis caſtitatem profeſſus eſt, profeſſio inualida eſt. Vide de conuerſ.coniug.cap.1. & 4.

34 Profeſſus celato morbo contagioſo, expelli poteſt à Religione.

35 Profeſſus tranſiens ad alium Ordinem,oportet vt in eo faciat integrum Nouitiatum,nec poteſt ſecum ferre quæ acquiſiuit in primo.

36 Religioſo poſſe imponi duriora quàm ſint in Regula, quidam aiunt, alij negant. Vide gloſſ.d.74.Geſta,& 32.q.1. Integritas, & Decium cap. Ad noſtram,

de

de appell. Ego posse, puto, saltem quantum se, vel tacitè eius vota extendunt.

37 Ad strictiorem Religionem, idest, sanctiorem, vel fructuosiorem, vel asperiorem potest quis transire licentia petita, etsi non obtenta, non obstante priuilegio sui Ordinis de non transeundo. Vide de Regul. c. 18. nisi priuilegium dicat, vt neque obtentu perfectioris vitæ id liceat, aut aliter explicet requirri expressam licentiam proprij Superioris.

38 De quouis Ordine potest transiri ad Carthusienses.

39 Ad laxiorem Religionem non licet professo transire sine licentia Papæ, vel Prælati, qui ex priuilegio Sedis Apostolicæ eam possit concedere. Concil. Trid. sess. 25. cap. 19. de Regularibus, & ita seruatur consuetudine.

40 Professus eiectus tenetur seruare essentialia suæ Religionis eo modo, quo potest, hoc est, tria vota, & etiam annexa suæ regulæ, & etiam gestare habitum (nisi eo priuatus dimittatur) & Ordinario loci, in quo viuit se presentare, eique obedire. Nec sibi licet thesaurizare, sed

quod

quod ſupereſt poſt honeſtum victum, & veſtitum acquiret Eccleſiæ, cui fortè addictus erit, vel Sedi Apoſtolicæ. Vide D. Thom. 2.2. q. 184. ar. 8. ad 4. & q. 185. ar. 8. Et aduerte non debere eſſe melioris cõditionis eos, qui ob demerita eijciuntur, quàm illos, qui ob merita aſſumuntur. Vide etiam Syluest. Religio. 6. q. 12. & verb. Apoſtata. nu. 5. & 6.

41 Religiones ducentium vxores, non ſunt ſimpliciter Religiones, (nec ſecundum quoſdam, diſſoluunt matrimonium ratum) nec Ordo qui dicitur Tertius Sãcti Franciſci.

42 Oblatio Religioſi per votum, aut iuramentum, non eſt valida ſine conſenſu Superioris: ſed vide Votum.

43 Religioſum poteſt Superior pro quouis peccato mortali incarcerare, & expellere ob crimen cauſa cognita, per ſententiam, (non autem deponere Ordine ſacro) ſi eſt incorrigibilis. Vide cap. 7. Ne Clerici, vel Monachi.

44 Nõ licet recedere à Cõuentu prætextu conueniendi Superiorem. Ex Tri.

45 Habitum ex cauſa occultare, aut dimit-

dimittere ad tempus, licitum est.

49 Religiosus beneficiatus potest de fructibus disponere.vt sæcularis, & Ecclesiæ suæ acquirit,nõ monasterio, secũdum Nauarr.idẽq;censet de Abbate, & priore;esse enim Abbatiam, & Prioratum beneficia Ecclesiastica.Ego verò hos nõ puto posse plus quã Regula eis permittit.

47 Prælati in religione possunt secum dispensare,sicut cum subditis.Vide Tho. 22.q.88. 181.& 186.Expedit verò id facere per suũ Cõfessorem.Vide Cõfessor.

47 Licita est consuetudo dandi quotannis certum quid ad sustentationẽ Religioso,|vt solet monialibus lucrum ex suo artificio ad vestitum dari. Nec Trid. Conc.Sess.25.prohibet peculium ex causa in vsum pium cum Prælati licentia:potest enim Superior concedere subdito quod ipse potest, scilicet vti, & donare causa pietatis,& remunerationis.

49 In vsum communem censetur impẽdi,quod impenditur in vsum Monachi de licentia superioris.

50 Concil. Trid. sess.25.cap.1.& 2.non intendit legitimè relaxata, aut mutata

cata prohibere.

51 Quidam putant non teneri Religiosum obedire in re ad regulam nihil pertinente, aut difficillima, si dubitet an possit superior præcipere, nec vt Episcopatum acceptet : alij debere acceptare, si præcipiatur in virtute obedientiæ.

52 Acquisita à Religioso in Episcopatu titulari, relinquenda monasterio.

53 Vbicunque sit Religiosus sub obedientia superioris, censetur in claustro esse; & quidem de licentia superioris potest extra manere, sed cum habitu.

54 Cum superior non contradicit, intelligitur tacitè consentire.

55 Religiosus potest appellare à sententia iniusta superioris. potest & agere contra superiorem in vtilitatem monasterij Vide cap. Ex parte. de accus. & cap. Cum delicta, de rescript.

56 Pius V. voluit mendicantes vti gratijs suis, & priuilegijs in Foro conscientiæ, non obstante Conc. Trid. Verumtamen eius Bulla reuocata fuit à Gregorio XIII. an verò aliquid postea reualidatum fuerit, ex eorum priuilegijs petendū est.

Fran-

57 Franciscani possunt habere reditus Ecclesijs suis relictos, non autem relictos Conuentui, nisi ad modicum tempus, pro victu, & vestitu.

58 Cartusianum teneri vesci carnibus, si aliter non possit morbo liberari, quidam aiunt, alij negant. Ego dixerim teneri si non possit aliter viuere. Sunt, & qui affirmant, non peccare illos mortaliter si carnibus vescantur extra morbum, si absit scandalum, non enim ex voto abstinere, sed ex consuetudine.

59 Mendicantes non tenentur contribuere ad Seminaria, etiam ratione beneficiorum, nec ad vllum subsidiũ, aut onus. Ex Pio Quinto.

60 Religiosi possunt esse Vicarij Episcopi de licentia Prælati, & interdum postulare pro alio in ciuilibus coram Iudice sæculari.

61 Prælati exempti habentes Iurisdictionem quasi Episcopalem in suos, non possunt in eos quidquid possunt Episcopi in suos subditos, nisi ex speciali indulto Sedis Apostolicæ. vide Tolet. l. 1. cap. 89. Suarez tom. 4. disp. 30. sect. 26.

Re-

62 Religiosi tẽpore Iubilæi reuocãtis priuilegia in contrariũ possunt confiteri cuius Cõfessori approbato ab Episcopo.

63 Monachum aiunt quidã nec in Papam posse eligi sine Abbatis licentia.

64 Non potest iudex sæcularis cognoscere de facto Religiosi ante ingressum Religionis, est enim mutuatum Forum.

65 Episcopus nõ potest præcipere monasterio, etiã sibi subdito, vt recipiat Monialem, id enim est Abbatissæ cum Conuentu. Nauarr. cons. 9 de cõst.

66 Abbas non ligatur statuto etiam fcto cum Conuentu.

67 Abbatem non venire nomine monachi in odiosis, alij aiunt, alij negant.

68 Abbatem oportet esse vigintiquinque annorum inceptorum, & Sacerdotẽ, & professum: Abbatissã verò quadraginta annorũ, nisi aliud Superiori videatur.

69 Abbate mortuo, expirat officium Prioris, nisi esset ab illo cum Capitulo institutus.

70 Abbas non potest præfici duobus Monasterijs, nisi vnũ pendeat ex altero.

71 Apostata non est á Religione qui

exit animo reuertendi, aut aliam etiam laxiorem, intrandi, aut qui fugit nimis ſæuiente Superiore, aut meritò credens ſe non eſſe profeſſum: tunc enim poteſt etiam dimiſſo habitu fugere, neque his obſtat Concilium Tridentinum.

72 Apoſtata eſt excommunicatus ſi habitum dimittat, non aſſumpto alterius Religionis habitu.

73 Acquiſita per Apoſtatam extra Religionem, quidam dicunt eſſe Cameræ Apoſtolicę, alij Monaſterij.

Reliquiæ uide Oratio, Proceſſio.

1 Coli poſſunt priuatim Reliquiæ eius, qui creditur eſſe in cœlo.

Repreſalia, uide Bellum.

1 Licent Repreſalia eo modo quo belli, ſcilicet auctoritate ſui principis, & altero principe, ſcilicet eius qui læſit, monito vt curet ſatisfieri: quòd ſi non fit, poteſt læſus etiam ab innocentibus accipere, ſi aliter ſua recuperare nō poteſt.

2 Repreſalia non poſſunt fieri in perſona Eccleſiaſtica. Vide de iniur. lib. 6.

Re-

Rescriptum, uide Gratia.

Residentia, uide Beneficium.

1 OMne beneficium requirit residentiam: nec residet, qui non seruit; quòd nisi causa iusta excuset, aut recepta consuetudo, mortale est non residere. Vbique autem ferè receptum, ne in Simplici resideatur. Curatum autem, ne resideat, nulla excusat cōsuetudo, obligatur enim diuino iure: nec, secundum congr. Conc. excusat seruitium Episcopi, aut cathedralis, aut inquisitionis, aut paucitas ouium, aut defectus domus propriæ, potest enim conducere: nec, secundum caiet. 2. 2. q. 185. esse Auditorem Rotæ, aut Secretarium Sedis Apostolicę, nec, secundum sotum, esse cardinalem, si enim est Episcopus, debet residere in Ecclesia sibi commendata.

2 Parochię annexæ Ecclesiæ cathedralis capellæ potest per Vicariū seruiri.

3 Residere censetur, qui abest, propter Ecclesiæ suæ negotia.

4 Potest Episcopus abesse ob suæ vel vniuersalis Ecclesiæ necessitaté, & vt alie

næ ſuccurrat, modò ſine ſuæ detrimento.

5 Epiſcopus, & Curatus non legi timè abſens tenetur fructus dare fabricę, aut pauperibus Ex Trid.Seſſ.23. Qui tamen non poteſt reſidere, non ideò debet damum pati. Ex Congreg. Concil.

6 Fructus amiſſos ob non reſidentiā non tenetur quis dare ante condemnatiō nem, ſecundum Nauarr. Ego verò cenſeō à confeſſore condemnandum.

7 Poteſt Epiſcopus abeſſe ex cauſa per tres menſes, Curatus verò per duos. Ex Trid. Nec, ſecundum Nauarr. opus eſt licentia ad tanti temporis abſentiam. Habens verò beneficium in cathedrali, aut Collegiata, non poteſt abeſſe plus tribus menſibus quotannis. Ex Trid. Conc.

8 Excuſat a reſidentia audire Theologiam aut ius canonicum per quinque annos, docere verò quādiu docetur: in alijs ſcientijs requiritur Epiſcopi licentia, ſi peti ſolet. Itē Papæ ſeruitium, aut Epiſcopi, ob vtilitatem Eccleſiæ. Ita Nauar. At Trid. vult approbari ab Epiſcopo abſentię cauſas, & quidē has oportet eſse Eccleſiæ vtiles, vel propriæ, vel vniuerſæ,

vt supradictum est. Ait verò Nau. dispensationē Episcopi cum Parocho, vt possit causa studij abesse per septem annos, non posse per Episcopum reuocari. Nunc autē Parochis non conceditur hæc licentia iuxta declarationem sacræ Congreg.

9 Qui nō residet, tenetur per aliū tot Missas dicere, ad quod residens tenebatur.

10 Capellanus potest per alium celebrare, etiamsi in fundatione sic vt celebret. Ex Cong. Conc.

11 Canonicus absēs sine causa, tenetur remittere distributiones: nec alij possunt remittere: vt colligitur ex Concil. Trid. sess. 24. c. 12. de Refor. & declarauit Congreg. Concil.

12 Excusat in Collegiatis non insignibus a non residentia consuetudo immemorabilis, & reditus tenues, qui Canonicos alere non possunt. Ex Congreg. Concil.

13 Obtinens Canonicatum, Parochialem in hanc tenetur residere: & perdit distributiones, quando non seruit Canonicatui. Ex eadem.

1 PRohibita vniuersitate, non censentur probibiti singuli, nec pactum inter Regem, & Communitatem obligat singulos Communitatis.

2 Respublica potest pro bono communi rem vnius alteri dare. Vnde non facilè condemnāda statuta quæ videtur iniqua aut vsuraria, ut benè monet Caietanus.

3 Reip. imputatur quod facit Princeps vnde ob huius peccatū interdū punitur.

4 Cuiusque professionis homines possunt sibi Rectorem facere.

Restitutio, uide Beneficium, Conductor, Debitum, Furtum.

1 REstituere tenetur, qui damnum non impedit, cùm ex officio deberet, vt Iudex, pater, tutor; nisi omittat ob periculum rerum suarum, quas debeat præferre alienis.

2 Tenetur Medicus, & Aduocatus, & Confessor, ex negligentia quæ damnum dedit, ijs quorum causam agebant. Nam Coufessor qui damnum dedit ei cui restituen-

tuendum erat, non monendo restituere, non ei tenetur; causam enim non eius, sed pœnitentis agit, quidã putant teneri, si ex crassa ignorãtia dixit ne restitueret.

3 Item qui iniustè impedit habentẽ ius ad rem, ne eam consequatur.

4 Et qui vi, dolo, aut mendacio aliquem impedit.

5 Et qui aliquem ad damnum induxit, alioqui non facturum.

6 Et qui cum alio simul damnum dedit, de tanto tenetur, quanti causa fuit.

7 Et qui a fure aliquid accepit furti[f], nisi sic fuisset mistum cum eius rebus (verbi gratia, frumentum, aut pecunia) vt discerni non posset: aut bona fide acceptum consumpsisset, nec esset factus locupletior.

8 Et testis legitimè interrogatus de damno, cuius, tacendo, causa fuit: nisi tacuisset iusto damni proprij timore.

9 Et qui accepit pro re quam ex iustitia debebat (nisi fuisset liberè donatũ, & non vult iustitiæ pretium) secus est si pro eo accepit quod non ex iustitia, sed ex alia virtute debebat (etsi quidam etiã

tunc volunt restitui) vel pro eo quod ex iustitia non facere tenebatur.

10 Et qui damnum mandauit fieri, nisi antea dissuasisset. Vide Consilium.

12 Et qui ab aliquo per metũ incussũ aliquid extorsit, vel non audente negare ob reuerentiam; secus si blanditijs.

13 Et qui læsit malo exemplo, tenetur dare bonum.

14 Et qui Religionẽ spoliauit vi, aut fraude persona vtili, tenetur ei de damno iuxta prudentis arbitrium, & aliquando forte sat erit illam monere, vt redeat.

15 Et qui virginẽ vi, aut dolo vitiauit, tenetur arbitrio boni viri, & fortè dotare. Quod si ei promisit se ducturum, etiã fictè, tenetur ducere, nisi illa potuisset cõijcere fictionẽ, vt cũ sunt valde impares. Quòd si magnum malum ex matrimonio timetur, etiamsi verè promisisset, sufficit de damno satisfacere arbitrio prudentis.

16 Et qui alienum agrum possedit mala fide, tenetur etiam de fructibus, quos dominus alioqui percepisset, deductis expensis vtilibus, & laboris pretio. At secus est de lucro ex aliena pecunia; id enim

enim non restituendum, nisi forte dominus tantundem lucratus ex ea fuisset.

17 Et qui promissionem non impleuit, tenetur de damno inde secuto.

18 Et qui aliquid accepit vt malum faceret, si non fecit, tenetur restituere: non autem si fecit, quamquam Aug. epi. 54. indicat Aduocatum restituere debere acceptum pro iniquo patrocinio.

19 Et hæres eius qui alterũ infamauit, secundum quosdã. sed alij negant debere.

20 Et quisque pro damno dato a seruo suo, si ipse fuit in lata culpa.

21 Et qui falso testimonio scienter coniecit alium in vitæ periculum, tenetur etiam cum suæ vitæ periculo liberare: quod si sine culpa fecit, debet retractare. si possit sine magno sui periculo.

22 Restituere nõ tenetur, qui sine vi, & fraude impediuit liberam donationẽ, aut collationem beneficij, ad quod nondum erat acquisitum Ius. Aut qui testamentum curauit mutari, etiã dolo; nondũ enim per illud acquisitum ius, secundum quosdam: at alij meritò illum teneri dicunt, quia contra iustitiam faciens læsit.

Nec

23 Nec qui ſine vi, & dolo alicui ſuaſit malefacere, ei de damno inde ſecuto tenetur.

24 Nec qui vulnerauit, tenetur de fœditate relicta ex vulnere, ſed de damno, atque iniuria.

25 Nec qui bona fide fecit, tenetur ad damnum inde ſecutum.

26 Nec qui non poteſt reſtituere rem minoris ordinis ſine damno maioris. Nauarr. c. 16. n. 44. & c. 17. n. 57. & 89. & communis quam limitat Sot. niſi aliunde ſit notabilis exceſſus: eſt autem honor maior pecunia, honore, fama, fama corpus, corpore verò anima.

27 Nec qui nō poteſt ſine multo maiore ſuo damno, quàm ſit damnū creditoris: quod ſi non fuit in turpitudine aut mora, nec cū tanto ſuo damno, tenetur reſtituere, quanti eſt creditoris, ſi non reſtituat.

28 Nec qui ſine vi, & fraude remiſſionem debiti obtinuit.

29 Nec cui debitum in ſpecie ſine culpa perijt ante moram, aut perinde apud dominum fuerat periturum.

30 Nec qui læſit contra caritatem faciens.

ciens contra iustitiam.

31 Nec qui famam grauiter quidem læsit, sed est iam à læso recuperata.

32 Nec qui accepit, quòd si petijsset, ei datum fuisset.

33 Nec qui tantundem est læsus ab eo quem læsit.

34 Nec qui damnum dedit sine lata culpa: nisi ratio contractus aliud exigat.

35 Nec qui dubitat an fuerit damni causa, vel an teneatur restituere.

36 Nec qui pro restitutione incertorũ fecit compositionem cum Papa, aut Episcopo, aut cui a Papa, facta eorũ remissio.

37 Nec qui in mare proiecit alioqui cum hominibus peritura.

38 Nec qui uidet aliquem puniri per errorem pro eo quod ipse fecit, & tacet.

39 Nec qui alioqui facturo malè, & ad id deliberato, dixit, vt faceret.

40 Nec possessor bonæ fidei, nisi in quantum factus est locupletior.

41 Nec meretrix mendacijs visitatis multa extorquens.

42 Nec qui diligenter quæsito creditore, & non reperto, dedit pauperibus.

43 Nec qui pro debito pecuniæ punitus eſt pœna corporali.

44 Nec teſtis falſus de pœna quæ alicui obueniſſet ſi verum dixiſſet; nō enim debetur ante condemnationem ſecundū Nauarr.c.25.nu.51. tenetur tamen de dāno patris læſæ, ſcilicet, de eo quod ei in conſcientia debebatur.

45 Nec qui obligatus dare pauperioribus in genere, non talibus, ſed tamen pauperibus dedit.

46 Nec qui accuſatorem ſuum non potentem probare, vocauit calumniatorē; ſic enim tales in iure vocantur.

47 Nec qui habet cauſam non reſtituēdi, quam debet meritò creditor approbare. Sylu.V.Reſtitutio 5.nu.3.

48 Nec qui aliena læſit, vt ſua ſeruaret: cui illa nocebant, cū aliter nō poſſet; vt cū diruit domum vicinam, per quam incendium ad ſuam erat peruenturum.

49 Nec qui rem habuit ab eo, qui dare poterat, & liberè dedit, ſed ſine Iuris ſolemnitāte, modò ſit res Eccleſiaſtica prohibita ſine certa ſolemnitate alienari. Lege Sylueſt.& alios verb.alienatio.

50 Nec qui ex causa pro re pretium restituit.

51 Nec qui dedit operibus pijs quod non poterat domino restituere sine graui periculo; aut cum res esset modica, aut dominus tam longe abesset, vt difficile ad illum res posset missa peruenire.

52 Nec qui cum dedisset officium, aut beneficium indigno, restituit Reipublicæ, aut Ecclesiæ læsæ; huic enim debebat non digno, cui non dedit.

53 Nec qui debitum prodigo seruat ius inopiæ, vel hæredibus. Quidam tamen id non admittunt, dicentes illi omnino restituendum, & cuicunque abutenti rebus suis modò sine proximi iniuria.

54 Nec qui cum dubitaret vtri duorũ deberet, certus alteri eorum debere, dedit vtrique dimidium.

55 Nec qui in extrema necessitate sua, & creditoris sibi retinuit: id quod quidã extendunt etiam ad vxoris, aut filiorum extremam necessitatem.

56 Nec qui non posset læsum honorem, aut famam restituere, non aliter compensauit: quidam tamen dicunt debere

bere pecunia, aut alia re.

57 Nec qui pro iniuria aliter quàm veniam petendo satisfacit, aut, cum sit illustris, satisfacit priuato à se infamato pecunia, aut alia re.

58 Nec cui culpa leui perijt depositũ, aut commodatum, moderationem vide apud Sylu. V. Depositum nu. 28. & V. Cõmodatum. nu. 6.

59 Possidens bona fide, restituat vbi est, alioqui sic vt creditor damnum non patiatur vsurarius etiam tenetur suis expensis & labore restituere iuxta doctrinam vniuersalem D. Thomæ 2. 2. q. 62. ar. 5. & Caiet. ibidem. Nauarr. cap. 17. nu. 43. Syluest. restitutio. 4. n. 4. Tabie. n. 13. Nec commodans, aut mutuans debet damnum pati in recuperatione commodati, aut mutui.

60 Qui non potest omnibus soluere, soluat primo quod in propria specie debetur, vt depositũ, vel cõmodatum, vel acceptum titulo oneroso, vt vẽditione, & nõdum solutũ si extat. Secũdò ijs quibus bona expresse hypothecata, & prius prioribus quibusq; habẽtibus specialẽ hypothecam

eam quàm ijs qui generalē. Tertiò dotis debitū, vel fisci ; Quartò habentibus hypothecā tacitā, & prius prioribus . Quintò depositoribus rei non extantis . Sextò ceteris pro rata . Excusatur verò qui soluit prius petenti , aut valde indegenti.

61 In debitis eiusdem ordinis, cæteris paribus soluenda priora: alioqui maiori damno prius occurrendum.

62 Qui debet ex delicto, vt furto, simul & ex contractu licito, soluat prius debitū prius. Vsurarius tamen soluat prius debitum ex contractu , quo non est pauperior factus , quā vsuras priores ; alioqui prius has , si ex contractu posteriori est factus pauperior.

REVELATIO.

1 Reuelationes probantur sapientiū iudicio, sanctitate eorum quibus factæ, veritate, & conformitate cum doctrina Catholica.

Reus, vide Iudiciales actus.

Rex, vide Princeps.

S A-

SACRAMENTVM, VIDE *Confessor.*

1 SAcramentum cum peccato mortali accipere, aut ministrare, mortale est: requiritur autem ad accipiendum cõtritio regulariter, & per se, excepto Baptismo, & Pœnitentia: ad ministrandum verò requiritur contritio, nisi quis baptizet in necessitate sine solemnitate, aut assistat vt Parochus matrimonio.

2 Sacramenta accipienda à Pastore, quãdiu toleratur, etiamsi sciatur esse irregularis, aut suspensus, aut excommunicatus, modò non sit denunciatus, aut notorius Clerici percussor. Illũ verò subdito petenti ministrando, peccare quidã aiunt alij negant: quod intellige si per ipsum non stet quominus absoluatur; aut aliter subdito satisfacere nequeat.

3 In articulo mortis licet accipere Baptismum, & Pœnitentiam etiam a nominatim excommunicato, etiam ab hæretico; & quouis tempore licet accipere

ab eo qui non est denunciatus excommunicatus, aut notorius Clerici percussor, quoduis Sacramentum. Si non potes commodè ab alio habere, & tuæ necessitati, aut vtilitati spirituali prouidere.

4 Sacramenta omnia potest quisque de Diœcesi accipere in Cathedrali. Vide gloss. de offic. Archip. cap 3.

5 In Pascha potest quis accipere sacramenta in Parochia, vbi tunc reperitur: imo quouis tempore potest Parochus ministrare peregrinis.

6 Cui generaliter cõmittũtur omnia exercenda in Parochia, potest dare alteri Sacerdoti licentiam administrandi Sacramenta, approbato tamen ab Ordinario.

7 Nõ debet parochus aliquẽ priuare Sacramentis, nisi ob peccatum notorium.

8 Accedenti ad Sacramentum cũ gratia, augetur gratia, etiamsi accedat cum peccato veniali, etsi id quidam negant.

9 In solo Baptismo & Confirmatione est de essentia formæ: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

10 Forma Sacramenti potest iterari, cum dubitatur an dicta sit.

1 SAcræ veſtes pollutæ luxuria, iterum benedicendæ.

2 Sacra vendita ad vſus profanos, prius diſſoluenda: ſic vt formam amittant: quòd ſi lapides ſint & ligna dirutæ Eccleſiæ, poſſunt verti in vſum profanum de Epiſcopi licentia.

3 Sacra tangi à laicis ſine contemptu, non eſt peccatum mortale.

4 Sacra vetuſtate conſumpta, comburenda, & cineres in Eccleſia reponendi: ligna tamen & lapides poſſunt ſeruire loco religioſo honeſto.

5 Sacra vaſa, & veſtimenta habere enormiter immũda, mortale eſt, & ijs qui habent, & Prelatis, qui non prouident.

6 Sacer dicitur locus, cum eſt benedictione deputatus ad officia diuina, aut ſepulturam.

Sacrilegium, uide Luxuria.

1 SAcrilegium eſt, cum fit iniuria rei ſacræ in eo, ad quod eſt ſanctificata, vt extrahere ex Eccleſia eius immunitate

tàte gaudentem, furari etiam Reliquias ex deuotione. Furari autem in Ecclesia rem non Ecclesiæ, quidam negant esse sacrilegium, alij melius affirmant.

Salarium, vide Debitum.
Sancti, vide Oratio, Reliquiæ.
Satisfactio pœnitentialis, vide Confessio, Hora Canonica, Missa.

1 QVi Indulgentias consecuti sunt, non ideo debent omittere pœnitentiam iniunctã: hæc enim non solum iniungitur ad satisfactionem peccatorum præteritorum, sed etiam plerumque ad remedium futurorum. Vide D. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. art. 3. Syluestr. verb. Indulgentia. num. 23.

2 Etsi accipienti Indulgentiam plenariam potest dari absolutio sine pœnitentia, expedit tamen aliquam semper imponere.

3 Non potest iniungi pro pœnitentia ingressus Religionis, potest autem iniungi frequentia Confessionis.

4 Tenetur pœnitens acceptare pœnitentiam rationabilem, & implere. Qui

tamen acceptatam non implet, videtur peccare mortaliter, quamuis absit cōtem pus, etsi quidam contrarium putant.

5 Secundus confessor ex rationabili causa potest à priori impositam pœnitentiam in aliam commutare, etiamsi priora peccata non audiat, & etiamsi prior fuisset Episcopus, aut Papa.

6 Potest quis à se impositam pœnitentiam ex causa minuere, & Episcopus etiam extra confessionem relaxare pœnitentiam à Parocho impositam, limitationem huius & præcedentis Aphorismi, vide apud Nauar. cap. 26. nu. 22. & Ledesm. 2. q. 20. num. 4.

7 Posse satisfieri Deo per pęnitentiã factã in peccato mortali pro peccatis remissis, alij aiunt, alij negant. Illud certũ, satisfieri tunc præcepto confessoris pœnitentiam imponentis, nec esse opus de eo postea confiteri: & probabile illud, recedente peccato, valere illam pœnitentiam apud Deum, vt volunt quidam valere indulgentiam, recedente peccato in quo est accepta.

8 Non expedit pœnitentiam publicam

eam iniungere pro peccato occulto ob periculum reuelatæ Confessionis.

6 Cui iniuncta est eleemosyna, satisfacit dando etiam extrema patienti.

10 Potest quis satisfacere per aliū de licentia Confessoris, etiam secundi, itemque cum non potest per se. An vero qui pro alio setisfacit, possit simul pro se satisfacere. alij aiunt, alij merito negant.

11 Potest in pœnitentiam imponi opus alias debitum.

12 Illud Conc. Trid. Sess 24. de imponenda pœnitentia publica scandaloso, Nauarr. intelligit in Foro exteriori, in quo etiam solo Canones pœnitentiales vult locum habere. Nam in Foro interiori pœnitentiæ omnes relictæ sunt arbitrio Confessoris. Vide 26. q. 7. Tempora, & de pœnit. de remiss. c 7. & 8.

13 confessor cum non parem peccatis pœnitentiam imponit, debet de eo pœnitentem monere.

14 Qui non fecit pœnitentiam tempore præscripto, debet facere al o.

16 Etsi omne opus ex gratia profectū est satisfactorium, magis tamen cæteris

paribus satisfacit, cum pęnale est ex se, vel ex parte complexionis pęnitentis.

16 In satisfactione quidam primo loco ponunt eleemosynam, secundo orationem, tertio ieiunium: quibus non assentior: nec enim minus posse existimo apud Deum ieiunium & orationem, quàm eleemosynam.

Scandalum, uide Confessio.

1 SCandalum est, re mala, vel speciem mali habente, alteri dare peccandi mortaliter occasionem: quod si intendas, vel ex se res ad id inducat, mortale est.

2 Si scandalum oritur ex alterius malitia, non ideo omittendum opus licitũ: si verò ex infirmitate, vel ignorãtia, differendum est, si differri sine peccato potest.

3 Ob periculum scandali negligenda Prælato, temporalia Ecclesiæ bona: præferenda enim pax.

4 Scandalizans alios, tenetur illis dare bonum exemplum.

5 Ob scandalum illorum qui te putant excommunicatum, debes Missam in festo non audire.

6 Scandalizatus dicitur populus, cum

cum decem graues viri,& honesti scandalizantur).

Schisma, uide Hæresis.

1 SChisma est, nolle obedire Papæ, vt Christi Vicario, alijsque vt eius subditis communicare.

2 Schismaticus, vt & hæreticus, priuatur ipso Iure omni potestate.

Scholaris, uide Domicilium.

Scrupulus, uide Dubium.

Secretum, uide Iudiciales actus.

1 SEcretum reuelare licet, cum est in alterius iniustum damnum, aut cum nihil ex reuelatione damni est, nihilque ex occultatione vtilitatis.

Sepultura uide Baptismus, Ecclesia, Hæresis, Simonia.

1 SEpulturã sibi eligere potest quisque pubes: quod si non elegit, sepeliendus Clericus in sua Ecclesia, Peregrinus in parochiali, vel Cathedrali, vxor cum viro, spurius cum matre non illustri, na-

turalis cum patre non in dignitate constituto.

2 Sepultura non potest impediri prætextu debiti, aut vllius obligationis: at potest ex causa negari condemnatis ad mortem.

3 Sepultura sacra priuati sunt Iure, nisi in morte dent signa contritionis, excommunicati: vsurarij manifesti, nisi dēt præter illa signa etiam cautionem: morientes in peccato notorio, aut in duello: interdicti Ecclesiæ ingressu, fautores hæreticorum, aut infidelium, nominatim interdicti. Quod si sint sepulti excommunicati denunciati, & exhumandi, & locus reconciliandus: quod si sepultus ibi infidelis, etiam parietes radendi. Non ideo autem aliquis est exhumandus, quia à schismatico sit sepultus.

4 Ossa fidelis à sepultura perpetua non transferenda sine Episcopi licentia.

5 Episcopus ex causa potest in sepulcro vnius alium sepelire, eo inuito.

6 Repertus in puteo non ideo priuandus sepultura; non enim præsumitur se occidisse.

7 Ius ſepulturæ non datur ſine Epiſcopi conſenſu in Eccleſijs ei ſubiectis.

8 Abuſum quidã dicunt eſſe,ſepelire paſſim in Eccleſia, ſed immerito, & in hac re ſtandũ conſuetudini patriæ. Olim quidem fideles in cœmeterio ſepeliebantur;ſolum excellentes quidã in Eccleſia.

9 Clerici non obligati alioqui ad officium ſepulturæ, poſſunt pro eo aliquid accipere in ſuſtentationem.

10 Quartam debitã Parocho ſoluunt Religioſi ſolum de oblatis die ſepulturæ.

11 Defuncti expenſas faciunt hæredes, & vxoris nihil habentis vir; ſi illius pater non poteſt, filij pater, ſerui dominus. Quod ſi vxor dotem habet, de illa fiet: ſi autem eius dotem vir habet,& alter bona, faciet vterque pro rata.

Seruus, vide Dominus.

1 SEruus captus in bello etiam iuſto, poteſt fugere, etiam ab eo qui ſe emit à captiuitate, niſi promiſiſſet non fugere.

2 Redimens aliquẽ ab hoſtibus,accipiet pretium,vel quinquennij ſeruiture,

Po-

3 Poteſt ſe quiſque in ſeruum ex cauſa vendere etiam infideli, ſed cum pacto non deſerendi fidem; & modo abſit periculum probabile animæ.

4 Ex libera natus, liber eſt, ex ancilla ſeruus, ſecundum Ius: quod quidam aiunt non ſeruari: ex libero enim patre natum, eſſe liberum.

5 Seruus fit liber ſimul ac habetur pro derelicto: vt ſi exponatur īfans, domino ſciente, & non contradicente, aut à domino æger deſeratur, aut ei negentur alimenta, aut ordinetur domino ſciente, & non contradicente, aut ſi dominus ſit hæreticus, aut infidelis, & fugiat ſeruus ad Eccleſiam, aut ſi ancillam velit dominus violare, & illa fugiat, aut ſi illam habuit concubinam vſque ad mortem, cum poſſet ducere, & de ea nihil diſpoſuit moriens.

6 Serui bona ludo, aut dono, aut hæreditate acquiſita, non ſunt domini: quod de captis in bello tradit Sot. l. 4. de Iuſt. q. 2. art. 2. idque alij extendunt etiam ad emptitios.

7 Libertus debet patrono egenti alimen-

menta : & decedenti ſine liberis,ſuccedit patronus ab inteſtato.

Simonia, uide Beneficium, Penſio, Suſpenſio.

1 SImonia eſt, dare ſpirituale, aut ſpirituali annexum, pro re æſtimabili pecunia per modum pretij: vbi autem nõ eſt obligatio ciuilis, ſeu ex contractu, non eſt Simonia, etiamſi ſit obligatio quædam naturalis: vt cum quis dicit ſe intendere, vel ſperare, ſed non obligare, vel ſeruire ob beneficium, ſed non velut pretium ſeruitutis.

2 Non eſt Simonia, renunciare beneficium in fauorem alterius. Nec dare aliquid ad redimendam vexationem ab iniquè impediente uel electionem, vel poſſeſſionem. Nec accipere pro re non ſuper naturali, vt profeſſione Theologiæ. Nec ſi pro tua iã electi confirmatione te ignorante data eſt pecunia. Nec ſi quis tuo nomine, vt beneficium perderes, pecuniã dedit pro eo. Nec ſacra uendere ratione materiæ : ſi plus habent de temporali, quàm de ſpirituali, & ſimilia. Secus eſt ſi vendantur Reliquiæ. Nec locum ſepul-

turæ

turæ honoratiorem, aut pompam funeris non necessariam. Nec pacisci de sustentatione ingredientis Religionem, aut de soluendo certum quid ab ingrediente Confraternitatem. Nec si sæcularis vendat ius decimarum sibi a Papa datum. Nec si Concionator accipiat pro sustentatione, aut pro libris, aut capellanus pro seruitio, aut Sacramentum ministraturus pro labore itineris, aut quis pro obligatione obeundi munus spirituale. Nec si quis det spirituale (quod non est beneficium) pro spirituali, vt Missam pro Missa. Nec si quis det ad obtinendã amicitiam, ex qua deinde consequatur beneficium. Nec si det beneficiũ nõ principaliter, sed secundario, ob bonum temporale.

3 At Simonia est, dare alicui temporale quid, vt suadeat alteri, vt det beneficium. Itẽ dare patrono vt præsentet. Itẽ dare beneficium, vel facere pactum consentiendi in pensionem, si alter sibi beneficium impetret. Item permutare beneficia sine beneplacito Superioris illius, ad quem pertinet consentire. Item si Episcopus accipiat aliquid pro expeditione litera-

terarum beneficij, secus si Notarius. Itē resignare beneficium reseruando pensionem sine Papæ auctoritate. Item dare tēporale pro actu potestati, spiritualis, vel pro amouendis impedimentis quæ possent apponi iuridice. Item si electores inter se conueniant vt solum ex se ipsis elegant ad beneficia, electio est Simoniaca. Item vendere officium Oeconomi Ecclesiastici, aut Sacristæ, secundum quosdam.

4 Non reuelantes Simoniacos iam non incidunt in pœnam vllam.

5 Bullæ contra confidentias intelligendæ de Simoniacis, scilicet vbi pactum saltem tacitum interuenit.

6 Pœnæ Simoniaci intelliguntur solum in Ordine, aut beneficio. Non est autem beneficium Vicariatus temporalis, nec pensio, nec Iuspatronatus. Oportet autem completam esse Simoniam: si enim non est datum spirituale, aut temporale, non est locus pœnis, etiamsi quis promissionem scripto confirmasset.

7 Renuntians simoniacè puniri potest, & priuari beneficio, non tamen perdit ipso iure illud, quia renuntiatio est nulla.

nulla. Nauar.c.23.nu.105.Nec obſtat cõſtitutio Pij V.quæ de acquirentibus ſimoniacè,non de reſignantibus loquitur.

8 Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem, vt obligat mentalis vſura.

9 Bulla Pij V.qua adeptus officium aut beneficium Simoniacè, fit inhabilis ad alia, intelligitur in Foro exteriori. Nauar.conſ.34. de Simon, Pariſ. de reſignat.lib.4.q.2.

10 Collatio beneficij Simoniaca nulla eſt: danda verò pecunia Eccleſiæ in cuius iniuriam facta, vel pauperibus, ſecundum quoſdam: ſecundum alios, ei à quo accepta eſt.

11 Fructus reſtituere tenetur ipſe beneficiatus, non mediatores in Simonia: dandi vero operibus pijs, vel Eccleſiæ illi,aut ſucceſſori: aiunt quidam tamen ſolere dari Papæ.

12 Simoniacus in ordine, eſt ſuſpenſus. non qui in beneficio, nec ſi aliquo ignorante. aut contradicente in Ordine ſuo commiſſa eſt Simonia.

13 Simoniacus per ignorantiam non incurrit excommunicationem.

Socie-

Societas, uide Hæreditas.

1 IN ſocietate qui plus ponit, plus debet habere lucri; qui autem poſitæ pecuniæ ſolum partis periculum ſubit, eius tantum debet habere lucrum, reliquum enim intelligitur mutuatum.

2 Societas in dubio intelligitur contracta ſecundum conſuetudinem.

3 In pacto quod ſit commune damnum capitalis, intelligitur quod etiam lucrum ſit commune: itaque quod ſupereſt capitali, in fine inter vtrumque diuidendum.

4 Damnum ponentis operas debet eſſe commune, ſi ſocietas fuit eius cauſa propinqua, vt eſt lucrum, cuius ſocietas cauſa: debent enim expenſæ de corpore ſocietatis fieri eius cauſa proficiſcenti.

5 Diſſoluta ſocietate (diſſoluuntur autem vnius ſocij morte, aut perdito capitali ferè toto (niſi aliud ſit conuentũ, reddito capitali ei qui poſuit, ſolutiſque debitis factis ab aliquo nomine ſocietatis, lucrum pro rata diuidendum.

6 Societates officiorum Romæ ſoli-

tæ

tæ fieri, non possunt fieri vltra valorem officiorum. Ex Pio Quarto.

Sodomia, uide Luxuria.

SORTES.

1 Sortes ex causa licent in temporalibus electionibus, non in Ecclesiasticis.

2 In necessitate licet Dei auxilium per sortem reuerenter implorare.

Sponsalia, uide Iuramentum, Matrimonium, Pœna.

1 Ætas ad sponsalia septem anni in vtroque fere completi (alioqui non oritur impedimentum publicæ honestatis) nisi antea adesset eis vsus rationis: etsi quidam negent id sufficere. Ante a vero celebrata, conualescunt postea tacito consensu. Quod si maior septennio contrahat cum minori septennio, tenetur non quidem vi sponsaliam, sed promissionis.

Sponsalia secunda, etiã iurata, non valent, si prima nõ sunt legitime dissoluta.

Qui

Qui ſponſalia iurarunt, ſolent ab Epiſcopis cogi ad contrahendum: imo qui ſolum promiſerunt, & merito, tenetur enim ſub peccato mortali.

Sponſalia non fiunt ſola promiſſione ſponſalium, niſi aliud ſit in intentione, aut conſuetudine; nec ante aduentum poſitæ conditionis.

Ad ſponſalia requiritur vtriuſque promiſſio, nec ſufficit alterum acceptare alterius promiſſionem, niſi intendat etiam ſe obligare.

Dicere, Contraham tecum, ſi Papa diſpenſauerit, nec facit ſponſalia, nec obligationem poſt diſpenſationem contrahēdi, ſecundum Innoc. Io. Andr. Hoſtien. & alios communiter c. ſuper eo de cond. appoſ. Hadrian. q. 19. de matrim. oppoſitum ſuſtinet. Sot. in 4. d. 29. q. 2. art. 1. priorem ſententiam probabiliorem exiſtimat.

Sponſalia cum hæretico nulla ſunt: cum infideli vero, cum conditione, vt conuertatur, tenent poſita conditione.

Dicere, Non aliam ducam quam te, non facit ſponſalia: tenetur tamen ducere, ſi ſic decipiens violauit virginem.

Sponſalia facta à parentibus pro filijs, non valent, niſi hi ratificent.

Quidã mortale putant deſponſari clãdeſtine: quod ego non auſim affirmare.

Quidam putant ſponſalia metu inualidante matrimonium iurata, valida eſſe: ego non puto.

Arrha data in ſponſalibus, ſoluto matrimonio, reddenda ei qui dedit.

Sponſalia ſoluuntur: primo, vtriuſque conſenſu, etiamſi fuiſſent iurata. Quod ſi ante ſeptennium contracta, in ſeptennio poſſunt diſſentire.

2 Alterius ingreſſu in Religionem, vel ordinatione in ſacris, etiamſi fuiſſent iurata: nec ſoluitur tunc pœna arrharum.

3 Altero contrahente matrimoniũ, vel abſente, & non redeunte tẽpore à Iudice præfixo, etiamſi fuiſſent iurata. Itẽ ſi ſine ſponſæ licentia receſſit, & non ſperatur citò rediturus. Poteſt & iudex ob periculum incontinentiæ dare licentiam cõtrahendi: nec incurritur pœna arrharum, cum contrahitur auctoritate Superioris.

4 Si fama eſt, quod ſit impedimentum Canonicum inter eos.

Si

5 Si alter ad pubertatem veniens, diſſentiat. Quod ſi iurauerit, poteſt petere abſolutionem à iuramento ſtatim in pubertate.

6 Si, cum eſſent facta cum conditione contrahendi certo tempore, alter fidem violauit.

7 Altero incidente in paralyſim, aut morbum contagioſum, aut hæreſim, aut fornicationé, etiam per vim, aut grandem deformitaté: talia enim intelligūtur excepta in generali obligatione cōtrahédi.

8 Si alter fecerat votum caſtitatis ante ſponſalia etiam iurata, aut poſt ea, Religionis, aut Ordinis ſacri ſuſcipiendi, aut caſtitatis. Quidam tamen negant poſt ſponſalia, etiam non iurata, valere votū caſtitatis, nec poſſe talem ordinari; immo ſi ſponſam violauit, non poſſe ingredi Religionem: quod vltimum mihi probatur, ſi non poteſt aliter ſatisfacere: priora duo, nequaquam: tamen alter liberatus eſt obligatione, quia alter vouendo receſſit.

9 Superueniente inter eos capitali inimicitia.

10 Non impleta promiſsione, aut conditione honeſta, & poſsibili, aut amiſſa dote expectata.

11 Comperto poſtea alterum eſſe aſpero ingenio.

12 Succedente aliquo, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta.

In prædictis, ſi cauſa eſt manifeſta, aut ſponſalia clandeſtina, non requiritur auctoritas Iudicis.

Stabularius, vide Culpa.

1 STabularius poteſt cogi per Iudicem ad recipiendum hoſpitem.

2 Tenetur pro damno dato in rebus a ſuo famulo, non autem pro vulnere.

3 Tenetur pro depoſito perdito etiã culpa leuiſsima, ſecundum quoſdam; at ſecundum alios ſolum de leui. Vide Culpa. Idemque cenſendũ de Nauclero, & Caupone. Depoſitum autem cenſetur, quod in eius, vel domeſticorum ad id deputatorum præſentia ponitur. Qui vero depoſuit rem clauſam, probabit quid quid fuerit intus, nec ſtabitur eius iuramento. Quod ſi recepit hoſpitio ſine met-

mercede, ſolum tenetur de dolo, & lata culpa; & ſi dedit clauem cubiculi, non tenetur.

Statutum, vide Lex.

Subiectio, vide Dominus, Seruus.

Suffragium, vide Indulgentia.

Superior, vide Dominus, Prælatus.

1 SVperior poteſt vbique capere ſubditum, ſcilicet prælatus Religioſum, dominus ſeruum, vir vxorem.

Suſpenſio, uide Abſolutio, Cenſura, Epiſcopus.

1 SVſpenſus ab officio, non ideo eſt à beneficio; nec ſuſpenſus a maiori Ordine, ideo eſt a minori; nec ſuſpenſus ab adminiſtratione, ideo eſt ab Ordine.

2 Suſpenſus abſolutè, intelligitur ab officio Ordinum, & beneficio; non autem ab auditione diuinorum, aut ſepultura.

3 Suſpenſus ab officio intelligitur, & Ordinis, & iuriſdictionis; ſecundum alud. & alios citatos ſupra V. Excom.

4 Suſpenſus per non habentem iuriſdictionem Eccleſiaſticam exteriorem, eſt propriè ſuſpenſus, ſed prohibitus; itemque ſi quis ſolo verbo ſuſpendatur, & non ſcripto: item ſi ab officio non propriè Eccleſiaſtico.

5 Suſpenſionem ob contumaciam debet præcedere monitio, ſecus ſi ob culpam præteritam.

6 Si iudex ſuſpendat a iure ſuſpenſi, non eſt noua ſuſpenſio, ſed ſola iuris.

7 Suſpenſus a beneficio, intelligitur à fructuum perceptione.

8 Suſpenſus ab uno, poteſt exercere aliud non connexum, & Epiſcopus ſuſpenſus à Pontificali officio, poteſt Miſſam celebrare.

9 Suſpenſus ab Ordine Epiſcopali, non ideo eſt à iuriſdictione.

10 Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, ſolum prohibetur in ea celebrare, & intereſſe diuinis officijs, itaque poteſt in ea orare, & recipere Sacramenta, & exercere iuriſdictionem, & ſepeliri decedens cum ſignis pęnitentiæ, & extra celebrare, ſcilicet in loco non deſignato per

Epi-

Episcopum in perpetuum ad celebrandũ.

11 Suspensio post legitimam appellationem est nulla, vt Excommunicatio, & interdictum.

12 Suspensionis sententia, eiusque effectus per sequentem appellationem minime suspenditur; quia censura Ecclesiastica executionem secum trahit, vt dicitur in c. pastoralis § verum. de appellat. & c. is qui. de sent. excom. in 6. Vgolin. de censur. ecclesiast. tabula. 4. cap. 5 §. 1.

13 Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur singuli suspensi, nisi sint in culpa.

14 Beneficium collatum à Capitulo suspenso, & non denuntiato, tenet.

15 Nullo iure iubetur quis vitare in diuinis suspensos, nisi denunciatos, quidam tamen dicunt mortale esse, cum suspenso à diuinis, & denunciato, in eis communicare.

16 Communiter suspendere potest, qui excommunicare: quæ vero crimina digna suspensione, ipse iudicabit.

17 Posita suspensio vsque ad certum tempus, per se tollitur.

18 Suſpenſio, vel interdictum, ſi feratur in participantes cum excommunicato, non præmiſſa monitione Canonica, non valet. Vide de ſententia excom. lib. 6. cap. 13.

19 Habens Epiſcopalem auctoritatē, poteſt abſoluere a ſuſpenſione non reſeruata; & Religioſi poſſunt abſoluere a ſuſpenſione in Foro conſcientiæ, quantum ijs per priuilegia conceditur, & regulariter poteſt Epiſcopus ab omni iuris ſuſpenſione lata ob contumaciam: & à nonnullis alijs, vt explicat & limitat Sylu. V. ſuſpenſio. num. 8. Arm. num. 22. & etiam ſtatuti Synodalis a papa confirmati, niſi papæ ſpecialiter reſeruentur, vt notat Naua. cap. 27. num. 162.

20 Qui certus eſt ſe non peccaſſe, non incidit in ſuſpenſionem: numquam enim imponitur ab homine ſine culpa, ſaltem veniali; nec a iure, aut ab homine, ob contumaciam, niſi ob mortalem.

21 Suſpenſio in totum, & perpetua ab officio, & beneficio, eſt potius depoſitio.

Su-

Suspensi ipso Iure.

1 CLericus in sacris notorius fornica rius, vsque dum pœniteat; quamquam videtur hæc suspensio consuetudine sublata, certè non est in vsu. Sot. in 4. d. 1. q. 5. ar. 6. ad 2. & d. 13. q. 1. art. 9 Med. in sara. l. 1. c. 11. § 8.

2 Ordinatus in sacris sine ætate legitima, aut dimissorijs, aut extra tempora, est suspensus ab executione Ordinum, nisi fecisset absque dolo, & si Ordine vtatur, non quidem quando ab Episcopo ordinatur, sed post (tunc enim solum incurritur suspensio) fit irregularis, nisi absit contemptus: requiritur enim præsumptio.

3 Excommunicans, suspendens, aut interdicens, sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ. Excipe Prælatum regularem hæc agentem cum suis. Vide de sent. Excom. lib. 6. cap. 1. Idemque dic de excõmunicãte sine monitione Canonica.

4 Sacerdos qui sine legitima licentia matrimonio coniungit aut benedicit, est suspensus ab Ordine, donec ab Episcopo

Pa-

Parochi illius absoluatur. Ex Trid.

5 Ordinatus scienter à simoniaco denunciato.

6 Religiosus habēs administrationē si alienat illegitimè, est suspēsus ab officio.

7 Ordinatus ab excommunicato, suspenso, aut interdicto denūciatis: quod si ignoranter factum, dispensat Episcopus.

8 Ordinatus simoniacè, est suspensus ab Ordinibus (sed excusat ignorasse, aut contradixisse) itemque ordinans.

9 Ordinatus in irregularitate, est suspensus, solusque papa dispensat.

10 Ordinans aliquem sine beneficio, aut patrimonio sufficienti, est suspensus à collatione talium ordinum per annum. Ex Trid. Ipse autem ordinatus non est suspensus. Ex congr. Conc. Debet autem illum Episcopus, qui scienter fecit, alere, secundum Nauar. & alios.

11 Ordinans non subditum, etiam ad primam tonsuram, sine licentia proprij Episcopi, est suspensus à pontificalibus per annum; ordinatus uero ab ordine vsque ad beneplacitum Prælati. Ex Trid.

12 Ordinans inuitum, est suspensus

per annum a celebratione Missæ.

13 Conferens tonsurã, illiterato, suspẽsus est per annũ à collatione tõsuræ; secũdum quosdam: quod non puto esse in vsu.

14 Ordinatus per saltũ, est suspensus ab ordine suscepto, quod si non ministrauit, Episcopus dispensat. EX Trid. Est tamen, priusquã vtatur, suscipiendus Ordo omissus. Quod si ignoranter ministrauit, dispensat Episcopus etiam vt ascendat, si scienter, solum vt accepto vtatur.

15 Qui visitans, exigit pecuniam, vel munera, vel non a visitatis procurationẽ, si Episcopus, suspensus ab ingressu Ecclesiæ; si inferior, ab officio, & beneficio, vsque dum restituant duplum. Quod si absoluatur a potente absoluere, non tenetur ad duplum.

16 Præsumens in concione populari, aut vbi est virorũ, & mulierũ multitudo, de cõceptione B. Mariæ in alterutrã partem disputare, asserendo propriã sententiã rationibus, aut auctoritatibus, & contrariam refellendo, aut vulgari sermone scribere, aut dictare, est suspensus a diuinis, si est in sacris, & priuatus omni gradu

du dignitatis, & ad ſimilem inhabilis, ſolusque papa diſpenſat. Ex pio V. Nota quod requiritur præſumptio, adeoque dolus.

17 Religioſi præſumentes in domos ſuas feminas admittere, ſuſpenſi à diuinis, & ad officia inhabiles. Ex Pio V.

18 Exemptus admittens ad diuina nominatim excommunicatum, vel interdictum, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, vſque dum ſatisfaciat. Vide c. Epiſcoporum, de priuil. lib. 6.

19 Suſcipiens duos Ordines ſacros eodem die, vel vnum ſacrum cum aliquo ex minoribus eſt irregularis; nec amplius excuſare poteſt contraria conſuetudo, quæ ſublata videtur nouo iure. Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 13. de roform. Ita Tolet l. 1. cap. 71. Quicquid dixerit Nauar. cap. 27. num. 241.

20 Ordinatus illegitimè poſt matrimonium ratum eſt ſuſpenſus ab Ordine, officio, & beneficio, ſi manet in ſæculo.

Suſpicio, vide Iudicium temerarium.

TABELLIO, VIDE Iudiciales actus.

TEMPVS.

1 TEMPVS longum dicitur decem annorum, longissimum triginta.
2 Tempus statutum a iure ad aliquid, in dubio oportet sit continuum.

Testamentum, vide Clericus, Donatio, Fiscus, Hæreditas.

1 TEstari non potest Religiosus professus, nec filiusfamilias, nisi de peculio castrensi, aut quasi castrensi, non autem de aduentitio sine patris consensu, nisi sit Clericus etiam solum primæ tonsuræ: in eo enim aduentitium est quasi castrense. Nec pupillus, nisi doli capax, & confirmans iuramento: nec bello iusto captiuus, obses apud infideles. Nec ad mor-

mortem præsens damnatus, nec deportatus, nisi ad pias causas, possunt. Nec manifestus vsurarius, nisi præstita cautione; sed eius ad pias causas valebunt legata, si decessit pœnitens. Nec vxor, nisi ad pias causas, si sit statutum, quod non possit testari sine consensu viri: quamquam tale statutum communiter reprobatur; nec enim statuto, aut consuetudine prohiberi potest, ne quis testetur sine alterius consensu. Nec damnatus ad perpetuum carcerem: nec cæcus sine octo testibus, Vide infra.

2 Bona per testamentum prohibita alienari, non confiscantur ob delictum.

3 Relicta in testamento minus solẽni, licite possidentur, etiãsi solis verbis factũ sit; sufficit enim constare de voluntate testatoris: non tamen ea tenetur dare hęres ab intestato, etsi quidam putant teneri.

4 Testamentum, & omnis vltima dispositio ad pias causas, valet sine solemnitate iuris, & sine institutione hæredis, & valet quantum ad legata pia; imo secundum quosdam etiam non pia; sufficiuntque in eo duo testes, etiam non rogati,

gati, etiam feminæ, vel ſcriptura ipſius teſtatoris.

5 Per ſecundum teſtamentum non ſolemne ad pias cauſas, reuocatur prius ſolemne ad pias cauſas.

9 Teſtamentum nuncupatiuum fit ſola voce, nominando hæredem coram ſeptem teſtibus rogatis.

9 Commodè fit teſtamentũ, ſcribendo quoduis, & clauſum dando Iudici coram ſeptem teſtibus ſignandum, teſtando illam eſſe ſuam vltimam voluntatem.

3 In teſtamento parentum etiã cæcorum, inter liberos, & horum deſcendentes, etiam per feminam ſufficit declarare ſuam voluntatem coram duobus teſtibus: etiam non rogatis, etiam feminis.

9 In teſtamento quouis apertè ſcripto ſufficiũt quinque teſtes, vel tres cum Notario.

10 Matris teſtamẽtum inter filios naturales, & ſpurios minus ſolemne, valet.

11 Patris teſtamentum inter liberos, ab eo ſolo ſcriptum, aut ſubſcriptum valet, etiam quoad pia legata.

12 In teſtamento, cum difficile eſt habere

bere septem testes, sufficiunt quinque: itē si fiat ab habitante communiter rure.

13 Sufficit testari coram Principe, aut Iudice, & duobus testibus.

14 Sufficiunt duo testes, si coram eis hæres promisit testatori se eius voluntatem seruaturum.

15 Testamentum coram prælato, & duobus testibus valere vbique, quidam aiunt, alij solum in terris Ecclesiæ subiectis, & rebus Fori Ecclesiastici, & ad pias causas: sufficiunt vero testes, etiam feminæ, modo puberes, & pro Curato duo testes. Idemque quidam censent de Clerici, vel Nouitij testamento, etsi alij negent. Vide infra.

16 Testamētum minus solemne valet, vt codicillus, si habet requisita ad codicillum & testator dixit se velle, vt valeret meliori modo quo posset, quod omnes, etiamsi non dicant, communiter volunt.

17 Ad codicillum sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, etiam feminæ, (quod si sit inter liberos, aut militis in bello sufficiunt duo:) in codicillo tamen cæci, sicut in testamento, requirentur septem

ſeptem teſtes, cum Tabellione, uel aliquo eius loco.

18 Codicillus ualet etiam factus ante teſtamentum, niſi id repugnet.

19 Teſtamentum non poteſt fieri ſolo nutu, niſi ſit militis, aut ad pias cauſas: at donatio cauſa mortis, & legatum, & fideicommiſſum poteſt.

20 Clericus poteſt teſtari, ſecundum quoſdam ut miles in bello, ſcilicet, cum duobus teſtibus rogatis, etiam feminis. quidam tamen negant.

21 Ingreſſus Religionem, poteſt teſtari ſine Iuris ſolemnitate, ſecundum quoſdam: etſi alij negant.

22 Non poteſt in teſtamento teſtis eſſe ſeruus, nec hæres, aut is, in cuius iſte eſt poteſtate, ut pater aut auus, nec filius, nec incapax teſtamenti teſtatoris, ut ſpurius: nec hæreticus, nec inteſtabilis iure, &c. nec femina, niſi in quibuſdam caſibus ut tempore peſtis. Vide ſupra, & femina. At Legatarius, & commiſſarius, & Tabellio poſſunt.

23 Statutum diſponens circa teſtamẽta, comprehendit etiam forenſes ibi te-

ſtantes,& bona, vbicunque exiſtant.

24 Statutum quod non valeat vltima voluntas niſi regiſtrata, non habet locum ad pias cauſas.

25 Teſtamentum eſt nullum, ſi non inſtituantur deſcendentes, aut his deficientibus,aſcendentes niſi reddatur cauſa,cur non inſtituantur(legata tamen, & fideicommiſsa volunt) aut ſit teſtamentum militis aut Clerici, aut Religionem ingreſſi.

26 Exhæredari vel præteriri in teſtamento poteſt filius, ſi vult, modò non ſit in præiudicium filiorum eius: ſi tamen eſt minor & notabiliter læditur, conceditur reſtitutio. Item ob ingratitudinem, niſi cum patre in gratiam rediјſset,aut pœnituiſset ante conditum teſtamentum, aut eſset Religionem ingreſsus.

27 Filius inſtitutus in minori parte legitima, poteſt petere eius ſupplemētum. poteſt quidem pater inæqualiter filiјs bona relinquere, ſed non priuare legitima.

28 Teſtator poteſt iubere,vt hæredes ad tempus maneant in communitate bonorum,ſed non vt ſemper.

Fi-

29 Filijs naturalibus potest pater in testamento vnciam relinquere: idest, duodecimam partem bonorum, simul cum matre; & deficientibus legitimis descendentibus, vel his sine fraude consentientibus, illos hæredes instituere, relicta tamen legitima adscendentibus. At spurio nihil potest a patre in testamento relinqui, secundũ ius ciuile (at secundum Canonicum potest illi alimenta relinquere, & filię dotem, si egent) sed executor testamenti potest ei aliquid dare. Spurij tamen filius legitimus, vel naturalis potest ab auo institui.

30 Testamentũ fratris rumpit frater, & soror ex eodem patre, si ille instituit infamem, nisi instituat in aliqua solum parte, aut illi in eum fuissent ingrati.

31 Si quis dixerit in testamento, vt fiat quod dixerit Confessor, tantum huic credendum, quantum verisimile est testatorem ei mandasse.

32 In dubio credendum est testatorem id uoluisse, quod si adesset, interrogatus dixisset.

33 Testamento potest derogare ob vti-

litatem publicam Papa, & ſupremus loci Princeps. Poteſt & Epiſcopus cũ conſenſu executorum conuertere in maiorem publicam neceſſitatem, quod in minorem erat relictum; item quod non poteſt cõmodè fieri, in aliud conuertere.

34 Qui iurauit non reuocare teſtamentum, ſi reuocet, eſſe periurum, quidã aiunt; alij negant: illud certum, ualere reuocationem.

35 Si quis ui, aut errore diſpoſuit, uoluitque nihilominus ita fieri, ualet diſpoſitio.

36 Non dicitur diſpoſuiſſe, qui uoluit diſponere, ſed fuit impeditus.

37 Conditio in teſtamento, Si non nupſerit, in ea quæ nunquam nupſit; itẽ; Si non intrabit in Religionem: habetur pro non adiecta.

38 Profeſſio religionis non rumpit teſtamentum prius factum.

39 Publicatio teſtamenti laici nõ facti cauſa pietatis, debet fieri apud iudicẽ ſæcularẽ, etiãſi Clericus inſtituatur hæres.

40 Ille cuius arbitrio relicta bona diſtribuenda, debet dare pijs operibus.

Prohi-

41 Prohibitio testatoris ne Episcopus aut iudex executorem compellat, aut ne iura habeant locum in suo testamento, nõ valet.

42 Capitulum Sede vacante potest compellere executorem, & si negligat, exequi testamentum.

43 Notabilis mora in executione testamenti est mortalis.

44 Executor testamẽti potest esse qui excedit decimumseptimũ annũ modò nõ sit, aut Franciscanus (prohibitum enim ei iure) aut mutuus, aut surd⁹, aut prodigus.

45 Pręmiũ relictũ duobus executoribus, si vnus nõ vult exequi, habebit alter.

46 Duorum executorum altero mortuo, vel nolente, vel longè absente, alter exequetur.

47 cum dicitur intra tantum tempus à morte defuncti aliquid faciendum, intelligitur à die scientiæ, & aditæ hæreditatis, secundum quosdam.

48 Officiũ executoris nõ trãsit, ad hæredẽ, nisi fortè re non integra, sed ad successorẽ Prælati, transit, si est data executio nomine dignitatis, & non personæ.

49 Poteſt Epiſcopus ; & Iudex ſubditum compellere exequi teſtamentum.

Teſtis, vide Femina, Iudiciales actus,

1 TEſtis vni in re magni momēti; ſi eſt fide dignus, poteſt quidē credere, ſed non teneris. Aliquando tamen vnus teſtis probat, vt cum nulli fit præiudiciū, vt quod quis ſi baptizatus, quòd Eccleſia conſecrata, vel cum impediendum peccatum, vt matrimonij illiciti, vel de conſenſu partium, vel cum quis dicit ſe confeſſum, vel de eius licentia Confeſſor pœnitentem eſſe emendatum, &c.

2 Nulli teſti in iudicio creditur non iurato, creditur autem duobus contra quemcumque.

3 Duo teſtes ſupplent vicem vnius, quantæcunque auctoritatis.

4 Teſtis regulariter non poteſt eſſe ſeruus, mulier in criminalibus præter Simoniam, aut teſtamentis, impubes, minor viginti annis in criminalibus, infamis, infidelis contra fidelem, niſi in hæreſis crimine, cognatus aſcendens, vel deſcendens per lineam rectam, familiariſue auctoris

ctoris inimicus, amicus, laicus, in crimine contrà Clericum, socius criminis, perseuerans in crimine, ignotus.

5 Testes singulares deponentes super diuersis factis, regulariter non probant.

6 Cum testes sunt patres, fauendum reo, nisi in matrimonio, libertate, dote, testamento, &c.

THESAVRVS.

1 THesaurus est pecunia depositata tempore immemorabili, estque reperiẽtis. Quod si in loco alieno reperit casu, dimidiũ dabit domino loci: quod si duo sint domini, vt cũ alter est proprietarius, alter vtilis, inter illos diuidet illud dimidium, & si ager est dotalis vxori dabitur, non viro: si autem de industria reperit siquidem domino consentiente: totum habebit: quod si illo ignorante, aut contradicente, totum ei dabit: quòd si duorum dominorum alter reperit, dabit alteri dimidium, seu potius dimidium dimidij: nam vt repertor, habet dimidium, & vt dominus, dimidij alterius dimidium.

2 Pincipem nihil posse exigere a reperiente thesaurum in loco non Principis, nec de eo consuetudinem vllam ualere, quidam aiunt, alij negant.

3 Licitè emis domũ, vbi scis esse thesaurũ, nec ideò debes augere eius pretiũ.

4 Quæ dominum nõ habent, aut pro derelictis habentur, vt cum dominus non amplius quærit, sunt occupãtis, imò quod quis reperit, nec potest reperire dominũ, potest, secundum quosdam, sibi retinere; nec leges in talibus applicantes rẽ Principi, obligant an te sententiam.

TORNEAMENTVM.

1 MOrtuus in torneamento, vel hastiludio, quò venerat causa pugnãdi, etiamsi pœnit eat, priuatur Ecclesiastica sepultura, si tamen erant illa illicita, nam cũ sic fiunt, vt non sit probabile mortis periculum, licent.

Transactio.

1 NOn potest Prælatus transigere in causis Ecclesiæ sine capituli consensu.

Tributum, uide Gabella.

Tutor, vide Curator.

Tyrannum.

1 AD tyrannum gubernantem licet recurrere pro iustitia, si aliunde non possit haberi.

2 Tyrannicè gubernans iustè acquisitum dominium, non potest spoliari sine publico iudicio; lata verò sentētia, potest quisq; fieri executor: potest autē deponi à populo, etiam qui iurauit ei obedientiā perpetuā, si monitus non vult corrigi. At occupantem tyrannicè potestatē, quisque de populo potest occidere, si aliud non sit remedium: est enim publicus hostis.

VANA GLORIA, VIDE HONOR.

1 GLoriam, & famam ob finem bonū optare, quantum quisque meretur, licet.

2 Vanæ gloriæ causa præcipuè prædica-

dicare, aut Miſſam celebrare, peccatum eſſe mortale, quidam aiunt, alij negant. Vide explicationem apud Sylu. V. Vana gloria. nu. 2.

VENATIO.

1 CApta in alieno laqueo, aut reti eſſe capientis, quidam dicunt, ego cum alijs nego. Poteſt quidē auis, & fera in loco alieno capi, & eſt capientis, etiāſi dominus loci aditu prohibuiſſet, & ius venandi alij locaſſet, niſi locus eſſet clauſus, domini feras (vt ſit) inclndens.

2 Fera eſt capientis, ſi perſequi deſinat qui illam vulnerauit.

2 Fera facta domeſtica, ſi bis ſugiat & de more non redeat, eſt capientis, imò ſimul ac fugit, nec dominus ſic perſequitur, vt poſſit capere.

4 Quòd quidā domini prohibent venationē, aut piſcationē in loco publico; quidam condemnant, alij excuſant, vel conſuetudine, vel populi conſenſu. Illud certum non licitè prohiberi quemquam ne agro ſuo etiam occidendo, ſi opus, ſit, pellat veſtantem feram: datur enim

damnum

damnum inuito domino, nec licitè, vt fit, puniri, qui contra prohibitionem venantur, mutilatione, aut flagellis.

Venditio, vide Emptio, Officia.

1 CVm quis pro empta re plus iusto dat, sine vi, metu, aut errore præsumitur donare.

2 Doctiores licitè vendunt carius operam.

3 Potest quis rem vendere carius, qui tantum sibi valet ob vtilitatem quam inde capit: item ob periculum non recuperandi pretium.

4 Cum venditur res quotidie fructificans vt momus, aut ager, si nihil est expresse conuentum, fructus vsque ad tempus rei traditæ sunt venditoris, reliqui emptoris: aut in alijs, vt vinea, olíueto, omnes fructus nondum collecti, sunt emptoris: itemque pensio quam pro ijs alius forte soluit, vt qui conduxit.

5 Illicitum est priuilegium, vt quis vendat cum populi damno; secus si detur ex causa iusta, non grauatis emptoribus.

6 Donatum à fure bona fide uen-

dens, tenetur pretium dare domino rei, quia in eo factus est locupletior.

7 Vendere rem expectata pecunia maiori pretio quàm valeat numerata in eodem venditionis genere per se, & simpliciter est illicitum, & vsura palliata. c. ad nostram, de emptione, & ex communi Doct. sententia. D. Thom. 2.2. q. 78. art. 5. ad 7. Conrad. q. 79. Sot. lib. 6. q. 4. art. 1. Nauarr. c. 23. n. 81. Tolet. tract. de peccat. mortal. c. 50. Molin. disp. 355. & 357. Summistę verb. Emptio. Verumtamen merces, quæ solet frequentius vendi pecunia credita, quàm numerata, vt lana, aromata, & similia, vendi possunt pluris expectata pecunia, quàm vendantur numerata etiã vltra rigorosum; quia in eo venditionis genere ex communiore ementium & vendentium vsu, & æstimatione, illud fit iustum pretium. Ita Sot. l. 6. q. 4. art. 1. Salic. in Authent. Ad hæc. q. 9. & 11. C. de vsur. Dec. cons. 11. Couar. var. resol. c. 3. nu. 6. Boninsegn. tract. de vendit. ad tẽpus Molia. disp. 357. tribuit etiam victoriæ, & Collegio sobornico, & etiam plerique recentiores sequuntur, & est in vsu.

Iu-

8 Iustum pretiũ uenditi sub hasta, sci licet plus danti, quidã putãt quod non re cedit a dimidio iusti, in plus, aut minus.

9 Quòd aurifices quã uocant ligã, simul cũ argento ponderant, & pro argento uendunt, non uidetur condemnandũ, modò multam non addant in fraudem.

10 Omnes uendentes etiam Clerici, tenentur ad pretium legitimè taxatum.

11 si pluris uendidisti quàm rei domi nus constituerat, teneris ei totum reddere, nisi tacitè donauerit, uel opera tua illud quod amplius est meruerit, uel industria partum sit.

12 Vendens agrum, etiamsi tradat em ptori potest recipere fructus pro rata nõdum soluti pretij, si inter contrahentes ab initio ita conuentum est; reseruante sibi uenditore fructus pro rata.

13 Vendere se quis potest, etiam uxore inuita, ob grandem necessitatem.

14 Cum non est taxatum pretium rebus ad uitam non necessarijs, ut aureis, aut argenteis aut margaritis, & rebus eiusmodi, potest accipi, quantum emens sciens, & prudens dat.

In

15 In venditione, quæ vulgo dicitur Lotto, cum scilicet multa venduntur in numeris qui syngraphas dant cũ paruo pretio, non possunt tres omnes plus vendi quàm valent ipsæ, & opera ministrorum quibus soluendum.

16 In pacto de dando pretio currente aliquo die, si varietur, dabitur medium, si autem currente septimana aut mense, dabitur diutius durans.

17 Venditorum per præconẽ, vel proxenetam, pretiũ est, quod reperitur absq; fraude, & proxenetæ negligentia.

18 Non licet carius vendere hospitibus, quàm indigenis.

19 Illicitum videtur quibusdam vendere ius hospitandi, cum priuilegio, ne alij hospitentur.

20 Quod parum est, cẽsentur emptor, & venditor condonare inuicem.

21 Si vendis pro decem, quod creditur valiturum solũ quinque quando trades; etiamsi illo tẽpore valeat quindecim, teneris, secũdũ quosdã, restituere quinque.

22 Non tenetur vendens prodere defectum rei manifestum, etiamsi emptor

non

non aduertat, nec occultum, vnde nullũ emptori damnum accidit: nec tunc perniciosum est quærenti emptori mentiri: tenetur autem, si res est inutilis ad id quod ille uult, id monere. Vide D. Tho. quodl. 2. art. 10. & limitationẽ apud Sot. l. 10. de Iust. q. 3. art. 2 Armil. V. Emptio. nu. 17. Nauar. c. 23. nu. 89.

23 Dubitans rem esse furtiuam, debet id emptori iudicare, quòd si sciens rem perituram emptori tacuit, tenetur.

24 Vendere rem qua quis potest benè uti; etiamsi credas, postea malè usurum, non est mortale, ut arma tempore belli iniusti, uel cœnam die ieiunij, modò non credas illum emere ad nocendum alteri uel sibi corporaliter.

25 Agrum, aut domum loci sacri constructioni necessariam, aut amplificationi, uel utilem, paruo domini detrimento; potest Iudex cogere uendi: quòd si non est necessaria, sed utilis tantum, potest cogere Princeps; potest item cum expedit aliquid ad bonum publicum emi.

26 Venditum perit uenditori ante degustationem necessariam, aut mensu-

ra-

rationem: itemque si est in mora, aut culpa, aut causa interitus; alioqui perit emptori, etiamsi non sit tradita.

27 Si quis ex centum dolijs decē uendit indefinitè, & pereant omnia, pereunt & sua emptori; quòd si maneant decem, erunt emptoris, si sic uendit de duobus unum indefinitè, si pereat unum, quod reliquum est, dabitur emptori.

29 Notarius faciens instrumentum ubi aliquis fraudatur citra dimidium iusti pretij non tenetur restituere; non enim dat damni causam.

29 In uēditione celebrata cū Ecclesia, sed per eius Procuratorē, non trāsfertur dominiū ante traditionem, secundū quosdā; nec si executor testamenti uendat rē non præsente pecunia transfert dominiū, quod ego intelligo in foro exteriori.

30 Venditio cum conditione, ante eā impletam non obligat.

VERBA.

1 Verbum iocosum dictum causa recreationis, non est peccatum. Vide D. Thom. 2. d. 40. & 4. d. 9.

VER-

VERBERA.

1 VErberare possunt parẽtes domini & pædagogi per se, vel per alium: & Religiosum incorrigibilẽ Prælatus, etiam per alium Clericũ, vel Monachum in necessitate. Cap. Vniuersitatis de sentent. excomm.

2 Prælatus potest etiam Sacerdotẽ verberare, & fortè etiam Præceptor, vt si sit talis alicubi consuetudo, & vir vxorem graui de causa.

3 Episcopo non licet manibus suis verberare.

Vestis, vide Sacra.

1 VEste religiosa maris, aut fęminæ vti sęcularem ludi causa, non est mortale. Vide limitationem in Sylu. V. Habitus. num. 5.

2 Vti veste alterius sexus ob vanitatem, veniale est, ob iustam verò causam licitum: quamquam Aug. 2. Soliloquior. dubitat, an vnquam liceat viro vti veste fęminæ. Vide Sylu. V. Fœminæ.

Vicarius, vide Confeßor.

1 VIcarius Episcopi non potest esset laicus, nec Clericus coniugatus oportet verò habere Ordines minores.

2 Vicarius generalis dicitur Ordinarius, poteſtque dare dimiſſorias, & poteſtatem abſoluendi à reſeruatis.

3 Vicarius Episc. eo mortuo ceſſat, (niſi a Capitulo confirmetur:) geſta tamen per eum ante mortis notitiã, ualét.

4 Vicarius electus à Collegio, perſeuerat mortuo Prælato.

5 Excommunicato aliquo, ceſſat officium Vicarij, ſecundum quoſdam, niſi habeat auctoritatem à Iure, ut Vicarius Abbatis, uel Prioris.

6 Vicariatus perpetuus, eſt beneficiũ.

7 Vicarius perpetuus poteſt ex cauſa vrgente fieri ad Episcopo inuitis Rectore, & patrono: debet autem eſſe uiginti quinque annorum, & fieri intra annũ Sacerdos, alioqui priuatus eſt ipſo facto: quòd ſi accipiat aliam Eccleſiam cum cura, perdit Vicariatum.

8 Vicarius perpetuus poteſt facere

Vi-

Vicarium ad tempus, seu temporalem.

9 Vicarius temporalis potest facere Vicarium, si sit consuetudo, aut habeat speciale mandatum, aut non possit totum implere, & partem committat.

VIDVA.

1 Vidua non dicitur, quæ non est à viro cognita.

VIRGINITAS.

1 Virginitas amittitur pollutione voluntaria, saltē in causa, vt cū quis nocturnam optat, aut procurat voluntariè, & concubitu apto eam facere, etiamsi per accidens non sequātur: quidam tamen dicunt, sine pollutione non amitti. Sylu. V. Virginitas, num 3. ex D. Tho. in 4. d. 33. art 1. ad 5.

Visitatio, vide Episcopus, Notarius.

1 In visitatione primò prædicandum & monendum, deinde inquirēdū.

2 Episcopus visitat Diœcesim, Archiepiscopus totam Prouinciam, etsi id non videtur esse in vsu.

Vita, vide Homicidium, Infirmus.

1 NOn tenetur quis vitam producere quantum poteſt, nec vti cibis delicatis,& ſalubribus,nec ad vitam ſeruandam permittere ſibi membrum abſcindi,nec vti medicinis,aut remedijs extraordinarijs, aut valdè pretioſis, vel laborioſis,nec abſtinere pęnitentijs quę vitam poſſunt breuiare.

2 Vitam poteſt quis exponere periculo pro ſuis vel proximi rebus, & etiā pro honore,ſecundum quoſdam, qđ nō concederet. D Aug. Poteſt quidem vitā ſuam quis exponere pro tuenda vita alterius,at pro alia temporali,vel ſua, vel aliena,nō putarim licere,niſi eſſet ad vitam neceſſaria, aut valde ampla. Vide Sot.l.5.de Iuſt.q.1.ad 6. conſil.3.

3 In naufragio poſſe alteri permitti tabulam antequam capiatur, ſed non poſtquàm capta eſt,quidam aiunt. Ego putarim poſſe etiam captam alteri permitti,vt ſaluetur; vt & panem quē quis vnum habet ſolum, alteri poſſe dare in extrema vtriuſque neceſſitate.

Vo-

Votum, vide Baptismus, Debitum coniugale, Episcopus, Festum, Matrimonium, Religio.

1 NOn obligat uotum de re inutili, aut uana, aut maioris boni impeditiua, si quis meliorem facere uelit, alioqui obligat: ut uotum de cōiugio uitandæ incontinentiæ causa, nisi quis melius quid faciat.

2 In dubio an uoueris, uel an cū uouisti compos esses mentis, uotum seruādum est, uel petenda dispensatio. Azor. l.11.c.15.q.2.cum Archid. Ang. & Sylu.

3 Votum de peccato mortali mortale est, ueniali ueniale. Declara. sicut Caietan. V. Votum. par.1.

5 Votū nō obligat, si rē, quā uoues, in finē malū ordinas, ut si uoues aliquid ad hoc, ut cōsequaris qđ nō licet: uerbi gratia, furtum, uel adulteriū, aut in gratiarum actionem pro malo: secus si ipsum uouendi actū male ordines, ut si uoueas Religionem, ut lautè uiuas, aut lasciuè, uel in gratiarum actionem pro filio ex adulterio suscepto: id enim non malum est, etsi adulterium ipsum pessimū.

5 Voti pœnitere, ſed cum animo implendi, non eſt mortale.

6 Tenetur uoto, qui intendit vouere, etiamſi non intendat implere; qui autē non ſe intendit obligare, non uidetur intendere vouere: hoc.n. ipſo, quod quis vouet, ſe obligat, vt qui promittit, hoc ipſo quod promittit: peccat tamen, & ſecundum quoſdam mortaliter, qui vouet ſine animo ſe obligandi.

7 Qui votum ratificauit, falsò putans ſe teneri, non ideò obligatur.

8 Votum factum metu graui ad id non iuſtè incuſſo, non valet, niſi firmetur iuramento: ſecus eſt ſi iuſtè metus incutiatur. Quidam tamē aiunt votum quocumque metu factum, ſi adfuit intentio ſe obligandi, tenere.

9 Votum puellæ ob metū patris reuerentialem, non valere quidam aſſerunt, ſi præſertim timet, ne ab eo alioqui durè tractetur. Nau.c.23.nume. 51.

10 Votum parentū de filijs, iſtos non obligat, niſi ſe obligent ipſi approbādo.

11 Quidam putant, votum Religionis, ubi regula non ſeruatur, non tenere

nec,

nec, qui Religionem vouit debere ingredi eam si ibi pro libito viuitur: ego neutrum affirmare ausim.

12 Qui vouit Religionem certam, debet quærere aliquot eius Monasteria, ut recipiatur: qui autem Religionem in communi aliquot diuersarum Religionum in ea Prouincia.

13 Qui vouit solum ingredi Religionem, si in Nouitiatu ea non placet, põt exire, etiamsi vouisset animo perseuerādi in ea, nisi intēdisset se obligare ad perpetuò ibi manendum; quamquam etiā tunc quidam putāt, si bona fide probās putat nō sibi conuenire, posse exire. Idē autem censetur, vouere ingredi Religionem, & vouere fieri Religiōsum.

14 Qui vouit Religionem arctiorem, si in laxiori profitetur, non amplius tenetur. Vide de Regul. lib. 6. cap. 4.

15 Violare votum de re leui, aut de uitando aliquod peccatū ueniale, est solū ueniale peccatū. Sot. l. 7. de Iust. q. 3. ar. 1. & Nau. c. 12. n. 65. Quidam tñ dicunt, qui uouit dare unum nummum, si non det, peccare mortaliter, sed qui uouit

non ludere, non peccare, nisi uenialiter, si parum ludat ob leuitatem materiæ.

16 Non est in potestate uouentis se obligare sub mortali, aut ueniali peccato; obligat enim ex se uotum pro qualitate materiæ. Sot. l. 7. de Iustit. q. 13. ar. 1.

17 Quæ uouit uirginitatem, si uiolet, tenetur ad castitatem, nisi, cum uouit, aliud intendisset.

18 Vouens Religionẽ grauiter deceptus, non uoturus sciuisset, non tenetur.

10 Non ideo uotum non obligat, quia accidit aliquid, quod si præuidisses, non uouisses, sed quia accidit id, quod si fuisset tempore uoti, obligationem uoto abstulisset, ut si fiat res impossibilis, aut illicita, aut indifferens, &c.

20 Votum de numquam peccando, non obligat, quia de impossibili; secus si fiat de non peccando mortaliter.

21 Votũ Religiosi de re non prohibita seruãdu, donec per Superiorẽ irritetur. Quidam tñ dicunt, nullũ uotũ Religiosi ualere, nisi cõsentiente Superiore expressè, alij etiam de re prohibita factum uotum, ei indicãdum, ut approbet, si uelit.

Vo-

22 Vouens seruare aliquam legem non obligantem sub mortali, nō se obligat ad mortale, sed secundum rationem legis Sot. vbi sup. l. 8. q. 2. art. 1.

23 Metus, qui excusat violantem pręceptum ieiunij, excusare videtur quibusdam etiam violātem votum de ieiunio: obligare enim votum instar legis.

24 Vouens non nubere non se obligat ad castitatem, nec qui vouit mulierem non tangere lasciuè.

25 Vouens abstinere ab ouis, non ideo tenetur abstinere a carnibus.

26 Vouens se aliquid facturū, si contingat fortè peccare, intelligitur de prima vice, nisi intendisset expressè quoties peccasset.

27 Cōiugē non posse sine alterius cōsensu vouere nō petere debitū, alij aiūt, alij negāt: non uidetur quidē posse castitatē uouere, ēt ante consummatū matrimonium, nisi velit Religionem ingredi.

28 Vouēs Religionē non præfixo tēpore, debet, quamprimū potest, ingredi.

29 Qui vouit vnum principaliter, vt Religionem, & alterum accessoriè, vt

castitatem, liberatus à primo, est liberatus à secundo.

30 Vo um Sacerdotij non est votũ castitatis, poteſtq; ab Episcopo dispensari.

31 Votum de impossibili non obligat etiamsi postea fiat possibile.

32 In voto seruãdum possibile, & honestum, omisso impossibili, & turpi.

33 Duorũ votorum incompatibiliũ, si ęquè bona, seruet prius; alioq; melius.

34 Qui vouit quotidie dare pauperi, si hodie nõ det, debet cras illud addere.

35 Votum factum vt aliquid à Deo obtineas, obligat, etiamsi non obtineas, nisi dixisses; si obtinuero.

Voti irritatio, dispensatio & commutatio, vide Debitum coniugale.

1 AD irritandum votũ, sufficit voluntas eius qui põt, nec requiritur causa, vt teneat. Potest autẽ pater, & mater si tutrix sit (imò ſm quosdã, etiamsi non sit tutrix impuberis, & si non sit curator, ẽt puberis, scilicet mortuo patre) tutor, curator, maritus, & dominus impuberis quidem omnia vota irrita-

re,

re, et antequã uenirent sub suã potestatem emissa: puberis aũt reale (non aũt personale sibi non præiudicans) nisi esset adiũctũ voto Religionis, aut de bonis castrẽsib. aut quasi castrẽsib. & Prælatus Religiosi uota omnia, adeòq. etiã Papa, qui est eius supremus Prælatus, qui tñ sæculariũ uota non põt irritare.

2 Irritãs uotũ sine causa in ꝙ consenserat, peccat quidem, sed irritatio tenet.

3 Votum impuberis de faciendo aliquid tempore libertatis, semel irritatũ, non reuiuiscit: quidam tñ seruum excipiunt; excipitur, & pubes, nisi noluisset simul in tempus et subiectionis: Religiosus autem censetur ut impubes.

4 Irritans uotum, si postea consentiat, non ideo reualidat.

5 Votũ impuberis de Religione põt pater, & tutor irritare, et post pubertatẽ, si ille in pubertate se de nouo nõ obligauit. Idẽq. dicẽdũ de Prælato Religiosi facti Episc. scilicet poterit similiter huius uotum antea factũ irritare, si iste de nouo non cõfirmauit Episc. factus.

6 Omne uotũ auctoritate Iuris commuta-

mutatur in Religionem, & quidem personalia omnia professione extinguũtur: realia uerò debita quidam aiunt transire in Monasteriũ iuxta vires hæreditatis: ego uerò, si sint solùm uotorum debita, etiam extingui professione puto. Nouitius autẽ excusatur a uoto personali, incompossibili statui Nouitiatus, sed non reali. Possunt & omnia uota Nouitiorũ commutari a Confessore in onera Religionis. Vota quidem nostrorum quæ in sæculo fecerunt, ante professionem sunt suspensa, quamdiu sunt in Societate.

7 Qui promisit se alicuius uotum impleturum, potest commutare in ingressu Religioni.

8 Potest quis non seruare uotum cũ obseruatio uergit in periculum magnũ, & non potest adiri Superior. Excipe tamen uotum continentiæ, quæ melior est quam vita. D. Tho. 2.2. q. 88. & 4. d. 38.

9 Causa dispẽsãdi uoti inutilitas, uel maioris boni impedimentum, secũdum quosdam: ego uerò tunc non puto uotũ obligare, quare nec opus esse dispẽsatione; dicerem potius causam, facilitatẽ in uouen-

uouendo, infirmitatem ad implendum, necessitatem, vel, vtilitatem, quæ & ipsæ sunt ad commutandum idoneæ causæ.

10 Cõmutatio sine causa. fiat in melius: cum causa, in æquale: qꝫ si apertè melius est, potest quisque in illud suum votum commutare: non tamen in æquale bonum. Syluest. Votum 4. q. 7. Rich. in 4. d. 38. art. 8. q. 1.

11 Qui habet Episcopalẽ auctoritatẽ potest dispẽsare in omnibus votis, exceptis castitatis perpetuæ, Religionis, Romanæ, Compostellæ, & Hierosolymitanæ peregrinationis: in quibus ẽt potest, cum facta sunt per modum pęnæ peccati, si illud facere contingat. Sẽsum huius vide apud Nauar. c. 12. n. 43. potest, & in castitatis voto Episcopus, si sit periculũ incontinentiæ, & Papa non possit facilè adiri: potest & in voto castitatis ad tempus, vel coniugalis. Potest & dispensare cum vouente arctiorẽ Religionem, vt laxiorem ingrediatur, non enim est id dispensare in Religione absolutè: imò secundum Panorm. & alios potest in voto Hierosolymitano facto cã deuoti...is,

&

& non ſubſidij. Vide glo. cap. Ex multa, de voto. Poteſt, & in voto non nubendi, & non petendi debitum.

12 Archiepiſcopum non poſſe diſpenſare in votis ſubditorum Sufraganeis, quidam aiunt, alij negant.

13 Papā poſſe in voto ſolēni caſtitatis quidam negant, alij melius concedunt.

14 Quod vouiſti Deo alicui te daturũ, ſi non huic promiſiſti, poteſt cōmutari.

15 Qui vouit nō petere diſpenſationē voti, pōt petere, explicando ſecundum votũ, ſi timet alioqui periculũ peccandi.

16 Qui pōt ex priuilegio vota commutare, nō propterea poteſt in eis diſpēſare; nec talis poteſtas extēdit ſe ad vota iurata, niſi id exprimatur in priuilegio. Nauarr. cap. 12. num. 79.

17 Id in quod eſt votum commutatũ tamquam votum obſeruandum eſt

18 Cum Religioſo, qui vouit tranſire ad arctiorem Religionem, non poteſt diſpenſare Superior, vt maneat ſine ſpeciali Sedis Apoſtolicæ indulto Caiet. 2. 2. q. 88. art. 1. ſub 5.

19 Qui poteſt ex priuilegio diſpenſa-

re, poteſt & commutare, non contra.

20 Diſpenſatio in voto apertè ſine cauſa, non valet: in dubio verò excuſat diſpenſatio Prælati.

21 Qui poteſt diſpenſare, tutius facit in leue aliquid commutando.

22 Per Bullas & Priuilegia poſſunt commutari vota, etiam poſt illa facta, etſi quidam id negant.

23 Prælatus videns, & cũ poſſit facile contradicere, num contradicens, hoc ipſo videtur diſpenſare. Vide Sylu V. Votum. 4. nu. 8.

24 Si Papa votum ſibi reſeruatum in aliquid commutauit, poteſt id ab Epiſcopo ex cauſa in aliud commutari: non enim id eſt Papæ reſeruatum, etſi quidam aliter ſentiunt.

Vſucapio, vide Præſcriptio.

Vſusfructus. Vſus

1 VSufructarius poteſt vendere ſolũ quantum opus eſt ad ſoluendam vecturam rei longè diſtantis neceſſariæ: quidam tamen dicunt, poſſe vendere arbores cæduas, fructiferas verò nec incidere poſſe.

2 Tenetur reddere æſtimationẽ rerũ vſu conſumptibilium, vt pecunię, vini, &c factam tpe quo ei traditæ sũt (q̃ vero vſu minuuntur, vt veſtes, eorũ reddendum, quod ſupererit poſt vſumfructũ) & ꝓ pecoribus mortuus alias ſubſtituere, ſi legatus eſt vſusfructus gregis vel armenti; ſecus ſi animalium: itemq; ꝓ vitis, & arboribus mortuis alias ſubſtituere: fętus aũt poteſt cõſumere: & ſi ſubſtituta pereãt, nõ tenetur pro illis da re alia. Poteſt & conſumere fructus vſu nõ conſumptibilium, vel eorum pretia.

3 Non tenetur ad expenſas magnas pro rerum cõſeruatione, vel defenſione, ſed poteſt repetere a proprietario. Quidam tamen aiunt, ſi ſit legatus vſusfructus omnium bonorum, teneri ad expenſas etiam magnas pro reficienda re.

4 Tenetur ſoluere rei tributum, & collectas, & onera, niſi eſſent tanta, ꝙ legatum per ea redderetur inutile: ad onera verò pro habendo iure fructuum, tenetur proprietarius.

5 Nõ tenetur ſoluere debita, ſed hæres, qui ea ſolueret de ꝓprietate, & vſu-

fructu,

fructu, is enim intelligitur de ducto ære alieno si tamen ille esset vsufructuarius non omnium bonorum, sed rei certæ, nõ tenetur de ea dare ad soluenda debita.

6 Vxor relicta vsufructuaria omniũ bonorũ, vel domina, & gubernatrix, habebit solùm alimẽta: at mortui filius hæredibus, habebit plenum vsumfructum, imò & proprietatem secundum quosdã.

7 Fructus maiori tẽpore mortis vsufructuarij ad proprietarium pertinent.

8 Vsusfructus omniũ bonorũ non intelligitur in legitima filiorũ testatoris.

9 Vsusfructus transit cum ingrediẽte Religionem, dum viuit, si Monasteriũ potest habere proprium in communi.

10 Vsusfructus relictus ciuitati, vel vniuersitati, cessat post centum annos.

11 Si vsufructuarius ammittat ciuitatem, succedit ei pater, filius, & hæres, dum ille viuit.

12 Perit vsusfructus per nõ vsum decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes.

13 Legato tibi vsufructu vsque ad alicuius pubertatem, si ante moriatur, ha-

bebis vſque ad illam ætatem; ſi verò vſque dum nubat, & moriatur, habebis dũ viuis; tandiu enim poterat non nubere.

14 Legata tibi re ſtabili, habebit tecũ in eã vſumfructũ vſufructuarius omniũ, bonorum: vel tu ſolus, ſecundũ quoſdã.

15 Femina intra annum nubens, non ideò ammittit vſumfructũ relictũ a marito, vel proprietatẽ, niſi ille id expreſſerit.

16 Conceſſa tibi re aliqua ad vitã intelligitur tibi conceſſus vſusfructus, poteſque alteri tradere ius illud dũ viuit.

17 Vſum ſolũ habens agri, poteſt fructus edere cum familia, ſed non vendere aut locare: ſecus ſi habeat vſumfructũ.

19 Vſuarius tenetur ad expẽſa; quòd ſi proprietarius participet rei cõmodo, ipſe ſolus tenetur.

Vſura, vide Contractus, Dubium, Deo, Iudæus.

1 VSurarij bona eſſe tacitè hypothecata pro vſuris, quidã aiũt; ſed melius alij negant.

2 Vſurarius qui nulla alia habet bona, niſi reſtitutioni obnoxia, ſi donet, aut

in

in dotem det, non tenetur. Sylu. vſura. 8. q. 1. Tabiē. vſura. 6. § 2. Sot. l. 6 q. 1. ar. 4. Molī. diſp. 228. & 330. Volet lib 5. c. 35.

3 Lucrum ex officio per vſuram acquiſito, non eſt reſtituēdum, nec res empta ex pecunia vſuraria.

4 Non eſt vſuram pecuniam locare, aut vendere.

5 Non eſt illicitum petere mutuum ab eo quem ſcis non aliter daturum, quã ad vſuram: quòd ſi petis ſine neceſſitate, aut vtilitate, peccatum eſt.

6 Plus tenet vſurarius de rebus non in ſpecie debitis filijs, & vxori, q̃ creditori.

7 Vſurario manifeſto, id eſt, q nulla poteſt tergiuerſatione celari, nullũ admi niſtrãdũ Sacramētũ ante ſatisfactionē, vel ſaltē cautionē ſufficientē, ſecus ſi nõ eſt manifeſtus, & nõ poteſt reſtituere. Eſt autē infamis Iure vſurarius manifeſtus.

8 Qui fecit contractum vſurarium bona fide, credens iuſtum, poteſt tãtum lucri retinere, quantum acquiſiturus erat alioqui per contractum licitum.

9 Contractus, qui dicitur vulgò *Godere, agodere*, ſcilicet cum alter domum

dat habitandam alter pecuniam vtẽdã, est vsurarius, nisi aliqua circũstantia honestetur, vt lucri cessantis, &c.

10 Centesima vsura dicitur, cum datur unum pro centum singulis mẽsibus.

11 Qui bona fide accepit tamquam donatum, vbi comperit esse pro mutuo datum, tenetur restituere quantum factus est locupletior, nisi præscripsisset.

12 Notarius faciẽs instrumẽtũ usurarij manifesti contra formã c. Quam quã. de usur. lib. 6. nõ tenetur restituere, quia ipso Iure est nullũ: Nec inducens fœnerarium ad fœnerãdum in gratiam fœneratarij indigentis tenetur restituere.

13 Merus executor vsurarij nõ tenetur restituere: secus est de principali agẽte, hic enim causam dat.

14 Hæredes usurarij tenẽtur solũ pro rata restituere, scilicet qui ẽ ex dimidio hęres, dimidium debiti, qui ex tertio, tertiam partem: etiamsi alij non restituant. Caieta. tom. opusc tract. 8 c. 5. Medin. d̃ rebu s per usurã acquisitis q 4. ad 5. principale. Sot. l. 6. q. 1. art. 4. ad 3 Sylu. usura 6. q. 10. Molin. disp 332. si quæ tamen res

mutuatarij eadem superest, eam restitue re tenetur quicumque habet.

15 De usura inter sæculares, potest cognoscere etiam Iudex sæcularis, siue de Iure, siue de facto quæratur.

16 Qui iurauit non repetere usuras, poterit Ecclesiæ denunciare, & ipsa cogere restitui: quòd si iurauit non denunciare, non tenet iuramentum, secundum quosdam, quia illicitum.

VVLNERARE.

1 VVlnerare non licet parentibus, nec dominis.

XENODOCHIVM, SEV Hospitale.

1 HOSPITALE sine Episcopi auctoritate cõstructũ, est loc⁹ profanus, nec gaudet immunitate, nisi superueniat Epi auctoritas.

2 Hospitali cũ instituitur, debet dos assignari, ut Ecclesiæ, & cum læditur, re-

ſtituitur in integrum, ſicut Eccleſia.

3 Poteſt in eo poni Rector ſine Epiſcopi auctoritate: niſi habeat curam animarum, ſeruanda tamen conſuetudo.

4 Hoſpitalis etiã ſine auctoritate Epiſcopi facti, cura ad Epiſcopũ ꝑtinet; eſt enim pater pauperum: non tamen tenetur ad procurationẽ Epiſcopis viſitãtis.

5 Hoſpitalis Adminiſtrator, non tenetur rationem reddere Ordinario, ſi id expreſsè eſt cautum in eius inſtitutione. Et Congreg. Concil.

6 Hoſpitali, ſeu alij loco pio relicta, poſteaquã ſunt incorporata, non poſſunt alienari ſine iuris ſolemnitatę. Sũmiſtæ verb alienatio. Panorm. & alij Doct. in c nulli. de rebus Eccleſ. non alien. Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 11. de reform. Extrauag. c. ambitioſæ de reb Eccl non alien.

7 Hoſpitali habent curam, vel annexo Eccleſiæ curatæ, poteſt præfici Religioſus.

F I N I S.

IN-

INDEX.

Ii 4 Cen-

D

De-

F

G

H

I

Lau

Obe-

Ra-

R

S

T

Te-

FINIS.

